

Den algemeynen dooden spiegel oft de kapelle der dooden / [Abraham a Sancta Clara].

Contributors

Abraham a Sancta Clara, 1644-1709

Publication/Creation

Louvain : J. Jacobs, 1767.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/jbdq6jwg>

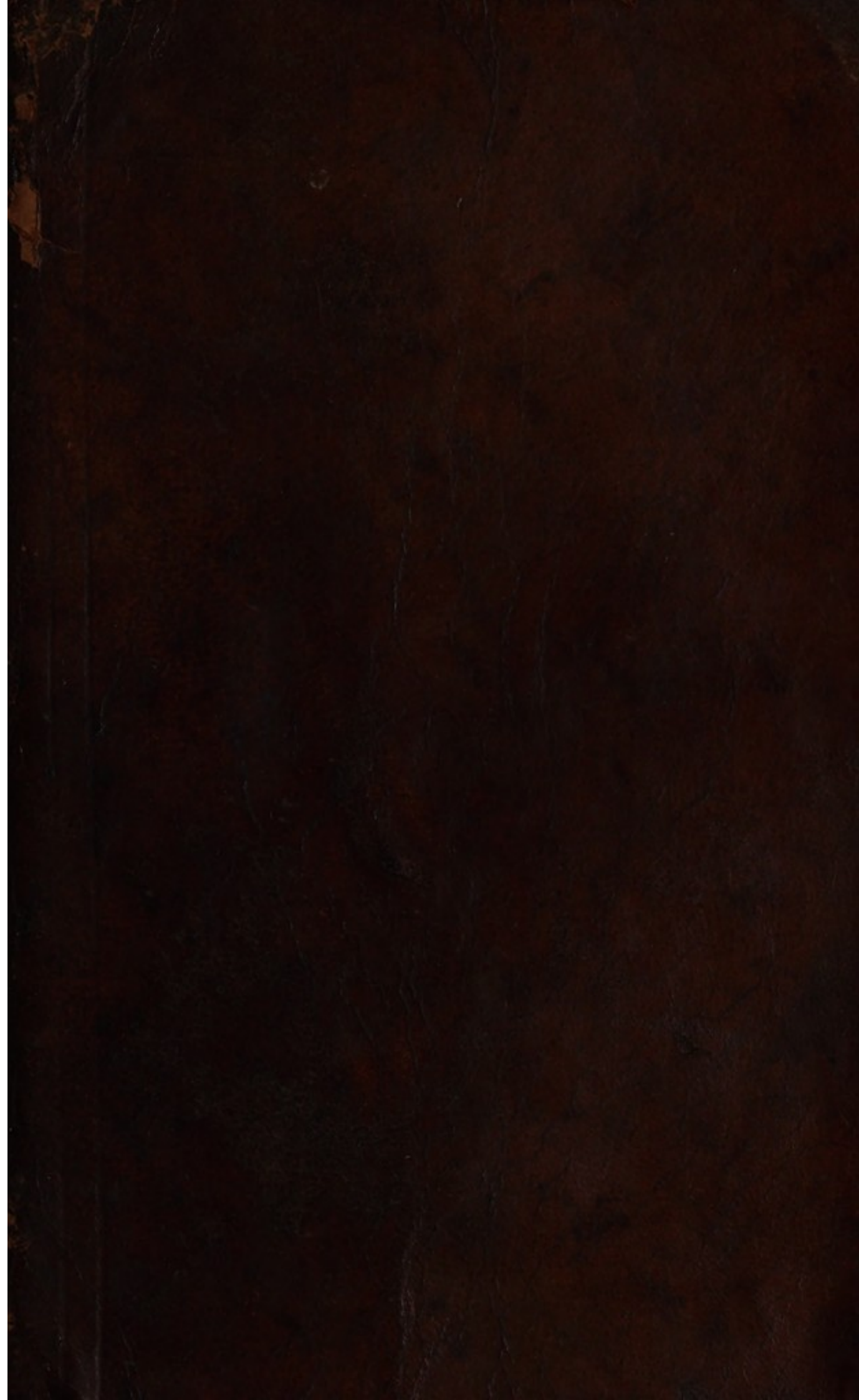
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

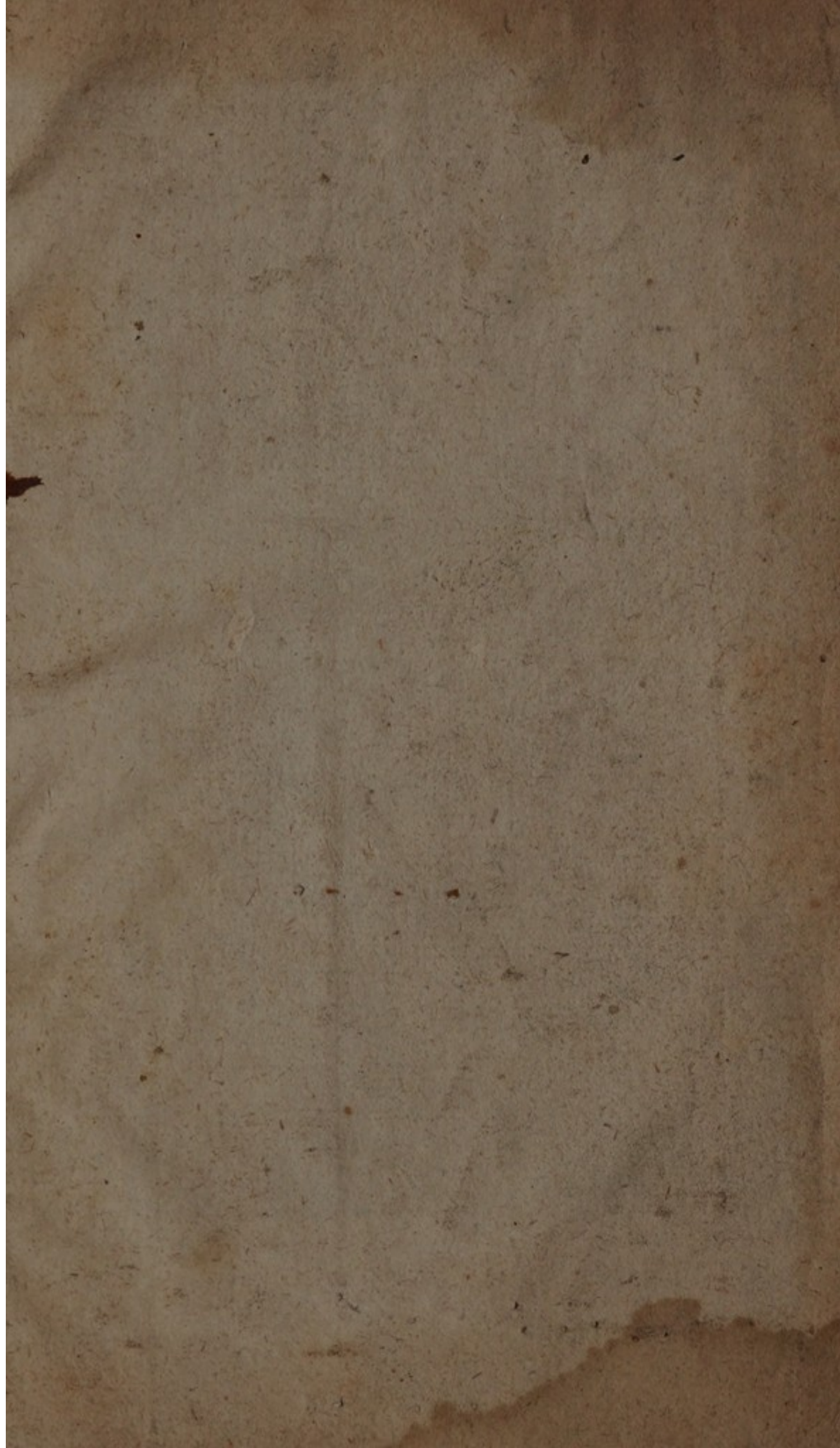
Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

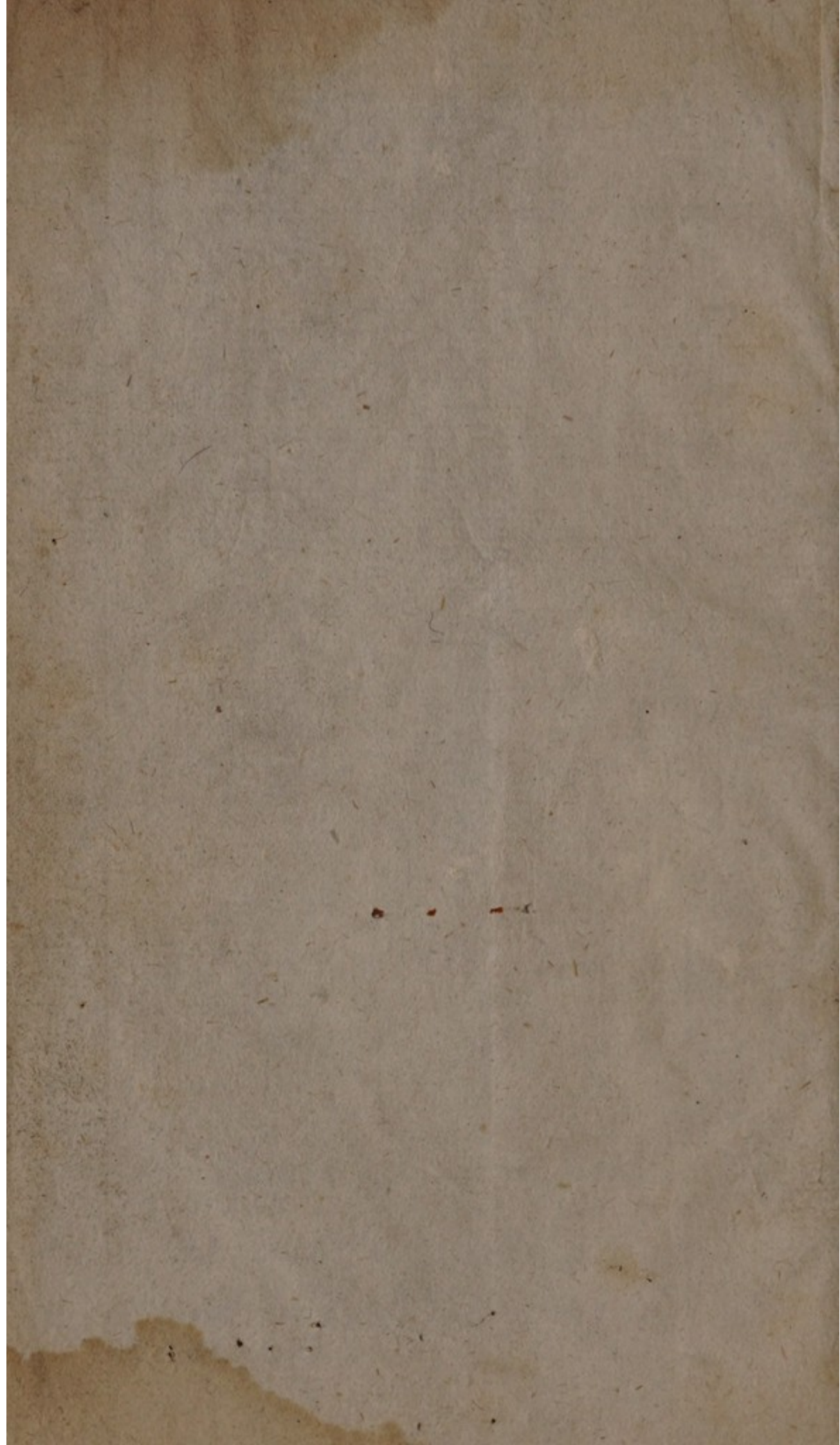

10,108/2

398
/ 65

Emblems
3/6

62217
J. B.
DEN ALGEMEYNEN
DOODEN SPIEGEL

OFT DE
KAPELLE DER DOODEN,

Waer in alle Menschen sich al lacchende
oft al weenende kunnen beschouwen,

Eugene VERCIERT *Wouman*

Met aerdige Historien, Sin-ryke Gedichten,
ende Seden-leerende Beêld-schetsen:

OPGESTELT

DOOR DEN EERWEERDIGEN
PATER ABRAHAM à S. CLARA,

Definitor der Provincie van het Order der
Ongeschoende Augustynen ende
Keyserlyke Hof-Predikant:

Getrouwelyk over-gezet uyt het Hoog-Duyts
in onse Neder-Duytsche Tael.

TWEEDEN DRUK.

TOT LOVEN,

By **JOANNES JACOBS**, op de Thiensche-
straet in den Swerten Sleutel. 1767.

Met Goet-keuringe.

VOOR-REDEN

Ende kort begryp des Levens van den Eerw. Pater
ABRAHAM à SANCTA CLARA.

T Erwyl dan, dat de alderlieffste Schriften van Pater Abraham ten voorschyn gekomen zyn in Duytsland, waer in hy aengetoont heeft dat hy gelyk eenen Palmboom in den ouderdom alsoo veel sap beseten heeft als in syne ionkheyd, ende als een uytgaende lampe syn licht heeft verdobbelt om een ider noch gestaedig van syne klaere onderwysinge mede te deelen, alsoo hopende dat dit selve alsoo aengenaem sal zyn als alle syne andere klaer lichtende straelen van Leeringen, voornaementlyk als men sal vernemen uyt dese Voor-reden wat voor een leven hy geleefd heeft, het welke door syne Werken wederom op een nieuw tot verwonderinge van alle menschen voorgesteld word.

Synen naem doet ons peysen op den Israëlietsche Patriarch, ofte den Vader des gebenedydes Zaets het gene ontelbaer was gelyk als de sanden aen de Zee ende de Sterre des Hemels. Doch terwyl hy noyt in Houwelyk verbonden is geweest, en uyt kracht van syne beylige Belofte, maer de Bruyd van de hooge Sangen tot troost van syne liefde hadde, soo is hy doch, in den staet als Sara was eer sy lachte, als eenen Vader van vele Volkeren ende ontelbaere naerkomelingen.

Godt heeft hem soo vele ontelbaere gaeven verleent, waer uyt den lof van een ider is voorts gekomen, hoe wel tegen synen dank, die gelykende waeren aen de sanden der Zee. Syne Godtvruchtigheyd, syne devotie,

V O O R - R E D E N .

syne oodmoedigheyd , synen iver in de Religie , syne getrouwigheyd tot de Kerke , syne liefde tot synen evennaesten , syne geleertheyd , syne wel-sprekentheyd , syne berkenntenisse , syne konste om aen alle alles te worden , syne beymelykheyd om alle herten te winnen , syne maniere van straffen sonder verseeren , syn meester-stuk om den Wynberg des Heeren te bouwen , waer in by het grof houd af-kapte , schoon dat daer de traenen naer volgden , ende doch niet een bittere pyne noch verwondinge , maer eene beweginge tot het goede daer uyt perste : dese seg ik , zyn de twelf geslacht stammen die hem soo veel lof met verwonderinge toe-brochten van de gene die hem hoorden , soo veel liefde van die hem saegen , ende soo groote achtinge van die hem laesen , waer uyt dat hem de lof-spreuke gegeven wierd , dat syne vruchten even soo ontelbaer waeren als de gebenedyde naerkomelingen van den Patriarch Abraham. Sonder alhier te roemen , dat hem de menigte van syne uyt-gevene schriften van de welke wy hier naer sullen spreken , tot eenen tweeden ende dubbelen Abraham hebben gemaekt.

Onder dese boven geseyde stam-deugden deelde sich syne wel-sprekentheyd als het geslachte Josephs in twee stammen , te weten ; in de aengenaemigheyd om alles geschikt voor te brengen , ende in de kloekmoedigheyd om de waerheyd sonder scbroom te seggen ende voor te stellen , aen die , die het ook mochten wesen. Soo de overige deugden onsen Abraham tot eenen grooten Man maeken , soo verwerven hem de dese den naem van meester der volkomentheyd , ende dat tot meerder sekerheyd , als het waer is , dat alle menschen door den klank der musicerende waerheyd gekwetst worden , ende dat ter oorsaeke van sulken perykel beel selden eenen alsulken muscant eenen suyveren toon kan voorts brengen , maer veel meer syne stemme naer de ooren der wereld rechten.

Onsen Abraham was Hof-predikant van het grootste

V O O R - R E D E N .

Hof des werelds , alwaer by by alle syne andere groote gaeven het voordeel hadde van Syne Keyserlyke Majesteyt (voor wie by Predikte) om alle gebreken des Hofes , het mochte draeyen op wie dat het was , selfs op Haere Majesteyt , met waerbeyd ende ongeveynst voor te stellen ende te berispen : ende oft hem nu sulck voordeel uyt het perykel stelde , soo en was'er doch niemand , al hoe wel by de nagelen dapper op het hoofd sloeg , die hem sulcx eenigsins aentrok ofte mentie maekte van aentrekken. Een ider die van onsen Abraham de waerbeyd als van eenen scherpen berisper geboort hadde , was wel te vreden , om dat by den nagel soo wel wist te bameren door syne wel-sprekentbeyd , gemengelt met eenige belacchelyke , eenvoudige ende onnoosele spreuken , dat by recht in het herte trok ende daer volbrocht waer toe by geslaegen wierd. Ider een die liep om van den Pater Abraham de waerbeyd te hooren. Een en alsulken toeloop van Volk en kwam justement niet om dat by stond onder de bescherminge des Keyfers (want by en konde hem anders niet geven als sekerbeyd) maer sulks kwam uyt eene wetenschappe die by besat om alle menschen te dwingen syne ongeveynsde waerbeyd te aenhooren.

Als Christina Koninginne van Sweden alder-eerst tot Roomen kwam , wierd haer alles getoont het gene dese oude ende groote Stad besat , ende het gene sy van over vele iaeren by een vergaedert hadde van rariteyten en wonder werken. Onder alle dese dingen en was'er niet dat haer meer bebaegde als eene uyt marbel gesnedene Waerbeyd , door den konst-ryken Beld-snyder Bernini. Een en Cardinael die in haer geselschap was seyde , dat men dit moest voor een teeken van den gelukkigen tyd houden , om dieswille dat doch de Waerheyd in sommige Hoven niet veel geacht en word.

Ia , antwoorde de Koninginne , alle de Waerheden en zyn seffens niet alle van Marbel. Hier op spreke ik ook , dat onsen Pater Abraham de verachtlinge van dese deugt by de Hove al te wel wiste. Hy wiste noch ,

V O O R - R E D E N .

wat meer is , dat men daer wenschte met dese Konin-
ginne dat alle de waerbeden tot marbele Pilaeren ver-
anderden : doch dit wenschen brocht hem daer toe , dat
by door sulks meerder stoffe kreeg om de naekte waer-
beyd aen een ider beeldewys voor te stellen, het gene men
met verwonderinge hoorde, aensag ende betrachte. Den
laster , den welken by als het hoofd van Medusa voor
hem sag , hadde volgens syn gesintbeyd een beel ander
uyt-werksel : want in de plaetse van hem daer door in
steen te doen veranderen ende spraekeloos te worden ,
maekten het hem roerlyk ende wel-sprekende, waer door
by de toeboorders veel duydelyker de waerbeyd in het
aensicht seyde , de welke eenpaerlyk toe drongen dese
waerbeyd te booren van hem , die sonder veynserye ende
seer maetelyk olie met wyn wiste te mengen , om alle
gewonde daer mede te genesen.

Hier in geleék by seer wel eenen goeden ende geschik-
ten beel-meester , den welken sonder vreesse de onnutte-
lyke leden snyd ende brand , welke operatien hem meer
ende meer reputatie ende toe-loop by brochten.

Het is waer , desen expersten meester der waerbeyd
besat de konste om ook de alderbitterste leeringen soet
ende aengenaem voor te stellen , ende dat niet met om-
hangsels , waer onder de naekte waerbeyd sich bedekte ,
ende maer baere schaduwe toonde, oft niet geconfeyt
met suyker ende sappen, door welkers mengeling de Me-
decynen verslapt en halfkrachteloos worden, neen, maer
alles was suyver en sonder bedrog ; ook was by niet
aengenaemer dan als by sonder dekmantel sprak , mits
by als eenen goeden boom niet anders ook droeg als
goede Vruchten : ende om eyndelyk alle den lof van
onsen Predikant in een te knoopen , soo bestaet by hier
t'eenemael in , dat by tot syne dood toe de waerbeyd
sonder veynserye geduerig met ieder eens goet keurige
geprekt ende geschreven heeft.

Als wy ieuers schoone Vruchten sien , soo souden wy
ook geerne weten waer dat de selve gekweékt ende ge-

VOOR-REDEN.

waffen zyn. Maer onse begeerte hier in is veel krachtiger om te weten waer dat soo eenen beroemden leeraer synen oorspronk heeft genomen, ende niemand heeft reden sich te stooren als men seyd dat Greensteten een Dorp in Swaben de slechte geboorte-plaets is van onsen onvergelykelyken Pater Abraham. De Eyke-boomen wassen het alderbeste in de daelen, ende de wel-riekende Bloemen vind men meer in de gronden als in de hoogtens.

Syne Ouders waeren arme ende slechte menschen, die hem doch eenen grooten rykdom van eere hebben achtergelaeten, ende hem het voordeel toe-gebrocht, dat hy van eereelyke lieden is geboren; dit is den grootsten schat dat den voornaemsten Edeldom voor alle moet hebben, als hy sich wilt voegen tot het gene in deugden voorts gaet. Synen geborten-dag was den 4. Julii in het iaer ons Heeren 1642. ten tyde dat ons Vaderland bedrukt was met den dertig iaerigen Oorlog.

Soo haest als de iaeren hem vergunden tot het leeren, vorsag men wel dat uyt hem iet goeds soude voorts komen, aengesien hy sterk toe nam in het gene men hem voorstelde, brengende alsoo syne eerste kindsheyd door. Doch hy hadde de kinder-schoenen noch niet uyt-getrokken oft synen sin was om in Oostenryk te gaen syn geluk zoeken, alwaer hy naerderhand den Keyser en de Vorsten met vergenoeging is voorgesteld. Aldaer vond hy meer gelegentheyd syne leer-begierige sinnen te versaelen, die als dan in syne iaeren konde geoeffent worden: hy diende andere leerlingen tot byspel, de welke niet te min voersaegen, dat in Abraham eenen grooten Man stak, want sy voerseiden publiekelyk dat hy metter tyd een groot merk-teeken der Goddelyker eere soude worden.

Naer dat hy dan twintig iaeren in eene alfulke voorbereydinge hadde door-gebracht, besloot hy de wereld niet te verlaeten; maer met haer in het toekomende meer ende meer te doen te hebben, om alle kwaede ge-

V O O R - R E D E N .

breken der selve op het diepste te door-gronden ; ende neffens andere Geestelyke personen sloeg hy de hand aen het werk. Doch korts daer naer verkoos hy het Order der Eremyten van den H. Augustinus , van het welk hy alreede vele mildbeden hadde genoten , het gene geschiede tot Marienbrun in Oostenryk , welken soeten naem hy buyten dat altyd heeft gehouden voor de Fonteyne synder devotie , ende synder geestelyke vervolginge. In desen nieuwen staet verdobbelde syne begeerte in het toe-nemen der Goddelyke wetenschappen al even cens gelyk de in aerde verplante bloemen tot meerdere kracht , sterkte ende volkomentbeyd komen ; waer by wy ook den Naem van het Order , die hy als dan heeft aengenomen , niet mogen voorby gaen , terwyl by niet sonder voordacht à S. Clara genoemt wierd , om dieswille dat daer door den klaeren roem van syne geestelyke verdiensten voor uyt wierden kenbaer gemaakt. Het en liep ook niet lang aen oft men sag in hem de geteekende lit-teekens van syne verworvene geleertbeyd , die hy met geschikbeyd , om aen den man te brengen , verkoopte , het welke soo eene raere als gemeyne deugt is , dat men schoone en spelende bloemen vind sonder eenigen goeden geur van sich te werpen. Hy wierd onder-tusschen verkosen buyten andere trappen der geleertbeyd tot de hooge Doctours weerdigbeyd in de Theologie.

Synen roemweerdigen iever en biel daer mede niet op , by was in meyninge , dat den dien alleen verdienden meester te syn , die alle dagen een nieuw meester-stuk trachte uyt te vinden. Alsoo beneerstigde hy hem door syne menigvuldige Sermoonen de toeboorders het Goddelyk bevel ende de menschelyke gebreken uyt te leggen , en aen te toonen hoe sy het eerste op de onderdrukkinge van het andere moesten grond-vesten , en wel overpeysen.

Syne leeringe was soo geest-ryk , syne versekeringe soo uyt-drukkelyk , ende syn vermaenen soo geschikt , dat alle herten ende ooren van hem trachte versaet te worden. Hier soude sekerlyk iet van syne wel-sprekent-

V O O R - R E D E N .

beyd moeten gefeyd worden , maer gelykerwys eenen Schilder maer rood met rood kan verbeelden , soo moefte men ook den aerd van fyne wel-fprekentbeyd befitten om in't befonder daer van iet te feggen. Vele hebben fch bemoeyt het gemeyn te door-gronden , hoe het kwam , dat ider een , ende ook dikwils de befchuldige in hunne gebreken , fulks van hem wilden booren , maer het kwam hier uyt , dat hy niet alleenelyk het kwaed gevolg der fonden beftrafte , maer ook deffelfs af-gryffelykbeyd befpotte , ende de ernftigbeyd van den ftraffenden Cato met de vreugden van den wereld belacchenden Democritus te vermengelen wifte , terwyl hy fyn oogmerk badde genomen dat dit goud gelyk aen de pillen , den bitteren fmaek verfoeten , ende de bytende leeringen de plaetfe opende , om dat fy daer naer de fekerfte operatie doen foude.

Niemand en konde hem wederftaen fyne reden niet te willen booren , terwyl hy alle menfchen , die maer eenigfins de reden plaets gaven , wift te believe. Op fulke maniere bediende hy hem van de konft , greep van Horatius tot een veel heyliger inficht , ende wifte met noch veel meer gefchiktheden ende nuttigbeden toe werken toe te ftellen , gelyk Perfius van den felven feyd :

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit & admiſſus circum præcordia ludit.

Ende terwyl dan fyne deugden voor het Keyferlyk Hof niet en konden verborgen blyven , wierd hy onder het getal der Keyferlyke Hof Predikanten geftelt , het gene eender grootſte belooningen van fyne verdienſten was , als mede eene onuytſprekelyke getuygeniſſe van fyne weerdigheden. Niet alleen dat hy den naem hadde van Hof-predikant te zyn , daer was iets ongemeens mede gemengelt , terwyl dat hem den Keyfer ſelfs daer toe beriepe ende verklaerde : want de onvergankelyke wyſbeyd ende de algemeyne geleertbeyd van defen grooten Prince was ſoo groot dat hy het oordeel van de heele wereld voor ſich hadde , waer door hy alleenelyk onſen

VOOR-REDEN.

Pater Abraham voor sich selven uyt koos ende benoemde, in welke hooge bedieninge by twintig iaeren lang de verwonderinge des Hofs, ende van alle andere die hem aenboorden, geweest is.

De andere dedieningen die onsen Pater Abraham bekleed heeft, behoorden meest aen syn Order, ende zyn soo loffelyk van hem bedient geweest, als synen grooten geest ieverig was om alles te voltrekken ende geschikt te verrichten.

Gelykerwys dan, dat by syn leven op dry plaetsen volvoert heeft, te weten; tot Marienbrun, tot Grats ende tot Weenen, soo heeft by aldaer alle Officien des Orders beseten, als Provinciael, Procurator, Lector, Geestelyken Vader ende Prior, hebbende het eerste Ampt dry iaeren ende het leste zynde Definitior der Provincie twelf iaeren bekleed. In dese dry Cloosters biel men hem voor eenen nieuwen Fondateur ende Stichter, terwyl by door onvermoeyelyke voorsorge vele stukken verbeterd ende vermeerderd heeft.

By soo vele lasten, die desen neerstigen ende onvermoeyden Leeraer gedraegen heeft, moet men sich noch naer redelyker wyse verwonderen, boe dat het mogelyk is geweest dat by de wereld met soo vele geleerde ende sin-ryke Schriften heeft kunnen gelukkig maeken; doch den genen die soo eene volkomentheyd der wetenschappen besit, werkt gestaedig sonder moeyte en vergadert meerder vruchten in syne ledige uren, als wel andere in bunne ledige iaeren, daerom wil ik maer alleenelyk den Cataloge van syne gedrukte Boeken hier by voegen, want iederen boek in het besonder synen verdienden lof te geven, soude men eerder een groot werk als eene Voor-reden moeten op-stellen.

Syn eerste Werk was de Gramatica Religiosa, waer in dat'er soo veel geest als geleertheyd is te vinden. Syn tweede is genoemd, Merkt het Weenen, waer in by aentoont de wonderlyke hulpe Godts in de ontsettinge van dese Belegerde plaetse van de Turken. Voorders heeft by in het licht gegeven ten tyde van de Peste,

V O O R - R E D E N .

Bluft Weenen, waer door by begeert dat de traenen van de levende de af-gestorvene zielen fouden verkwikken. Vervolgens heeft by gefchreven, Rymt u of ik Douw u, daer in heeft by befonderlyk aengetoont hoe dat by guychelryen met rechte meyninge, wift te mengen. Naderband gaf by uyt Judas den Aerds-fchelm, het gene Sermoonen zyn die de boofen bekeeren, ende de goede onderfteunen. En om de Christenen meerder aen te wakkeren tegen den vyand van onsen Christelyken naeme, gaf by eenen Boek uyt genoemt, Op op gy Christene. Hy leerde ook een ieder de verachtinge der wereld in synen Boek genoemt, Schoon en Leelyk. Daer by gaf by aen alle Ampten der wereld goede leeringen in Iet voor Alles. Waer naergevolgt is Den Sotten Spiegel, waer door by aentoont hoe't heel menschelyk bedryf niet anders en is als klaere fottigbeyd. Ende om de gemoederen beter te verwekken, mengelden by de Kerne der hiftorien met geestelyke Bemerkingen in synen Boek genoemt, Mengel-moes. Vervolgens heeft by ook gefchreven Den Geestelyken Kraemers-winkel, waer in dat alle de gene, die geest ende devotie zoeken, sulks kunnen verkrygen, ende dit Werk is befonderlyk een volkomen begryp van alle syne Sermoonen. In syn leste siekte was by dorstig naer de Goddelyke hulpe, daerom fchreef by Den welgevulden Wyn-kelder, sich geduerig meer en meer bereydende tot syne aenkomende Dood. Eyndelyk, terwyl by al siek zynde niet wilde ledig zyn, maer wilstende de wereld noch met syne leste Doods-gepeysen mede deelen, gierde by de Doode Capelle van onse L. V. van Loretten tot Weenen met finryke beelden van alle Staeten, die aldaer door het pinceel tot eeuwige gedachtenisse geschildert zyn, welkers schetsen in desen Boek aangewesen worden, den welken by ook t'eenemael heeft gefchreven onder den naem van Dooden Spiegel oft Capelle der Dooden, die een ieder word uyt-gedeelt voor het alderleste Werk van Pater Abraham à Sancta Clara.

V O O R - R E D E N .

Met alfulke aengenaemigbeyd heeft desen weerdigen Man geprekt , ende met alfulke by-voegfels heeft by geschreven , de welke getuygenisse kunnen geven van synen nuttelyken levens loop.

Naer dat hy nu alsoo seven-en-seftig iaeren synen roep voltrokken hadde , waer in hy synen Godt gedient , synen even-naesten bemind , syn Order getrouw geweest , de sondaers berispt , ende de deugtsaeme bevestigt heeft , is hy van dese wereld gescheyden den eersten December 1709. met grooten roem ende hooge achtinge van alle die hem gekent ofte syne schriften gelesen hebben. Daer by-voegende , gelykerwys syn heel leven gedenkweerdig was , soo onthoud syn sterven ook selfs wat besonders in sich : hy was ongetwyffelt gelyk alle menschen al weenende ter wereld gebrocht : maer syn eynde was heel anders , want naer dat hy de ydelbeyd ende swakbeyd der menschelyke dwaesbeyd in dese wereld heeft leeren bespotten , heeft hy al lacchende syne oogen gesloten , het gene aen seer weynige menschen geschied , waer uyt men lichtelyk kan erkennen hoe geset syn gemoed ende hoe stantvastig hy tegen de vreeselyke Dood gestaen heeft.

Men houd het verwonderens weerdig dat den Keyserlyken Generael Grave van Rootkerken op syn sterfbedde eenen Spiegel ten voeten eynde dede setten , waer in hy hem gemakkelyk konde spiegelen , op dat hy sien soude , seyde hy , oft hy ook voor de Dood soude vreesen , daer hy noyt , in wat perykel hy geweest is , eenigfins gevreesd hadde. Pater Abraham die toonde ons wat grooters in dese leste ure , die de alder-vreeselykste is van het heel menschelyk leven : hy en hadde geen en Spiegel noodig om syne kloekmoedigbeyd te doen blyken , het lacchen , waer mede hy de Dood ontfangen heeft , is eenen Spiegel voor andere , waer mede hy noch de alderleste Leeringe heeft gegeven , als dat de Dood naer een Christelyk leven geene vrees , maer wel een lacchende ende salig sterven kan geven.

T A F E L

Der principaelste pointen begrepen in defen
Boek.

Op de Ydelheyd des Werelds.

V an de Dood en haeren oorspronk.	Pag. 1
Van de verrottinge des Lichaems.	51
Van de broosheyd des Levens.	91
Van den Kerker des Lichaems.	127
Van den Rook.	215
Van het Bloem-gewas by de menschen vergele- ken.	225
Van den Op en Ondergank der Sonne.	231
Van den Nevel ende Mist.	243
Van het geluyd en Klokken-klank.	249
Van de oude Gebouwen.	257
Van het Vlas.	273
Van het Bobbel-spel.	297
Van het Gewas ende het reysen des Loofs.	301
Van de Spinne-webbe en des selfs ydelheyd.	378

Op de Geestelykheyd.

Van de Pausen.	5
Van de Priesters.	9
Van de Predikanten.	21
Van de Geleerde.	27
Van de Bisschoppen en Prelaeten.	161

T A F E L.

Op de Koningen ende Edel-lieden.

Van de Kroone en de Regeringe.	13
Van den Oorlogs-man en fyne dapperheyd.	63
Van de Hovelingen met hunnen op en ondergank.	69
Van den Edeldom.	165
Van groote Titels en Staet-fucht.	171
Van de ydelheyd der Koningen.	331

Op de vier Elementen.

Van de Locht en haer fenyn.	39
Van de Aerde waer in den mensch verandert.	122
Van de Aerde die den mensch verflind.	187
Van het Vier dat alles verteert.	183
Van het Water dat verloopt.	211

Op de Wetenschappen ende Neeringen.

Van de Schilders en hunne Konste.	45
Van de Beêld-houwers en hunne Boetferinge.	337
Van de Koop-lieden en hunnen handel.	17
Van de Zee-vaders en hunnen Intrest.	33
Van de Borgerlyke Neeringe.	85
Van de Musikanten.	193
Van den Moesfel-Man.	109
Van de Medecyn-meesters.	199

Op de Hoofd-sonden.

Van de Gierigheyd der Ryken.	57
Van de Dronkenschap.	75
Van de Onkuysheyd en Onfuyverheden.	147
Van de Ryke Vrekken en Geld-potters.	205
Van de Dobbelaers en Sweerders.	219
Van de Tuyffchers en Nacht-raeven.	283
Van de Bedriegers en bedekte Dieven.	319
Van de Sonden der Ionkheyd.	327
Van de Hooveerdigheyd.	371

T A F E L.

Op de Vrouwen en kwaede Houwelyken.

Van Danserffen en Operaterffen.	103
Van kwaede Houwelyken ende ongeval.	131
Van de Paleringe der Vrouwen.	265
Van de Vrouw-fotten en Broek-dragsters.	139
Van het ydel tyd verlies der Vrouwen.	341

Op den Tyd.

Van de snelheyd deffelfs.	292
Van de Ure.	305

Op andere voorvallen en gebreken.

Van de valsche Waerseggers en Sterre-kykers.	97
Van het laegen.	113
Van de Kinders.	155
Van de Sottigheyd ende Wysheyd.	177
Van de Dienst-boden ende Boeren.	235
Van de Tonneel-speelders.	277
Van de Blinde.	287
Van het overpeysen van Leven en Sterven.	310
Van de Pelgrims en Wandelaers.	323

Op het Uyderste des Levens.

Van de pynen der Helle.	117
Van de wel gestorvene Zielen.	315
Van het Vagevier.	346
Van de goede Werken voor de Overledene.	352
Van het Gebed voor de Overledene.	359
Van de Almoeffen voor de Overledene.	365

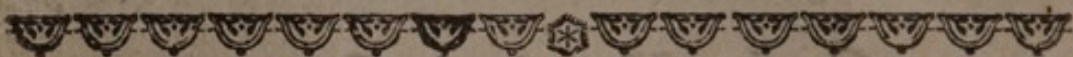

GOET-KEURINGE.

DEn ondergeschreven, met aendachtigheyd door
lesen hebbende, den Boek genaemt *Den Alge-
meynen Dooden Spiegel* oft *Capelle der Dooden*; op-
gesteld door den *Eerw. Pater ABRAHAM à SANCTA
CLARA*, ende nu uyt het Hoogduyts, in het Neder-
duyts over- geset : en hebbe in den selven niet ge-
vonden strydende tegen het Geloof ofte goede Ze-
den, ter contrarie, hope dat de gedachtenisse des
Doods in den selven aerdiglyk en Christelyk uyt-ge-
drukt, aen een-ieder sal dienen om noyt te sondi-
gen. Ende oordeele daerom dat hy mag Erdrukt
worden. Gegeven binnen Loven den 10. Julii 1767.

*FRANCISCUS JACOBI S. Theol. Lic.,
Insign. Eccl. Colleg. S. Petri Can., Apost.
Reg. pro tota Germ. Infer. Lib. Visit. &
Cens., Coll. Tril. Præses.*

Vidit Bruxellis hac 21. Julii 1767.

*E. P. VAN DEN CRUYCE,
Subst. Proc. Gen. ac Reg.
Lib. Cens.*

Maer om desen Appelbeet,
Sterf ik, 'tzy my lief oft leet.

Per peccatum mors. Door de sonde is gekomen de
Dood. *Rom. 5. v. 12.*

*Bedroefden Appelbeet ! om onse lust te boeten,
O vrucht ! door wiens smaek de menschen sterven moeten,
Hoe heeft den Satan u geçiert en gepaleert ?
Om van den eersten mensch te zyn tot spys begeert ;
Spys die verboden was , maer ah ! de Evas lusten ,
Vol van begeerlykbeyd en lieten haer niet rusten :
Die lust, seg ik noch eens , ontfont, en korts daer naer
Brocht sy de sonde voorts , die in het openbaer
Baerden de vrede Dood tot schrik van alle menschen ,
Die, als sy eens verschynt, seer haest'lyk doet verslenschen
Al wat op't aerd'sche-dal leven oft aessem heeft ,
Al wat ons d'aerde selfs , bout , bloem of bladers geeft.*

*O! al te vreede Dood door eene Vrouw ontsproten ,
 Uyt wiens hand den Man de selve heeft genoten ,
 Waer van wy kinders zyn begaest door testament
 Het welke nimmermeer van ons kan zyn gewent ;
 Gy vreedten Levens-boom , waerom doet gy ons sterven ?
 Waerom moeten wy ook van Adams lusten erven ?
 Eylaes , om onsen wil , die in dien selven tyd
 Met synen wille heeft het Godts gebod benyd.
 Ons lusten waeren ook als Adams lust ontbonden ,
 De welke brochten voorts met menigte van sonden ,
 En om dat wy met hun het kwaed hebben gedaen ,
 Soo sal de vreede Dood nimmermeer van ons gaen.*

DEn oorspronk van alle kwaede oorsprongen is den nydigen Duyvel, door wiens geleyd de sonde ende de Dood in de wereld gekomen is, soodaenig dat wy al-te-mael kinders ende Erfgenaemen van de Dood wesen moeten: want soo haest *Als de begeerlykheyd ontfangen hadde, baerde sy de sonde, ende soo haest als de sonde was voltrokken, baerde sy de Dood.* Jac. 1. Cap. v. 15.

O gy vreeselyke misgeboorte! O gy schandelyke Genealogie, uwen heelen oorspronk is fekerlyk niet verre te soeken. Maer ah! gy rampfaelige begeerlykheyd, die den mond van de eerste Vrouwe *Eva* naer soo eene gevaerelyke ende schandelyke onlust waterende gemaekt hebt! O gy fueren Appelbeet, van den welken alle kinderen van *Eva* de tanden stomp ende waggelende worden! O gy lieve Grootmoeder van alle menschen, ah! had gy in de plaets van te byten in de verbode Vrucht, gebeten in eenen herten steen, dat u de tanden gekraekt hadden, soo souden wy uwe arme kinderen niet soo sterk

knerfelen, ende foo vele hol-tandige Matroonen ende Jousvrouwen geene forge draegen op dese wereld, hoe fy aen de halve Maene van hunnen mond, de uyt-gerotte ende stinkende palissaden wederom met yvoiren moeten verçieren: ende men soude ook niet foo veel onkosten aen wel-riekende Tand-poyers, Tand-balfems, Tand-pillen, Tand-schuerders, Tand-trekkers, ende Tand-setters geven moeten, als tegenwoordig is gebeurende: wat meer is, daer en souden in de Helle ook foo vele Tand-knerfelingen, Godt betert het, niet geschieden, als geschieden sal.

Niet-tegenstaende, in gepasseerde saeken moet men ten besten spreken, ende daer-en-tusschen de kwade aangeborene begeerlykheyd die ons besit als de katten het muysen, en kan, foo het schynt, van onse herten niet scheyden, ia fy is gelyk eene siekte die de Medecynen *Picam* noemen, die de menschen de welke daer mede gekwelt zyn, eenen apetyd verwekken dat fy menschen vleesch, kolen, kryt, sprinkhaenen, ende diergelyke dingen niet naer laeten te eten. Maer dat gesnoep van fulke vergifte Sodoms appelen, waer van de tanden waggende worden, ende eene ongeruste Conscientie verwekken, mogen en kunnen wy wel myden, op dat men den mond niet wederom, alswanneer hy met een berouw hebbende Tant-poyer gesuyvert is, en verbranne, ende dat als dan de levens vyandinne de Dood niet en kome, ten tyde als ons de begeerelyke lusten, het beste smaeken, als eene stelende katte by den kop grypen, ende ons eene ongeneselyke Tand-pyn verwekken, waer van ons den Koninkly-

ken Propheet *David* spreekt in synen 48. Psalm. *ψ.* 15. *Mors depascet eos.* De Dood naedert hun-lieden gelyk eenen Wolf naer een Schaeps-been, want daer men mede sondigt, daer word men mede gestraft.

Beyt gy dikwils in den soeten Appel van wellust, soo sal u de onlust, te weten, den fueren Appel der sonden wederom beyten, foodaenig dat u de tanden daer van fullen knerselen, ende de oogen overloopen.

Het was geen Appel-moes daer onse eerste Ouders hun aen vergeten hebben : maer het was eene andere bittere potagie van wilde ranken ende Colouinten, waer van de Propheete kinderen geklaegt hebben in het 4. Boek der Koningen aen't 4. Cap. *ψ.* 40. Ten tyde van *Eliseus*, seggende ; *O Man Godts de Dood is in den pot, ende wy kunnen daer van niet eten* : maer wy mensche kinderen ; en mogen noch en kunnen dese woorden niet seggen, ende zyn al-te-mael verplicht, ter oorfaeke van het Appel-gefnoep van onse Voor-ouders, dese bittere spyse te nutten ende te seggen :

Maer om desen Appelbeet,
Sterf ik, 'tzy my lief oft leet.

Den Stad-houder op der aerden ,
Is voor my van geender waerden.

Mortuus est Aaron. Aaron is gestorven.

Deut. 32. v. 50.

*Wie kan de bitter Dood ontloopen oft ontglippen ,
Het zy in berg oft bosch , in daelen ofte klippen ?
Hoe wel by op de zee gins ende weder sweeft ,
Hoe wel by strengelyk tusschen de mueren leeft .
Hoe wel by van den grond was in de locht verheven ,
Soo weet dees vreedde Vrouw hem haeren steek te geven ,
Sy siet niet wie het is , als maer den snellen tyd
Haer wyft wie dat daer moet in d'aerde zyn gelyd .
Sy dringt met groote kracht door d'alderdikste boomen ,
Sy overvliegt seer snel de grootste waterstroomen ,
Sy morselt en verdelgt , de steenen even bert ,
En geeft den mensch waer't zy , de laeste levens smert ?*

*Sy fiet niet wie het is , Paus , Cardinael , Prelaten ,
 Boer , Borger , Ambachts-man , Dienaeren of Soldaten ,
 Die zyn by haer gemeen , schoon men met grooten staet ,
 Syn leven overbrengt , of langs de deuren gaet ,
 Schoon dat men is geciert met d'alder schoonste kleeren ,
 Sy kent geen Bedelaer tusschen de groote Heeren ,
 Want haeren scherpen pyl brengt alle menschen om ,
 Of sy zyn kort of lank , van leden recht of krom ,
 Dan van den minsten aen tot aen de grootste staeten ,
 Heeft sy tot deser uer niemant geruyst gelaeten ,
 Tot den Stad-bouder Godts den hoogsten mensch van al
 Moet , en word door de Dood gerukt uyt s'werelds-dal .
 Hoe wel by als Godt selfs kan binden en ontknoopen ,
 Soo kan by van de Dood niet vluchten ofte loopen ,
 't Moet al gestorven zyn en in het slyk vergaen ,
 Wanneer men anderwerf noch hoopt eens op te staen :
 Wat vleesch en been besit , uyt leem en stof gesprooten ,
 Moet van den snellen tyd weer zyn tot stof gestooten ,
 Wie in de beyligheyd of in de sonden leeft ,
 Moet sterven ; en wiens Dood hem weer leven geeft .
 Geen leven waer men moet , noch eens de Dood besueren ,
 Maer 't leven , dat als dan sal eeuwig , eeuwig dueren ,
 Waer in het goet en quaed door Godts rechtveerdigheyd
 Sal zyn naer werk geloont , of altyd gekasteyd .*

DE Dood is sekerlyk geene goede Tael-meesterse, dan *Priscianus* , den welken Groot-vader was van alle School-meesters , maekt , beneffens syn *Bacalaureis* , foo eenen grooten hoop *excipè* daer aen , dat eenen die latyn leeren wilt , daer voor schrikt ende grauwelt , gelyk eenen hond voor de hekel ; ia hy en schaemt sich niet desen regel voor

den besten te houden , seggende : *Nulle regula sine exceptione* , noyt regel sonder exceptie.

Hy feyt : alle de naemen in *or* , *Masculina sunt* , *ut amor* , *honor* &c. zyn van het Manne- geslacht : maer daer hangt achter een *excipè* aen , te weten , *arbor* , *Feminum est* , is van het Vrouwelyk. Hy leert voorder ; de naemen die eyndigen in *a* ende *e prima declinationis Feminina sunt*. Van de eerste buyginge , zyn van het Vrouwe-geslacht , gelyk *mensa* , *petra* , &c. Maer het *excipè* , dat is *Cometa* , *Planeta* , *Papa* , &c. *Masculina sunt* , is Mannelyk , niet-tegenstaende onse Jouffrouwe Meesterse de Dood , en weet van dien *excipè* niet te spreken , want sy heeft eene veel lichtere *Grammatica* de welke geen *Masculinum* , geen *Femininum* , noch geen *Neutrum* voorstelt : maer het is by haer alles *Generis communis* ende *Generis omnis* , van het gemeyn geslacht. Vraegt gy haer , *cujus generis est Papa* ? Wat voor een geslacht is den Paus ? Soo sal sy u datelyk als haeren leerlink eenen slag geven , ende seggen , *Papa est generis omnis* , den Paus is van het algemeyn geslacht , & *homo est generis omnis* , ende den mensch is van het algemeyn geslacht , mits den eenen mensch by my soo veel weerd is als den anderen , hy mag wesen Paus ofte School-iongen , hy draege eenen stroyen hoed ofte eene dryvoudige kroone.

Waer zyn tegenwoordig gebleven soo veel H. Vaders ende Stad-houders Christi , die in soo vele honderd iaeren te Roomen geregeert hebben ? Hebben sy hun niet onder het *generis communis* ende *omnis* van haere Meesterse de Dood moeten laeten rekenen ? *Quis est homo* , segt den Koninklyken Pro-

pheet *David* in synen 88. Psal. *ψ. 49. Qui vivet & non videbit mortem?* Wie is den mensch die leven sal sonder de Dood te sien? Niemand van hun- lieden heeft eenen *excipè* kunnen krygen, koopen, nemen ofte bedelen, gelyk daer staet in het vyfde Boek Moyfes aen het 32. Cap. *Mortuus est Aaron*, Aaron is gestorven. In't 3. Boek der Koningen aen het 4. Cap. *ψ. 27. Mortuus est Heli*, Heli is gestorven: aen het 25. Cap. van den selven Boek *ψ. 1. Mortuus est Samuël*, Samuël is gestorven. Ende alsoo heeft het gegaen, gaet ende sal gaen soo lange, de wereld, wereld blyven sal. Den Heyligen Apostel Petrus, Stad-houder, is gestorven. Linus den Heyligen Vader is gestorven. Anacletus ende syne nakomelingen zyn gestorven. Alexander den I. II. III. IV. ende V. is gestorven. Bonifatius den I. II. III. IV. ende V. is gestorven. Clemens den I. II. III. IV. &c. is gestorven. Innocentius den I. II. III. X. XII. is gestorven. Clemens den XI. is gestorven den 19. Meert 1721. Innocentius den XIII. is gestorven den 7. Meert 1724. Benedictus den XIII. is gestorven den 21. Februarii 1730. Clemens den XII. is gestorven den 6. Februarii 1740. Eyndelyk Benedictus den XIV. is gestorven den 4. Mey 1758., zyn- de den 247. Paus van den Heyligen Stoel van Roomen, ende op dese wyse sal de doode *Gramatica* voorts gaen, leerende alle menschen op dese wereld, *Papa est generis omnis*, den Paus is van het algemeyn geslacht; want:

Den Stad-houder op der aerden,
Is voor my van geender waerden.

Baret en Kappen ,
Weet ik te betrappen.

Quasi aquæ dilabimur. Als Wateren vallen wy in de
aerde. 2. Reg. 14. Cap. v. 14.

Gy siet hoe dese Vrouw met haere dorre schonken ,
Daer sit gelyk een Pauw, die niet en doet als pronken ;
Hoe wel sy spraekeloos en sonder reden is ,
Soo toont sy ende wyst , myn vangsten zyn gewis :
Ik werp seer haestelyk myn noyt faelende netten ,
En kryg als ik begeer , Kap, Myters , en Baretten ,
Hoed, Quispels, Kruyn en Staf, want niet en sien ik aen,
Sy moeten al-te-mael , door myne banden gaen.
Soo haest als sy in't net tot my waerts zyn getrokken ,
Soo is het çiersel uyt met alle waerde lokken ,
Dees panden, dese eer, en dese pomperey ,
Breng ik in korten tyd te zyn gelyk aen my.
Als myne vangsten zyn gepakt in myne strikken ,

Soo moeten sy daer in verdompen en verstikken.

Ik werpse datelyk in myn vermaerd rivier,

Waer dat sy eyndelyk vergaen als niet een sier.

Verstaet gy desen sin en dese klaere reden,

Hoe onse jouffrouw Dood sprekt met haer grauwe leden?

Sy toont ons klaerelyk boe dat den snellen tyd,

Het net is, waer den mensch syn leven in verslyt.

Haer water of rivier is de doorwormde aerde,

Waer Priester Boer of Klerk, worden van eender waerde,

Waer Bisschop of Prelaet, Monink of Cardinael,

Moeten tot wormen aes, vergaen in't generael.

Met reden lieven mensch en kan haer woord niet falen,

Gewyd, gesalft, gekruynt, 't moet al naer d'aerde dalen,

Want Myter, Hoed en Staf, als ook Kap of Baret,

Word van haer sonder schroom getrokken in het net.

DE Vrouwe Sermoonen zyn heel selden de Mannen aengenaem, voornaementlyk als sy met naerdrukelyke ende naerdenkelyk scheldwoorden ende kwaede *Flosculus Oratoris* gepaleert ende geçiert zyn; daer word achter een geseyt den Apostel *Paulus* heeft de Vrouwen het Prediken verboden, ende daer voor moeten sy de Edele konste van swygen leeren, ende in den *Tacito* studeren: want als het menige souden te lank maeken, ende dat sy al te veel *Interrogationes*, ende *Exclamationes*, met eenen niet wel daer in passenden iever wouden mengen, soo recommandeert men haer een mael-flot op den mond te hangen, op dat dit ongerustig kwaed van haere tongen, het welk maer een kleyn vierken is, nochtans een doodelyk vergift, niet uyt en breke, ende alsoo bosch en berg in brand steke.

Nochtans het Sermoon van eene verstandige

Vrouwe is niet te verachten, terwyl dat den Koninklyken Propheet *David* selfs, de uytdrukke-lyke redenen van de verstandige Vrouwe van *Thecua* verhoort heeft: niet-tegenstaende sy met *Joab* over een gekomen was, ende den Konink met haere bedekte veynseryen listig bedrogen heeft, als sy hem aansprak ende seyde: *Heer Konink wy moeten de dood sterven; gelyk het water in de aerde versuyp-ende versinkt, soo moeten wy ons ten lesten ook in de aerde verstroyen ende vernietigen.* Reg. 2. Cap. 14. v. 14. Ende door dese reden heeft sy de gramschap des Koninks tegen synen Soon *Absolon*, gelyk een verborgten vier in de asche, verdooft ende uytgebluft.

Heeft soo eenen grooten Konink sich niet geschaemt naer soo een Vrouwen Sermoon te luysteren, wat belden sich dan veel andere in, die niet en willen eenige Sede-lessen van eene, hoe wel listige ende boose Vrouwe, geduldig ende naerdenkelyk aenhooren, besonderlyk, als sy over het *Memento mori* mediteren, want de Lyk-Predikanten zyn altyd de beste of sy broeken draegen ofte niet. *Numquam satis dicitur, quod numquam satis dicitur!* daerom *meditatio mortis* is ende blyft altyd de beste Philosophie ende Theologie. Niet-tegenstaende geleerde ende besonderlyk geestelyke personen, belden sich in, dat alfulke Sermoonen van geender waerde zyn, dikwils meenende dat hun-lieden het Prediken alleen toe staet, ende dat sy dese wetenschap al lange met hunne schoenen ende schandaelen versleten hebben, ende lange daer in uyt geleert zyn; ende dat niemant schoonder, clierlyker, woord-ryker en diep sinniger de woorden souden kunnen uyt-

galmen ende uyt spreken als fy lieden. Is den eenen ofte den anderen begaeft met eene befondere gratie Godts, den defen fal daetelyk de opinie hebben, dat in fyn Klooster, in fyne Parochie, in fyn Capittel, ende foo voorts, niemant is te vinden die hem soude kunnen gelyk zyn: ende door-
 dusdanige inbeldinge verwekken fy eene hooveirdig-
 heyd, peysende, ende seggende in hun felven, volgens de woorden der Heylige Vaders; ik ben eenen Priester, ik ben weerdiger, grooter geacht als eenen wereldlyken mensch, ende daerom moet ik my houden van het gemeyn volk: ik moet om gaen met treffelyke perfoonen om my te voorderen tot eenen hooger en staet.

Voorders, wederom andere, doen anders niet als dichten en trachten naer groote digniteyten, naer wel befette Pastoryen ofte Kanoninkdyen, naer Myters ofte gequifpelde Hoeden, sonder in alle haere welsprekentheyd, haer ongeregelt leven, ende haere eergierigheyd, te peysen dat Jouffrouw de Dood eens komen fal ende haer Sermoon hun uytgalmen ende aentoonen, dat ook de motten in Purper, in Myters, in Baretten, ende in Kappen sich kunnen quartier maeken, gelyk de fefvoetige draegonders, die de Egyptifche Tooveraers niet kosten in het veld ftellen, maer de felve in hunne wambaffen ende kamifolen moesten behouden. Eyndelyk de menschen vifchster de Dood die kan op korten tyd den Cardinael foo wel als den Eremyt, vergelyken ende doen hooren ende verftaen dese woorden:

Baret en Kappen,
 Weet ik te betrappen.

Ook de Kroon,
Ik niet verschoon.

Mortuus est ergo Saül. Saül is dan gestorven.

1. Reg. Cap. 31. v. 6.

Het schynt dat jouffrouw Dood niet nalaet t'allen tyden
 Het leven van den mensch gestaedig te benyden,
 Sy draeyt haer dor' gesicht, sy lonkt, sy fiet, sy let,
 Op Koning Prins en Vorst, op Heeren van de wet;
 Sy vraegt niet wie is daer sy hoort naer geene reden,
 Sy fiet geen schatten aen nog geene Mogentbeden,
 Sy grypt als het haer lust een ieder by den kop,
 Schoon by verheven is tot op den hoogsten top.
 Schoon by van kleynen stam oft maegschap is geboren,
 Schoon by is eenen Held, van vele uytverkoren,
 Schoon by den ryksten is, en land, goed, geld, geniet,
 Schoon by is naekt en bloot, sy nievers naer en fiet.

*Bemerkt wat dat sy doet , met dese schoone vruchten ,
 Sy roept , doch spraekeloos , voor my moet ieder suchten ,
 Want van den Keyser aen , tot den minsten Soldaet ,
 Word van my af gekort den soeten levens draet :
 Hoe wel den Konink niet in't veld behoeft te vechten ,
 Maer , dat by daer naer toe send syne oorlogs knechten ,
 Doch weet ik waer syn Hof en syne wooning is ,
 Waer , als ik hem wil slaen , myn slaegen gaen gewis ,
 En tot een kort besluyt , noyt mensch en sal ik missen ,
 Sy moeten al-te-mael door myne wildernissen ,
 Ia , met een woord geseyt , Scepter en goude Kroon
 Van Keyser , Konink , Vorst , ik geensins en verschoon.*

Niet alleenelyk *Saül* , *David* ende *Salomon* ,
 maer ook *Cræsus* , *Cyrus* , *Alexander* , *Darius* ,
 ende ontelbaere andere zyn groote , machtige , dappere ,
 wyse , ryke , ende beroemde Koningen ende Gekroonde
 Hoofden geweest : maer sy zyn geweest ende sy en zyn
 niet meer. Dese waeren eertyds volgens hunnen titel
 al-te-mael gelyk , sy waeren al-te-mael Koningen ,
 doch in wysheyd , macht , postuer , rykdom ende
 dapperheyd , waeren sy malkander heel ongelyk.
 Het drayende geluk heeft den eenen begaeft met dit ,
 ende den anderen met dat ; maer tegenwoordig zyn
 sy malkanderen in alle dingen even gelyk , sy zyn
 alle stof ende affche , mits eenen mensch alleen dese
 al-te-mael kan gemakkelyk in eenen korf te sien
 draegen , ende daer naer op den mist-hoop smyten ,
 om dienswille dat sy nievers meer toe dienen
 kunnen als om met voeten getreden te worden.

Wat nu *Alexander* Stal-meester is , die het peerd

Bucephael geroskamt heeft; wat nu den Rademae-ker is, die *Darius* Gulden Waegen soo konstig uyt-gewerkt heeft; wat den wyfen *Solon* is, die *Cræsus* Propheet was; wat *Cyrus* Barbier, *Saûls* Sweert-veger, *Dauids* Herpen-maeker, ende *Salomons* Goud-fmeden, Timmer-lieden ende Metfelaeren zyn, dat zyn tegenwoordig alle dese groote Konin-gen ook, terwyl hunne prachtige Tomben, ende wel gebouwde graven niet meer te vinden zyn, veel minder hunne lichaemen, terwyl de grove dievinne de Dood hun de minste eerbiedigheyd be-toont, maer werpt in het graf alles door malkan-deren, Koningen ende Boeren, Edel-lieden ende Bedelaers, al even eens gelyk men de dammen ende kaerten doet, alswanneer men moede is van daer mede te spelen, *Ende dat doet sy soo wel aen den dien die op eenen prachtigen stoel sit, als aen den anderen die in de aerde vroet: van den dien die met bemel-blauwe seyde gekleed is ende eene goude kroone draegt, tot den dien die met eene lynwaerten ofte gelapten wambas gedekt is. Eccles. 40. v. 3.*

Daerom peyft sekerlyk dat de Dood de gekroon-de hoofden geene meerdere eere aen doet als aen eenen Bedelaer, ende het en is hun niet geoorloft, meerder voordeel tot het kwaed-doen te hebben, als andere menschen, schoon sy ryk ende machtig zyn, konnende alles dwingen, niet-tegenstaende als het te lang is duerende, ende dat het Godt mishaeft, soo send hy niet meer eenen *Natan* om hun te be-rispen gelyk aen den Koninklyken Propheet *David*, maer hy send eenen anderen Bode, die hun haest ende op eenen oogenblik van hunnen regerenden

Troon fal daelen doen in de aerde , waer hunne lichaemen van de wormen, hoe wel de selve met welriekende kruyden gebalsemt en op gevult zyn , sullen gegeten ende verteert worden , ende misschien daer naer hunne zielen van gelyken in de eeuwige aerde , dat is in de helle van de Duyvelen sonder eynde in alle eeuwigheyd , sullen geknaegt en doorbeten worden.

Segt doch den Eccles. in 't 10. Cap. v. 9. *Waerom wilt affsche ende aerde sich verheffen tot de grootmoedigheyd?* Dat is , waerom wilt eenen Konink meerder zyn als een ander? Seyt den selven Eccles. vorder in het selve Capittel v. 11. *Alle Overbeyd is kort van leven , de lange siektens maeken den Medecyn-meester moede. Den Medecyn-meester nemt weg door de medecynen de krankbeden die niet ingewortelt en zyn , ende alsoo is eenen Konink beden en morgen dood , het welk is bediedende , dat gelyk eenen Medecyn-meester sich bedient met sterke medicamenten ende kruyden om eene siekte weg te neme , alsoo doet Godt dikwils eenen kwaden Konink sterven door eene haestige dood , den welken eene peste in syn ryk is ; op dat de kwaelen van syn volk daer mede soude genesen. Ten lesten , tegen de Dood valt niet te kampen of te vechten , mits sy den straet-iongen niet alleenlyk den hoed , maer ook de Koningen de Kroone weg rukt , seggende :*

Ook de Kroon ,
Ik niet verschoon.

De Bankeroet , Gaet nu voor goet.

Non erit Mercator ultra. Daer en sal voortaan geen
Koopman meer wesen. *Zacharias 14. v. 21.*

*Siet eens dit wonder spel , hoe dat de Dood gaet loopen ,
Met een gepakte Bael , bet welk seer klaer bedied ,
Dat die speelt Bankeroet , niet anders heeft te hoopen
Als dat dit ook ten leest , aen hem moet zyn geschied .
En meest , die nacht en dag versint verscheyde listen ,
Om een ander-mans goed te krygen t'allen stond ,
En daer naer aen te gaen met sakken ende kisten ,
Al oft hun desen buyt ten vollen was gejongd .
Ook die door lekkerny , oft drink-lust veel verdelgen ;
En principael bet geen dat niet hun eygen is .
Die , seg ik , weet Mevrouw de Dood , haest te ver-
swelgen
Al loopende met hun naer baere duysternis .*

*Hoe wel fy hier oft daer, gaen fulke renten soeken,
 Soo vinden fy de uer vervuld, en op het leſt,
 Soo komt de ſnelle Dood verborgen in de boeken
 En roept, Koopman blyft ſtaen, 'tis Conſummatum eſt.*

DE Cananiten waeren rechte ſchavers ende borſe vulders, mayende waer fy niet gefayt, ende raepende waer fy niet geſtroyt hebben: fy waeren onder de Iſraëlieten, wat tegenwoordig de lang-gevingerde Smauſen onder de Chriſtenen zyn, die het gout ende ſilver gelyk eenen Magneet ofte Zeylſteen het ſtael naer ſich trekken.

Al-hoe-wel dat deſe Joden, die men hier te Lande, als boven gefeyt is, Smauſen noemt, om dieſwille dat fy trachten het goed van de Chriſtenen af te prangen, ſoo dunkt my dat deſen naem niet alleen de Joden, maer vele Chriſtenen ſouden toekomen, mits de prangeryen by hun-lieden meer geplogen worden als by de Joden, voor-naementlyk als fy ſien dat den verkooper in nood is. Niet-tegenſtaende dat onder de Chriſtenen Koop-lieden vele fulke onbeſchaemde bedriegers gevonden worden, ſoo is doch den Koop-handel van ſich ſelver eenen Godtgevallenden, roemweerdigen, noodigen ende noodſaekelyken handel; want den Konink *Salomon* heeft ſelver ſyne eygene Koop-lieden gehad, die hem Peerden ende alderhande waeren uyt Egypten gebracht hebben, gelyk in't Boek der Koningen aen het 10. Capittel v. 28. te leſen is. De Koop-lieden van Tyro hebben met hunne konſte ſoo wel weten te winnen ende te vergaederen, dat den Propheet *Eſaiās* daer van ſpreekt aen ſyn 23. Cap. v. 8. *Haere Koop-lieden*

zyn Princen geweest, ende de rykste in het heele Land. Dese wissel-beeren moeten sekerlyk de Wissel-brieven wel verstaen hebben, doch is het te weten of de voor-segginge van *Oseas* aen het 12. Cap. v. 7. Ook niet voltrokken is, seggende: *Canaan heeft eene valsche Waege in de hand, hy leeft onrecht ende hy bedriegt*: Aen dese woorden sal eenen Jode selver niet twyffelen, terwyl dat *Jesu Sirach* in het 26. Cap. v. 28. heel bedenkelijk schryft. *Den genen die Koopbandel dryft sal swaerlyk de fouten myden, ende dien die Herberge houd sal hem niet bevryen van de sonde der lippen.* Maer, wat somwylen voor een facit uyt komt dat leert den tyd; heden speelt desen, morgen eenen anderen, ende somwylen eene geheele Compagnie, wat? Geene kluchte, geen Politionel, maer wel een Treur-spel, welkers Titel Bankeroet is, ende de naer klucht ofte het Tusschen-spel dat heet: *Petrus currit*, Peeter loopt, ende waer mede? Met een anders goed, met het gene daer *Paulus* soo lange aen gespaert, om gewerkt, om gesweet, ende om geforgt heeft, *Petrus currit*, waer mede? Met het goed ofte het geld van Weduwen ende Weesen, die somwylen anders niet en hebben als het iaerlykx inkomen van hun Capitaeltjen. En naer dat fulke droeve Tragedie gespeelt is, soo moeten dese arme Weesen met vele ende groote moeyte trachten, het zy waer mede het wilt, aen den kost te geraeken. Naer fulke droeve Tragedie, moet somwylen ende gelyk het wel gebeurt, menige arme Weduwe haer stukken brood langs de deuren gaen bedelen. Om fulke droeve Tragedie moet menigen Winkelier syn goed, dat is, syn Huys-raed, syn Bedde en syne Meubelen

ſien ende laeten verkoopen voor ſyne deure. O droevig Treur-ſpel! uwen auteur is ſekerlyk van geender waerde, ende het is klaer, dat Jouffrouw de Dood, en daer naer *Madame* de Helle, ſekerlyk een Treur-ſpel met u ſullen ſpelen, alſwanneer deſe gemaekte rymen niet herkeert, dat is, deſe weg-gedraegene goeters niet wederom en ſullen gegeven worden.

Vele duſdaenige Koop-lieden gaen dikwils op de Borſe wandelen, om ſich hier oft daer met eenen kloeken Koopman te vergelyken, waer van *Chriſtus* ſpreekt by *Mattheus* aen het 13. Capittel v. 44. Den welken op eenen anderen Akker eene Peerle gevonden heeft, ende daerom alle ſyne goederen wou verkoopen, om daer mede ſich den ſelven in te koopen, en om alſoo Hemels-ryk te worden: Maer my dunkt dat deſe ſekerlyk ſullen miſſchen, ende dat het voorgenomen ſtuk te niet en vangeender weerde weſen ſal. Menigen verkoopt ſyne ziele, ende koopt de helle, vermits het ſpreekwoord noch altyd op de tonge ryd, *Virtus eſt memmos*. De voffen ende ſchummels ſyn eenige aengenaemer als den Hemel. Ah hoe vele ſchryven hun Geloof met een R. ende doch konnen ſy ſich niet genoeg Rooven: maer hoe meer ſy Rooven hoe minder ſy Gelooven. Niet-tegenſtaende, ſy Rooven oft Gelooven ſoo veel als ſy willen, ſoo moeten ſy ſich doch ten leſten laeten Schip-brake lyden, als hun de argſte praettyke maekſter de Dood, Wiſſel-brieven ende Capitaelen voor den neuſe weg viſcht ende heele Koopmans goederen ende den Koopman ſelver weg voert, ſeggende:

De Bankeroet,
Gaet nu voor goet.

Schoon u tael is soet en klaer,
Doch zyt gy in Doods gevaer.

*Non est sermo in lingua mea. Daer en is geene
spraeke in myne tonge. Psalm. 138. v. 4.*

*Siet den Predikant eens preken
Sonder eenige gebreken,*

Wel ter tael en wel geleert

Wel verhoort en wel ge-eert.

Siet syne Toe-boorders letten,

Op d'uytlegging' van de wetten,

Van Godts woord, dat by seer klaer,

Wel verduyts in't openbaer.

Syne tael, als honing regen,

Doet het menschen hert bewegen,

Niet en vloyd uyt synen mond,

Of het heeft een vasten grond.

Syne woorden, syne reden,

*Vliegen als veel soetigheden,
 In't geboor van die daer staen,
 Om syn les' te nemen aen.
 Niet ontbreekt hem in't verklaeren,
 Hy kan klaerlyk openbaeren,
 't Oud en't nieuwe Testament,
 Door goey woorden wel bekend.
 Schoon syn tonge is ontbonden,
 Dat noyt beter word gevonden,
 Siet eens aen hoe ongewis,
 Hy op syne voeten is.
 Hy staet, maer op doode beenen,
 Die al kraekende met eenen,
 Hem sullen in korten tyd,
 Toonen syne ydelbeyd.
 Hy staet vast: maer broos van onder,
 Die als eenen snellen donder,
 Vallen kan, en soo vergaen,
 Sonder oyt weer op te staen.
 Dan is spraek en tael geweken,
 Want de tong kan niet meer spreken,
 En dat konstig instrument,
 Heeft als dan syn leste end.
 Daerom peyst ó wyse sprekers,
 Dat gy zyt als glase bekers,
 En hoe spraeksaem dat gy zyt,
 Gy word van de Dood benyd.*

AL-hoe-wel fwygen eene grootere konste is als spreken; soo is doch de spraeksaemheyd niet genoeg te pryfen; ende met de alder' uytgelesenste woorden niet genoeg te loven. Wat menige cierlyke ende wyse rede voor gewicht ende naerdruk

gegeven heeft aen twyffelende ende ongegronde faeken, is met *Demostenes* ende *Cicerons* tongen niet uyt te spreken. Wat is daer noodiger ende nutter, soo wel in Geestelyke als in Wereldlyke Staeten ook in den oorlog selfs, daer men malkanderen met Bomben ende Carkassen; vieredeel en halve Cartauwen antwoord, als de konste van wel bedacht ende naer-drukkelyk te spreken? Soo wel op den stoel der waerheyd, als voor Keyser ende Koninklyke Troonen, by alle verhooringen ende vergaederingen, waer de selve verhoort ende deftig van een ieder geacht ende gepresen word.

De oude Gallicanen hebben hunnen *Hercules*, ter oorfaeke synder wel-sprekentheyd, uytgebeeld, hoe dat hem eene goude keting uyt den mond ging, de welke tot de ooren ende het hert van syne toehoorders gegaen is, het welk bedied heeft, hoe hy met syne schoone reden de selve heeft konnen trekken en bewegen gelyk hy begeert heeft.

Dat tegenwoordig de Predikanten altemael goude ketingen uyt den mond spauwden, ende de selve syne Toe-hoorders, niet in de ooren noch in het herte, maer aen den hals wirp, soo soudent sekerlyk alle Kerken te enge wesen; want iederen Schoenlappers-iongen ofte Vodde-man, ende iedere Bryfter ofte Spelle-werkster wilt doch buyten dat, met eene goude keting ofte diergelyk ander hals-çieraed geçiart zyn, ende praelen gelyk eenen Engelschen dogge uyt Beyerland, met synen schoonen halsband, sy moeten al-te-mael goude ofte silvere knoppen aen de kleeren, gallonnen aen de hoeden draegen; het Vrouwe-volk, seyde kleeders waer onder

eenen reep gehecht is, om alsoo gelyk een Piramide door de straeten te fwieren, foodaenig, dat de deuren der Kerken te enge worden, ende dat men wel haest sal verbonden zyn de selve daerom wyder ende breeder te maeken : maer met de Geestelyke goude ketingen van penitentie-Sermoonen, willen sich weynige meer paleren ende trekken laeten, of schoon *Paulus* ende *Chrisostomus* selfs op stonden ende suyveren honing uyt hunnen mond vloyen lieten (gelyk van hun-lieden *Demosthenes*, *Pindaro*, ende veel andere geseyd word) dat de Biën in hunnen mond den honing af-geleyd hebben, soo soude mense doch niet agten ; maer wel den mond van menigen spreker die meer een Wespen-nest is als een honingraed, waer uyt somtyds meer vergift ende galle is vloyende als aengenaeme soetigheyd, al of rontom de ooren der Toe-hoorders, eenen ganschen swerm Wespen ende Horselen somden ende bromden, die hun souden doen vreesen dat de selve niet in hunne oogen en souden nestelen, als de Swaluwen in *Tobias* Slaep-kamer, gelyk geschied is, ende noch geschied by de oude ende ionge Secten-stichters, ende andere stagelagtige, pointige ende scherpe Scheer-mes-tongen-kramers, soo wel in den Wereldlyken als in den Geestelyken staet.

Ook is het hoognoodig, besonderlyk eenen geestelyken Taelman, dat hy syne tonge, gelyk eene voorsichtige Slange ofte Bië, haeren stachel flype ende scherp maeke, om door-stekende penitentie-Sermoonen, de herten van syn Toe-hoorders te doorwonden, ende wederom haestelyk daer op door den honing des Goddelyken troost de selve te

verfoeten ; welke konfte den Apostel *Paulus* , be-
sonderlyk aen de Corinten , feer klaerelyk , mon-
delings ende fchriftelyk bewezen heeft , ende dit is
miffchien de oorfaeke geweest , dat den Heyligen
Augustinus onder andere dingen ook gewenfcht heeft ;
dat hy den Apostel *Paulus* hadde mogen hooren
Prediken , terwylen hy fekerlyk felver niet lam aen
fyne tonge geweest is.

Maer de meeste Predikanten , terwyl fy miffchien
tong-fmeer noodig hebben , ofte uyt gierigheyd wil-
len gefmeert ofte bestreken , ik wil seggen besteken
zyn , weyken hunne tongen in klaeren honing ende
olie , ende zyn daer door gelukkig om de herten
ende de borfen te bewegen : fy fetten den Herders-
ftaf achter de deure des Schaep-ftals , ende fy be-
dienen fch maer met een aengenaem fluytjen ; dan
gaet het alles goet en foet voorts , op dat men geen
fchaepken het *Aureum vellus* , dat is , het oorvlies-
ken en verwewe , ofte hem eenen buyl flaege daer
hy foude moeten naer taften.

Alfoo vliegt het ten allen kanten uyt , al oft het
gefmeert waer , gelyk eenen nieuwen gefmeerden
waegen , ofte eene *Chaise roulante* ende een gebru-
neert braed-fpet : maer fy fullen noch eenen keer
daer voor gefmeert ende gefalft worden , dat hun
het hoofd daer van fuyfen , ende de tanden klap-
peren fullen.

De oude Grieken moesten met het tong-ambacht
wel hebben konnen omfpringen : terwyl by *Valerius*
Maximus , den Konink *Pyrrhus* fch roemt : dat fy-
nen Voorspreker door fyne fpraekfaemheyd hem
meer Steden gewonnen heeft , als wel eenen ande-

ren met alle Legers oyt heeft konnen bedwingen. Misschien heeft den desen de konst van met het tonge-sweert te vechten geleerd by meester *Pericles*, ofte misschien *Pericles* by de anderen : want *Pericles*, den welken eenen beroemden Tong-vechter en Dans-meester was, heeft door syne tonge een onvergelykelyk meester-stuk gedaen, dat is, als hy van *Archidamo* overwonnen ende uyt het Veld geslaegen was, soo heeft hy synen Overwinnaer door syne welsprekentheyd soo verre gebrocht, dat hy selver heeft moeten bekennen dat *Pericles* hem overwonnen hadde. Dat heet wel op de tromp spelen, ende eenen anderen naer syn pypen te doen dansen. Maer waer syn alle dese wonderlyke oude ende ionge, Geestelyke ende Wereldlyke Tael-meesters gebleven? Hunne versekeringen zyn vergaen, hunne gepolisterde tongen zyn verwoest, hunnen honingvloyenden mond is verstomt, ende ieder van hun moet met *David* klaegen, *Non est sermo in lingua mea*, daer en is geene spraeke meer in myne tonge, gelykerwys, het is, geweest heeft ende zyn sal, soo lange de wereld sal staen; dese woorden:

Schoon u tael is soet en klaer,
Doch zyt gy in Doods gevaer.

Den wyfen kop ,
Pack ik ook op.

Utinam faperent ac noviffima providerent. Ah oft fy
wys waeren ende verftonden , ende de uysterfte
voorfaegen. *Deut. 32. Cap. v. 29.*

*Wel gy ouden gryfen bol ,
Waerom is u hert soo vol ,
Om te gaen overstappen ,
Den berg van wetenfchappen ?
Waerom fit gy met bedwank ,
Van u felfs beel nachten lank ,
Om Wysbeyd te gaen foeken ,
In alderhande boeken ?
Waerom hebt gy het plaifler ,
Om op maer een wit pampier ,
Met ink en flappe pennen ,
U wysbeyd te doen kennen ?*

*Waerom is het uwen wil ,
Om met eenen broosen bril ,
De schriften van voor desen ,
Geduldig te door-lesen ?*

*Waerom van u jonkheyd aen ,
Hebt gy soo veel moyt gedaen ,
Met leeren schryven , lesen ,
Sonder eens stil te wesen ?*

*Waerom hebt gy met veel pyn ,
Gricx , Hebreëus , Frans en Latyn ,
Seer deftig leeren spreken ,
Met aengenaeme treken ?*

*En soo voorts , waerom hebt gy ,
Uwen tyd al even bly ,
Verjaegt , verkwist , versleten ,
Om alles wel te weten ?*

*Mits dan dat gy alles weet ,
Leert hoe gy moet zyn gereet ,
Hoe in den dag van sterven ,
U wysbeyd moet bederven .*

*Hoe , op eenen oogenblik ,
Eenen vreedden dooden schrik ,
U wysbeyd sal ontrukken ,
U levens draed af-plukken .*

*Hoe , het geen gy hebt geleert ,
En soo lang op gestudeert ,
Vergaet en sinkt in d'aerde ,
Tot niemants baet noch waerde .*

*Want maer eenen dooden snak ,
Soo by komt doet met gemak ,
De leering van veel jaeren ,
Vergaen gelyk de baeren .*

*Daerom spreekt de Dood seer wel,
Onsen tyd loopt even snel,
Ook om de wyse koppen,
In d'aerde te verstoppen.*

TUffchen eenen geleerden ende eenen ongeleerden is fulk een onderscheet, segt den doortrapten *Aristippus*, als tuffchen eenen wel beplanten Lust-hof, ende eene woefte Bosch-kagie: als tuffchen eenen wel befayden-akker, ende een distelveld. Als den ongeleerden een ongemeene faeke te voren komt, gelyk eenen Os eenen nieuwen ftal, foo heeft den geleerden wel een onderhalf dozyn meer nieuſgierige betrachtingen ende wonderweerdige ſpeculatien daer over, als den anderen, alhoe-wel hy geen en vergroot bril, gelyk *Cato* op den neus ſet, oft het ſelve met eenen *Microſcopus* beſiet. Tot exempel als eenen Sterrekyker, Landmeter, Historie-ſchryver, oft Aerd-beſchryver met ſyne ſnelle oogen-poſt, over ſyne tafel, ende kaerten, ſnelder als een Turksche Duyve, overloopt, ſtraks in den hemel, en datelyk op de aerde, ſtraks vele honderde uren en iaeren voorwaerts ende daer naer weder te rug, ſtraks over de aengenaeme ſpelonken, daer naer weder over de prachtige Graf-fteden, ſtraks tot Roomen ende daer naer weder tot Conſtantinopelen, ende meer andere wonderlyke dingen die hy met groote nieuſgierigheyd beſiet ende betracht, foo ſiet eenen onwetenden in fulke tafelen, kaerten oft boeken foo diep als in eenen ſlypſteen, nemende de geteekende, ofte geannotteerde, dingen voor Krayen-pooten aen, en fulke konſten komen hun voor, gelyk tooveryen.

Defen voorfeyden *Aristuppus* leyde eens Schipbraeke ende brocht daer van niet , beneffens fynen Philofooph, als het leven, maer is om fyne geleertheyd van de Inwoonders des Lands daer hy aenkwam ende die op den oever der zee woonden , met fynen gefelle wel onthaelt geweest, waer naer hy aen fyne Lands-lieden feyde : dat fy fich fouden fulke fchat-ten vergaederen , die felfs in de Schipbraeke niet en koften verloren gaen, en die genoodfaekt fouden fyn mede aen Land te fwemmen. Wat heeft hy hier doer anders gemeent dan de geleertheyd? *Bias* verklaert ook in dusdaenige maniere een exempel , te weten : alswanneer fyn huys in vollen brand was , spronk hy daer naekt ende bloot uyt , gelyk eene ziele uyt het Vagevier , foo wird hem van eenen anderen gevraegt , waerom hy niet ten minften iet heeft mede genomen ? Soo gaf hy hem tot antwoord, *Omnia mea mecum porto*. Ik hebbe alreede alle het mynige by my : willende daer mede aenwyfen , dat eenen menfch niet eygentlyker en befit als konft , geleertheyd ende wetenfchappen , terwyl dat geld , goed , kleeders ende cieraeden , ia gansche Prinsdommen ende Koninkryken , foo licht konnen weggenomen worden van de Zee-roovers , als een geladen Schip vol Haring ende Stokvifch , maer niet de geleertheyd. Wat is doch eenen grooten Heer , ryken Heer , eenen fchoonen Heer , die niet en heeft geftudeert , ofte in andere diergelyke konften niet op-gebrocht ofte onderwefen is ? Als men fulken fyn heerschappye ofte rykdom neemt , foo is hy eenen ellendigen foekkelaer , den welken aldan verplicht is in de bedel *Retorica* te ftuderen. Als men

eenen ryken onwetenden pattacon smelter synen gouden ofte silveren nest uytneemt, soo is hy alsoo veel als *Cræsus* Muyl-ezel die synen gouden toom, syn kostelyk behangsel ende rykelyke çieraeden is afgenomen geweest, en daer naer niet eens goet was om te ryden noch om te trekken.

Eenen schoonen Vryer ofte eenen uytgelopen A. B. C. *Narcissus* ende levenden Apen-spiegel, is anders niet als een huys waer van het regenachtig ende het windachtig weder het geplaeſter ofte het witsel af-geveegt heeft, foodanig dat men niet kunnen kan, oft 't geschreven oft geschildert is geweest.

Maer eenen afvreeselyken *Esopus*, eenen vuylen *Epictetus*, ende vroetenden *Theogenes* is veel edeler, ryker, schoonder ende gelukkiger als alle de voorgenoemde. Ia den armsten ende den alderverachſten Hout-kapper ende Bosch-ganger is gelukkiger als soo eenen schotel-ruymer, glas-eydelaer ende steentreder. Eenen dag-loonder verdient syne dag-huere sonder moeyte, en is te vreden met Aerd-appels, Raepen, Boonen ende diergelyke gemeyne spyſen t'eten: maer soo eenen brokken-knauwer ende kannen-heffer, soo eenen ryk geweefden armen sliker, den welken alles vernielt en verſlind heeft, is niet soo bekwaem om eene halve mete hout te kappen, om synen legen derm het minſte op te vullen, en syne geholde worm-gaeten, in de plaets van goeden Parmesaen, met Pot-kaes toe te ſtryken, want hy soude hem tot het werk kunnen ſchikken gelyk de dikke en vette ſchoot ende boefem hondekens, tot het Haefen-jaegen, ende als eenen Oliphant tot het ſtingeren. Om dese reden blyft dit gemeyn spreek-

woord noch altyd waer : *Sæpè sub sordido pallio magna sapientia latet* ; onder eenen flechten mantel steekt eenen ryken , geleerden en verftandigen man.

Nochtans blyft het volgende noch altyd mede de waerheyd , dat dikmaels onder eenen Caftor ende Doctours-hoed , onder eenen fyden mantel , onder eenen fluweelen rok , ende onder eenen niet toekomende voeder-hoy gelykende Geyte ende Schaepswollene perukke , *Magna stultitia* groote fottigheyd verborgen. Want menige denken dat fy met eene purgatie *Bartolus* , *Plato* , ende de *Quinte Effence* van alle geleerde in alle Faculteyten in-genomen hebben , ende het heet by hun-lieden *Parturiunt montes , nascetur ridiculus mus*. Sulk eenen meent daer en is geen fulken *Statist* ende aerds *Politicus* , geen fulken *Polibiftor* , geen fulken *Orator* & *omnia tresque* oyt in de wereld geweest als hy. Hy hoort het gras in de Elifeefche Velden waffen , de kortborftige vloyen in de Vrouwen-flot-kamer ofte *Serail* van Constantinopelen , te Parys hoefsten , ende de Viſſchen in het water fingen : maer fyne konfte beftaet in fotte droomachtige inbeeldingen. Als hy meent dat hy geleert is , foo weten het andere feer wel dat hy onwetende is. *Utinam ſaperent ac noviffima providerent*. Ah dat fy alle defe grillen in de zee der vergetentheyd verdronken voor altyd , ende aen de Dood peyſden , voor wie eenen *Oedipus* foo veel weerd is als eenen *Davus* , dat is , dat fy eenen wyſen foo wel als eenen botten aengrypt , feggende :

Ik vange op ,
Den wyſen kop.

Tuffchen de Baeren ,
Kan fich niemant fpaeren.

Submerfi funt quafi plumbum in aquis vebementibus.
Sy zyn verfonken als loot in het diepfte des
Waters. *Exod. 15. v. 10.*

*Schippers , Swemmers , Bootfgeſellen ,
Die niet ſchroomt de Water kwellen ,
Die niet vreeft het ſchuym en't nat ,
Dat ſoo donſig u om-vat.*

*Die in herte Donder - vlaegen ,
Op een plank u lyf gaet waegen ,
Sonder eens te zyn in pyn ,
Of gy weder t'buys ſult zyn.*

*Gy en vreeft geen ſterke winden :
Gy en peyft geen klip te vinden ,
Die u Schip in korten ſtond ,
Sinken doet tot op den grond.*

Gy verlaet u op het swemmen ,
 Schoon men met gryfende stemmen ,
 Siet een ieders ondergank ,
 Die hun waegen op een plank.
 Maer gy domme , dwaese lieden ,
 Gy en kont geen water vlieden ,
 En gy beëld u in met vlyd ,
 Dat gy eenen duyker zyt.
 Gy en denkt niet dat de golven ,
 Schoon gy fwemt , u kunnen dolven ,
 En dat gy gebonden zyt ,
 Aen de Dood die u benyd.
 Peyst , eer gy u gaet begeven ,
 Op het gene gy u leven ,
 Hebt gedaen , gepeyst , geseyd ,
 Sedert uwten iongen tyd.
 Steunt gy op u lichaems krachten ,
 Wilt u-Ziele ook betrachten ,
 En bepeysen waer voort aen ,
 Sy daer naer sal benen gaen.
 Als het vleesch van uwe schonken ,
 Naer dat gy sult zyn verdronken ,
 Dienen sal tot Visschen spys ,
 Dan is uyt u verre reys.
 Daerom lieve golven vaerders ,
 Zyt u eygen Ziele spaerders ,
 Denkt als dat de weeke zee ,
 Herte menschen trekken mee.

AL-hoe-wel het Water soo week is , dat sich
 eenen mensch lichtelyk daer in , gelyk eene
 Vliege in de boter-melk , kan verdrinken ; alfoo
 hert is het s'Winters ook ; soo dat men lichtelyk

daer over met karre ende peerden gaen kan, daer op ryden ende flypen, ook wel daer op dapper op den kop ende op den neuse dansen, ende alsoo alderhande kabriolen maeken van vallen ende opstaen, foodaenig dat men somtyds soude konnen den hals daer op breken: doch is het verwonderens weerdig, dat het week-water soo hert word, dat groote waegens, heele Leger-schaeren met Canons ende Bagagie, Trommels ende Fluyten daer over gaen konnen. Nochtans kan het aldersterkste Ys, den selven die daer opstaet lichtelyk overdekken, ofte hem in eenen oogenblik tusschen syne witte herte baeren doen inschieten, ende hem aldaer daetelyk metamorphoser en gelyk eenen herten steen.

Het Water zye dan hert ofte week, soo is doch de passagie daer op seer gevaerelyk, mits het spreekwoord op de zee vervult worde, luydende aldus: *die sich in het gevaer stelt die komt daer in om.*

Het moeten dan wel herte ende onbevreesde waeghalsen geweest hebben, die sich alder-eerst op de woeste zee hebben derven betrouwen; soo wel 's Somers ende 's Winters, als in den Herft ende in de Lente, in soo menig tempeest ende onweder, tusschen den wind ende de golven, klippen ende sand-banken, in het midden van de dood ende het leven, met wie sy geduerig hebben om gelaveert ende tegen malkander gevochten, tot sy sich eyn-delyk door eene Schipbraeke hebben moeten dood swimmen, ende alsoo verdrinken. Doch wordender op de aerde meer in Wyn, Bier en Brandewyn ofte andere diergelyke waters versopen, als wel in de zee verdrinken ende versinken.

Columbus ende *Magellanus*, de welke alder-eerft den weg naer Ooft-Indien gevonden hebben, die hebben vele andere Ooft-Indien-vaerders als *Ys* brekers gedient, ende hun fulken luft verwekt, dat fy met groote onluft, gevaer ende perykel, meer als eenen keer den Aerd-kloot om gefeylt, ende eene feer groote en lange *Menuet* ofte *Bourée* op de water-fael gedanst hebben, alswanneer den huylenden *Aeolus* hun-lieden, rontom de ooren geblaefsen, ende op gespeelt heeft.

Al-hoe-wel dat fulke Zee-vaerders achter en voor hun-lieden vele Schepen hebben sien verongelukken ende de huylende baeren infwelgen, zoo achten fy fulkx niet een fier, denkende dat fy op de aerde foo wel onfeker zyn als op de vlakke zee, gelyk ook de waerheyd is, dat'er meer te lande fterven als te water. Maer wat mag doch de oorfaek zyn, dat de menfchen foo lichtelyk op een ftuk hout lyf en leven waegen? Anders niet als de gierige begeerlykheyd, ende de onversaedelyke nieuwsgierigheyd. De Indiaenfche guldene Aepen ende Afgoden, alwaer eenen Aep veele duyfende Aepen maekt. De Peruviaenfche, Mexicaenfche ende Hexicaenfche guldene meft-hoopen ende goudhollen, die met Peerlen, ende Edel-gesteenten, met Peper, Canneel, Muscaeten, Cacau, Caffé, Thé ende Suyker opgehoopte boeren huysen, hebben dusdaenige water-ratten den mond foo waterig gemaekt, dat fy gehouden zyn fulke Speceryen, door foo eenen gevaerlyken wandel weg te gaen haelen, ende het felve, gelyk eenen Zeyl-fteen het yfer, naer fich trekken.

Met fulke ende diergelyke waeren , waer van fy hunne Schepen vol geladen hebbende , wederom trachten naer huys te keeren , dikwils meenende foo gelukkig in het komen te zyn als in het gaen , trachtende met alle lust ende iever naer huys te komen , als oft den gelaeden fchat alreede in hunne huyfen ende magafynen lag: maer hoe vele van fulke begeerlyke geld en goed wolven , zyn niet met alle hunnen fchat ende goederen onder wegen verfonken gelyk een ftuk loot , hoe vele zynder niet , door de Water-koortfe tot voedsel der vifchen geworden , hoe vele zynder niet , door Klippen , Sand-banken , Storm-winden , ende Kapers ingefwelgt ende ingeflikt , gelyk de Sneppen ende de Patryfen , hangende in eene fpys-kamer , alwaer , eenige hongerige katte ingeflopen is ?

Het argfte van allen , is dat men in het midden van de diepe zee , ook malkander te gemoet komt met bloedige flaegen , ende malkander met vier en ftael noodigt tot het drinken , niet tot Wyn ; maer wel tot filtig water , fpelende met Bombardeer-galliotten ende branders , feer vieriglyk eene traege courant , foodaenig dat menigen voltifeert , dat hy het opftaen vergeet eer dat hy het meent , en tegen fynen dank genoodfaekt is om te leeren fwemmen. Ah hoe goet waer het als dan voor menigen , dat het week-water hert waer , hy foude als dan veel liever op eene flée fonder peerd ende geluyd , fonder gout ofte peerlen naer huys fluypen , gelyk de kat uyt het fchapraey ; doch wat fal men doen , op fulke vyvers vangt men fulke vifchen , en het gaet als dan feer dikwils gelyk by den vifch die aen de angel gevangen word : *Dum capit capitur.*

*Het is voorwaer een arge list ,
Alwaer den visch den visscher vist.*

Doch wat is dit alles ? De *Contre Admirale* Dood gebied *en Chef* op de zee , sy vaert ende breekt Roer , Mast , Kabel ende Anker , sy verscheurt Fok en Zeyl , ende aensiet den Admirael foo veel als den Matroos : maer sy voertse onversins al-te-mael by een in het bad , ende levertse den ouden *Caron* flodernat over , haer dan onschuldigende al oft sy noyt het week - water over de herte der menschen heeft doen vloyen die niet t'huys en willen blyven , seggende :

Tusschen de Baeren ,
Kan sich niemant spaeren.

Noyt meer menschen sterven ,
Als kwaede lochte swerven.

*Pestilentia, aut corruptio aër. De Peste ofte bedorve
locht. Reg. 3. Cap. 8. v. 37.*

*Een kwaede locht die kan de menschen omme stooten ,
En heel het aerdſche-dal van ſyn ſieraed ontblooten ,
Niet menschen maer alleen , maer alles wat'er leeft ,
Wat op de aerde krielt , wat in de wolken ſweeft.
De Vogels uyt de locht , de Viſſchen in de ſtroomen ,
Het Koren op het Veld , de Vruchten op de Boomen ,
De Bloemen in den Hof , de Boomen in het Woud ,
De Wortels in de Aerd , de Blaeders aen het Houd ;
De Oſſen in den ploeg , de Peerden aen den waegen ,
De Schaepen in de wey , de Slekken op de baegen ,
Ia wat'er leeft en krielt , van beesten, gras of kruid ,
't Word van-een kwaede locht , gerukt bet leven uyt ,*

*Niet hier en daer maer een, maer duysent duysent werven
 Doet sy op eenen dag verdorren en versterven ,
 Dan is het dat de Dood op eenen oogenblik ,
 Met duysenden doorstoot, tot ieders schroom en schrik.
 O schroomelyke kwael wie sou voor u niet vreesen ,
 Van wie noyt mensch en kan sich seggen vry te wesen ,
 Gy vliegt door spleet en schuer en grypt de menschen aen
 En doet door u fenyn de ziel van't lichaem gaen :
 Dan speelt de Dood haer rol by ionk , oud, arm en ryken,
 Die sy sonder verschoon , doet d'een van d'ander wyken,
 Want noyt de vrede dood meer toont haer straf geweld,
 Alswanneer dat de locht is van fenyn ontstelt.
 Bepeyst dit wel ó mensch! hoe gy in twee dry uren ,
 Kont zyn seer wel te pas , en flux de Dood besuren,
 Vermits de Dood het meest haer Sense slypt en wet ,
 Wanneer dat het vergift de wolken heeft besmet.*

Vier ende Water hebben veel meer millioenen
 menschen vernielt als alle de Hottentotten die
 in de wereld oyt geweest hebben ; maer de locht
 heeft'er noch veel duysendmael meer verslikt. Den
 Mayer met de Sense, den Ooster met de Sichel, de
 Gras-maegt met de Seyfel, den Houd-kapper met
 het Byl, ende den Barbier met het Scheer-mes,
 maeken sekerlyk eene groote nederlaege : maer de
 maeger gebeende Peste, de welke fluypt onzicht-
 baer, met haere wel snydende Sense, werpt veel
 meerder ter aerde als alle de andere, daer werpt
 sy (als *David* seyde in synen 90. Psalm. v. 7.) *Duy-*
send naer de slinke, ende ginder wederom thien duy-
send naer de rechte syde neder, vernietigende, eylaes,
 niet een huys-houden ; maer, heele Landen, Ko-
 ninkryken ende Steden. Het is nochtans geen won-

der , want defe wereld is doch niet anders als een gaft-huys , waer in het gansche menschelyk geslacht van de Peste der sonden , besmet ligt , in wiens lichaemen de boosheden krielen gelyk de mayen in eenen ouden kaes ; foodaenig , dat dit ingewortelt kwaed eenen stank van sich werpt , dat de locht geheel daer van vergift ende besmet word.

Wat meer ende het alder-argste is , hoe meer de Peste weg-nemt , hoe meer grypt sy aen. Hoe meer menschen daer van sterven , hoe veel te meer word de locht vergift. Hoe meer dat'er onbegraeven blyven , hoe veel te grauvelyker ende aenstekender is den stank. Men steekt met *Diogenes* en *Cynico* , heele bosschen in brand , om de locht van Arsenicaelsche ende Mercuriaelsche vergiften te suyveren. Men maekt een soo dikken Pest-rook , al oft de helsche vierfchauwe brandende was. Men berookt de kamers met Virginischen , Turkschen , Engelschen Toebaks-rook , met Myrrhe ende Aloë , men bluft kalk met azyn , ende men versmeert soo veel Pest-balssem , als waegen-smeer. Men eet soo veel ende veel derhande tegen vergift-poyers , Theriaks-pillen , Metridaet , Orvietaen ende diergelyke dingen , dat het te verwonderen is , hoe de Dood niet selver van fulke levendige *Alexipharmacis* ende *Antidotis* in onmacht valt.

Ia padden ende viperen , slangen ende draeken worden tegen de Peste op-gehist. Als dan krygt menigen eenen Pest-buyl , ende hy en weet niet hoe , waer ende waerom ; terwyl hy niet bedenken kan , dat hy ievers soude geweest hebben , ofte van eenen anderen soude aengeraekt zyn. Men fluyt ende vernagelt poorten , deuren , vensters ende locht-gaten ,

voor de kwaede locht : maer het helpt al evenveel : Doctours , Apotekers , Barbiers , Wond-meesters , Distileerders , Theriaks-kramers , Metridaet , Wortels , en Kruyt-trekkers , Quak-falvers , en Merkt-schreeuw-ers , worden met alle haere konste van Jouffrouw de Peste , al-te-mael uyt - gelacchen ende te schande gemaekt , terwyl sy ongenood in alle huysen , in de Kloosters en in Collegien , in de Cabinetten in-gaet , ende wat meer is , in de Materiael - kamers ende Theriaks-potten selfs , in Keyferlyke ende Konink-lyke Paleysen soo wel als in de Boeren hutten : dan heet het dikwils :

*Al wie in dit buys den naem van meester draegt ,
Word van my sonder schroom ter deure uyt-gejaegt.*

Dese woorden zyn gebleken aen *Eduardus* Konink van Portugael , den welken van de Peste is gejaegt geweest van de eene Provincie naer de andere , ende naer genoeg gelooopen te hebben , soo is hy doch ten lesten , door de niemant verschoonende Jouffrouw Peste aengegrepen ende in vier-en-twintig uren tyds , van eenen wel-gefondten Konink , gemaekt een vuyl stinkende aes.

De Peste en is geene siekte , de welke gelyk andere krankheden onstaet uyt eene kwaede maeg , ofte door andere letselen der natuerelyke bewegingen : maer het is eene vrywillige straffe Godts , die hy ons is oversendende om onse sonden : gelyk ons gewaerschouwt word in't 3. Boek *Moyse*s aen het 26. Cap. v. 23. met dese woorden : *Soo gy u niet wilt laeten onderwyfen , soo sal ik de pestelentie in het midden van u-lieden senden.* Voorders staet noch in't 4. Boek Cap. 14. v. 11. waer Godt tot *Moyse*s seyde :

Hoe lange sal het volk my lasteren en niet gelooven de teekenen die ik voor hun gedaen hebbe? Daerom ik false met pestilentie slaen ende vernielen. Aen het 5. Boek in het 28. Cap. v. 21. staet wederom: is het saeken gy Godt niet hooren wilt, Soo sal by u toe-senden de pestilentie tot gy verslonden zyt. By Jeremias aen het 14. en 24. Cap. v. 12. en 10. staet noch eens, Ik false met den sweerde van honger ende pestilentie vernielen, tot dat sy heel uyt het Land verdelgt sullen wesen. Het selve staet noch aen het 26. Cap. En by Ezechiël aen het 14. v. 19. staen dese woorden: Is het saeken dat ik de pestilentie op dat Land sende, ende dat ik myne verbolgentheyd op hun-lieden uytstorte door't bloed, en dat Noë, Daniël en Job in't midden waeren, soo sullen sy, alsoo waerachtig als ik leve, seyt Godt, hunne sonen noch dochteren daer van niet kunnen verlossen.

O! vreeselyke woorden, en hoe vreeselyk zyn uwe geschiedenissen! als men siet op eenen oogenblik sterven ende ter aerde vallen menschen ende dieren, niet met tien, twintig, dertig, viertig ofte honderd, maer met duysenden, gelyk daer gebleken is in het 2. Boek *Moyse* aen het 9. Capittel dat in Egypten ter oorsaeke van *Pharao* de menschen ende beesten met menigten gestorven zyn. Ende in het 4. Boek aen het 25. Cap. v. 9. staet, dat om de onkuysheyd wille, onder de Israëlieten om gebracht zyn *Vier-en-twintig duysend menschen*. In het 2. Boek der Koningen aen het 24. Cap. sloeg Godt door de Peste Op den tyd van dry dagen *seventig duysend mannen*, om dat den Konink *David* tegen het bevel Godts weten woude hoe sterk dat syn leger was. Ende wat noch schrikkelyker is, dat

staet by *Isaias* aen het 37. Cap. v. 36. dat op eenen nacht alleenelyk stirven in het Affiriaensche leger honderd en vyf-en-tachentig duysend menschen. Dese exempelen stellen ons voor oogen, anders niet als de gramschap Godts, waer voor wy schudden ende beven moeten. Het zyn de sonden waer uyt dompen voortskomen, die ten lesten een heel stinkende pest-vier ontfteken waer mede heele Landen uyt-gebrand ende gesuyvert worden.

Ende al-hoe-wel menige groote Heeren ofte galante Staets-Jouffrouwen sich meer voor sulken kwaed, als voor andere popachtige corruptien hoeden, ende alle *Alexipharmaca* uyt lekken, ende sich, als eens eenen die sich aen Koolen ende Raepen siek heeft gegeten, met kostelyke speceryen opgestopt hebben, soo dat sy eene levendige *Mumia* zyn konnen, soo fluypt doch de Peste achter hun ende blaest op een mael, alle schoonheyd en lieflykheyd, aengenaemigheyd ende gratie weg, soo dat dese *Helena* ende *Cleopatra*, desen *Absolon* ende *Narcissus* heel pers worden, al of sy in den heeten somer hadden moeten camperen. Als dan houden sy daetelyk de handen voor het aensicht, roepende: besiet my niet om dat ik soo swert ben van de sonne verbrand! O jammerlyken tyd, ô! ellendigen staet, waer men somwylen niet eens een graf voor veel geld kan bekomen om synen Vader, Moeder, Sufter, Broeder &c. in te doen begraeven, daerom bemerkt het Duytsland, bepeyft het Nederland, bedenkt het Vrankeryk, wat tot Weenen, tot Dantzic, ende tot Marseille onlangs geschied is.

Noyt meer menschen sterven,
Als kwaede lochten swerven.

Alle konst is om niet,
Mits de Dood geen werk aensiet.

Dies ejus sicut umbra prætereunt. Syne daegen vergaen gelyk eene schaduwe. Psalm. 143. v. 4.

*Konstenaers en werk-gesellen,
Die vermaerd zyt t'allen kant,
In de Stad en op het Land,
Wilt eens in u hersens stellen,*

*Hoe ons Jouffrouw, sonder toeven,
Bid, dat gy een beeltenis,
Maeken soud gelyk sy is.
Van u selfs, tot u behoeven,*

*Gy die kont u handwerk roemen,
Roemt eens hoe in korten tyd,
Uwe hand die't werk beleyd,
Moet vergaen gelyk de bloemen.*

Gy die door uwe gedachten,
Maer met een beverft pinceel,
Brengen kont op't tafereel,
Al de oude Helden krachten,

Die seer fierlyk weet te peysen,
Hoe dat een geschiedenis
Is vergaen, en naer dien gis,
De historie aen te wysen.

Die al de Achilles werken,
Alexanders, Hercules,
Als een tweeden Apelles,
Met kouleuren kont doen merken.

Die de Goden en Goddinnen,
Van de Grieken even schoon,
Ieder stellen kont ten toon,
't Zy van oorlog, konst, en minnen.

Eyndelyk, die kont doen lesen,
Sonder letters, door't figuer,
Denkt eens op de leste uer,
Die doet schrikken ende vreesen.

Beëld eens uyt hoe gy naer desen,
Sonder vleesch met dorr' gebeent,
Met de aerde sult vereent
En van wormen geten wesen.

Beëld eens uyt, hoe uwe streken,
Die seer schoon zyn in't gesicht:
Sullen als het minst geuricht,
Ook verslyten en verbreken.

*En ten leſt u wetenſchappen ,
Segt de Dood , op korten tyd ,
Weet ik met een ſlim belyd ,
Onder mynen voet te trappen .*

DE wyſe Aepen der natuer , aen de welke geoorloft is te liegen , gelyk de Poëten , die met ſchaduwen koopmanſchappen willen dryven : te weten , de Schilders , Beêld-fnyders , Graveerders , Hout-fnyders , Steen , Glas en Stael-flypers , Boetſeerders , Konſt-draeyers , Was en Plaefter-gie-ters , ende diergelyke Af-beelders , de welke naervolgers zyn willen van *Apelles , Praxiteles , Protogenes , Zeuxes , Parrasius , Verones , Botvos , Quintus , Meſſens , Rubbens , Vandyck , Tiniers , Palma en Carelloth , Titian en Callot* , Konink ende Boer , ende noch alle de gene die met fulke Konſten trachten om te gaen , ende die tuſſchen de ſchaduwe ende het licht , kunnen een wel-gelykende Af-beêldſel maeken , zyn van het dooden penceel niet ſeker. Sy ſchildert ieder-een uyt volgens haeren luſt oft het hem lief ofte leet is , ende dat *gratis* , dat is , ſonder haer daer voor te doen betaelen ; het meeſte noch van allen is , dat alle de Schilders , de welke , ſoo onderſcheydelyk van weſen zyn , van haer alle naer een even-beêld geſchildert worden , ſy mogen weſen arm oft ryk , oud oft ionk , ende al-hoe-wel dat den aldereerſten van alle , zyn Af-beêldſel met de ſchoonſte verwen uyt-gebeêld ſouden hebben , foodaenig dat daer maer de ſpraeke aen en ontbrek-te , ſoo ſoude ſy haer aen dit voorbeêld niet gelegen laeten zyn ; maer ſoude volgens haere oude gewoonte haere oude ſchetſe volgen.

Daer waeren in Griekenland twee vermaerde Schilders de welke naer onderscheydelyke redenkavelinge van hunne konste in twist geraekten, wie van hun beyden den besten meester soude wesen om iet naer het leven te schilderen : eyndelyk seyde den eenen tegen den anderen, laet ons maer ieder eene Schilderye maeken en dat de selve van de ommeftaenderen geoordeeld zye, wie van ons beyden den besten is, die sal dien naem openbaerelyk voeren, ende boven dien eene sekere somme geld trekken van den slechtsten. Soo geseyd soo gedaen, de Schilderyen wierden in't werk geleyd, den eersten brocht op den genoemden tyd eene Schilderye van alderhande Vruchten, stellende de selve in de tegenwoordigheyd van de oordeelders in den hof, waer de selve niet lange bleef ofte aenstonds kwamen de vogelen uyt de locht op dese Vruchten daelen, ende wouden daer inne beyten, vermits sy soo schoon naer het leven geschildert waeren als daer iet soude kunnen uyt de aerde spruyten, soo dat de voorseyde oordeelders alreede seyden, dat hy den prys gewonnen hadde sonder twyffel.

Soo haest en hadden sy niet gedaen oft men vroeg aen den anderen Schilder waer nu syn meester-stuk was? Ah seyde hy, het myne en is noch niet voltrokken, niet-tegenstaende soo sal ik het u-lieden toonen gelyk het is. Naer dat, leyde hy de oordeelders, als ook synen mede-Schilder, op eene kamer, tot wie hy seyde, Confreer, terwyl ik wel weet dat ik misschien sal verloren hebben, soo bid ik u van myn werk achter de gordyne, de welke daer hangt selver uyt te haelen. Desen het woord gehoort hebbende, liep naer de gordyne en woude
de

de felve opheffen, maer ftiet fyne hand tegen den muer, en met groote verbaeftheyd, roepende, ik hebbe maer de vogels in de locht bedrogen, ende hy bedriegt den meefter felfver.

Dese ofte duftaenige meefters hebben miffchien om fich by de Dood te recommanderen, de felve gefchildert, geteekent, gegraveert fchoon ende gierlyk naer het leven, met alle eerbiedigheyd ende eere, te weten: hoe fy op eenen Pauzelyken ftoel is fittende, ende daer naer wederom op eenen Koninklyken Troon, onder eenen Cardinaels Hoet ofte Myter, ende daer naer wederom geziert met andere koftelyke digniteyten. Hoe fy by eenen ryken is fittende, helpende de goude fpecien wegen, ende daer naer wederom hoe fy eene galante Dame ten dans leyd. Hoe fy aen groote heeren tafels, met groote gefontheyd-gelaefen, een klokken-fpel formeert, ende diergelyke dingen, gelyk haer honderd konftenaers hebben vertoont: maer het fchynt dat defe ondankbaere gefellinne nievers naer fien wilt, achtende alle defe pomperyen van het menfchen geflacht, waer mede vele meenen onfterffelyk te zyn, feer luttel ende ten minften niet, want eenen Graf-maeker is by haer veel meer weerd als eenen koninklyken Schilder ende Konft-graveerder: want als duftaenige fomtyds het alderwaerfte ftuk bykans ofte ten naeften by voltrokken hebben, foo roept fy van verre hem toe, *Manum de tabulâ*. Hand van de palette, legt het pinceel ende den ftok ter neder ende u daer by, ftrekt u uyt, doet den mond open, laet den leften fucht en fterft. Daer leyd dan de konft ende den Konftenaer in de affche, ende

word van de wormen geanatomiseert ende aen de Dood gelyk , dan heet het, *Dies ejus sicut umbra prætereunt*, syne dagen zyn vergaen gelyk eene schaduwe , hy ligt in de schaduwe der Dood ende zyn leven is vervlogen als eene schaduwe met dese woorden:

Alle konst is om niet ,
Mits de Dood geen werk aensiet.

Als ik sal in d'aerde zyn ,
Soo is dit geselschap myn.

Cum morietur Homo , hæreditabit serpentes. Als den
Mensch sal zyn gestorven, soo sal hy slangen
ende wormen erven. *Ecclesiast. 10. v. 13.*

*Hoe sal het met u vergaen ?
Als u herte eens sal breken ,
En als u de Dood sal steken
Dat gy niet meer op sult staen.*

*Wat sal zyn u leste lot ,
Als de ziel sal van u scheyden
En als men u sal geleyden
In het aerdsche donker kot.*

*Eylaes , eenen mayen nest ,
Die dit lichaem knaegen sullen ,*

*En bet selve heel vervullen
Met een vuyl stinkende pest.*

*O boeveerden aerden klood
Die wilt op de wereld prangen
Denkt eens hoe gy by de slangen
Woonen sult naer uwe dood.*

*Afsche die in gout gespin,
En in zeyde, tracht te praelen
Wilt eens voor u oogen haelen
Wat Jouffrouw de Dood brengt in.*

*Hoofst wiens kruyn is opgeset
Met veel kostelyke steenen
Denkt dat gy haest sult met eenen
Dienen tot een wormen net.*

*Hals en banden die ik plag,
Met wel riekt goed te wasschen,
Hoe sullen de wormen plasschen,
In u vleesch van dag tot dag.*

*Zyt gy lichaem niet een aes
Waer in, dat van stank sal krielen
Beesten die sullen vernielen,
U, als mayen eenen kaes.*

*Lichaem dat vol dertelbeyd
Placht te swieren en te swermen,
Hoe sullen u vuyle dermen
Zyn verbeter en verspreyd.*

*Tonge die met logen spraek
Achterklap en diergelyken*

*Om u naesten te beswyken ;
Peyst eens op dees leste saek.*

Ooren , voeten en ten lest

Oogen , neus en al de sinnen

Peyst wat gy ten lest sult winnen

Niet als een verdorde rest.

Peyst eens op u levens end ,

Hoe de slangen , wormen , mayen ,

Sich aen u sullen versayen ,

Als u ziel sal zyn ontwend.

DEn mensch dat schoon en edel scepstel , als men hem wel by het licht besiet, is ook eenen ellendigen worm , den welken in het leven ende naer de dood , vele ontelbaere wormen uytbroyd. Dit kan men lichtelyk beproeven by de kinderen, de welke heele worm-nesten in het lichaem hebben ende dat de selve sienelyk , groote ende kleyne , dikke en dunne , korte en lange , gelyk Italiaensche naedelen , van hun geloft worden. *Plinius* en vele andere hebben geloofst dat het ruggemerg van eenen dooden mensch in het graf in eene slange verandert, de tonge in eene padde, ende soo voorts in andere gediertens: maer wynige hebben fulks gefien. Nochtans dat het menschen ingewant, loofse, herte, lever, milt, maege, nieren ende dermen, besonderlyk de hersenen eene woon-plaets van mayen, wormen, slangen en padden, ia dikwils luyfen ende andere schandelyk ongedierte is, dat konnen de Doode-graevers het beste getuygen. Hoe vele treffelyke ende wakkere perfoonen zyn niet leven-

dig van de muysen, hofelen ende mey-vliegen gegeten geworden.

Daer is onlangs in eene wel beroemde Stad eenen ouden vrek gestorven, ofte misschien dood gebeten, naer welkers dood met heele escadrons, ia gansche legers grauw gemonteerde dragonders rontom syn lichaem ander quartier gingen soeken, foodaenig dat men de selve met borstels heeft moeten af-vegen.

By den Konink Herodes fullen sekerlyk diergelyke trabanten, soo in syn leven als naer syne dood, genoeg opgepast hebben gelyk staet in de werken der Apostelen aen het 12. Cap. Vers 23. *Hy is gestorven wanneer hy van de wormen door-knaegt is geweest.* Wat is soo eenen mensch anders, als een dood en vuyl aes by levende lyve?

Ah menschen kind! gy stinkenden mayensak, wat verheft gy u doch; hoe veel mannen ende vrouwen draegen tegenwoordig met groote pracht; anders niet als tot een voorbeeld van het gene sy zyn, worm en slang gelykende krollen en krullen, linten en kanten, steenen en peerlen rontom den kop, aen den hals ende andersints, dat het geen wonder soude wesen, dat sich *Medusa* ende alle de furien uyt de Helle daer over beswaerden, dat men hunne dracht soo gemeen maekt. Maer eylaes wat wilt sich doch de arme aerde ende asche soo verheffen? Is dan den mensch niet eenen ydelen grouwelyken, afvreesfelyken, leelyken ende stinkenden modder, terwyl hy noch leeft, en al of schoon een heel regiment Doctoren, met allen hunnen extract, ende andere medicamenten daer aen

plaesteren, smeeren, klysteren, purgeren, koppen-
setten, bloet-trekken ende balsmeren willen, soo
is het doch om niet, ende het spreêkwoord moet
evenwel heeten: heden Koning morgen dood: he-
den Monarck, morgen in de sarck, ende als den
mensch dood is, soo eten hem de slangen en wor-
men, gelyk het Manna dat van de begeerelyke te
veel opgeraept geweest is in de Woestyne, waer van
Moyse spreêkt in synen tweeden Boek aen het 16.
Cap. v. 20. *Ende het gene dat van eenige bewaert is
tot sanderdaegs is bedorven ende vol wormen gewor-*
den.

Ah hoe houd men soo dikwils den neus toe voor
den alder-schoonsten, liefsten en wel-beminden bed-
de-genot, als men het dood lichaem soo lange te
pronk laet liggen om eenen grooten staet te maeken.
Heere, seyde men, hy stinkt alreede! hy stonk alree-
de in syn leven, hoe soude hy dan niet stinken ter-
wyl hy dood is. Hoe wel heeft *Job* gedaen, dat hy
dit in tyds wel overdacht heeft, ende geseyd in syn
17. Cap. v. 13. *Het graf is myn buys, ende in de duy-*
sternisse hebbe ik myn beddeken gemaakt. Ende aen het
14. v. seyde hy: *De verrottinge hebbe ik geseyd, gy*
zyt mynen Vader, myn Moeder, en myn Suster aen de
wormen. *Isaias* spreêkt noch van een wonderlyk,
doch levendig lig ende deksel-bedde, in het 14.
Cap. v. 11. *Uwe slaep-stede sal de verrottinge zyn,*
ende u deksel de wormen. Het is wonder dat dit le-
yende bedde niet weg gedraegen en word, ofte dat
het heel woelende corpus niet opstaet en weg loopt,
daerom is het misschien dat men de graeven met soo
groote ende swaere steenen dekt, vermits de meeste

wormen in de grootſte graeven te vinden zyn , ende ook heele Tomben vol.

Dit foudē noch alles henen gaen , als het niet en hiet by de meeſten , hunnen worm ſal noyt ſterven , te weten , den Conſcientie worm , den welken ſy ter oorſaeke van hunne onboedveerdigheyd in hun leven , ende ook tot de dood , by hun hebben gedraegen , alwaer hy , beneffens de helfche ſlangen hun gelyk een verdoemd aes , eeuwelyk knaegen ſal , die als dan arger fullen beyten , ende knerſelen , als veel duyſend mayen , wormen ende ſlangen kunnen doen aen een leveloos lichaem. Sulke mayen en dueren maer eenen korten tyd , ende ſy vergaen ook ten leſten , beſonderlyk , als aen het doode lichaem niet veel te ſmullen valt , ende dat alles verteert is , ſoo eten de mayen hun ſelven op tot den leſten toe , ende veranderen alſoo in aerde , maer den knaegenden worm der Conſcientie , die ſal leven tot in der eeuwighēyd. O menſchen worm ; vergeet doch deſe vergankelyke wormen niet geduerende u leven : maer ſiet dat gy u wacht voor den onſterffelyken worm ? Ende ſegt :

Als ik ſal in d'aerde zyn ,

Dan is dit gefelſchap myn.

Hoe suer komt het den ryken aen,
Als hy eens moet sterven gaen.

O Mors! quam amara est memoria tua. O Dood! hoe bitter is u gedenkenisse. Ecclesiast. Cap. 41. v. 1.

*O Dood! ô bitter dood, niet berter kont gy raeken,
Als die veel geld en goet besit terwijl hy leeft!
Hoe suer komt gy hem aen, wanneer hy moet gaen maken
Syn leste Testament, daer hy voor schrikt en beeft.
Wat pijn doet het hem niet, als men seyd dese reden,
Myn vriend, de dood die komt staet af u goed en geld
Peyst dat gy zyt in nood van sterven, misschien beden
Sult gy van d'aerde zyn, gescheyden en geveld.
O vreedem donder-slag! hoe klinkt gy in syn ooren,
O pyl die meerder wond als pylen van de dood;
Dat goed, dat gout, dat geld, weet vrekken te bekoren
Dat het aendenken hun geleyd in stervens nood.
Schoon men hem klaer bewyst hoe hy syn beele leven
In alderlye lust, beeft tot het eynd gebracht*

*Hoe by met goeden wil , de schatten weg moet geven
Aen vrienden die misschien daer naer hebben gewacht.*

Aen vrienden die somtyds in heet en koude dagen ,

*Moesten om kleynen loon , of wel om een stuk brood
Werken van dag tot dag , als by met groot behagen
In alderhande lust , volberd tot syne dood.*

Wat pynen voelt by meer ? Het derven of het sterven ;

*Wat doet hem meerder kwaed , in synen lesten stryd
Eylaes ! het is syn geld en goed dat by moet derven ,*

En die het hebben moet word noch van hem benyd.

O dood ! ó medecyn ! ó drank vol bitterbeden ,

Hoe praemt gy het gemoed van eenen ryken man ,

Hoe noode laet by hier , syn gout en silv're leden

Schoon dat by sekerlyk , die niet mee dragen kan.

O Dood gy bittere salade , gy gallen-drank ende gy onaengenaeme tincture , hoe bitter zyt gy , als eens op u is denkende eenen ryken vrek , eenen ryken koren Jode , die sweeft ende swemt nacht en dag in de goede dagen , en van alles genoeg heeft , levende sonder sorgen , den welken gaet alles naer synen wensch ende die gestaedig raepen ende spaeren kan , die gene tegen-spanning der wynen heeft , al-hoe-wel hy den besten in synen mond niet lyden kan , hebbende daer benevens eene partye wel gebradene enden ende eene schotel lamsnierkens , die in de plaets van kappers de spyden konnen verteren ende eenen anderen apetyt verwekken. Den dien , seg ik , die sakken , borsen , kisten en kasten , vol silver en gout heeft , alwaer met heele regimenten pistolen , en hollandsche curassiers , in quartier liggen ende gearresteert zyn , by wie de oude ende nieuwe patakons , met wilde-mannen , met lobbe-mannen , met dry kroonen ende soo voort ;

de heele patakons historie, van den eersten *Joachims* patakon, tot den lesten Franschen van *Ludovicus* den XV. te vinden is, bestaende in de heele genealogie der Keyseren, Koningen ende Keurvorsten; alle de fay-penningen, de medaillien der heylige Vaders tot Roomen, ende de oude Heubreusche, Grieksche, ende Latynsche munten, van *David*, *Salomon*, *Philippus*, ende *Alexander* den grooten, van *Romulus* ende *Remus*, die aldaer op het alder-beste, ende alle als in eenen veld-flagt bewaert ende gaede geslaegen worden. Ofte wel den dien, die met wel gekonst-werkte vaten van gout en silver de Francfortsche ende de Leypsichsche jaer-merkten kunnen bewinkelen. Den dien, die heden wandelen gaet, morgen wandelen vaert, ende overmorgen wandelen ryd, die, als hy den onbyt binnen heeft, sich verlustigt met een Lanterlutjen een Piketjen ofte een Trokadiltjen tot den middag toe, naer welkers maeltyd hy *Bene potus*, de comedie ende de opera besoeckt, voorders daer een Bal ende ginder eene Assemblé bywoont, discoureert, careffeert, converseert, ende diverteert tot hy ten lesten onder het aengenaem musiek, ende andere vleeschelyke-lusten ende soetigheden in slaep valt, ende alsoo de rest van den nacht tot den anderen halven dag doet voorby gaen, al-hoe-wel het geluyd der vogelen rontom syne slaep-kamer swermen ende hem den dag aenkondigen, soo blyft hy doch gedoken tusschen de pluymen, tot men hem om de bestemde ure ontwaekt en met eene goede tassche Chocolaet ofte een goet gelas Liquer eenen goeden morgen bied, niet denkende aen Jouffrouw de Dood ende noch veel weyniger aen Mevrouw de Helle, alwaer den ryken vrek is klaegende ende roepende,

maer te vergeefs naer een druppelken waters om syne gloyende tonge te laeven.

Niet-tegenstaende, hy mag daer aen denken ofte niet, geerne daer van hooren spreken ofte niet, geerne sterven ofte niet, doch maekt hem de Dood geene befondere conditie, maer als synen tyd eens uyt, ende dat het eynde van syne ydele gelukkigheyd genaedert is, soo ontrukt hem de Dood alle synen rykdom, ende trekt hem daetelyk syne seydde, fluweele, gebordeert, ende gegallonneert kleed uyt, ende bekleed hem met haer algemeen kleedfel, al-hoe-wel hy is roepende dat hy heefsch word, ah maer noch tyd tot morgen! soo is doch alles om niet, de ure is verlopen, ende hy moet sonder alle synen rykdom ende schatten 't zy hem lief ofte leet uyt dese wereld verhuysen, waer syne ziele als dan is naer toe trekkende dat laet ik u uyt dese woorden onderzoeken, de welke selver van Christus gesproken zyn by *Lucas* aen het 18. Cap. v. 24. *Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt*: hoe swaerelyk fullen, die rykdommen hebben, in het ryk Gods komen.

Ah dat is sich te seer gehaestigt, segt menigen, ik moet eerst myn Testament maeken en myn huys bestellen; wat voor twist sal onder myne Erfgenamen ontstaen? Hy doet ink, pennen, papier, Doctor, Notarius, getuygen ende soo voorts by de hand brengen. Eenen anderen doet ten goeden lesten, synen troost, synen af-godt, dat is, syne kiste vol gelds by sich haelen, ende roert het voor het leste noch eens omme, om dat het niet soude aenbranden: Eenen derden doet eenige paer van syne beste ende liefste jagt-honden, ryd-peerden ende soo voorts, voor syn bedde brengen, om hun

somwylen het *Ultimum vale*, dat is, den alder-lesten vaert wel aen te seggen: ende naer de selve noch wat beklaegt ende gestreelt te hebben, van hun schydennde door Testament eene sekere somme gelds naer laet, in de plaets van sulks te besteden in eenige siek-huysen ofte andere arme huys-houdingen, hun doende eyndelyk noch eens voor den lesten keer huylen ende bassen, misschien om dat hy voor het gehuyt der Hellsche honden niet soude ontfelt ende bevreesd wesen, alwaer hy in korten tyd, door het snel, alreede gesaedelt post-peert van de Dood, sal gebrocht worden.

Ah gy dwaese werelts kinderen! denkt dat somwylen iet vergeten in het spelen, ook verloren is. Gy hebt wel geweten dat gy gene ure van de Dood zyt seker geweest, waerom hebt gy u niet eerder daer toe bereyd? Gy zyt dikwils van de Predikanten, ia zelfs van het geluyd der doode-klokken gewaerschouwt ende vermaent geweest, en waerom hebt gy niet daer aen gepeyft?

O gy ryken, weent ende beklaegt u over uwen ellendigen staet, den welken is over u booft hangende, segt *S. Jacobus* aen syn 5. Cap. v. 1., ende aen het 5. v. segt hy: Gy hebt wel geleefd op de aerde, ende in uwe overdaedigheden hebt gy uwe herten op-gevoed in den dag der doedingen. Hoe dikwils hebt gy de beste spyden voor de honden geworpen sonder te peysen dat aen uwe deure arme lieden waeren die daer naer vasteden; hoe dikwils hebt gy belast aen uwe dienst-knechten, om de onredelyke dieren, waer in gy u vermaek naemt, met het beste vleesch te versaedigen daer hun maer enkelyk brood toekomt, sonder eens te doen vernemen of ievers in uwe gebueren

niet eenen Lazarus was woonende die alleenelyk niet en heeft het gene van dusdaenige verlekkeerde dieren word vuyl gemaekt ende onder de voeten getreden. Hoe vele spyfen, kleeders, ende diergelyke dingen laet gy niet in uwe kisten ende kisten verrotten ende verderven, eer gy de selve soud besteden aen eenen ellendigen mensch den welken is in de bittere armoede. Hoe onnut laet gy verteerren ende verbranden om niet, haut, kolen ende dusdaenige dingen, in de plaets van arme huyshoudingen, versien met kleyne kinders te troosten, die eene bittere koude moeten lyden ende verdraegen, ende somtyds, niet versien en zyn van een stuxken broods. Overpeyst eens de woorden van den Koninklyken Propheet *David* in synen 48. Ps. 17. en 18. *Vreest niet als eenen mensch ryk word, ende als den schat syns huys vermeerdt, want by sal, wanneer hy sterft, niet mede nemen, ende syne schatten sullen met hem niet naer beneden gaen.* Het blyft alles in de wereld; *Fuimus Troës! Irus & est subito, qui modo Cræsus erat.* Wy zyn Troyaenen geweest, en die te voren ryk was als *Cræsus*, word haestelyk arm als *Irus*. Want het gaet met vele gelyk met de groote rivieren, hoe grooter en breeder sy worden, hoe naeder sy aen de zee komen en hoe fautiger worden sy: ende alfoo faut de Dood de soetigheyd ende de vreugt der ryken ook op het leste, als hunnen levens stroom in de zee der eeuwigheyd seer snellelyk vallen moet, soo dat sy seggen moeten: *O mors; quam amara est memoria tua: O Dood; hoe bitter is uwe gedenkenis! ô bitteren dooden-drank,*

Hoe fuer komt gy den Ryken aen,
Als hy eens moet sterven gaen.

Mars van achter , Mars van voor ,
Mors gaet met het beste door.

Abiectus est clypeus fortium : Den Schild der sterke
is weg-genomen. 2. Reg. Cap. 1. v. 21.

*Waer is Hector nu gebleven
Die Patrocles met geweld
Door syn krachten heeft geveld,
En het Grieksche beyr, dee beven.
Die met groote Waepens krachten
En met een geslepen sweert
Soo te voet als ook te peert
Vele dee in't sant versmachten.
Waer zyn, seg ik dese daden,
Daer Homerus mede praelt
Die voor Troyen zyn verhaelt
Om de vraek lust te versaeden.
Waer zyn dese doch gevaeren*

Die noyt vreesden dood noch pyn
 Maer moesten in't stryden zyn ,
 Op het land of op de baeren.
 Die met dapperbeyd hun leven
 Stelden in een groot gevaer
 Om te dooden voor en naer ,
 Dien , die hun de Dood wou geven.
 Maer eylaes ! sy zyn verslonden
 Sy zyn weg , en niet een sier
 Het zey daer , ginder oft hier
 Word van hun niet meer gevonden.
 Alle hunne kloeke leden
 Hunne daeden , hunne kracht
 Leyd versonken en versmacht ,
 Tot in alle eeuwigbeden.
 Dien , die Hector kost bedwingen
 Wiens naem Achilles waer ;
 Sag men korten tyd daer naer
 Van den lasten omme-bringen.
 En meer sulke kloeke mannen
 Die niet vreesden Dood noch Hel
 Zyn op't onversiens seer snel
 Door de Dood in't graf gebannen.
 Dan zyn uyt de kloeke daeden
 Dan is uyt al hun gevecht
 En als dan een mayen vlecht.
 Neemt bet lichaem , tot versaeden.

Wie daer? Wie daer? Seyd' den Held op Schild-
 wacht, geeft antwoord of ik schiet u dat u
 den damp uyt den hals vliegt. De Dood is stom sy
 en spreekt niet den dien en den genen sal my hae-
 len,

len, soo gy my geen antwoord geeft, soo geef ik vier op u; maer stillekens myn heer den kloeken *Horribilicribrifax*, houd u bakhuys, of sy treft u met haeren pyl dat u het hert, gelyk een kalfs lever aen het spet blyft steken. Noch eens roept hy, hola! wie daer? De Dood antwoord ende seyde: ik ben de gene, gelyk daer staet in den *Apocalips* aen het 66. Cap. *Die op een grau peerd*. Wat grau, geel, wit of rood peerd, seyde desen *Hercules*: wie is daer? Daer naer sprack onse Jouffrouw: ik ben *De Dood*, en de *Helle* volgt my naer. Ik dank u seer, ronde voor by, Godt bewaert u riep als dan desen kloeken *Martis* soon, maekende met honderde Kruyssen op syn hoofd, mond, en borste, hertelyk wenshende dat de ure sloeg om afgeloft, ende van dese onlustige post ontslaegen te worden, sich inbeêldende dat hem meer als eene katte is over de schouders geloopt, ende terwyl hem een visioen met het ander aenkwam, dat, soo dikwils als hy hier op soude peysen, hy ook seffens op synen lesten dag denken soude: maer wat roepen sulke kwanten? Seggende: soude ik voor de Dood vreesen? Ik, die soo veel veld-tochten gedaen hebbe, soo menige veld-slacht, belegeringe, partye ende ontmoeting by gewoont hebbe, ende als eenen muer hebbe blyven staen, ia tot den bloede toe gekampt; ik die soo vele steken en houwen, scheuten en bomben-slaegen gekregen hebbe, ende noyt vier noch Dood gevreesen en hebbe, soude ik nu voor den Generael Vel-en been vreesen! neen, neen, komt uyt gy Ruyter met u grau peerd! daer uyt gy soldaeten vyand! al gelyk het met myne cameraeden gegaen is, soo moet het

doch met my ook gaen ! ik en ben geenſins voor u bevreest , gy maroden Ruyter en ſtraeten roover ! hebbe ik ſoo menigen Turken kop aen mynen fabel gedraegen , ſoo menigen rebel neder-geſlaegen , ſoo menigen vyand leeren gras eten , ſoo dikwils met luyſen , honger en dorſt , hitte en koude onderſtaen , en tegenwoordig ſal ik laf weſen ? Uyt ! uyt ! gy hond , ik ſal my tot op den leſte druppel bloets weeren.

Wel den dien , die ten dienſte van ſynen Souvereyn alſoo ſpreken kan , voor wie men verplicht is lyf en bloet te waegen : maer niet voor de kwaede ſotkoppige ende vraek-gierige , duëlliſten , bretteurs , ende vecht-meesters die om het minſte woord onder een getal ſcheld-woorden en injurien , ſoo wel Godt als de menſchen te weder , daetelyk op het peerd der gramſchap ſitten , ende ſynen evennaeſten tot vechten uyt-vraegen ; al ſulke worden dikwils , midden in het gevecht , door hulp van Mevrouw de Dood van den onnooſelſten uyt de wereld gerukt , daer leyd den Held ende den beroemden Vecht-meester , den allemans dwinger die ſich op de punt van ſynen degen verlaet , ter aerde , ende ſyne ziele gaet voor den Duyvel ende is verdoemt tot in der eeuwigheyd. O ſchrikkelyke overpeyſinge , verwekt eens in de hertens der vraekgierige Officiers , Soldaeten ende Spet-draegers , een achterdenken , dat het geweer het welke hun is geoorloft te draegen , niet en is om ſynen evennaeſten te kwetſen ende te dooden ende ſich ſelfs naer de verdoemeniſſe te jaegen ; maer alleenelyk om hem in tyd van nood te bevryden , alſwanneer ſy van hunne vyanden aengetaſt ſoude worden ; ende , voor hunnen Souvereyn tot het lands

welvaeren ende vryheden te vechten ende te ftryden.

Evenwel eenen wettigen Soldaet, al-hoe-wel hy kloekelyk verbonden is te ftryden, foo is hy doch verplicht te peyfen dat hy fterven moet, want de dapperheyd en beftaet noyt in de hoogmoedigheyd, maer wel in de voorfichtigheyd, niet alleenelyk ten dienfte van het leven, maer ook ten dienfte van de ziele, en het is feker dat eenen waeg-hals, die dikwils meer doen wilt als hem van fynen overften belaft word, ende daer in blyft, foo veel aen fyne ziele te kort doet als aen fyn leven; daerom doet het gene dat u belaft word en niet meer, want de Dood die komt dikwils onvoorfiens, fomtyds wanneer men het minfte daer op is peyfende.

Eenen Griekfchen Konink van *Teffalien*, genaemt *Achilles*, was in de belegeringe van *Troyen* den kloekften ende den fterkften der belegeraers, onder wiens fweerd alle de fterkfte mannen moesten buygen ende fterven, den dien wierd van den alderlaftten der Troyaenen gedood, ten tyde het ftilltant van wapenen was ende dat hy befig was aen de Afgoden fyne offerande te offeren.

Agammemnon anderen Griekfchen Konink van *Argos*, den welken als Generael in de belegeringe van het boven gefeyde *Troyen* gekofen wierd van alle de Koningen, is naer een thien-iaerig-beleg, ende als hy de vermaerde Stad hadde gewonnen, waer voor hy kloeke daeden gedaen heeft, ftommelings met eenen poignaert vermoort; foo haeft als hy uyt fyn fchip trad, het welk in fyne haevens was aengekomen, ende dat van eenen van fyne befte vrienden die met fyne vrouwe geboeleert heeft terwyl dat hy voor *Troyen* was vechtende.

Hoe dikwils zyn fulke Helden, die meynen dat fy selver yfer en stael zyn, om het leven gekomen, ende dat fomtyds sonder achterdenken, en het meeste van al, sonder overdacht te hebben de eeuwigheyd: hoe vele Soldaeten zynder niet gevonden, die op hunnen post, op de Schild-wacht, op den marsch ende andere ongevaerlyke diensten bevrofen, versmoort, versmacht ende verflaut, ia sommige, die door eene onvoorsichtige debauché, weg loopén ende deferteeren, ofte eenig ander ongeluk krygen, en naer dat, opgehangen, dood geschoten ende geraebraekt worden, tot schande van alle hunne vrienden, daer fy in soo vele veld-slaegen, ende belegeringen kloekelyk hebben by gewoont ende het leven behouden; hoe dikwils hoort men alsdan het gesucht, ah waer ik in dien oft in dien veld-slag, in die ofte diergelyke belegeringe door eenen kogel ofte bombe den kop geplettert, soo soude ik tegenwoordig fulke schandelyke dood niet moeten sterven; daerom lieven Soldaet, peyst op het gene u kan genaeken, ende tracht altyd te leven gelyk gy begeert te sterven; is het saeken gy soekt te komen tot uwe saligheyd.

Eenen grooten Generael van den pyl der Dood getroffen zynde, ende siende dat hy sterven moest, schreef, by gebrek van pen en inkt in synen uytersten nood, met synen vinger, den welken hy in syne bloedige wonden stak op synen schild; *Inventus morior*, hier vinde ik de Dood, en terwyl hy sulks schreef gaf hy te kennen dat hy van de Dood overwonnen was, daerom sal het altyd heeten:

Mars van achter, Mars van voor,
Mors gaet met het beste door.

Ionkers die in Hoven groyen ,
Weet ik dapper af te fnoyen.

Suspensus igitur Aman. Dat Aman daer aenhange.
Estb. 7. v. 10.

Pronk gesellen, die sich kwellen,
Met Mevrouw boeveerdigbeyd,
Komt betrachten, door u krachten
Hoe de Dood de takken snyd,
Siet hoe beftig, en hoe deftig
Sy de groote struyken scheert,
Wiens sluypen, willen kruypen
Hooger als den ftam begeert,
Sulke treken, moet sy breken
Anders word den boom versmacht
Want het stygen, fou doen nygen
't Geen den struyk heeft voort-gebracht.
Dit moet leeren, groote Heeren

*Die van niet, eens worden iet
 En die trachten, te versmachten
 Waer van hun het goet geschiet.
 Die de lammen, sonder kammen
 Rukken uyt de beste wol
 Om hun kleeren, te vermeeren,
 Daer sy van zyn even vol,
 En ten lesten, tot wiens besten;
 Tot hun meester? Seker neen,
 Want die kwanten, 't allen kanten
 Maeken 's meesters goed gemeen.
 Sulke struyken, die doen duyken
 Ieder-een ten allen kant,
 Mits sy achten, hunne krachten
 Die haest nemen overhand.
 Dese luymers, ende schuymers
 Van een anders geld en goed,
 Willen veerdig, dat men weerdig
 Hun de meeste eere doet.
 Sy verlangen, te ontfangen,
 Tytels om te zyn ge-eert,
 Sy begeeren, en vermeeren
 Alles wat hun hert begeert.
 Maer de snydster, niemants mydster
 Snoyd dien tak op staende voet,
 Dat seer hevig, dood of levig
 Hy de aerde zoeken moet.*

Uyt den weg! maekt plaets, den Amptman die
 komt: doet den hoed af, maekt eene diepe
 reverentie tot op de flinke knie-schyve; fiet wat
 eenen grooten *Aman* die den Konink eeren wilt,

bid hem aen , want den Konink heeft het belaft en voor hem moeten vreesen alle volkeren , want hy is alles , hy is den *Fac totum* , hy heeft het herte des Koninks in handen. Siet daer komen supplianten , ginder onderdaenige vassaelen. Hier sit *Absalons* naer-aeper en wacht of niemant een proces van den Konink ende synen Raed uyt te wyfen heeft : den selven roept hy by hem ende vraegt gelyk daer staet in het 2. Boek der Koningen aen het 15. Cap. *Van waer zyt gy ? Als hy dan antwoord , ik ben uyt bet geslacht van Israël uwen dienaer , van Italien , van Duytsland ende soo voorts , soo word den suppliant geantwoord : siet my dunkt dat uwe redenen goet ende rechtveerdig zyn ; maer , gy en hebt geen geboor by den Konink ik sal u preter propter wel helpen. Maer ah daer staet voorder in het selve Boek aen het selve Cap. v. 4. Wie mocht my eenen Rech- ter maeken over het Land op dat sy alle tot my kwae- men die eenige goede saeke badden , en dat ik die mocht rechtveerdig oordeelen ? Maer gy Polipragmon ! waer klimt gy naer toe ? Weet gy niet dat den dien die hoog klimt ook hoog valt ofte hoog hangt , staet daer ook niet by den *Ecclesiasticus* in syn 7. Cap. v. 6. En wilt niet versoeken om rechter te we- sen , ten zy dat gy machtig zyt om met macht de boos- beyd te doorbreken : denkt gy niet aen den groot- geachten *Aman* ende aen vele andere hoog - geklom- men vier-pylen met de welke het spreêkwoord was : *Dum spendet frangitur* ; laet argelyk straelen. *Judas* den Arts - schelm heeft uyt eer en geldgierigheyd synen Heer ende het heel hoogweerdig Collegie der Apostelen willen wetten stellen , hoe men den koste-*

lyken Balssem beter soude besteden alswanneer men hem voor geld soude verkoopen; hy stichte met de besnedene hooge Priesters eene verraderye, vulde syne borse en smeerde synen rossen baerd op het alderbeste: maer hoe is het hem ten lesten opgekomen? Hy stierf als *Achitophel*, den welken sich verhonk in het 2. Boek der Koningen 7. Cap. v. 23. ende eene meerle in den slag, eenen vos in de valle ende als eenen snoek aen de angel.

Menigen Hofs duym-draeyer blaest sich op gelyk eenen doedel-fak, ende blaest gelyk een dampig peerd, de straeten zyn hem te eng, de broek die is hem te smal, foodaenig dat hy is om te bersten gelyk eenen overlaeden verkens-fak. Hy steekt in het fluweel ende in de zeyde, in pracht ende heerlijkheyd, als eene Pauwe in haere pluymen, ende eenen Egel in syne stachelen, ende wilt gelyk eenen nieuwen Heyligen aengebeden, vereert, beschenkt ende geviert worden.

Maer ah! hoe lange duert fulke praelerye? Soo alles synen tyd heeft, soo heeft ook fulke hoogmoed synen tyd, ende sy neemt een eynde met schrik ende schroom, gelyk een Oorlog-schip, in wiens kruyd-kamer het vier komt, ende als eenen blixem van malkanderen is berstende, alsoo gaet het ook met fulke prael-hansen, wanneer men achter hunne kromme sprongen komt ende als men met een kleyn vonkxken van waerheyd ende gerechtigheyd, syne heymelyke ende verborgene moord branderyen aangrypt, soo gaet alles in de locht ende in stukken, eer, borg, macht ende konst, staet ende praeleryen. Ah hoe vele zyn alreede fulke prael-hansen in Duyts-

land ende Engeland , in Vrankeryk ende Spagnien , tuffchen Hemel ende Aerde gearresteert , ofte andersins gelyk de drooge fchollen op-gehangen.

Gelykerwys in een Hof vele bedieningen zyn , ende dat daer felden eene bedieninge , die niet hangens weerd te vinden is , alfoo zyn daer ook te vinden , klyne , middelmaetige , ende groote praelders , groote heeren hayr-korters en fchoen-vegers , fpons-draegers en kaufelappers , penne-lekkers en pampier-verdervers , tand-fchuers en logen-draeyers , die altemael willen eenen ftaet voeren gelyk de groote heeren , die feg ik , met heele bondelen hoy op den kop draegen , de welke foo wit van poyer zyn als eene muys die uyt de buydelkifte komt , ofte een Arkadifche merrie die den molen is ontloopen.

Vraegt men : hoe komt defen groot-maeker tot foo eenen grooten ftaet ? Hy is doch over eenigen tyd den honds-iongens ionge , ofte als het hoog komt , van dien ofte van defen heere lakay ofte kamerknecht , koppelaer ofte brief-draeger geweest ? Maer men krygt daetelyk tot antwoord , hy is , ter oorfaeke van eene gelukkige *Mariage* ofte houwelyk , koppelinghe ofte andere getrouwe werken , foo hoog gerecommandeert geworden ? Hy fit tegenwoordig in het riet ende kan fich pypen fnyden gelyk hy is begeerende. Hy heeft dit goet officiken , fyne vrouwe verdient nevens hem ook wat , hy heeft veel fwaegers ; maer hy en heeft maereenen hoofd-fweer. Al-hoe-wel hy zyn prächting kleeft van boven tot beneden noch fchuldig is , ende fulks veel liever met Hoffelyke complimenten , als met herte patakons foude willen betaelen , als hem maer den ver-

drietigen koopman soude willen quitantie geven. Daer komt het spreekwoord wel te pas, het is altemael geen gout dat blinkt; niet-tegenstaende, heer koopman, meester schoen-maeker, peruk-maeker, kler-maeker peyft aen my, ik sal maeken dat u myn Heer ofte Mevrouw wel sal betaelen: daer moet voor my een paer hand-schoenen overschieten ofte een drink-gelag, dat heet riemen snyden van een andermans leder; naergaens, de kooplieden brengen de rekeningen ende naer eenige dagen, weken ofte maanden naer hun geld geloopen te hebben, Myn heer, den Hof-meester, den pagie, den kamerlink ofte den *Fac totum* die verschynt, vraegt quitantie, trekt *Item* soo veel af ende dat gaet alles *In sacco* tot naerdeel van den meester ende tot voordeel van den dienaer. Ah seyde den *Ecclesiasticus* aen syn 8. Cap. v. 3. *Het gout ende het silver heefst vele verdorven*. Eyndelyk, wat hebben fulke Hof-praelers en eerelyke menschen trotfers anders daer van? Als eene kwaede Conscientie, den rugge vol schelmen, soo niet, de koorde: want het geluk dat sy gelyk eene katte uyt het duyve-kot hebben gehaelt, meestendeel *Sine lux & sine crux*, gelyk eens eenen Dorp school-meester gedicht heeft, *Quasi incognito*, moet ten lesten uyt dese wereld verschuyven, ende laeten soo veel roems achter als den Duyvel stank, als hy *Per exorcismum* uyt een oude Capelle is veriaegt geworden: want het heet doch altyd dese woorden:

Ionkers die in Hoven groyen
Weet ik dapper af te snyen.

Die te veel drinkt,
Dood neder finkt.

Et sic repente præcipitas me? En worpt gy my soo
onversienelyk van boven neder. *Job 10. v. 8.*

*Naedert u genever beeren
Wilt uyt dese dichten leeren
Hoe de blaes op korten tyd
U ten leest ter aerde smyt.
Op-geblaesen op-geswollen
Niet als door het stadig vollen
Van u wambas, van dien drank
Dat het glas maer kost een blank.
Die geduerig en gestaedig
Met den Roomer ongenaedig
By de stoof u schenen brand
Als een kouden klapper tand.*

Om van buyten u te wermen

En te vullen uwe dermen

Met het gichtig soete nat

Dat u by de kaeken vat.

Dat, soo haest gy zyt verresen

Uyt den slaep, soo moet gy wesen

Waer men schenkt dit soet gespin

Dat gy giet ten balse in.

Eer gy gaet naer kluyts of kerken

Moet gy zyn gelyk een verken

Vol en sat van brandewyn

Dat gy niet soud kwaelyk zyn.

Naer den noen soo moet gy swieren

Waer dat zyn de beste bieren

Lovens, Hoegaerts of Kaves

Dat bewaert word in de fles.

Ofte wel de soet wynen

Moeten uwen tyd verdwynen

Want de mannen met 't pompoen

Hebben altyd drank van doen,

Niet met glazen maer met kannen

Gieten sy als kloeke mannen

In den bals, en even vroem

Draegen sy daer op den roem.

Ik kan drinken, spyt den besten,

Niet peysende dat ten lesten

Die met groote glazen drinkt

Dikwils dood ter aerde sinkt.

Dat den drank doet handen beven

En verkort het soete leven

Van den menscb die sonder maet

Niet en soekt als overdaet.

Eyndelyk in al het drinken

Komt de Dood eens sonder schinken

Ende rukt in korten stond

Het gelas van synen mond.

Vringt en drukt hem sonder schroomen

Toe de keel die heeft genomen

Te veel nats, dat hy met dwank

Drinken moet den Dooden drank.

MEn seyde wel van te veel te drinken, maer men hoort nievers van te veel te dorsten. Den dorst is eene groote kwael, besonderlyk, als het iemand gaet gelyk eens met eenen Edelman, den welken synen kamer-knecht bekeef, klaegende, dat hy hem te veel dorst liet lyden des nachts als hy sliep, ende als synen dienaar seyde, myn Heer is't saeken gy drinken wilt soo sult gy maer gebieden ende ik sal u hier in dienen; maer den Heer antwoorde en seyde: Hans, maekt my wakker als gy begeert ende ik sal altyd dorst hebben alwaer het twintig keeren op eenen nacht.

Desen dede sekerlyk naer syne meyninge, wel, volgens de woorden van den *Ecclesiasticus* aen het 31. Cap. v. 21. den welken seyde; *En eyst niet eerst te drinken.* Maer hy belaste dat men het hem altyd soude aanbieden mits syn keel-gat altyd droog was. Ende wat is hier van de oorsaeke? Niet anders als de boose gewoonte. In desen tegenwoordigen tyd worden veel quakers gevonden, maer veel meer natte broeders; de welke als de vorschen, niet in ofte aen het water, maer in Wyn en Bier gelaegen sitten, ende trekken dat sy swart worden. Sy quaken, taeteren ende muyl-vechten, als oft sy het de

Nachtegaelen wilde leeren. Dat menigen die niet fwemmen kan , in eenen plas van het by een gelooopen Bier, Wyn, Thée, Chocolaet, Caffé, Rosolis ende Brandewyn lag, dat hy in syn leven gedronken heeft, soo soude sekerlyk te vreesen zyn dat hy daer in soude verdrinken : niet-tegenstaende , versuypen sy hun doch op het leste , al-hoe-wel sy soo goet als het beste Zee-verken fwemmen kunnen. Het is seker , dat als een Schip te veel water in-slikt , soo moet het eyndelyk versinken , ende het pompen helpt soo veel als niet : als de menschen van de Wyn en Bier-sucht , de Water-sucht krygen , soo klaegen sy seer over de verstoppinge der *Urine*, nochtans worden sy dorstiger als sy noch oyt geweest zyn, tot sy ten lesten , met vele pynen ende smerten van dorst moeten bersten ende verfmachten.

Daer verdrinken s'iaers vele menschen , en dat niet geerne in het Water, maer in Wyn, Bier en Brandewyn, verdrinken sy sich moetwillig en seer veel meerder , want de groote gesontheyd glazen, hebben meer duyfsend menschen verslonden, als oyt de kronkelen van den Donau ende de golven van de Norweegsche Zee gedaen hebben. Dese gesontheyd glazen souden beter krankheyd glazen en Carons-schepen heeten , die de menschen in de andere wereld voeren.

Daer was eenen disperaeten Koopmans-foon , den welken alle dagen soo lange geklonken en geschonken heeft tot hy niet meer en hadde om aen den Herbergier te bewaeren te geven , eyndelyk om in het drinken syn leven te eyndigen , huerde hy

twee ofte dry Speel-lieden, dese dede hy door de heele Stad lustig spelen, ende voerde hun daer naer al spelende op den Oever van een Schip-ryk water, dede daer ten lesten eene *Bouré* op spelen, taste in synen sak ende trok daer uyt noch synen lesten patakon, worp dien naer de Speel-lieden, ende nemende, een groot gelas in de hand en spronk alsoo al drinkende onder den klank der Instrumenten in het diepste des waters, alwaer hy sich moettwilliger wyse dede versuypen. Wat doen de levende Bier en Wyn-slikkers anders? Als tusschen het geluyd der Instrumenten, deftig hunnen hals bevochtigen tot sy eyndelyk miserabel van de blaese ofte ander Bier kwaelen sterven moeten.

Ah dat fulke dusdaenige suyp-broeders eens overpeysde de woorden van den *Ecclesiasticus* aen het 30. Cap. *Den Wyn heeft'er vele verdorven*, al oft hy wilde seggen, hoe menigen hebben daer mede niet hun geld, hun leven, ende het meeste noch van alle, hunne ziele versopen? Hy seyde voorder aen syn 36. Cap. *Den Wyn maetelyk gedronken, verbeugt het herte, te veel is gramschap en bitterbeyd der ziele*: ende op een andere plaetse staet, *Wat leven is hem die van den Wyn vermindert word*. Maer de drinkbroeders en swaene-halsen die altyd met den bek in het nat sitten, overpeysen fulke woorden niet, daer moet gedronken zyn, al soude vrouw ende kinderen vasten, daer word niet naer gesien, het is *alons* vrouw, fiet dat gy geld besorgt, ik hebbe daer dat oft dat gelag te betaelen, is daer geen geld, gaet naer den berg, verkoopt uwen rok, ofte fiet dat gy het elders krygt. De vrouwe dit hoorende,

ende miſſchien hebbende den heelen dag met haere kinderkens gevaſt ofte met een ſtukken brood en eenen dronk water moeten te vreden zyn , terwyl dat den man met alle overvloedigheyd Bier ofte Wyn heel onnuttelyk in fynen hals was gietende ; deſe vrouwe ſegt, ik kryg kwaede finnen, begint den man te bekyven , den man ſat zynde begint te ſchelden, den duyvel komt tuſſchen beyden, blaefſt het vier, op dat het beter ſoude branden, vloeken ende ſweeren ſtaet by, *ſumma ſummarum* een woord brengt het ander , ſy krygen malkanderen by den kop ende ſy kareſſeren ſich als dan dat hun den kop, neus ende tanden bloeyen ; ah hoe ſchoon is dat tuſſchen twee echte lieden, ende waer uyt onſtaet dat ? Anders niet als uyt den te veel in-geſwolgen drank , den welken hinder doet aen Godt , ſyne familie ende de heele wereld.

Hoe vele Blaes-kaeken, Wyn en Bier-ſlikkers ſiet men niet door de Stad loopen, die kwaelyk een kleed aen hun gat hebben het welk ſoo vol Bier-traenen hangt, als oft daer de ſlekken hadden overgekropen : en waerom ? Om dat ſy liever de keele ſmeeren als ſich met een eerelyk kleedſel voor eerelyke menſchen te vertoonen. Men leeft in den *Eccleſiaſticus* aen het 19. Cap. v. 1. *Eenen werkman die eenen dronkaert is en ſal niet ryk worden.* Maer waerom ? Om dat , als hy eenen ſtuyver heeft gewonnen , voor twee ſtuyvers dorſt heeft. Ah hoe vele zynder niet geweest , de welke hunne familie , dat is , vrouw en kinderen hebben te kort gedaen , ende hun ſelven mede , anders niet als door het geduerig in-ſwelgen van alderhande gediftileerde wateren.

Menige

Menige groote Heeren houden veel van fchoone goude ende filvere Bekers, befonderlyk van fchoone kriftallene konftig gefnedene ende finryk geëmbematifeerde glafen, ende koopen daer van heele Biblioteken vol. Maer men foude wel fulke liefhebbers konnen vraegen, als eens eenen Philofooph dede, den welken een fchoon drink-glas getoont wierd als eene groote rareteyt, *Quot dominos occidit hoc poculum?* Hoe vele Heeren heeft dien pot gedood? Ah fulke *Irritamenta malorum* zyn anders niet als *Instrumenta mortis!* gereetschappen des doods.

Den Konink *Belzac* heeft ook in fyn Hof de kwaede gewoonte geficht, dat men alle de vol-geschonkene glafen moefte uyt-drinken, ende aen alle fyne onderdaenen dit kwaed exempel gegeven, tot fyne grootste fchaede; het welk men tegenwoordig aen alle groote Heeren Hoven naer volgt, waer men dappere ende kloeke fuyp-helden is maekende, over het welk den Propheet *Isaïas* is fprekende aen fyn 5. Cap. v. 11. ende 12. *Wee u die fmorgens vroeg te faemen op staet om de dronkenschap te volgen, ende te drinken tot den avond toe, foo dat gy van den Wyn verbit word. De Harpe ende de Liere, de Bomme ende de Fluyte, ende den Wyn zyn in uwe maeltyden: ende de werken des Heeren en aensiet gy niet.* Hoe menige en zynder niet die van den morgen tot den avond toe, niet anders en doen als drinken, hun foo verfmoot fat fuypende dat fy van Godt noch menfch niet het minfte en weten, veel arger zynde als eene onredelyke beefte de welke ophout wanneer fy genoeg heeft. Maer foo eenen floek-derm, foo eenen Bier-verflinder en geld verkwifter die weet foo veel

wat hem toekomt als eenen gulfigen hond , die naer te veel geten te hebben aen een dood aes , verplicht is het selve weder uyt te werpen. Een en wyfen man feyde eens , dat uyt eenen Dronkaert alle kwaed is voortkomende , te weten : gramfchap , vraekgierigheyd , overfpeel , moorderye , ende foo voorts , om diefwille dat hem den drank fyne finnen ontrukt , ende maekt hem eene onwetende creature.

Apicius , wilde volgen *Seneca* eenen van de rykften der wereld , nochtans heeft hy Weduwen ende Weefen , armen ende bedrukten niet veel achter gelaeten , fyn geld dat wandelde van fyne kifte naer fyne keuken en in den wyn-kelder , van daer door fynen hals : ende eyndelyk op dufdaenige maniere verteerde hy in korten tyd meer als twee duyfend goude millioenen. Op eenen tyd eens luft krygende om te fien wat hem noch was refterende ; bevond dat hy noch maer een Capitaeltjen en hadde van tweemaal honderd duyfend Patakons , waer over hy hem inbeêlde dat hy feker arm was , en dat hy niet meer in ftaet was fynen gewoonelyken fmeer-hals te verfaedigen , het welk hem foo grooten af-keer van het leven verwekte dat hy voornam liever te fterven als in armoede fyn leven ellendig te verflyten , drinkende ten leften , om fulks voor te komen , een gelas vergift , van het welk hy ftierf. *Seneca* feyd , hoe wel Heydenscher wyfe , *dat defen Apicius noyt beter teug hadde gedronken , ter oorfaeke dat hy daer mede dede ophouden den loop van fyn brood-dronkenfchappen.* Ah ! hoe vele dufdaenige vind men , die , niet aen het vergif : maer aen vele Wynen fich felver dood fuypen , met fomtyds heele pinten feffens in den hals

te gieten, om het naerdenkende verdriet te doen vergaen, ter oorfaeke fy alles op-gefmeert en op-geteert hebben. Beter waer het ook dat foo eenen door-maeker op korten tyd uyt de wereld trok als door lankheyd van tyden den ondergank van vrouw en kinderen, van vrinden ende maegen te brouwen, ende fyn goed onnoodig te verkwiften.

Maer eylaes wat helpt het? Dat den Apostel ook waerfchouwt dat men fich niet moet vol fuypen, mits een onordentelyk leven daer uyt voorts komt. Ia hy fchryft uytdukkelyk in fynen 1. Brief tot de Corinthen aen fyn 6. Cap. v. 10. *De dronke pollen fullen het ryk Godts niet erven.* En nochtans en iffer niets gemeeynder overal als het vol fuypen; foo het faeken waer dat Godt niet en hadde beloofd geen font-vloed meer op de aerde te fenden, foo fouden wy te vreefen gehad hebben dat hy de dorftige de felve foude toe-gefonden hebben, op dat fy genoeg hadden konnen drinken.

Niet-tegenftaende heeft Godt doch eene andere ftraffe aen den verdoemden flemper den ryken Vrek gegeven, den welken in den grootften dorft te vergeefs gebedelt, daer hy te voren in den Wyn gefwommen heeft, ende als een verken foo menigen beeftachtigen flemper is by woonende geweest. Men leeft noyt dat fich eene Koy heeft dood gefopen, maer menfchen wel; want alle Hiftorien zyn daer vol van, hoe fich vele dappere ende kloeke mannen fchandelyk hebben dood gedronken, ofte malkander met *salus* ende *proficiat* naer de andere wereld gefonden, gelyk alsoft fy eenen Beker vol vergift hadden uyt-gedronken, en alfoo dood ter aerde waeren

sinkende. Daerom heeft *Astages* geen en Wyn willen drinken, mits hy van gevoelen was dat hy eenig vergift in sich was hebbende, terwyl hy de menschen die hem dronken, raesende maekte: hoe veel te weyniger en soude hy hem niet gedronken hebben, als hy soude gesien hebben dat sich menigen de dood heeft op den hals getrokken. Niet te min wat helpt alle het Prediken ende het seggen, het schynt dat de gewoonte, de welke de tweede natuer is, noyt kan verandert worden, daer moet gedronken zyn al sou men daer naer vasten. De Bier ende Brandewyn huysen hebben altyd eer en meer neeringe als de Kerken: te nauwer nood hoort men een Miskens, en dat met groote verstroytheyd, meer peysende in wat voor een geselschap, herberge, ofte tyd verdryf dat men den dag sal overbrengen, als wel op de Kerkelyke Diensten; ende soo haest als dat Miskens uyt is, soo is het Kerk gaen ook uyt, maer het drink-huys dat staet by, tot dat men niet meer en kan; sonder te overpeysen dat

Die te veel drinkt,
Dood neder sinkt.

Gaet den Borger hier oft daer,
Ik volg hem van achter naer.

*In mortibus Civium suorum. In de doode zynder
Borgers. Levitic. 21. Cap. v. 1.*

*Hoe kan men beter rust in dese wereld vinden
Als onder Borgers volk, en heusche buys-gefinden,
Waer dat een echte paer kan leven wel gerust,
En daer den man de vrouw, de vrouwen man belust,
Waer de te vredentheyd van geld, goed ofte gaeven,
't Zy maeger ofte vet, hun berts-begeer kan laeven;
En waer men niet verlangt naer rykdom, staet of eer,
Daer vind men rust en vrée, en ander deugden meer:
Een eerelyken staet van fraye Borgers lieden,
En mag een eerlyk man ten minsten niet ontvlieden:
Hy teert naer synen staet, en is daer mée te vrée
En peyst, dat als by sterft by niet kan dragen mée.*

*Wie isſer dan, ó menſch den rykſten van de menſchen,
 Mits dat de ryke lien noch meer naer rykdom wenſchen,
 Die hem te vreden ſtelt met 't gene Godt hem geeft,
 Den dien is ryk genoeg ſoo lange als by leeft.
 Maer wat voor eenen menſch heeft ſulke goede gaeven?
 Niemand, mits ieder een niet is genoeg te laeven:
 Hoe meer den Duyvel heeft, is't ſpreékwoord van altyd,
 Hoe meer by hebben wilt naer ſyn begeerlykbeyd.*

Eenen eerelyken borgerlyken handel en wandel, neeringe oft teeringe, gelyk men het ſelve noemen wilt, is niet te miſprijſen, ende is den gelukkigſten ſtaet in de heele wereld, terwyl ſulke lieden niet half ſoo veel verantwoordinge en hebben als wel andere geeſtelyke ende wereldlyke Regeerders; want de ziele ende land beſorgers zyn de laſtigſte ſtaeten die men ſoude kunnen vinden. Eenen koopman verſend ſyne brieven ende verwiffelt ſyne waeren, alſwanneer dat hy redelyk ende met redelyke menſchen ommeſgaet, zynde alſdan met een kleyn gewin te vreden; maer ſoo haest als hy met het Jodenmes wilt omgaen, ende tracht *par force* oft anders geſeyd: met geweld ryk te worden *per fas & nefas*, ſoo doet hy hem ſelver veel onnoodſaekelyke onruſt ende ſwaere ſorgen aen, ende hy kan niemant als ſich ſelver de ſchuld geven. Eenen kraemer verwacht ſynen koopman, ende als hy geene muiſe-keutels voor peper verkoopt, noch geene valsche waere, maete oft gewicht voert, maer naer redelyken eyſch een ieder het ſyne geeft, ſoo kan hy ſonder ſynen kop veel te breken door ſyne negotie menig profytjen doen, daer eenen bedrieger ſomwylen op moet ſtaen ſien ende niet een ſier te doen en heeft.

Eenen Konstenaar ofte eenen anderen ambachtsman, het zy wat stiel hy ook soude mogen doen, als hy niet liever slaept en drinkt als werkt, kan hy sich met den seggen Godts daegelykx troosten, terwyl dat menigen boer ende soldaet, met waeken, werken en vroeten, marcheren ende exerceren, erger geplaegt word als de stokvisschen onder den hamer molen. Dat niet-tegenstaende vele Borgers in hunnen staet niet te vreden zyn, maer altyd hooger willen klimmen, dat leert de daegelyksche ervaeringe genoeg, willende groote Heeren, Edel-lieden ende diergelyke wesen, maer ah! het gaet menigen gelyk den hond van *Esopus*, het welk in de volgende fabel te lesen is.

*Veel menschen gaen de schaduw' naer,
En stellen sich in groot gevaer,
Om meerder buyt te visschen,
Maer ah! men siet-se misschen.*

*Esopus Hond in dit geval,
Hun een Exempel geven sal,
Wiens begeerlykheden,
Gink buyten alle reden.*

*Dien Hond liep met een stuk gebraet
Over een brug, om metter daet*

Het selve te gaen eten

Met smaekelyke beten;

Met een sag by het water aen,

Waer op by noch een stuk sag staen,

Het welke met verlangen

Hy ook trachte te vangen:

Terstond spronk by het water in

Bytende naer dit broos gewin ,

Maer by vond sich bedrogen ,

Als 't syne was ontvlogen :

Hy wou de schaduwe grypen aen ,

En liet daerom het beste gaen ,

Dat daetelyk is versonken ,

En by bynaer verdronken ,

Soo dat by knorrende van spyt

Syn lekker beetjen vleesch was kwyt ,

En noch met veel gevaeren

Moest swemmen uyt de baeren.

Hoe vele en zynder niet, seg ik noch eens, de welke gedueriglyk dit voorgaende exempel der begeerlykheyd willen naer volgen , ende seffens sonder achterdenken met den neuse in den drek vallen , gelyk den hond in het water , alsoo verliefende het gene wat sy alreede gelyk den voorseyden hond tusschen de tanden hadden. Hoe menigen gemeynen Borger tracht niet met listen en laegen te zyn gekleed ende gereed gelyk groote heeren. Vraegt men tegenwoordig , wat is dat voor eene Dame; oft wat is dat voor eenen Heer? De antwoord is , sy is de dochter van eenen schoenlapper , ofte kauwelapster? Hy is eenen klee-maekers, schoen-maekers oft eenen anderen gemeynen ambachts-gast : ia seker , dat syden kleed staet dese Jouffrouw wel aen , ende dese groote kalotte met de goude ofte silvere knoppen staen desen Heer niet kwalyk , dese twee fouden sich wel te saemen konnen in het houwelik voegen , gelyk het is geschiedende : maer wat sal het eynde wesen ? Als daer naer de pracht en de

hoog-moedigheyd , goede maeltyden , ryke kleeders ende diergelyke begeerlykheden daer by-komt, soo is het haest heden Edelman , morgen Bedelman, als dan draegt men het een stuk voor naer den berg van bermhertigheyd ende het ander stuk naer , oft naer den oude-kleer-kooper , heetende :

*Adieu Koper , Tin en Blek ,
Den Borger die heeft gelds gebrek.*

Als dan maeken de werk-lieden slecht werk , geven het selve om half geld weg, verderven hunnen stiel tot naerdeel van hun ende van andere, hy verliest door syn slecht goed syne kalanten en syn crediet, sy vallen in schulden ende in armoede , dat den man ofte de vrouwe niet en heeft ofte niet en weet , sy zyn de goede beetjens gewoon , ende de prachtige kleeders, die sy aen hun gat draegen zyn noch niet betaelt, de vrouwe wilt geerne noch altyd fray gekleed zyn , sy dryft den man tot alderhande praetyken ende *Tours de batons* dat sy ten lesten alles moeten op eenen keer , ende dat al stilletkens verkoopen en ontloopen. Dan is het spreekwoord in gebruyk, ah , dat hoeveerdig wyf , ende de kwaede kinders hebben my tot soo eenen miserabelen staet gebrocht , ik ben voor eenige iaeren soo wel in myne negotie, in myn huyshouden ende in staet geweest, ik hebbe alle weken soo veel gewonnen, ik hebbe soo veel geërft, soo veel gespaert, maer tegenwoordig, den spaerpot is gebroken ende alles wat ik hebbe gehad, is gemetamorphoseert tot eenen niet ; daer naer soo loopt men om almoes-

fen, en men tracht ſich in de gaſt-huysen te ſteken, en *Poſt Feſtum*, dat is naer den Feest-dag te leeren vaſten: ofte andersins, in dit ofte dat hangens weerdige officie in te ſluypen, alderhande verbodene ende ontoegelaetene ſtielen dryven, tot dat men hun ten leſten op de vingers, ofte wel op den rugge ſlaet dat de huyt kraekt ende dat den damp daer van vliegt. Eyndelyk als ſulken kwanten genoeg over berg en dal, heggen en ſtruyken gewandelt ende omgetrokken hebben, om ſich wederom in eenen beteren ſtaet te ſtellen, ſoo komt hun ten leſten de Dood te gemoet ende ſegt ſoo wel aen de gelukkige als aen de ongelukkige Borgers onder den neufe dat ſy verwondert ſtaen:

Borger gaet gy hier oft daer,
Ik volg u van achter naer.

Het leven is soo sterk ,
Als het Pot-bakkers werk.

Tamquam vas Figuli confringies eos. Hy fal hun bre-
ken in stukken gelyk een Pot-bakkers vat.

Psalm. 2. v. 9.

*Breeksaem , en broos , en ongestaedigbeden ,
Is aen den mensch te sien en anders niet ,
Oft schoon by is versien met taye leden ,
En dat by schynt in schynsel iet ,
Soo is by doch , het gene haest ontvliet.
Wanneer by valt , soo valt by van malkander ,
Als dan soo scheyd het lichaem van de ziel ,
Het lichaem rot , de ziel gaet op een ander ,
En blyft aldaer tot dat het groot gekriel
Des iongsten-dag , maekt dat in stukken viel.
Dien dag , seg ik , sal de verrotte beenen*

*Weer aen het vleesch echten op korten tyd,
 Het vleesch sal sich weer met de ziel vereenen,
 Als dan sult gy tot in der eeuwigheyd
 Leven naer't leven dat gy hebt geleyd.
 Maer mensch eylaes! gy hebt soo dik gebroken,
 Geen broose schotel ofte aerden pot,
 Gy hebt den vasten pilaer Godts ontloken,
 En met geweld, gebroken syn gebod,
 Daerom bedenkt de straf van uwen Godt.
 Bepeyst altyd het eynde van uw leven,
 En peyst noch meer op s'werelds lesten dag,
 Peyst wat voor straf den Rechter u sal geven,
 Waer dat'er niemant tegen-spreken mag,
 Als eeuwelyk te zyn in't belsch geklag.*

Godt-Almachtig was in het beginfel der we-
 relt gelyk eenen Pot-bakker, maekende *Adam*
 uyt eene roode aerde, soo dat den mensch anders
 niet en is als leemen-deeg, een aerden-vat, dat lich-
 telyk in stukken gaet, gelyk eenen gebakken pot
 dat maer een kleyn stootjen is krygende: dit is mer-
 kelyk te sien, dat als eenen wel gefonden mensch
 maer eene kleyne pyne des hoofds ofte nypinge des
 lyfs is ontfangende, soo valt alles neder, de lust
 vergaet, den apeteit begeeft sich, de levende gees-
 ten verminderen, om dieswille dat de selve niet
 daegelyks gevoed en worden door de gemeyne ali-
 menten die den mensch is nemende tot het onder-
 houd van syn lichaem: eyndelyk daer slaet eene
 koortse by, hy begint te raesen, ende hy sterft
 sonder achterdenken dat syn leven soo haest soude
 eyndigen.

De Propheten *Isaïas*, *Jeremias* ende vele andere der Heylige Schriftuere, hebben Godt vergeleken by eenen Pot-bakker, die alderhande groote ende kleyne potten, het zy tot eere oft tot oneere maeken kan: maer by *Isaïas* aen het 30. Cap. v. 14. staet ook, dat hy de selve potten dapperlyk kan breken ende vermorselen, seggende: *Ende by sal beel vermorselt worden gelyk een Pot-bakkers flesse vermorselt word met eene machtige vermorseling: en daer sal van haere gebrokene stukken niet een scherf gevonden worden, daer een luttel viers mede mocht gedraegen worden van den brand, ofte daer men een luttel waters mede scheppen mocht uyt de grachten.* Alfoo dan, soo moet desen pot, den welken uyt aerde gemaekt is, wederom tot aerde worden: daerom, is het dat het saeken waer dat den mensch noch eens soo lang leefde, den welken als eenen vleesch-pot ende eene goede wyn ende bier kanne lange genoeg geduert hadde, word doch ten lesten het spreëkwoord vervult, *den pot gaet soo lange op het kaffoir, naer den kelder, ende naer den put tot dat hy breekt*; waer over menigen spots-vogel is lacchende, ende menig boos wyf is vloekende ende scheldende.

Men vind tegenwoordig, als eertyds by de Romeynen, seer konstige Pot-bakkers, de welke sich van andere stoel en pispot verkoopers willen scheyden, gelyk de Gout-smeden van de Grof-smeden, en die niet willen staen onder den naem der slechte uyt roode aerde gebakkene pot-verkoopers, gelyk veel andere smeer en brik-strykers doen: maer sy willen met Porcelyne, Chineeuwse fraey gefor-

meerde, geschilderde Pispotten, ende Kakedoorspotten, Tassen, Koppen, Schotels, Taloiren ende rariteyt stukken omgaen, Koopmanschappen, ende praelen: nochtans als men het wel by het licht befiet, dan is den eenen soo wel eenen besmeerden Potbakker als den anderen, en het werk van den eenen sal soo haest in stukken gaen als het werk van den anderen. Als eene Hollandsche ofte eene Indiaensche Tasse van de tafel valt, soo word sy scherven, en dat noch al eerder als van de grove Duytsche potten soude geschieden konnen.

Deze Pot-kneders ende Porcelyn-schilders konnen door hun werk ons een goet exempel inprenten, soodaenig dat sich eenen sterffelyken menschen kop, meer laet voorstaen als den anderen, dat is, dat den eenen altyd beter, aensienelyker, edelder ende weerdiger zyn wilt als den anderen, niet-tegenstaende sy doch altemael uyt eene moeder, te weten, uyt de aerde zyn gebotseert ende voorts-komende. Een en Edelman meent dat hy meer is als eenen Boer, ende eenen Borger meent dat hy beter is als eenen Bedelaer, nochtans als hunne kop-potten eens in scherven liggen, soo kan niemant de selve onderscheyden. Aerde is en blyft altyd aerde sy mag wit ofte rood, geel ofte swart zyn, wat meer is, eene boere melk-teyl sal langer dueren als wel eene Koninklyke confituer Tasse.

Het geluk is vergeleken

By eenen gebakken pot;

Als by krygt den minsten bot.

Hy seer lichtelyk kan breken:

*Alfoo gaet bet menig werven
Met de koppen die altyd
Sich inbeelden d'ydelbeyd,
Dat sy noyt en kunnen scherven.*

Daer was eenen konstigen werkman in de Potbakkeryen in Vrankeryk, den welken uytgevonden hadde de konste om een aerde werk te maeken doorsichtig als een gelas; ende om syne konste te toonen aen synen Souvereyn, maekte hy eenen seer schoonen en konstigen uyt-gefnedenen Beker, den welken hy, als hy in alles voltrokken was, den Konink presenteerde. Den Konink dit schoon gelas siende, woude het selve aennemen, maer den meester expresselyk liet het selve vallen op de steenen, soo dat het gelas, het welke soude moeten gebroken hebben, maer eenen buyl kreeg, waer over den Konink seer verwondert was, maer hy was noch meerder verwondert dat den werkman daetelyk met een kleyn hamerken, dat hy tot dien eynde by sich hadde, in de tegenwoordigheyd des Koninks het selve uyt-klopte, ende naer dat hy het gelas den Konink wederom presenteerde, die het aen-nam, spreëkende dese woorden, *uwe konste is uyt'er maeten, maer sy is uwe dood*: ende hy dede daetelyk desen meester sterven, ter oorsaeke, als men meynd dat de groote in-komste des Koninks s'iaers was genietende van syne Gelaese-blaeseryen, heel soude te niet geweest hebben, soo wanneer fulke wetenschappen soude onder de menschen gekomen zyn.

Eenige Studenten hadden eens op eene iaer-merkt alle de over-geblevene Potten van eenen kramer ge-

kocht, die hy niet en heeft kunnen verkoopen, begonften de felve Potten den eenen voor ende den anderen naer al lacchende in ftukken te fmyten: als de arme vrouwen fulke onbermhertigheyd faegen, gingen fy bidden en smeeken om de felve te hebben tot hunnen dienft; maer alle hunne moeyte was ydel ende vruchteloos. Alfoo wat doet de Dood anders? Als fy dan groote ende dan kleyne menfchen koppen gelyk de Potten door malkanderen is werpende, al-hoe-wel menige lieve Moeder, menige lieve Vrouwe, Man ofte Kinders, zyn biddende om haer Kind, Bed-genod, Vader en Moeder, ende foo voorts, noch eenigen tyd geheel, dat is, in het leven te laeten; maer eylaes, de onbermhertige Vrouwe is verbittert, fy en fiet niet aen, oft men weent ofte lacht, maekende volgens haeren lust t'alle kanten ftukken ende fcherven; *Tamquam vas Figuli confringies eos.*

Het leven is foo fterk,
Als het Pot-bakkers werk.

Wilt voor uwe ziele forgen,
Want u eynde is verborgen.

Numerus mensium... apud te est. Het getal der maanden is by u. *Job 14. v. 5.*

*N*oyt beter *Astroloog* en is'er oyt gevonden,
Die't eynde van den mensch het beste kan doorgronden,
Als onse *Jouffrouw Dood*, die soo ten rechten weet,
Wanneer verlopen is den loop van u planeet:
Schoon dat gy nacht en dag de sterren wout bekyken,
Soo sult gy uwen tyd van sterven niet doen blyken.
t'Is alles moeyt om niet, den dag en is niet klaer,
Wanneer dat gy sult zyn in't leste doods gevaer;
Daerom peyst op u eynd, ia misschien noch wel beden
Kont gy zyn wel te pas, en morgen zonder reden,
Om soo al spraekeloos uyt s'werelds dal te gaen,
Wanneer de *Dood* u sou met baere seyssen slaen.

*Ey wilt dan tot u best nu sulck een leven leven,
 Dat gy in stervens nood niet voor de Dood moet beven,
 Want sterven is geen pyn, wanneer gy even mile
 Geleeft hebt hoe dat gy ten lesten sterven wilt.*

DE Sterre-kykers hebben het tegenwoordig soo verre gebrocht, dat sy sonder missen kunnen uyt-cyfferen wanneer de Sonne ofte de Maene Eclipsen, en dat aen welk Hemels-teeken, in welke maend, dag, ure, vierdedeel-ure, en in welke minute, ende dat niet alleenelyk in het toekomende iaer, maer binnen thien, twintig, dertig en honderd iaeren: maer de ure van haere dood kunnen sy niet weten; alwaer het saeken dat alle *Albabasen* Waerseggers ende Egyptenaers, Tooveraers ende Voorseggers by een kwaemen, ende alle hunne Wetenschappen by een brochten, ende als de offen aen de ploeg hun verstand aenspannden, soo souden sy doch hunne sterf-ure soo wel als van andere soo weynig weten kunnen, als sy te voren hunne geboorts-ure geweten hebben. Den mensch komt in de wereld ende en weet niet wanneer ende hoe, en hy gaet ook uyt de wereld op de selve maniere sonder te weten hoe ende wanneer. *Mynen tyd staet in uwe handen*, segt *David*, als ofte Godt eenen Sonne-wyfer in syne hand hadde met eene sekere uerlinie, gelyk ook staet by *Isaïas* dat by in syne hand geteekent heeft alle de uren die wy daegelykx moeten voor oogen hebben, ende dat by maer alleen weet wanneer onse leste ure komen sal, dan syne voorsienigbeyd en alwetentheyd en is niet verborgen.

Dese alwetentheyd Godts, ende de onwetentheyd

der menſchen heeft alreede ſoo menigen wyſen ende geleerden kop, ook ſoo wel van gekruynde als van gekroonde, vele grillen in het hoofd ende wormen in het hert geſet. Hoe veel hebben tot dien eynde geſtudeert, gelumbreert, gedifputeert, gehaſeleert, geſpendeert, ende gecritiqueert? Hoe vele zynder niet geweest de welke hebben willen uyt-cyfferen, uyt-leggen, uyt-wyſen door een teeken, eenen droom, ofte door eene andere ſuperſtitieuſe fabel, wanneer eenen menſch ſal ſterven, maer daer en is noyt geen en geweest die dit ten rechten heeft konnen aenwyſen. Hoe menigen menſch, heeft niet beloofd als hy ſoude geſtorven zyn dat hy aen ſynen vriend, man, vrouw, ende ſoo voorts den dag ſoude komen aenwyſen door eenig teeken een twee ofte dry dagen te voren, ende wanneer hy ſterven ſal. Hoe menige onwetende en zynder niet die ſulks verſoeken van eenen ſtervenden, maer niemandt is dit oyt overkomen: want geen Engel in den Hemel ſelfs en weet, en noch veel weyniger eene menſchens ziele, wanneer precies de ure des ſtervens van eenen anderen menſche vervult is, als Godt alleen. Die ſulks doen, doen dat maer uyt ydele inbeldingen, ofte die geerne ſoude kwaelyk leven ende ſaelig ſterven: maer neen, Godt heeft alreede eenen grendel voor de deure geſchoven, gelyk ſtaet in het 5. Boek *Moyſes* aen het 18. Cap. v. 10. en 11. *Dat'er niemandt onder u gevonden en worde die iet vraege van de Waerſeggers, ende die droomen oft vogelenſank bediedfels waer-nemt, ofte van de dooden de waerbeyd vraege.* Want ſy ſullen geene antwoord krygen, het welk gebleken is aen *Joannes* den X.

Paus van Roomen , den welken hem door Waerseggers , als hy noch Cardinael was liet wys-maeken dat hy lange leven soude , maer hy wierd geplettert door het vallen van een gebouw naer dat hy acht maenden den Stoel van Roomen bekleed hadde , in het iaer 1276. Daer staet noch by den *Ecclesiasticus* aen het 34. Cap. *ÿ. 2. en 5. Gelyk eenen die de schaduwe aengrypt en den wind vervolgt , alsoo is by die waer-nemt de gedroomde leugenen. De waerseggerye der dolinge ende de leugenachtige prophecie uyt den vogelen-sank syn ydelbeyd.* Daer was eenen ryken Heer den welken eenen Soon hadde , die naer vele iaeren gestudeert te hebben alle vremde byvallen , die selden voorvielen , wist uyt te leggen ; ende die in de voorfegginge , ende uytlegginge seer ervaeren was. Eyndelyk als hy synen Vader ende syne Moeder met eenige van syne vruchten verblyd hadde , kwam eens terwylen sy aen de tafel saeten met noch eenige vrienden op eenen middag eenen Vogel door eene openstaende venster gevlogen in de kamer daer sy saeten , ende twee ofte dry mael de kamer rond gevlogen hebbende sette hy hem op de leene van eenen daer by staenden stoel , ende begonst een liedeken te singen soo het hem den natuer hadde geleert , dit gedaen zynde vloog desen Vogel wederom de selve venster uyt , langs waer hy ingekomen was , laetende de menschen die aen tafel waeren in groote verwonderinge. Den Vader van den Philosophooph vraegde daetelyk aen synen Sone wat dit soude bedieden ? Maer den Sone sulks wel wetende woude het den Vader niet te kennen geven ; nochtans gedwongen zynde soo van hem als van de by

sittende vrienden, seyde hy : *Den Vogel is een teeken, dat ik, als ik eenigen tyd sal uyt land geweest hebben, weder komen sal onbekent, ende myn Vader sal my brengen een Lampet met water vallende voor my op syne knien om myn handen te wasschen, myne Moeder sal van gelyken doen als sy my presenteren sal den hand-doeck om myne handen te droogen.* Dese woorden dreven dese Ouders daer door tot sulke eenen haet tot hunnen Soon, dat sy besloten hem s'nachts te verdrinken; gelyk sy hem ook al slaepende in de zee wirpen uyt de venster van syne slaep-kamer; mits het Casteel op eenen berg stond waer de zee tegen was spelende: maer den Jongelink wel konnende swimmen sag aenstonds een Schip geankert liggen, waer hy naer toe swom ende met het selve vertrok in een ander Land, tot ontrent 30. iaeren verloopenen waeren, en kwam alsdan in qualiteyt van Admirael voor by syn Vaders wooning vaeren, dede syne Vloote ankeren, om te sien oft syne Ouders noch leefden, de welke hy gesont ende wel te pas vond, vroeg hun om daer eenigen tyd te vernachten het welke sy daetelyk voor eene groote eere aen-naemen. Aldus tot het avond-mael gaende soo kwam synen Vader ende Moeder den eenen met het Lampet ende de andere met den Hand-doeck, ende deden als hy voorseyd hadde, want de wet bracht mede in dien tyde dat den Huys-vader ende de Huys-moeder de handen wassen aen de vremdelingen, die in hunne wooninge kwaemen herbergen. Terwyl sy dan aten soo openbaerde hy dat hy hunnen Sone was, ende dat het singen van den Vogel nu volbracht was. Dit brocht eenen grooten

haet in de herten van dese Ouders dat sy hem s'nachts met poignaerden doorstaeken, ende alsoo wederom in de zee wirpen, alwaer hy tot visschen spyse heeft moeten dienen. Hadde desen wyfen Waersegger geweten ofte konnen weten, dat hy aldaer en in dien tyd synen sterf-dag soude gevonden hebben, soo soude hy geenfins verlangt hebben om syne Ouders te sien.

Eyndelyk om dese reden heeft ook den Heyligen *Augustinus* geschreven dese woorden : *Latet ultima dies, ut observentur omnes*, ende daerom soo zyn alle menschen verplicht alle uren voor de leste te houden, ende te seggen met den verdrietigen schryver :

Wilt voor uwe ziele sorgen,
Want u eynde is verborgen.

Sy Dansen wel
Naer't Doode spel.

Cum Saltatrice ne assiduus sis. Met een Dansersse
en wilt niet veel gemeynschap houden.

Ecclesiasticus 9. v. 4.

*Wel Jouffrouw en myn Heer met uwe sachte treden
My dunkt gy neemt vermaek in dese ydelbeden:
Het dunkt u, soo ik meyn, dat dit u pierlyk staet,
Om dat gy naer bet spel en naer de maete gaet.
Gy siet wel op malkaer, en lonkt naer uwe schreden;
Maer gy en siet niet eens op die met dorre leden
Gedurig achter u de maet slaet ende wacht,
Tot dat u laetste maet ten eynde is gebracht.
Gy peyst niet dat het spel en aengenaemig streelen
Gedreven door den klank van Bassen ende Veelen*

*Weg-rukt den snellen tyd, soo weerdig en soo dier,
 Tot dat hy is verdwynt, gelyk als niet een sier.
 Dan komt dien Musikant, ik meen die dorre vrouwe,
 Die werpt haer speel-tuyg weg, maer pakt u by de mouve,
 En seyd, 'tis mynen keer, sa vrouwen ende mans,
 Gy moet met my eens gaen den lesten dooden dans.
 Dan siet men daetelyk, in plaets van vreugde spelen,
 Een droeve Menuet oft ander liekens kwelen,
 Waer door men in de maet, maer met een droef geklank,
 Danst naer de aerde toe, door droeven dooden sank.
 Dan is het uyt gedanst, gebuppelt, en gesprongen,
 Gedrayt, gekeert, gewend, gestreken en gedwongen,
 De beenen syn verslapt, t'geboor dat is verdooft,
 En al wat sierlyk was, is van de Dood gerooft.*

DAnst, danst, poppen danst, ende verdanst
 uwen krans, vertreed uwe eer om een paer
 muyltjens oft een paer handschoentjens te winnen;
 De Dood is Speelman en Dans-meester te gelyk: wat
 begeert gy? Eene *Menuet*? Eene *Bourée*? Een *Pas-*
pié? Een en Duytschen ofte eenen Franschen? Een en
 Engelschen ofte eenen Italiaenschen in folio? Maer
 wat is dat, als den Speelman speelt ten lesten eene
Courante pour courrir? Dat is, om te loopen: waer
 naer toe? Naer de aerde: den Speelman gaet voor
 al spelende en roepende, *Curre citò*. Loopt gauw
 en volgt my naer myn Dood en Been-huys.

Ah hoe vele zynder niet in dese wereld onder dese
 fotte, ende tot niet dienende grillen gestorven ende
 vergaen! sy hebben gedanst tot dat sy ten lesten met
 den lang vernuften Dans-meester hebben moeten
 verhuysen. En waer zyn sy naer toe? Eylaes mis-

fchien daer de duyvelen op het dak danfen , ende waer het Kaboter-manneken met fyne gefellen op de Moefel-fpelen , foodaenig dat fy fwart worden : dat is een aengenaem Dans-fpel , waer men fich kan verlustigen met fulke fraye kameraeden.

Het moet wel aerdig geweest hebben als *Alexander* den derden Konink van Schotland , met fyne Bruyd in de tegenwoordigheyd van vele Edel-lieden gedanst heeft , en dat de dorgebeende Jousfrouwe Dood uyt jaloufie achter hem danfte met haere Seyfel in de hand. En wat is dit te feggen ? Anders niet , als dat hy korten tyd daer naer om het leven gekomen is ; mits hem de Dood dwonk om met haer eene *Courante* te danfen , en hem alfoo te volgen naer haere algemeene Dans-fchole , waer wy alle naer toe trekken moeten. Hoe feer waer het te wenfchen dat op alle de Dans-fcholen de *Philosophia Sacra* van *Erasmus* te lefen waer , de welke is leerende hoe men fich tot het lefte eynde bereyden moet ; want het kwaed , dat uyt fulke fottigheyd is voortkomende , is kwaelyk te befchryven , principael als men met wulpsche , dertele en broot-dronkene menfchen dit tracht te doen. Hoe menige kuyfsche ziele en iffer niet mede onfticht , en voorder tot overfpeel ende onfuyverheyd gebrocht ? Hoe menigen menfch iffer niet door defe dwaesheyd vermoort ende om het leven gekomen ? Het is niet lang geleden dat in Luyk ter oorfaeke van een Danserffe twee Ionkmans zyn vermoort geweest , om diefwille dat fy met den eenen hadde gedanst ende met den anderen niet en wilde danfen , waer over fy ftryd krygende fich malkanderen dood-ftaken ,

want den eenen wierd van den anderen doodelyk gewond, den welken viel met synen degen in de hand: den anderen die sien wilde naer syne wonde, wierd ondertusschen van hem, sonder dat hy daer op dacht t'eenemaal doorsteken, foodaenig dat niet lange daer naer sy van dese wereld scheidende moesten. Dat is dansen, eerst op de Dans-schole, daer naer in Duël, ende ten lesten in de helle by de duyvelen. Men moet niet verre loopen om de kwaede uytvallen van het dansen te doorgronden, ende die daer nieuwsgierig om is, moet maer gaen in de opene Ballen, daer sal hy sien wat daer is omgaende, als het saeken is dat hy sien wilt: want vele zyn in sulke occasien al siende blind: daer sal hy vinden alderhande volk, hoeren en boeven, Edel-mans en Bedelmans, schelmen en dieven, mans en vrouwen, de welke onder het geluyd der Instrumeten door malkanderen springen gelyk de sotten ende de dwaesen; ende het meeste noch van alle andere die *par basard* daer eens komen, kwaed exempel geven met kussen en lekken, tasten en knuyffelen, stooten en stuyken dat het schande is, ende den nacht hier mede ombrengen: maer Jouffrouwe de Dood die kan alsdan somwylen komen, als sy in het beste dansen zyn, en drukken hun de keele toe dat sy swart worden en geen masque van doen en hebben om in de andere wereld op het Bal te verschey-nen, gelyk het geschiet is in eenen Bruydegom, den welken op synen Trouw-dag eenige masqueraeden in syn huys al dansende sag komen, die met hem eenen waerachtigen dooden dans dansten tot groot leetwesen van syne Bruyd ende alle syne ge-

noode, mits hy van defe vermaskeerde Gefellinnen, waer hy mede gink danfen, verworgt is geworden; en als hy dood was danften fy alfoo weder de deure uyt gelyk fy ingekomen waeren.

Men foude my vraegen, waer toe is het danfen goet? Ik foude antwoorden nieverants voor, als om geld in de borfen der Dans-meesters te brengen, die fomwylen dit fot ambacht doen, om dieswille dat fy te luy zyn te werken: want de meeste dans, vecht en Spring-meesters, Commedianten en Guygelaers leeren dit maer om het gemack, hoe wel fy andere ambachten kunnen om hunnen kost te winnen. Waer voor is het danfen noch goet? Om eene glorie daer op te draegen, dat fy çierlyk op de maete kunnen gaen, als van eenige fotte Ouders die hun kinders fulks laeten leeren, om te toonen dat fy menfchen van capaciteyt zyn, daer het nochtans veel beter waer, dat fy-fe lieten onderichten in deugden ende in goede werken. Wie heeft oyt geweten eenen Dans oft Vecht-meester die eenige Zede-lessen aen fyne nakomelingen heeft achter-gelaeten? Niekant: waerom? Om dat hunne wetenschap maer en beftaet in eene fotte actie, die vergaet foo haest als fy met de Dood danfen moeten.

Den Konink *Alphonfus* heeft wel gefeyd dat het danfen maer eene fottigheyd is, maer ook geoordeelt dat tuffchen eenen danfer ende eenen fot geen onderfcheyd en is, als dat den eenen altyd fot is, en den anderen foo lange als hy danft. Als gy de waerheyd daer van recht wilt weten, foo houd maer de ooren toe en betracht alle de actien eens met de oogen, foo fult gy de ydelheyd klaerlyk sien kon-

nen, dat de gene die alsoo huppelen, dansen, springen, drayen en swayen, sekerlyk de hersenen beschaedigt hebben, ofte van den *Tarantulus* gesteken zyn.

Het is ook sekerlyk dat waer de broot-dronkenschap, geylheyd ende de hooveerdigheyd mede danst, dat daer niet alleenelyk de Dood, maer den Duyvel daer onder is springende, voornaementlyk als't op eenen *Sabbotb-dag* is geschiedende, waer *Bacbus*, *Venus*, ende *Mars* de Balet-meesters zyn, ende dat eene *Diana* ofte eene tweede *Herodias* dochter de Bruyd is, gelyk daer staet by *Mattheus* aen het 14. Cap. v. 6. dat door het gedans van dese voorseyde *Herodias* dochter, den Heyligen *Joannes Baptista* syn hoofd moest verliezen: maer de selve heeft volgens het bericht van *Nicephorus* ook sonder kop moeten dansen, alswanneer sy op het ys was wandelende, het selve brak en dat sy daer in schoot tot aen den hals, foodaenig dat haer de schollen het hoofd af-sneden, het welk langen tyd op het ys bleef springen, ende het lyf lustig onder het selve bleef voltiferen: nu waer haere ziele danst, dat kan men lichtelyk bepeysen. Niet-tegenstaende soo laet ik een ieder wel overleggen de woorden van den *Eccl.* aen het 9. Cap. v. 4. *Met een Dansersse en wilt niet veel gemeenschap houden, noch en hoort die niet, op dat gy by avontueren niet bedorven en word door haer krachtige bedrieglykbeyd*: want het gemeyn spreekwoord sal altyd heeten:

Sy Dansen wel
Naer't Doode spel.

Als den aefem is daer uyt ,
 Dan is al het speel verbruyt.

Defecit spiritus meus. Mynen geest is verflauwt.
 Psalm. 76. v. 4.

*Soet, soet, Me-Jouffrouw Dood, en wilt soo haest
 niet steken,
 Laet desen Moeselman noch wat syn sinnen breken,
 Om eene nieuwe Air, die nieuw gevonden is
 Te leeren uyt syn hoofd, om daer mée, soo ik gis,
 Een grooten Cavalier oft Jouffrouw te vereeren,
 Om dat door milde daed weer wat naer hem sou keeren.
 Het is den man syn werk, waer mée by leven moet,
 Dus bid' ik dat gy hem ten minst geen leet en doet.
 Hy kan soo wonder wel met syne vingers tippen,
 Dat hy als Amphion trekt rotsen ende klippen,*

*Die door den soeten klank van syn soet Instrument ,
 Sich voegen waer by is , oft daer by is ontrent .
 Hy kan my wonder wel naer myne beenen spelen ,
 En onder fray Gesang , verscheyde Liekens kwelen ,
 Hy raekt het scherp gehoor door syne Doedel-stem ,
 Dat oud , ionk , ryk en arm geloopt komt tot hem .
 Hy doet den Weêrd syn Bier oft synen Wyn verkoopen ,
 Mits ieder naer 't geluyd van syne Liekens loopen :
 Hy maekt ons hert verbeugt door synen soeten klank ,
 Al was den dag een iaer , by viel ons niet te lank .
 Ey Jouffrouw , laet ons doch wat dese vreugde raepen ,
 Want soo gy desen vriend doet in u bedde slaepen ,
 Soo is ons tyd-verdryf geëynd , gestaekt , gedaen ,
 En wy sullen wel haest hem moeten volgen gaen .*

IA, ia , seyde onse dorre Baefinne, ik weet wel
 dat gy meer naer den Speelman loopt om eene
 Menué te dansen , als naer de Kerk om een Kruys
 te maeken , ende ik weet dat gy liever onder dit
 aengenaem , ik wil seggen ydel geluyd *avous* ende
proficiat hoort, als een goet Sermoon : maer ik sal
 u doen seggen , als ook den Speelman met den Ko-
 ninklyken Propheet David, *Mynen geest is verslauwt*,
 ik kan niet meer dansen , ende hy niet meer spe-
 len.

Ondertusschen het is klaer blykelyk gelyk het
 met de dansen is gaende , soo gaet het ook met de
 Speel-lieden , sy mogen op de Moesel ofte op de
 Schalmeye blaesen , met de vingeren op de Lier ,
 Luyt , *Violadi gamba* oft *Violino* ; want eer sy sich
 voorsien , soo scheurt en trekt de Dood de snaeren
 in stukken , steekt een gat in den Moesel , verkeert

de heele Mufiek-choor, en ftelt de *La-mento* fnaeren op eenen toon, de eene voor ende de andere naer, foo dat men anders niet en hoort als weenen, kryten ende klaegen. Als dan is het uyt gepepen, uyt-geblaefen, uyt-geleert, uyt-gevingert, uyt-getremt, uyt-geftreken, uyt-gedoedelt, uyt-geklinkt, uyt-geflaegen ende uyt-getrompt, ende alfoo heeft feer dikwils den helfchen Moefelaer, den Moefel-pyper met fynen Moefel weg-gegevoert sonder dat men wift waer hy naer toe is. De Jachthorens, Clarinetten, Fagotten, Schalmyen, Muficalee Inftrumenten al van de Trompetten aen, tot aen de Tromp, zyn gelyk de Herpen, die de weenende Ifraëlitén tot Babel aen de boomen gehangen hebben. Want daer kwam een ander Mufiek voor den dag, waer de loofe den Doedel-fak was, die door de fachte winden ende de gorgel-pypen, met hulp der bevoechtigende oogen een fchoon; maer een droevig Mufiek formeerden, als het dan alfoo is gaende, dan fyn de goede Doedel-fakken, die met den *Eolus* blaefen konnen, foo in een gekrompen, gelyk eene lege Jode-borfe, die van een offe blaes gemaakt is. Den wel blaefenden vochtigen mond is foo droog als eene oude ende uyt-gedroogde kinders-ftof. De lieffelyke ftemme is verftomt, de vingers die op den snelle poft der toonen geduerig gelooopen hebben, zyn verftyft en in een gekrompen, de subtielfte ooren die eenen Hafewind hadde befchaemt gemaakt, zyn als de ooren van eene doeve Natter geworden, die foo menigen *Rondeau* gespeelt hebben, foo menige gefontheyd hebben helpen in drayen door hun fchoon geluyd, en

de die felve foo menigen floek van Wyn ende Bier ingefwolgen hebben , onnuttiger wyfe tot naerdeel van hun felven ende van den eygenaer , voornamentlyk als het *Franco* geweest is , vergaen ende vallen ten leften in fulke begeerlykheyd dat fy daer van berften , het is met hun altyd het oud liedeken dat men hoort , als men hun niet naer alle Airen het gelas ofte de pinte in de hand en geeft : *Geef den Speeleman eens te drinken , &c.* Het welk duert , hoe lange ? Tot dat de fnaeren breken door de al te groote vochtigheyd , dan sien fy foo droog ende foo dorftig uyt , als oft fy aen de Sonne gedroogt waeren , ende foo seer uyt-gemergelt dat kwaelyk den aefem daer in kan stand houden. Dan is het *Ritornello facet*. Het gaet alles *Piano* ende daer word van geen *Allegro* meer gefproken , ten waer dat de gorgel fingende Jouffrouw Dood haere orgel in de keele op fefthien ofte twee-en-dertig toonen ftelt , dan gaet het Mufiek voorts , fonder maete ofte accoord , tot dat het ten leften uyt gepepen is , als volgt :

Als den aefem is daer uyt ,
Dan is al het fpeel verbruyt.

Myn Schieten is
Noyt ongewis.

Sagitta tuæ acutæ. Uwe Pylen zyn Scherp.
Pfal. 44. v. 6.

*Deſen Iaeger is verwert
Sonder achterdenken,
Want hy let boe hy den Hert
Synen vlucht ſou krenken.
Hy ſchiet ſonder achterdocht
Nochtans hy kan miſſen,
Maer den vreedē dooden tocht
Sal hem niet ontgliſſen.
Hy en kykt maer voren uyt
Om den Hert te raeken,
En de Dood met kleyn geluyd
Doet hem ſelver braeken.*

*Soo lang als by wel gesint
 Haesen kan betrappen,
 Soo en peyst het menschen kind
 Aen geen Doode stappen,
 Die hem achter d'bielen gaen
 Sonder veel te tieren,
 Maer eylaes t'is baest gedaen,
 Als die Pylen swieren.*

DE Dood is eenen sekeren Schutter, die alle de beste Jaegers te boven gaet, ende welke noyt en mist als sy maer gelonkt en los gebrand heeft, soo is het sekerlyk getroffen. Men soude seggen dat sy doch niet soo gauw is, als eens eenen sekeren Jaeger was, die over eene Riviere met eenen kogel eenen loopenden Haese schoot, ende noch eenen Vogel die over het selve water vloog, ende eenen Visch, die daer uyt spronk mede nam, soodaenig dat hy dry vliegen met eenen lap sloeg: Nochtans men bedriegt sich: want sy slaet somtyds met eenen lap, ofte sy schiet somtyds met eenen pyl, geen dry, maer wel thien ofte twintig hoere-haesen, vuyl-visschen ende loofse-vogels, die niet anders en doen als naer onkuysheyd iaegen ende schieten, alwaer het den besten Cupidoôs-boog-draeger die te vinden is. De beste schutters misschen dikwils het wit, maer de Dood noyt, alwaer het door eene naelde, sonder daer op te lonken. Het gaet met haer gelyk de verliefde apen van hunnen blinden boog-iongen-dichten: *dat by blindelings* meer als een herte op eenen keer treffen kan. Den Heyligen *Sebastianus* is ten tyde van den Keyser *Diocletianus*

feer met pylen doorfchoten geworden , foo dat hy vele fmerten heeft moeten uytftaen eer hy ftierf. Maer de gene die van de Dood gefchoten zyn , ende haere pylen noch eenige iaeren moeten in het lichaam draegen , moeten noch meerder lyden. Den eenen fchiet fy met de Pestilentie pylen foodaenig dat hy lange lyden moet eer het vergift fyn herte raekt , en den anderen fchiet fy vol tering en waterfucht pylen. Den eenen heeft fy aen het hoofd getroffen dat hy door hoofd-pyn niet gaen oft ftan kan , den anderen is fy aen handen en voeten te naer gekomen , foo dat hy van de fenue krampen ofte anders gefeyd , het Flerecyn heel onbeweegelyk word gelyk de houte Mercuriaelfche poftueren. Menigen treft de Dood in het oog gelyk de Swaluwe aen *Tobias* , foo dat men by klaeren lichten dag de venfters moeten fluyten. Menigen word van den Franfchen ofte Spaenfchen doods-pyl getroffen , foo dat hem den neufe ende de broek begint af te rotten. Menigen word getroffen in de loofe en menige in de lever , in de nieren ende in de blaefe , foo dat hy niet weet oft hy leven ofte fterven wilt. De vraege is , waerom en uyt wat reden ? Om dat gy te veel gefchoten hebt in *Mars* , *Venus* en *Bachus* Boomgaerden : om dat gy werende uwe iacht niet eens en hebt omgefien , dat is , niet eens en hebt overpeyft dat achter u is iaegende eenen anderen laeger die beter treffen kan als gy : want men kan lichtelyk befluyten , hoe gevaerelyk fulke pylen wesen moeten als men fiet hoe dat door eene kleyne vleefch-wonde , eenen fchamp-fcheut , wat meer is , door het uyt-trekken van een nyd-wortel , het snyden van

een exteroog ende het steken van eene vliege, den mensch allenskens sterven kan.

De Dood schiet het aldersekerste in de Oorlogen, in de Veld-slaegen, Belegeringen ende by-een-komsten; aldaer en helpt geen Harnas, geenen stormhoed, geen vast maeken, geene besweringen, geen witte ofte swarte konste: terwyl den eenen oft den anderen lonkt, soo drukt sy los en laet gelyk den Satan syne wespen en hornischen, haere vierige pylen uyt-vliegen. Den eenen nemt sy den kop weg, ende den anderen arm en beenen: *Ah Jouffrouw Dood! seyde eens eenen Soldaet, gy maekt het al te grof, het waer genoeg eene oore ofte eenen vinger.* Maer de Dood scheen te seggen; *dit syn myne pylen die soo lang in u lichaem moeten blyven steken tot ik u geheel uyt de wereld rukke.* Hier schiet sy een heele rye, een heel Regiment en wel eene halve Armée ter neder: Ah dat is te groot! eene Compagnie dat soude genoeg wesen: Maer alle woorden zyn om niet, en alwaer dat men sich achter eenen oven verborg, ofte elders verstak, soo sal hy doch gevonden worden; want het spreêkwoord komt by haer niet te pas: *Wyt daer van is goet voor den scheut:* Maer sy weet overal naer ofte wyt, hoe wel sy niet en fiet, een ider te treffen, het kind in s'Moeders lyf, *Diogenes* in syn tonne, *Nostradamus* in synen muer, *Pharaildus* in synen Os, ende den *Duyker* in het diepste des water, seggende:

Myn Schieten is
Noyt ongewis.

Lieven mensch, wat leyd ik doch,
Ende eeuwig lyden noch.

*Crucior in hac Flammâ. Ik worde gepeynigt in dese
Vlamme. Luc. 16. v. 24.*

O Jammerlyken staet vol droefbeyd en ellenden !

O Hel verdoemde plaets van laster en van schenden !

O vrede tyranny ! ô onbenoemden tyd !

*Waer dat een kwaede Ziel brand in der eeuwigbeyd,
Eeuwigbeyd donder-woord, men mag u wel betrachten,
Men mag u sekerlyk wel houden in gedachten,*

*Niet voor den goeden mensch, maer voor die in het
kwaed*

*Geleeft heeft en aldaer moet klaegen al te laet.
Niet klagen oft hem mocht misschien noch hulp genaeken,
Maer klagen dat hy moet daer binnen eeuwig blaeken,
Niet door het vier alleen, maer tot syn kwaedste lot
Beklaegen van te zyn ontrukt van synen Godt.*

*O pyn ! ô Helsche pyn ! niemand kan u beschryven ,
 Niemand kan u op gout oft silver konstig dryven ,
 Noyt Schilder is bekwaem om u met het pinceel ,
 Te toonen wat gy zyt op een beverft paneel .
 Schoon dat een lichaem waer rontom beringt met slangen ,
 Schoon dat brandende pek daer plekkend' aen bleef han-
 gen ,
 En dat het noch geheel in heete olie lag ,
 En dat men het noch sloeg met sweepen dag op dag .
 Schoon dat men't duysend-mael van lit tot lit doorsneden ,
 Schoon dat men't in den gloed ded' smeden by de Smeden ,
 Schoon dat men't als gelas moest werken by het vier ,
 Soo is doch dese pyn by d' Helsche niet een sier .
 Maer't meeste noch van al dat is het eeuwig branden ,
 Het vloeken , het gebuyl , de knerseling der tanden ,
 En dat geen duysend iaer , ook bonderd duysend niet ,
 Maer eeuwig is soo lang dat men geen eynde siet .
 Geen eynde is altyd , altyd is niet te tellen ,
 Soo lang moet eene Ziel zyn in den brand der bellen ,
 Alwaer by sonder hoop geduerig blyven moet ,
 Sonder te zyn verteert van Lichaem , Ziel en Bloed .*

B Rand , brand , brand , roept dikwils een heel
 huys-houwen , een heel Dorp , een heele Stad ,
 als dan loopt alles overhoop ende by een : water ,
 water , men loopt , men draegt , men slept , men
 voert en men brengt water aen , men giet in't vier ,
 men pompt en men spruyt , men trekt heele huysen
 en dakken in , en nochtans en isser geene hulpe , het
 vier neemt de overhand , de vlamme slaet ter ven-
 steren , ter deuren en ter dakken uyt , sy grypt alles
 aen en steekt heele straeten en terlingen in brand .

O jammer ! den eenen soekt syne vrouwe , syne kinderen , syn geld en goed te vluchten , den anderen moet voor syn oogen sien het syne verbranden ende ellendig branden. O Godt ! hoe is uwe gramschap eene vierbrandende gramschap , maer als dese gramschap eens recht begint te vlammen soo brand sy tot in de Helle.

Lichaemelyken brand is seer schrikkelyk om aen te sien ; maer als den geestelyken brand begint te branden ende te straelen , soo is het lichaemelycke heel verdooft. Als het conscientie vier begint te branden , ende dat het selve niet haest door berouw en penitentie-traenen uytgebluft ende verdooft word , het welk maer alleen door de oog spruyten , ende de sucht-pomp uytgebluft kan worden , en dat het helsche-vier daer is by-komende , soo is daer geen hulpe meer om gebluft te worden , alwaer den Rheyn ende den Meyn , de Oder ende den Donau , de Maes ende de Moesel , ia alle Zee-golven het selve bluffschen wilde , ende dat *Neptunus* alle syne Waterkatten tot het bluffschen dwonk , en dat alle de Water-konstenaers van Neurenberg en Francfort , Ausbourg en Parys , hun wetenschap in't werk stelden , soo soude het doch soo veel helpen als oft men eenen eemer water in den grooten brand wilde gieten.

Dese onsekere hope der helsche brand-stokken kan men bekrachtigen alleenelyk by *Lucas* aen het 16. Cap. v. 24. door den helschen brand-stok den ryken Vrek , die in het midden der blaekende vlamme te vergeefs gebeden heeft om maer met een druppelken water , dat aen eenen vinger soude blyven hangen , syne tonge te laeven. In het iaer naer de Schep-

pinge des werelds 3482. foo was'er eenen Tyran die *Pbalaris* hiet, die hem door verraed Konink der *Agrianstienen* dede Kroonen. Den felven dede alderhande kwaed tegen natuer ende reden, niet wetende op wat maniere hy de menschen soude kwellen, ende met de meeste pyne ter dood brengen. Hem wierd geseyd van eenen sekeren *Perillus*, dat hy een instrument hadde uyt-gevonden om de menschen te straffen en groote tormenten te doen lyden. *Pbalaris* vroeg wat het was? Hy antwoorde dat het eenen koperen Os was, van binnen uyt-geholt, ende als wanneer dat men daer eenen mensch soude in doen kruypen ende onder den felven vier maeken, foo soude hy brullen gelyk eenen Os tot dat hy dood was. Aenstonds dede *Pbalaris* dit instrument voltrekken, en foo haest en was het niet gemaekt, oft hy dede *Perillus* daer inne kruypen ende vier daer onder stoken, foo dat den uyt-vinder om syne boose inventie daer in gebraden wierd, waer in hy foo schroomelyk gebrult ende gehuyt heeft, dat door het lamentabel musiek, vele inwoonders gelopen kwaemen om het selve te sien, waer van sy schroomig verschrikt waeren. Maer als nu de goddeloose ende verdoemde hun gehuyt eens onder malanderen hooren lieten, foo soude het sekerlyk noch duysend-mael erger ende schroomelyker aen te hooren wesen, besonderlyk als het helsche musiek-choor der Duyvelen mede singt dat de woorden *Singulariser* ende *Chóraliter* luyden, dan heet het: *Wy lyden pyn in dese vlamme, wy sotten hebben den rechten weg voor by gegaen, ende het licht der rechtveerdigbeyd en heeft ons niet verlicht, de Sonne en is ons niet op-ge-*

*gaen , wy zyn alderbande ſchaedelyke boofe ende licht-
veerdige wegen gegaen , maer den weg des Heeren heb-
ben wy niet willen weten. Wat helpt ons nu de pracht ,
wat brengt ons nu den rykdom , wat geeft ons nu den
hoogmoed ? Het is alles weg-gevlogen als een ſchaduwe ,
de Dood heeft alles weg geſneden ende weg ge-
maeyd , daer en is voor ons geene hulpe meer te
vraegen ofte te bidden.*

O wee ! gy arme menſchen ; ſoo zyt gy heel ver-
loren. Voorwaer veel beter waer het dat gy noyt
geboren waert : uwe tormenten en nemen geen eyn-
de , uwe pynen en hebben geen en tyd in der eeu-
wigheyd , maer gy moet altyd te vergeefs klaegen ,
ende ſeggen :

Lieven menſch , wat leyd ik doch ,
Ende eeuwig lyden noch.

23

Peyst eens wel wat dat gy zyt,
Stof en affchen voor altyd.

Linivit lutum super oculos ejus. Hy heeft leem gestreken over syne oogen. *Joan. 9. v. 6.*

*Siet wat wonder hier geschied,
Hoe door speeksel ende aerde
Eenen mensch van kleyne waerde
Blind geboren aenstonds siet;
Hoe op eenen korten tyd
D'aerde word met syns gelyken,
Niet als door het eenig stryken,
Weg-gerukt d'onsienbaerbeyd.
Heeft de aerde sulken kracht
Van de blintheyd te genesen,
Wat sou dan den mensch niet wesen,
Die hem meer als aerde acht.*

*Maer het is wat anders hier,
Het zyn al verdraeyde saeken,
Die u siende kunnen maeken,
Blind dat gy siet niet een sier.
Mits de aerde ieder een,
Siende het gesicht verduystert,
En door haere droefheyd luystert
Over s' Menschen vleesch en been.
Sy maekt ieder siende blind,
Door haer werelds prachtig praelen,
Die ons het gesicht doen dwaelen,
Dat men haer op-recht bemind.
Dan is ons gesicht verdooft,
Wy en sien maer s'werelds lusten,
En't gesicht kan niet meer rusten,
Tot wy zyn van't licht berooft.
Als dan komt de aerde weer,
En veranderd ons tot aerde,
Wat ons Ziel dan heeft voor waerde,
Staet in d'banden van den Heer.*

HEt soude wel een oog salve van kleyn waerde wesen dat men ook gelyk Christus van speekfel ende aerde alfulke toebereyden konde, waer mede hy den Bedelaer den welken blind geboren was, de oogen gesmeert en soo haestelyk heeft genesen; maer ik geloove sekerlyk dat den alderbesten ende alder-konst-ryksten geapprobeerden Oculist dese swaerlyk soude kunnen naer maeken, uyt oorsaeke, dat, hoe wel hy materie genoeg heeft, hem doch Godts vingeren ontbreken souden.

Niet-tegenstaende soo kan doch dese slykachtige materie geestelyker wyse de oogen genoegsaem ope-

nen, wanneer men de selve wel gebruykt, ende als men de woorden uyt het 1. Boek *Moyfes* aen het 3. Cap. v. 19. wel voor oogen nemt. *Pulvis es, & in Pulverem reverteris*, gy zyt aerde ende gy fult in aerde verandert worden.

*Gy zyt een armen aerden klood,
Geboren zynde naekt en bloot :
Betracht dan uwen grooten flam,
Die uyt bet slyk den oorspronk nam.*

Gy zyt doch Aerde ende Assche al waert gy noch een mael soo hoog, soo kloek, soo wys, soo geleert en noch soo schoon, *wat verbeft sich Assche en Aerde*, segt den *Ecclesiasticus* aen syn 10. Cap. den mensch is eenen stinkenden modder, soo lange als hy noch leeft: wat is hy dan niet als hy dood is? Meent gy misschien dat het gaet gelyk ten tyde van *Lazarus* als dan syne vrienden tegen Christus seyde, Heere hy stinkt alreede: al oft hy in syn leven niet gestonken en hadde? Maer sy, en gy zyt bedrogen, want gy stinkt van uwe geboorte aen tot in u sterf-bedde.

Hy stinkt alreede: den Koninklyken Prins alsoo seer als den slechsten nieuw geboren Koy-dryvers-Soon: waerom? Om dat sy alle twee uyt een deeg gekneed ende gebakken zyn, ende uyt aerde gebotfeert, hoe wel den eenen witter, teerder, schoonder en soo voorts opgebracht is als den anderen, dat is al even veel, aerde is aerde of de selve wit rood ofte bruyn is, want pyp aerde is soo wel aerde als pot aerde, ende den Edelman is soo wel aerde als den Boer: want den eenen ende den anderen moet weder tot aerde worde, alwaer het dat hy soo soet als suyker gebakken was.

Daer was eens eenen ryken Edelman, gelyk *Valerianus* mede verhaelt, den welken alreede tot eenen hoogen ouderdom gekomen was, en allenskens voelende syne krachten verminderen, vroeg aen eenen wel geleerden Medecyn-meester wat hy doen soude om noch eenigen tyd syne krachten meerder te behouden; soo wierd hem geraeden dat hy alle dagen s'morgens aen eenen aerden kloot soude rieken, het welk hy dede, want alle dagen brogt hem synen Kamerlink een grooten verschen aerden bol, waer aen hy ontrent eene halve ure bleef rieken, tot groot solaes ende versterkinge van syne leden.

Het waer te wenschen dat niet alleen alle Edelieden, maer ook alle Keyfers, Koningen, Princen, Heeren, Geestelyke ende Werelyke, ia alle menschen, dese gewoonte hadden, hoe wel het selve het lichaem niet en soude kunnen baeten, soo soude het doch de ziele sekerlyk dienen, als sy maer overpeysden hoe sy in dusdaenige aerde, daer sy van voorts gekomen zyn, weder moeten verkeert worden; maer eylaes dese aerde, ik wil seggen de wereld, maekt hun in de plaetse van blind-siende, siende-blind, gelyk eertyds de slange de oogen geopent heeft van *Adam* ende *Eva* door het eten van de verbode vrucht, gelyk klaerlyk staet in het eerste Boek *Moyse* aen het 3. Cap. v. 7. *Ende bunne oogen zyn geopent*: om wat te sien? De pracht, de wulpsheyd, de dertelheyd, ende soo voorts: maer sy zyn gesloten om te sien ende te overpeysen de deugden ende de goede werken. Dese woorden zyn bekrachtigt selver door *Christus* by *Joannes* aen het 9. Cap. v. 39. waer hy seyde tegen den blinden die hy

fiende gemaakt heeft: *Ik ben tot Oordeel in dese wereld gekomen, op dat de gene die niet en sien, souden sien, ende dat de gene die sien, soude blind worden*: wel te verstaen dat de gene die niet en sien met de klaere oogen des geloofs, daetelyk het licht ontfangen fullen, ende dat de gene die dit licht ontfangen hebben, ende sich van het selve niet willen bedienen, fullen wederom stok blind worden.

Den mensch mag sich opblaesen gelyk den grootsten Vorsch in *Hómerus* Vorsch en oorlog, ofte als den grooten Vorsch Konink *Bansbak*, soo is hy doch anders niet als flyk dat de hand Godts op korten tyd tot stof ende aschen maelen kan. Menigen begint somtyds te rotten in syn leven, ende als een Aes te stinken, als oft hy vier dagen in de heete Sonne gelegen hadde; soo dat hy met welriekende poyer, tand-poyer ende pomaden hem by-kans arm koopt, gelyk den *Népolitaenschen* stinkaert die de perukken ende het hair-poyer op-gebrocht heeft, op dat de *Cornua*, die uyt syn voorhoofd begonsten te schieten, gelyk de takken der boomen, bedekt souden blyven. Het is niet fraey als de mans horens draegen gelyk de Bokken, sy mogen natuerlyk zyn ofte niet, ende daer voor zyn de hooge perukken, die uyt een Mulders buydel-kiste ende uyt de jasmyn-flesschen geboren worden seer goet. Nochtans het soude veel beter staen dat fulke levende aerde hun oogen open deden ende met den Propheet *Job* eenen sak met asche op het hoofd leyde ende tot hun selven seyden:

Peyst eens wel wat dat gy zyt,
Stof en asche voor altyd.

Eenen Kerker is myn lyf,
 Waer in ik niet geerne blyf.

*Educ de Custodia Animam meam. Trekt myne Ziele
 uyt defen Kerker. Psalm. 141. v. 8.*

*De Ziel die ons besit bestaet in't vrye leven,
 En't leven valt den mensch te lank oft wel te kort,
 Soo dat men niet en weet wat dat een ieder schort,
 En wat voor een besluyt men daer van recht kan geven.
 Het leven is seer soet, maer by de kwaede lieden
 Daer valt het leven suer, daer is het leven kwaed,
 De ziel is al te lank in't lichaem dat vergaet,
 Mits sy niet haest genoeg kan uyt het selve vlieden.
 Maer eenen goeden mensch met alle deugt bevangen,
 Die leeft geduerig oft het waer den lesten dag,
 Hy peyst op syne dood, en heeft voor haer ontsag;
 En nochtans soekt by die, om't eeuwig te ontfangen.*

*Daerom, ô mensch, betracht, terwijl gy zyt gebonden
 In u gevangenis, wat u geschieden sal;
 Laet alles in de hand van Godt Schepper van al,
 En boud u t'allen stond van de banden der sonden.*

EEn Vogelken in syne koye is dikwils syne gevangenissoo gewoon, dat het altyd lustig springt ende singt, ia alwaer het saeken dat somtyds het deurken zynder koye door onvoorsichtigheyd open gelaeten waer, soo soude het doch niet daer uyt vliegen, maer blyft vrywillig in syne gevangenissoo: alsoo gaet het met de wereld-minnende zielen, die niet weten willen, dat sy soo lang als sy leven in eenen kerker woenen, ende dat sy met de ketingen der vleeschelyke lusten ende begeerlykheden gehecht zyn. *Corpus animi cancer est*: het lichaem is den kerker van de ziele, heeft *Seneca* al over langen tyd geseyd ende geschreven: nochtans veel duysend en willen het selven niet verstaen dat het lichaem den zielen-kerker ende de sekerste verachtinge der selve is. Evenwel gelyk gevangene lieden arme lieden zyn, soo zyn wy ook, soo lange wy in dit ellendig lichaem leven, ende het soude geen wonder wesen dat wy uyt dese broose ende breekfaeme hutte, uyt desen haest vallenden kerker wenschende verlost te worden, ende met den Apostel *Paulus* suchende seyde, *Cupio dissolvi*: ik wil ontbonden zyn.

De Hemels-gefinde zielen zyn gelyk de Vogelen de welke geerne uyt hunne koyen uyt-vliegen ende hunnen vryen vlucht in de locht soeken, op dat sy als de Leeuwerken naer den Hemel souden opklim-

klimmen, op dat fy aldaer hunnen Godt een schoon lof en dank-liedeken fouden naer malkanderen uytgalmen, ofte met de H. Engelen fingen: *Gloria in excelsis Deo*: Glorie zy Godt in den alder-hoogften. Ten minften foo fullen fich de Hemel-begeerige zielen met heylige ende vierige gepeyfen Hemel-waerts verheffen, om de aerdsche ydelheden, gelyk van boven naer beneden met verlichte oogen te verachten, ende om het felve te vergeten terwyl fy befig zyn om fich aen het Hemelfche te verblyden, gelyk de Paradys-vogelen, die fich altyd in de alderhoogfte ende fuyverfte locht ophouden, ende fich van de aerde anders niet bedienen als om ten uiterften hunne levens onderhoudinge te genieten. *O! quam sordet mihi terra, quando Cœlum respicio!* O! hoe vuyl is de aerde voor my, als ik den Hemel betrachte, gelyk noch eens eenen Poët gedicht heeft.

*Ab hoe is by foo verblind!
Die den fchoonen Hemel fiet,
En de aerde noch bemint.*

Wie fal my verlossen uyt dit lichaem des doods, feyde eens eene aerd-vermoeyde ziele, wenshende dat den Heere ende den Meester over de levende ende de doode, die den fleutel des levens, des doods ende der helle befit, de kerker-meesterffe de Dood belastede op dat fy haest foude verlost worden uyt dit droevig ende ramfalig leven. Niet-tegenftaende foo en verlangde defe ziele niet om fich felver met geweld uyt defe lyf-gevangeniſſe te ver-

lossen, met vervoordering van haere dood, gelyk eens eenen gevangen Konink gedaen heeft in eene yfere koye, ofte wel gelyk eenen wilden Vogel die sich selver dood huppelt, ende eenen geketenden Arend die geduerig in de hoogte naer de Sonne fleddert, ende alsoo met geweld vryheyd tracht te winnen.

Maer de Hemel-trachtende zielen wachten op het uerken, gelyk *Simeon*, ende leven al oft het alle uren de leste waer, tot dat Godt in vrede syne die-naeressen uyt het lichaem doet scheyden, dan kan sy met *David* seggen: *Evolemus evolemus educ de custodia animam meam.*

Eenen Kerker is myn lyf,
Waer in ik niet geerne blyf.

Wilt gy u niet wel verstaen ,
Soo fal het u kwaelyk gaen.

Ne respicias mulierem multivolam. En aensiet niet
eene Vrouwe die van veel wils is.

Ecclesiasticus 9. v. 3.

Lustig op myn twee gelieven ,
Wilt malkanderen gerieven ,
Van het Vuyst-looks soetigheyd ,
Dat men voor de tanden smeyt.
Klopt daer op , ten kan niet schaeden ,
Tot den man roept om genaeden ,
En dat by u ongebromt ,
Geeft wat dat bem selfs toe komt.
Toont u beste manne krachten ,
Wilt geen Vrouwe slaegen achten ,
Slaet sy u soo slaet haer weer ,
Al sou't kosten lyf en eer.
Om dat daer niet een van beyden ,
Sich wilt van de tweedracht scheyden ,

*En dat ieder t'allen tyd ,
 Toonen wilt bertnekkigbeyd ,
 Alsoo dat de herte steenen ,
 Sich niet wel kunnen vereenen ,
 De Vrouw drygt , den Man die slaet ,
 Sonder sien oft kwaelyk staet.
 Geen van twee verstaet de reden ,
 Daerom moeten goede zeden
 Blyven uyt het huys-gefin ,
 En den Duyvel komt'er in.*

HEt is eene kwaede huys-houdinge , wanneer den Man ende de Vrouwe die verplicht zyn malkanderen te beminnen , anders niet en doen als vloeken, sweiren, kyven, ende vechten: de oorfaeke daer van is, dat fomtyds den eenen voor den anderen niet een wordeken fwygen en wilt., want soo haest als den eenen ievers iet weet op te seggen, soo fal den anderen daetelyk daer tegen ftryden , en dat met soo eene groote hevigheyd , dat daer fomtyds de grooſte twist ende tweedracht uyt ontſtaet , den welken naderhand niet als met groote moeyte kan herſtelt worden.

Menigen fotten dwaes-kop van eenen Man die beeld hem in als dat hy ſyne Vrouwe moet houden als eenen hond aen den band, maer hy is ſeker bedrogen terwyl dat den Apoſtel *Paulus* klaerlyk deſe woorden ſchryft aen de *Colloſſenſen* in het 3. Cap. v. 19. *Gy Mans bemint uwe Huys-vrouwen ende en wilt bun geene bitterbeyd betoonen*; hy ſchryft voorder aen de *Ephēſen* aen het 5. Cap. v. 25. als volgt : *Gy Mannen bemint uwe Huys-vrouwen gelyk Chriſtus bemint heeft ſyne Kerke , ende ſich ſelver voor haer gelever heeft. Alsoo moeten de Mannen bunne Huys-vrouwen*

lief hebben als hun eyge lichaemen. Die syn Huys-vrouwe lief heeft, die heeft syn selven lief: want niemant en heeft oyt zyn vleesch gebaet, maer by voed ende onderhoud dat gelyk Christus ook syne Kerke... Daerom sal den Man verlaeten syn Vader ende Moeder, en sal syne Huys-vrouwe aenkleven, ende sy twee sullen maer een vleesch zyn. Voorders, den Heyligen Apostel Petrus seyde in synen eersten Brief aen het 3. Cap. v. 7. Gy Mannen leeft wysselyk met uwe Vrouwen om dat hun geslacht swakker is als het uwe. Noch voorder, den Heyligen Chrysostomus seyde in synen Brief tot de Ephesen. De Mans zyn verplicht te verdraegen alderbande lasten voor hunne Vrouwen, sy zyn verbonden, segt hy, hun voor te staen tegen die hun souden ongelijk doen. Alsoo en is het niet geoorloft aen fatte, fotte, ende kopachtige Mans hunne Vrouwen met schimpen ende schampen, met vloeken ende sweiren, waer somtyds uyt ontstaen gelyk boven geseyd is, vele toevallen die niet geoorloft en zyn onder de Christenen.

Eenen Dronkaert, eenen Speelder, eenen Uytvlieger, sal somtyds als hy syn geld verdronken, verspeelt ofte verkwist heeft, by nachten ende ontyden t'huys komen ende uyt spyt van het syne kwyd te syn, tegen syne Vrouwe, die noch den heelen nacht naer hem gewacht ende noch menigen *Onsen Vader* voor hem gebeden heeft, op dat hem Godt bewaeren soude voor ongeluk, beginnende te knorren, te kyven, te schelden ende te slaen, soo dat sy voor haeren dank ende voor haere moeyte noch krygt den hals vol slaegen, alfulke Vrouwe vol spyt, kan den Man niet meer lyden, de liefde verkeert in vyandschap, het is altyd te kyven ofte te vech-

ten, de Vrouw weygerd den Man haere echtelyke obligatie, den Man loopt in bordeelen ende onregelde huysen, de kinderen sien kwaede exempelen aen hunne Ouders, men loopt van malkanderen, men daegt, men plaegt, men pronkt, men procedeert, men maekt malkanderen uyt, den eenen voor eenen hert-breker, en de andere voor eene eed-brekster, *summa summarum*, sulken leven duert soo lange tot ten lesten ons Jouffrouw Dood onversins komt en wyft op eenen keer het proces uyt, pakt den Man by den kop en drukt hem, dat hy niet een woord meer schelden ofte niet eenen slag meer slaen en kan.

Den Heyligen *Joannes Chrysostomus* segt, *dat'er geen Band sterker is als den Band van de Liefde.* Mits dan dat dien band soo sterk is, soo moet het wel hert gaen als tweede perfoonen die met soo eenen band gebonden zyn, van malkanderen scheyden, en waer door word soo eenen band gescheyden? Anders niet als door herte slaegen. Alsoo gaet het met de Vrouwe die somtyds gedwongen word om door herte slaegen haeren Man te verlaeten, men sal u vraegen waerom slaet gy uwe Vrouwe? Gy sult my antwoorden, om dat sy niet en swygt, om dat sy kwaed is, om dat sy dit en dat is, maer weet gy wel wat den Heyligen *Joannes Chrysostomus* segt, *soo alle Christenen malkanderen moeten helpen den last draegen, soo veel te meer zyn de Mans verbonden den last te draegen van hunne Vrouwen, is sy arm? En werpt bet haer niet voor: is sy op-loopig in baere woorden? Geeft haer tot sulcx geene occasie, maer tracht haer soetelyk te berispen: is bet eene klappye, eene drinkerse, eene kyversse, gy zyt verbonden geduldig te wesen ende haer te wysen hoe men alle lasten, alle kwaede*

gewoonten moet lyden om die al soetjens af te brengen, maer u niet aenstonds werpen in eene gramschap ende haer kwaelyk tracteren met slaegen, om dieswille dat de passien de welke siektens der ziele zyn, niet genesen kunnen worden met andere passien. Den Konink David heeft wel geleden dat syne Vrouwe Michol hem uytgelacchen heeft, ende Job heeft hem met alle gedult van syne Vrouwe laten schelden, waerom soud gy dan, die geen en Konink noch geen en Propheet zyt niet het minste woord van eene Vrouwe willen verdragen.

Niet - tegenstaende soo mag eene Vrouwe de authoriteyt haers Mans niet nemen, gelyker vele zyn de welke de Mans maer en houden als oft sy eenen honds-iongen waeren. Dese willen meester zyn in alle dingen, over huys, over geld, over goed, over knechten, over meysens, en over kinderen, sy maeken den Man misacht onder alle menschen, maer sy en denken niet wat dat'er staet in het eerste Boek *Moyse* aen het 3. Cap. v. 16. waer Godt tot de Vrouw seyde, *gy sult wesen uwen Man onderdaenig, en by sal over u heerschen.* Alsoo Godt heeft niet geseyd gy sult uwen Man schelden, uyt-maeken, bekyven ende syne eere benemen in de tegenwoordigheyd van uwe kinders ende uwe dienst-boden; maer gy zyt wettelyk verplicht om hem onderdaenig te zyn, op dat syne kinderen ende syne dienst-boden het selve doen; soo gy dat niet en doet, soo zyt gy plichtig van veel kwaedheden die daer uyt ontstaen, de kinderen ende de dienst-boden hooren de Moeder schelden, sy volgen het selve naer, ende schelden den Vader soo wel als de Moeder, schroomelyke sonden tegen het vierde Gebod Godts, *gy sult eeren Vader ende Moeder.*

Den Apostel *Paulus* heeft geschreven aen de *Corintien* in den 1. Brief aen't 11. Cap. v. 7. dese woorden : *Den Man is het af-beldsel ende de glorie Godts, in tegendeel dat de Vrouwe maer de glorie des Mans is, dan den Man en is niet getrokken uyt de Vrouwe, maer de Vrouwe is getrokken uyt den Man, en den Man is niet geschaepen voor de Vrouwe, maer de Vrouwe voor den Man.* Dit zyn alle goede reden die de Vrouwen verbinden hunne Mans te eeren ende onderdaenig te zyn. Ondersoekt de Heylige Schriftuere, gy sult vinden dat alle de deugdsaeme Vrouwen veel eer ende onderdaenigheyd aen hunne Mans betoont hebben : *Sara*, segt den Apostel *Petrus* in synen eersten Brief aen het 3. Cap. v. 6., noemde *Abraham* haeren Heere, *Rebecca* hiel *Isaac* voor haeren Heere, *Rachel* dede van gelyken, *Anna* Moeder van *Samuël* ende *Sara* Vrouwe van den iongen *Tobias* hebben van gelyken ge-eert ende onderdaenig geweest : ende waerom en soud gy dan niet dese exempelen willen naer-volgen ?

Den Apostel *Paulus* seyde aen de *Collossensen* aen't 3. Cap. v. 18. *Vrouwen zyt uwe Mannen onderdaenig gelyk het behoort in den Heere.* Hy seyde noch aen de *Ephesen* aen het 5. Capittel v. 123. *Dat de Vrouwen onderdaenig zyn aen bunne Mans gelyk aen den Heere, omdieswille dat den Man het boofd is van de Vrouwe, gelyk Christus het boofd is van de H. Kerke de welke syn Lichaem is, en van de welke hy ook den verlosser is, ende gelykerwys de Kerke onderdaenig is aen Christus, alsoo moeten de Vrouwen onderdaenig aen bunne Mans zyn.* Niet alleenelyk moeten de Vrouwen de Mans onderdaenig zyn, maer sy zyn ook verplicht om de selve te beminnen, het welk den selven Apostel ook belast als hy synen Discipel *Titus* ge-

schreven heeft : wat noch meer is , de H. Vaders hebben geseyd , dat het geene konste is iemant te gehoorfaemen als men van hun word bemint , maer dat de Vrouwen verbonden zyn hunne Mans te gehoorfaemen als de selve in kwaede gefintheyd ofte in andere fouten fouden komen te vallen , als dronkenschap , gramschap , ende soo voorts , en dat sy daer voor soo veel te meer verdiensten by Godt fouden genieten.

Maer wat sal ik seggen , de *Saras* , *Rebeccas* ende *Rachels* , zyn al-te-mael gemetamorphoseert in S. *Jobs* wyven , sy hebben al te scherpe tonge-puncten , die gelyk den *Ecclesiasticus* seyde , steken ende snyden als volgt aen het 25. Cap. v. 22. *Daer en is geen arger hoofd als het hoofd van eene Slange , ende daer en is geen gramschap boven de gramschap der Vrouwe.* Ende wat voorder seyde hy : *Dat het beter te woonen is met eenen Leeuw ofte eenen Draek , als met eene kwaede Vrouwe ;* sulken Slange-vellen , die de Mans eere ende reputatie stelen met haere kwaede ongebonden tongen , lacchen met den Apostel *Paulus* ende alle syne woorden , ende alwaer het saeken dat hy selver kwam soo fouden sy hem noch wat syn hoofd wasschen met eenige scheld-woorden : maer sulken vecht , scheld , en pluk-basinnen worden ten lesten ook van de Dood geplukt dat sy swart worden.

Men soude my vraegen hoe het komt dat menigen Man hem soo van syne Vrouwe laet krolle-bollen ? Soo soude ik antwoorden , om dieswille dat hy de woorden van den *Ecclesiasticus* aen het 9. Cap. v. 2. niet en volgt , luydende alsoo ; *en laet de Vrouwe niet heerschappye over uwen geest nemen , uyt vreesse dat sy niet uwe macht neme , ende dat gy daer door in*

ſcbande valt. De waerheyd hier van ſiet men alle dagen; want ſoo haest als eens eenen Man gedooft dat ſyne Vrouwe de overhand nemt die hem toekomt, ſoo is ſyne reputatie te niet, hy is miſacht ende uyt-gelacchen van de heele wereld, hy en word niet aenhoort van ſyne dienſt-boden, ia ſyne kinderen zyn hem ongehoorſaem ende by ieder een gehouden voor eenen ſot, onbekwaem om ſyne Familie te regeren.

Eyndelyk hoe lange duert ſulken leven? Korten tyd, eenen oogenblik, den welken vergaet als eenen niet, en dat, als ik geſeyd hebbe, met vechten en ſlaen, kyven en knorren, verwyten en ſchelden, muylen, ende ſoo voorts: ſy krygen kinderen die den treyn van hunne Ouders leeren, want het ſprekwoord is:

Als de ouden ſongen

Soo pypen de iongen.

Ende dat duert ſoo lange tot dat Jouffrouw de Dood op het onvoorſiens, terwylen dat ſy beſich zyn met hun fraey leven te vertoonen, komt en ſcheyd hun van deſe wereld, waer hunne zielen dan, als Godt hun daer voor niet en bewaert; in de Helle gaen kyven ende vechten gelyk ſy op deſe aerde gewoon waeren te doen. Daerom verſoek ik alle Echte-lieden, dat ſy met alle neerſtigheyd fouden volbrengen ieder ſyne plicht ende obligatie, op dat ſy geduerig fouden mogen Chriſtelyk leven ende daer naer ſalig ſterven, ſoo niet,

Wilt gy u niet wel verſtaen,
Soo ſal het u kwaelyk gaen.

Overdenkt den korten tyd ,
En des werelts ydelheyd.

Tempus breve est... sint qui habent uxores tamquam non habentes. Den tyd is kort... de gene die Huysvrouwen hebben, sullen zyn als geen hebbende. 1. Cor. 7. Cap. v. 29.

*K*omt eens uyt gy sotte Vryers ,
En gy dwaese Maegde vlyers ,
Die geduerig in den sin
Hebt de werken van de min,
Die soo tracht naer schoone Vrouwen,
Om daer mede te gaen trouwen ,
Sonder eens te overstaen ,
Oft u Houw'lyk wel sal gaen ,
Gy vryd Tryntjen, wel besneden,
Wel gemaekt van lyf en leden ,

*Wel gepoyert en gebult,
Wel gestrikt, en wel gekrult.
Wel geboesemt, wel behangen,
Wel gestelt om te ontfangen
In een koetse, en voortaan
Regel regt ten Trouw te gaen.
Sonder eens te ondersoeken,
Oft dees Jouffrouw ook wel doeken,
Ofte Hemdens wassen kan,
Toe beboeving van den man :
Oft sy wel weet te regeren
Huys, geld, goeters ende kleeren,
Dat gy hebt in uwe macht,
Oft dat word in huys gebracht :
Oft sy wel kan Kinders paeyen,
Stoppen, lappen, ende naeyen,
En soo voorts, het huys werk doen,
Als een Vrouwe van fatsoen :
En het meeste noch van alle,
Oft sy ook wel, by gevalle,
Dient tot uwe saligbeyd,
Die u is van Godt bereyd.
Neen, daer op slaet gy geen oogen,
Wel gelukt, oft wel bedrogen,
Hansken wilt Tryn voor een wyf
Tot vermaek en tyd verdryf,
Oogen, hert, ziel en gedachten
Altyd op haer wenken wachten,
Om te dienen dese Bruyd,
Die Hans beel syn sinnen sluyt.
Als sy roept, men komt haer vraegen,
Liefste, wat is u bebaegen ?*

*Als sy eet, oft als sy drinkt,
Hansken snyd en Hansken schinkt.
Eyndelyk in alle dingen
Weet hy met haer om te springen,
Mits het soete Venus wicht
Is seer schoon in syn gesicht.
Maer hoe lang? Seer korte tyden,
Dan moet alle liefde scheyden,
Dan is al den dienst vergaen,
Die Hans Tryn heeft aengedaen.
Als het geld begint te faelen,
En niet weet waer ander haelen,
Dat van Tryntjen is verbrast,
Dat van Hans is uyt de kast.
Dan beginnen alle diensten
Te vergaen in Duyvels winsten,
Dan word minnelyk accoort
Weg gejaegt, en seer gestoort.
Dan zyn alle soete woorden,
Vloeken, kyven, vechten, moorden,
Schelden, wenschen, tot ten lest,
Sy gaen naer het doode nest.*

G*T Mannen bemint uwe Vrouwen, seyde den Apostel Paulus in synen Epistel aen de Ephesen aen het 5. Cap. v. 25. ende aen de Colossensen in het 5. Cap. v. 18. wederhaelt hy ende segt, gy Vrouwen zyt uwe mannen onderdaenig gelyk het behoort in den Heere. In het voorsheyde Cap. aen de Ephesen v. 33. seyde hy, naer dat hy de oorsaek uyt-geleyd heeft waerom het redelyk is dat een ieder syne Vrouwe moet beminnen, die syne Vrouwe bemint, die bemint*

fyn felven. Den Apostel heeft gelyk ende men is verplicht fulkx te doen, men moet haer beminnen als ons selven. Maer hoe verstaet gy dat, ende waerom moet gy haer alsoo beminnen? Om haere schoonheyd? Om haeren rykdom? Om haere welsprekentyd? Om haere aengenaemigheyd? ofte wel om andere ydele vergankelyke gaeven der natuer? Sekerlyk ia, daerom is het te doen, ende waer voor anders? O gy dwaese ende ydele Mans, volgt gy daerom de woorden van den Apostel *Paulus*, ende bemint gy uwe Vrouwe ten opfichte van de ydele gaeven der natuer? Gy zyt bedrogen, want in de plaetse van haer te beminnen, gy bemint haer geld ende goed, gy bemint haere schoonheyd ende soo voorts, soo lange als het duert, ende als dat gedaen is, dan is het gemeyn spreêkwoord: *Hoer laet den sak liggen.*

Hoe menigen dwaesen Ionkman en is'er niet die soekt naer een wyf, maer wat voor een wyf? Het is daetelyk, ik moet sien dat sy wat heeft, dat is te seggen, begaeft met rykdom; ten tweeden, sy moet ook wat fraey zyn gekleed naer de mode, en diergelykx; ten derden behaegelyk ende bekwaem om met alle menschen te kunnen omgaen. Maer men fiet niet veel naer een wyf ryk in deugden en goede werken, schoon in zeden en Chruttelyke oefeningen, behaegelyk ende bekwaem in den dienst Godts ende synen even-naesten: want het geld is den zeyl-steen des vleesch die geduerig trekt ende het selve soo vast hecht, dat hy ten lesten syne macht verliest: als dan moet dat arme vleesch het welk geen voedsel van de trekkende kracht meer

en kan genieten, vergaen ende verderven. Waer blyven dan de woorden van den Apostel *Paulus*? Eylaes sy worden vergeten, om dieswille dat de goude ende silvere plaeten, die dese woorden seer klaer hebben op-gehieldert, vergaen ende verdwynen: als dan blykt het klaerlyk, *bemint om het gelijken, en niet om het velleken*: de liefde verandert in haet ende nyd, het verwyten dat staet by, gy hebt het myn verteert, ende gy hebt het myn verdronken, daer op volgt vechten, slaen, vloeken, sweiren, scheiden, armoede, honger, nood-druft, stelen, rooven, bedelen, ende ten lesten van honger ofte aen een galge sterven. Ende uyt wat oorsaeke? Om dat gy Ionkman niet en hebt gevolgt den roep des Heeren, om dat gy u sotte liefde hebt laeten vallen op de ydelheyd des werelds, om dat gy Godt niet gebeden hebt om te komen tot eenen saligen staet, om dat gy in u Houwelyk niet en hebt volbrocht mannelyke ende vaderlyke plichten, om dat gy niet en hebt u beste gedaen om Vrouw ende Kinders te onderhouden als het behoort, ende ten lesten om dat gy u selven ontrooft hebt de gratie Godts, waer uyt alle goet is voort-komende, ende ontspruytende: in sulc eenen staet moogt ende kond gy seggen met den Apostel *Paulus*: *Tempus breve est.... sint qui habent uxores tamquam non habentes*: Den tyd is kort de gene die geen Huyfvrouwen hebben, fullen zyn als geen hebbende: Om dieswille dat gy Huyfvrouwen hebt, ende dat gy daer mede zyt levende gelyk de grootste vyanden: beter waer het dat gy noyt op eene Vrouwe te nemen soud gepeyst hebben, als wel alsoo daer mede te leven.

Al-hoe-wel dat'er vele Mans gevonden worden, die de woorden van den Apostel *Paulus* voltrekken, volgens hunne plicht, soo zynder ook vele die van den regel loopen, mits dat sy sich selver beminnen ende sy haeten hunne Vrouwen, sy mesten sich, ende de Vrouwen laeten sy bynaer van honger sterven, sy besorgen sich alderhande lust ende vrolykheyd, de Vrouwen laeten sy t'huys gelyk eenen Azyn-pot beschummelen ende verderven, nochtans als eenen Man eene deugdsaeme, eene huyshoudende, eene kuyssche, ende eene eerbaere Vrouwe heeft, soo doet hy haer grootelyks te kort, ende is niet weerdig dat hy de gaeve Godts is genietende, gelyk staet by den *Ecclesiasticus* aen het 26. Cap. v. 1. en 3. *Mulieris bonæ beatus vir.... pars bona, mulier bona*: Wel dien die eene deugdsaeme Vrouwe heeft.... een goet deel, is eene goede Vrouwe. Ende eene dusdaenige Vrouwe die soo eenen Man heeft, is sekerlyk te beklagen, maer andere die hunnen eygen kop volgen, ende hunne Mannen de eere benemen, zyn sekerlyk by sulke Mannen wel aengekomen, en sy zyn in het minste niet te beklagen; want het is seker dat sy meer hunne sinnen stellen op andere, als op de gene die sy beloôft hebben te beminnen ende te gehoorfaemen. Nochtans, het gene dat menige wilde Mans te luttel doen, ende hunne wyse, neerstige, heussche, kuyssche, ende onderdaenige Vrouwe niet beminnen als hun eygen selven, dat doen vele Vrouwen-hansen te veel: sy eeren haer als goddinnen, en daer en faelt niet veel aen oft sy souden se op de handen draegen: sulke sotten en kunnen kwaelyk uyt liefde eten oft drin-

drinken , het zyn al even eens gelyk de Apen die geduerig hunne longen befeveren ende belekken , en ten lesten dood drukken. Het is myn goet , myn kind , myn hert , mynen Engel , myn lief , myn tweede ziel , waer mede sal ik u dienen ? Wat voor tyd-verdryf ofte wat lustbaerheyd sal ik u besorgen ? Wilt gy dit ofte belieft u dat ? Niet alleenelyk het hert , maer ook goed ende bloed , eer ende reputatie , lyf ende ziele , verdoet ende verkwist soo een Anne-gat aen fyne Kloek-hinne , besonderlyk als sy alle twee ofte dry maenden een nieuw *à la mode* kleed , ende soo dikwils als het weder verandert nieuwe handschoenen , waeyers , palatinen , moeffels , kouffen ende schoenen hebben moet , ende dat sy haer huys-houden soo veel aendraegt als haer kind in den rolle-waegen : maer sy is liever in de Comedie als in de keuken , in het Bal als in den kelder , ia liever in het bedde ende aen de tafel gaende als in de Kerke , om de Godts diensten by te woonen : wat meer is , sy is liever strakx hier , ende strakx daer met haere gesellen ofte gesellinnen wandelende ende slempende , en in de af-wesentheyd van haeren soo dood-verliefden Man , waer sy met den eenen ofte den anderen eene Herte-kroon marchandeert om hem voor fyne goede affectie daer mede te kroonen ende te loonen , fulke baesinnen doen d'eene faute op de andere vallen , tot dat den armen snul verplicht is om syn uyt-gelese Vrouw in staet te houden , middelen te soeken , het zy waer mede dat het zy. Maer : *In fine videbitur cujus toni* ; is desen kindsdoek-wasscher verplicht kabriolen in de locht te leeren snyden , ofte wel met eenen gekeerden rugge

vergeselschap van syn alderlieffste hert ter poorten uyt te sluypen , en niet eens dervende om sien als den Wefel uyt het Kieke-kot. Oft als het noch wel vergaet, hy hem sal dood bemint ende bekommert hebben, maekt hy met eene groote desperatie een Testament als eens eertyds eenen dede op syn Dood-bedde, luydende aldus : *Ik geve myn lichaem aen de aerde, myne ziele aen den Duyvel, en niet alleenelyk myne ziele, maer ook de ziele van myne Vrouwe, ende de ziele van mynen Bicht-vader. Dan myne Vrouwe heeft my in sulk ongelyk gebrocht, om dieswille dat sy my duysend sonden heeft doen begaen, ende mynen Bicht-vader heeft altyd door de vingers gesien, ende by en heeft my noyt sterk genoeg gepraemt om myn sondig leven te beteren; daerom, dat het met den eenen gaet, gelyk met den anderen, Amen.* O grouwel, het waer beter noyt eene Vrouwe te hebben als met foo een Raeven-dier de Raeven, ofte wel den helschen Raef deelachtig te worden. Wat moet menigen met foo een huys-gekwel ofte met foo eene kermis-pop uyt-staen ende lyden. Beter geene Vrouwe te hebben, als syne Vrouws *Serviteur*, ende in haere liefde gevangen haes ende zeyde-worm te leven. Ten minsten moeten de gene de welke Vrouwen hebben sich voegen al hadden sy geene, ende peysen :

Altyd op den korten tyd,
En des werelds ydelheyd.

Als gy Vleyers woorden acht,
Zyt gy wyt genoeg gebracht.

Ejice hanc à me foras, & claude ostium post eam. Stoot
dese daer buyten, ende fluyt de deure achter
haer toe. 2. Reg. 13. Cap. 7. 17.

Liefste Philis, liefste kind,
Soo my dunkt, gy zyt gesinc
Tot suchten en tot klaegen,
Meer als tot groot behaegen,
Segt my, waerom is u hert
Soo bevangen met veel smert?
En waerom moet gy droogen
Soo dikwils uwe oogen?
Zyt gy van een boose hand,
Oft van eenen loosen kwand
Gestooten oft geslaegen
Sonder te mogen klaegen?
Of wel hebt gy ander leet?
Ey, ik bid', doet my de weet:

Misschien kan ik u helpen,

En uwe droefheyd stelpen:

Legt my uyt wat dat u schort:

Want noyt men ongetroost en word

Wanneer men syn gebreken

Laet in het herte steken.

Maer, schoon u de spraek ontbreekt;

Uwen stommen mond die spreekt,

Dat u het ydel Vryen

Gedwongen heeft tot schryen.

Gy staet nu en weent en kryt

Om dat gy u eer zyt kwyt:

Had gy geweent te voren,

Gy had geen eer verloren;

Had gy wel rypelyk bedacht,

Dat vlyers woorden vallen sacht,

Maer dat sy op het lest

Stinken gelyk de pest,

Soo soud gy in dit groot verdriet

Niet zyn gevallen als gy fiet,

En uwe kuysche banden

En waeren niet tot schande.

DE schoone woorden der lichtveerdige Ionkmans zyn niet alleen oorfaeke dat eene Dochter haere eere verliest; maer haere stoute ende prachtige ciercelen, begeerten, gefelschappen en nieuwsgierigheden doen daer ook veel toe: sy soeken het vier in de affche seer veel met hunnen vinger, en sy verbranden hun al willens ende wetens. Hoe menige lichte-vink fiet men niet op alle Dans-scholen, Ballen, Comedien, Kermissen, Iaer-merkten en vergaederingen swieren en draeyen met het hoofd in de locht, om te sien oft daer niet ievers eenen steen-tre-

der, ofte eenen honink gemengden gal-spouwer haer eenige complimenten maekt, ofte andersins den Serviteur spelen soude willen: eenen is haer niet genoeg, sy moet'er meer hebben, alleenelyk, soo het schynt, om haeren tyd te passeren: maer het tyd passeren komt hun naerderhand soo fuer op, dat het de hayren, de oogen, ende de borst bekoopen moeten. Alswanneer eene lichtveerdige kermis-pop iervers eenen Vryer betrapt heeft, het sy op de Dans-school, in de Opera, ofte andersins, den welken meer begaeft is met schoone bedriegelyke woorden als met goede werken, soo beeld sy haer in dat sy de schoonste is van de heele Stad, sy luyfert gelyk eenen Vos naer de woorden van haer in scheyn beminnenden Vryer, die de selve met een fuchtende, klaegende ende steenende gelaet weet uyt te galmen, verselt met vele beloften ende verspreken, al even eens oft het Evangelien waeren, sonder te overpeysen dat die des anderendaegs seer lichtelyk vergeten kunnen worden. Als ons Vryster eens begint acht te geven ende te gelooven, dese schoone woorden, den Serviteur gaet voorder in syne officie, grypt haere handen, strykt haere kinne, pryft haeren boesem, en verheft haer tot in den derden Hemel. Ten lesten, d'een familiereteyt brengt de andere, de schaemte gaet weg, de Dochter laet haer geseggen ende sy verliest haere eere. Soo haest en is den Venus-ionker niet verfaed, oft syne liefde verflauwt, haere schoonheyd vergaet in syne oogen, hy word haer moede ende segt, *stoot dese daer buyten ende sluyt de deure achter haer toe*. Dan gaet het kryten, het fuchten, het schelden, het hayr trekken, ende het

borst-flaegen aen, *ab dien schelm heeft my bedrogen.* Seker gy mist, myne lieve Dochter, hy heeft u niet bedrogen, maer gy selfs hebt u bedrogen, gy hebt gevonden wat gy gesocht hebt, ende *op sulke Vyvers vangt men sulke visschen*: waerom en schouwt gy de plaetsen niet waer de plaegen komen? Ende en had gy niet soo neerftig de vleyeryen gehoord, en had gy niet u selfs soo ten besten gegeven aen eenen bedrieger, soo soude gy sekerlyk niet bedrogen geweest hebben.

Niet-tegenstaende het en is geene groote konste een Vrouw-persoon te verlyden ende te bedriegen, om diesswille dat sy vaneene teerdere complexie zyn als de Mans, maer sy zyn nochtans verplicht om hun selven tegen alle geyle ende ydele minne-woorden der bedriegende ieugt te waepenen, sy moeten hun vastelyk in-beelden dat de liefde seer verganckelyk is, ende dat soo haest als de selfve op den hoogsten top geklommen wesende, daetelyk, sonder dat men daer op denkt, af-valt ende vele smerten veroorsaekt. Principalyk vuyle ongeregelde lusten, waer mede de hedendaegsche ieugt seer onderworpen is, baerende veel onheyl ende vele straffen.

Henricus den VIII. Konink van Engeland heeft om syne geylheyd ende om de geyle lusten van syne Boelinne de ketterye in syn ryk gebrocht. Hy hadde ses Vrouwen getrouwt, maer hoe is het met hun vergaen? Twee heeft hy ten lesten met syne eygen handen vermoort, eene heeft hy doen open-snyden om haer kind uyt haer lichaem te haelen, niet willende de natuerelyke werkinge afwachten, waer van sy stierf: twee heeft hy weg-gejaegt, ende de sesde

is van droefheyd gestorven. Ah hoe haest is dese wulpsche liefde van desen Konink verandert in eenen grooten haet, ende in eene groote nydigheyd?

Sulks is ook gebleken in het 2. Boek der Koningen aen het 13. Capittel, waer *Amnon* soo seer verliest wierd op *Tamar*, dat hy daer siek te bedde ende seer maeger van wierd: maer soo haest en hadde hy niet syne wulpsche begeerlykheyd met haer gebluft, oft dese groote liefde veranderde daetelyk in soo eenen grooten haet, dat hy haer dede van syne dienaeren uyt syne kamer stooten, ende iaegen.

Het is menigen hoere-iaeger al even veel met wie dat hy syne onbeschaemde geylheyd is boetende, getrouwde oft ongetrouwde, geestelyke oft wereldlyke, groote oft kleyne, hoeren oft eerelyke Dochters, als maer synen drift ende syne begeerlykheyd volbrocht is. Hoe menigen alle Maegdens Vryer en Venus-pyper en isser niet, den welken veel eerelyke Dochters verleyd ende in het grooſte ongeluk brengt, oorſaek zynde van moorderye, ende het argſte noch van alle, arme kinders moord, eer dat ſy hun leven, dag oft Doopſel ontfangen hebben. Maer hoe gaet het ten leſten met ſulke kwanten? Op een rad ofte aen eene galge ſterven, gelyk'er noch niet lange gebleken is in Engeland aen eenen ſekeren Edelman, den welken ook niet aenſag by wie dat hy ſyne dertelheden koelde: maer wat is hem gebeurt? Hy is om dat hy eene andermans Vrouwe wilde tot ſynen luſt dwingen, gelyk hy meermaels gedaen heeft ter preſentie van de heele Stad Londen, aen de galge gestorven.

Hoe zyn de kinders van den grooten Priester *Heli*

niet gestraft geweest van Godt om hunne onkuysheyd wille, gelyk te lesen is in het eerste Boek der Koningen aen het 2. Cap. *Amnon* wierd gedood van synen eygen Broeder *Absalon*, om dat hy *Tamar* verkracht hadde, *Absalon* bleef al vluchtende aen eenen boom hangen, waer hy doorsteken wierd van *Joab*, niet alleenelyk om dat hy synen Vader vervolgde; maer om syne onkuysheyd die hy dede ter presentie van alle menschen, te lesen in het 2. Boek der Koningen aen het 16. Cap. *Salomon* den wyften van alle menschen, is door syne onkuysheyd gevallen tot de grootste Af-goderye des werelds, soo dat men niet weet hoe hy syn leven ge-eyndigt heeft, oft tot syne saligheyd ofte tot syne verdoemenisse. Om de onkuysheyd is de heele wereld verdelgt in de Sondvloed. Door de onkuysheyd is *Sodoma* en *Gomorra* verbrand. Door de onkuysheyd is *Samson* tot val gebracht. Door de onkuysheyd is *David* van Godt seer gestraft geweest. Eyndelyk om de onkuysheyd geschieden noch daegelykx groote straffen des Heeren, van armoede, siektens, verachtinge, ende vervolginge, de welke de menschen verdient hebben in hunne ionge iaeren. Eyndelyk om te sluyten soo moet ik den leser noch twee exempelen verhaelen, de welke ter oorsaeke van de onkuysheyd voorgevallen zyn, als volgt.

Den Heyligen *Gregorius* die schryft in syne samenspraek aen het 38. Capittel, ende seyd, dat wesende synen tyd eenen ryken Man was geheeten *Chrysorius*, maer nochtans meer van ondeugden vervult als van geld en goed, al-hoe-wel hy doch tamelyk daer van versien was, hy was geyl, wulps, ende vervult

met groote onfuyverheden , eyndelyk Godt willende een eynde maeken van fyne groote fonden die hy alle dagen d'een op d'ander dede , fond hem eene groote siekte van de welke hy stierf : maer van eene seer vremde dood. Zynde in syn uysterste wierd hy gewaer eenige boose geesten in seer af-gryfelyke gedaente rontom syn sterf-bedde swieren , sich gereed maekende om hem naer de Helle te sleuren : dit helsch geselschap siende , begonst hy te schudden ende te beven , te schreeuwen ende te roepen , draeyde syn aensicht van alle kanten op dat hy die niet sien en soude , maer waer hy syn hoofd draeyde oft niet , hy hadde die altyd voor oogen. Ten lesten naer vele bewegingen , sich seer gedwongen vindinge , begonst hy vreesfelyk te roepen ende te schreeuwen ; *Inducias vel usque mane , inducias vel usque mane* : gedult tot morgen , gedult tot morgen : maer eylaes hy stierf miserabel sonder te verkrygen wat hy begeerde.

Joannes Gerson Cancellier van Parys schryft dat *Thomas Cantiprè* Bisschop ende Suffragan van Camerik gestudeert heeft met eenen persoon van conditie den welken geraekt zynde in een kwaed geselschap , alwaer hy eerst behaegen in namp in wulpsche woorden , en van daer voorder in alle fauten ende onfuyvere fonden was vallende , soo dat syn onkuysheyd bleek in het gesicht van de heele wereld : niet-tegenstaende vele vermaeningen die hem gedaen wierden , bleef hy hoe langer hoe meerder volherden in syn boos leven. Eyndelyk Godt wilde een exempel geven aen alle ionge lieden , die hun soo lichtelyk laeten verlyden aen dusdaenige fonden

gelyk gy hooren sult. Alfoo dan, als desen fondaer eens in het midden van den nacht in eenen diepen slaep lag, wierd hy aengegrepen van eene groote benautheyd, in de welke hy ontwaekende begonst seer vreedelyk te schreeuwen, soo dat alle het huysgefin daer van wakker wierd, als ook den geseyden *Cantipré* die noch studeerde: men kwam by hem vraegen wat hem was lettende? Maer hy en antwoorde niet als vreeselyk schreeuwen ende roepen: men dede eenen Priester haelen om hem te vermaenen ende hem te bekeeren tot Godt, maer te vergeefs: den Priester liet niet naer hem aen te roepen met weenende oogen om hem tot Godt te bekeeren, maer eylaes desen armen fondaer draeyde syn hoofd omme, besag alle de omstaenders met een vreeselyk gesicht, en sprak met eene schroomelyke ende bevende stemme, *vervloekt is den genen die my verleyd heeft. Het is om niet dat ik Godts gratie soude begeiren: want ik sien de Helle voor myne oogen open om my daer in te ontfangen.* Naer dese woorden al-hoe-wel hy van den Priester aengeroepen wierd om hem te bekeeren, draeyde hy geduerig syn hoofd, seer schroomelyk huylende, en is alfoo desperaet ende in wanhope gestorven.

Daerom alle lieve Christene Ionkheyd ende gy ionge Dochters, geeft noyt oorfaek tot onsfuyvere lusten, ende meyd u van alle listen ende laegen der wulpsche gesellen, want Jouffrouw de Dood komt ten lesten op het onversins ende speelt haere rolle als het behoort, terwylen het altyd sal heeten:

Soo gy Vleyers woorden acht,

Zyt gy wyt genoeg gebracht.

De Kinders in de wiegen
Konnen my niet ontvliegen.

Cecidit flos. De Bloeme is gevallen. Isa. 40. v. 7.

*Kan de Dood geen kinders spaeren,
Veel te minder gryse haeren
Sullen van haer zyn gemeyd,
Als sy met haer Sense snyd.
Veel te minder oude lieden,
Doch niemant kan van haer vlieden,
Sy aensiet noch ionk, noch oud,
Ionkman, Dochter oft getrouwt.
Dese felle menschen-moorster,
En die blyde moeder-stoorster,
Spyt de moeder, rooft het kind,
Dat soo vierig word bemind.*

*Schoon den Keyser zyn bebaegen
 Op zyn Soontjen heeft geslaegen,
 Peysende dat hy bekwaem
 Zyn soud' eenen Erf-genaem :
 Dan komt Jousfrouw Dood gestreken,
 Om den Prins het hert te breken,
 En dwingt hem van stonden aen,
 Om naer't doode veld te gaen.
 Schoon men dagen, maenden, iaeren
 Bidt dat ons Vorstin mag baeren
 Een en volger tot het ryk,
 Doch siet men met waere blyk,
 Dat naer alderhande vieren,
 Vol van vreugde Lauwerieren,
 Haestelyk den Prins noch ionk
 Trekken moet naer de spelonk.
 Daer soo lang is om gebeden,
 Om gevochten, om gestreden,
 Om gekosen, om gebult,
 Om geroepen met gedult,
 Word ten leest in't beste leven
 Aenstonds van den Troon gedreven,
 Soo dat alle sorg en list
 Wed'rom is op nieuwt gemist.*

DE Historie-schryvers verhaelen van eenen
 Moordenaer eene schrikkelyke, als ook eene
 bewegelyke geschiedenisse, als dat eens eenen Roo-
 ver in een huys gebroken was, ende aldaer gelyk
 eenen Wolf in den Schaep-stal alwaer hy, het gene
 hem voor de klauwen ende den muyl gekomen is,
 te weten; den Man, de Vrouwe, ende de Maegt

verworgt heeft , eyndelyk tot een kleyn kind gekomen zynde , het welke in fyne wiege lag , ende foo jammerlyk fyne Ouders met angst ende fchrik fiende ombrengen , ende mits dat dit kind noch iet fpreken konde , beforgt wefende om ook fyn arm ionk leven te laeten , feyde het met eenen bewegelyken ende eenen weenenden mond tot defen moordenaar , gelyk hy het felve naerderhand bekent heeft : *Lieven man laet myn leven , ik fal u al myn poppen goed geven* : niet - te - min dat onbermhertig boofwicht en heeft fich door dat kinder bidden niet laeten bewegen , om het felve het leven te fchenken , maer heeft het fonder vele ceremonien mede dood geflaegen. Tot dien eynde heeft hy ook eene groote knaeginge der confcientie gehad , gelyk hy (gevangen zynde) verklaert heeft , dat hem niet meer was berouwende als dat hy dat arm kind ten minften niet gefpaert en heeft. Ogrouwelyke onbermhertigheyd , die al dikwils van gemeene Soldaeten geplogen word , wanneer fy ftormender-hand eene Stad in-nemen , foo dat fy in den toe-loop alles ombrengen wat maer in hunnen weg loopt , oud , ionk , kleyn en groot , ia tot het kind in s'moeders lichaem toe en word van fulke onbermhertig-weerdige Soldaeten niet verfoont. Alfulke moeder ende kinder-moord is genoegfaem gebleken in het iaer 1672. alfwanneer het Leger van Ludovicus den XIV. Konink van Vrankryk in Holland wilde trekken , alwaer de Soldaeten op het Platte-land ende in de daer rond-om liggende Stedekens alles vermoorden , felfs de fwangere vrouwen op het lyf liepen ende hunne lichaemen door-ftekende met hunne degens , hebben alfulke

bloed-vergieters niet gefchroomt ongeboorne kinders te dooden, die noch niet het licht Godts gezien en hebben, foo veel te minder fouden'fy gefchroomt hebben de gene die in de wiegen fouden liggen.

O! brutaelen grouwel der menfchen; het fcheynt al oft defe onmenfchelyke Moorders onder den fchyn van ordre van hunnen Souvereyn geoorloft is om-te-brengen de onnoofele fchepfels, die niet bekwaem en zyn iemant het minfte leet aen te doen; vafteyk geloovende dat fulke onnoofele bloed-ftorters defe onbermhertigheyd aen de niemant verfchoonende Dood geleert hebben, de welke ook, gelyk den boven gefeyden Moordenaer, onverbiddelyk zyn, al-hoe-wel dat de kinderen alle hun Poppen-goed, fpeel-werk, ia waegen en peerden voor hun leven geven wilde: wat meer is, dat hunne Ouders ook duyfend en thien duyfend Ducaeten beloofden om het leven te behouden van hun wel-bemint kind, foo foude het ook al om niet zyn.

Al-hoe-wel dat'er goede ende eerbaere Ouders genoeg gevonden worden, die alles fouden voor hunne kinders ten beften geven, foo wordender ook gevonden die niet weerd en zyn van den naem van Vader ofte Moeder te voeren, die hunne onnoofele kinders verroekeloofen, ende lange voor hunnen tyd doen fterven: ia het meefte noch van alle, dat men tegenwoordig arme kinders om het leven fiet brengen de welke noch noyt licht der Sonne gezien ofte genoten hebben, ongeboren, en, wat arger is, ongedoopt, ô! gy Moordenaers oft gy Moordenaressen daer gy zyt, het en is niet kwaed genoeg,

dat gy u hebt begeven tot de oneerelyke lusten des vleefchs, gy moet noch een dobbel kwaed doen in het ombrengen van uwe kinders, eer dat sy gedoopt ende het Sacrament van hunne saligheyd ontfangen hebben. Ah hoe sal u de niemant verschoonende Dood in het uyterste van u leven onder den neuse vryven, het gene dat gy voor de wereld verborgen houd, en in het aenscheyn Godts bedryft: hoe sult gy moeten rekeninge geven in den lesten dag des Oordeels niet alleenelyk over het bloed dat gy hebt gestort, maer ook over de ziele ende lichaem, dat als dan sal verrysen, het welke gy ontnomen hebt de eeuwige aenschouwinge Godts, ende dat waerom? Om de schande des werelds? Neen seker, maer waerom dan? Vraegt gy dat noch? Om diesswille dat gy Dochter niet en hebt kunnen wederhouden uwen vuylen lust, om dat gy te gemeyn zyt geweest met vagebonden, bedriegers, ende maegdeschenders, die daer voor soo wel als gy, fullen te lyden hebben, hier ende noch hier naermaels.

Gy zyt beschaemt om u kind te toonen voor de wereld; nochtans het geeft my wonder dat gy u niet en hebt geschaemt te sondigen ende kwaed te doen, ende het geeft my noch meerder wonder dat gy niet beschaemt zyt dat onnoosel bloeyken, dat niemant geen kwaed en heeft gedaen, soo schroomig sonder compassie, willens ende wetens te berooven van het leven ende van het aenscheyn Godts. Maer hebt gy in dit leven geen schaemte daer van gehad, zyt versekert dat, dat kind in het ander leven u sal beschaemt maeken, als het u sal verwyten in de tegenwoordigheyd van de geheele wereld het gene gy hem gedaen hebt.

Hoe menigen grooten Oorlog en onstaet'er niet uyt de dood van een kind het welk in de plaets fyns Vaders de regeringe foude moeten aanveerden? Hoe veel duyfende menfchen en worden niet om de Dood van eenen menfch , die doch , volgens het geestelyk , niet meer en is als eenen anderen , om het leven gebrocht ? Hoe menig kind en word niet in het bloeyen fynder ieugt tuffchen de armen van fyne Moeder weg-gerukt , fonder te fien oft het felve bemint ofte gehaet is ? Een kind in de wiege is de Dood al foo oud als eenen gryfaert , terwyl dat het met het felve gaet gelyk met de Violetten en andere Lente-bloemekens die alfoo haest als hunne blaederkens een weynig uyt-gebroeyd zyn , daetelyk van eene Meertsche-buye wederom vernietigt worden ; want kwaelyk hebben fy het licht der wereld gefien , foo komt de levens vyandinne de Dood aen de wiege ende rukt datelyk het bloeydsfel ter aerde , waer het felve foo wel als andere oude blaeders moet tot aerde veranderen ; niet-tegenftaende dat fulke kinderen als de Violetten van verwe feer aengenaem rieken , geloovende ende hopen de dat fy by Godt beter verfien zyn als in defe wereld , foo vernemen wy doch daer door , dat

De kinders in de wiegen

Geen Dood konnen ontyliegen.

Den Meyter oft den Hoed
Zyn my al even goet.

Non habemus hic manentem Civitatem. Wy en hebben hier geen blyvende Stad. *Heb. 13. v. 14.*

GElyk het gaet in dese sterffelyke wereld met Pauſen , Keyſers , Koningen , Princen ende Heeren ; ſoo gaet het ook met Cardinaelen , Arts-Biſſchoppen , Biſſchoppen , Prelaeten ende andere gemeyterde oft ongemeyterde Geestelyke Heeren , ſy hebben al even veel tegen de Dood te ſeggen , ende zyn van haer gepriviligeert als den armſten Boer oft Schaep-herder. De Dood vreeſt ſoo weynig een ſilver-vergulde Herders-ſtaf , hy mag ſtraf ofte ſoet heeten , als eenen houten , ſettende ſoo haelt den Cardinaels-hoed af als eenen gemeynen : de Meyters koſten by haer ſoo veel als het Boere werk ofte ſlaep-mutſen. Als men alle cieraed ende

pracht, met eer ende titels in eene waeg-schael
legt ende in de andere de Seynse ende den zand-loo-
per der Dood, soo fullen sekerlyk dese alle de an-
dere ornamenten overwegen, want als de levens Or-
logie van eenen Cardinael, Bisschop ofte Prelaet
uyt-geloopen is, ende dat het gras van hun hoofd
begint maey-baer te worden, soo komt onse Jous-
frouw met haere Seynsen, en maeyt het selve af,
vergaerd het selve in de schuere des Grafs tot tee-
ken dat niemant hier geene blyvende plaetse en heeft,
al even eens gelyk het gras op de weyden ofte de
gerven op de velden, *Non habemus hic manentem
Civitatem.*

*Als eertyds Urbanus den achtsten Paus van Romen (a)
Was door de vrede Dood het leven weg-genomen,
Moest weer een Opperhoofd zyn op den stoel geset,
Daerom wierd het Conclaef geroepen naer de wet.
Een ieder spoeyden hem ter plaetse, om te kiezen
Een weerdig Opper-hoofd; men sag geen tyd verliezen,
De Princen van de Kerk waeren op korten tyd
Tot kiesing, met Godts hulp, van eenen Paus beryd.
De voysen gingen voorts, men koos met groot verlangen,
De Borgers seer beducht, wie dat soude ontfangen
De eer van Christi Kerk te zyn het Opper-hoofd,
In plaets van dién die was van Jousfrouw Dood geroofd
Terwyl sy onder-een met kiezen besig waeren,
Kwam onvoorsins de Dood in het Conclaef gevaeren,
Gaf syne Voys terstond aen eenen Cardinael, (b)*

(a) In het iaer 1644.

(b) Den Cardinael Guido Bentivoglio van Ferrara stierf
in het Conclaef die bynaer Paus was gekosen.

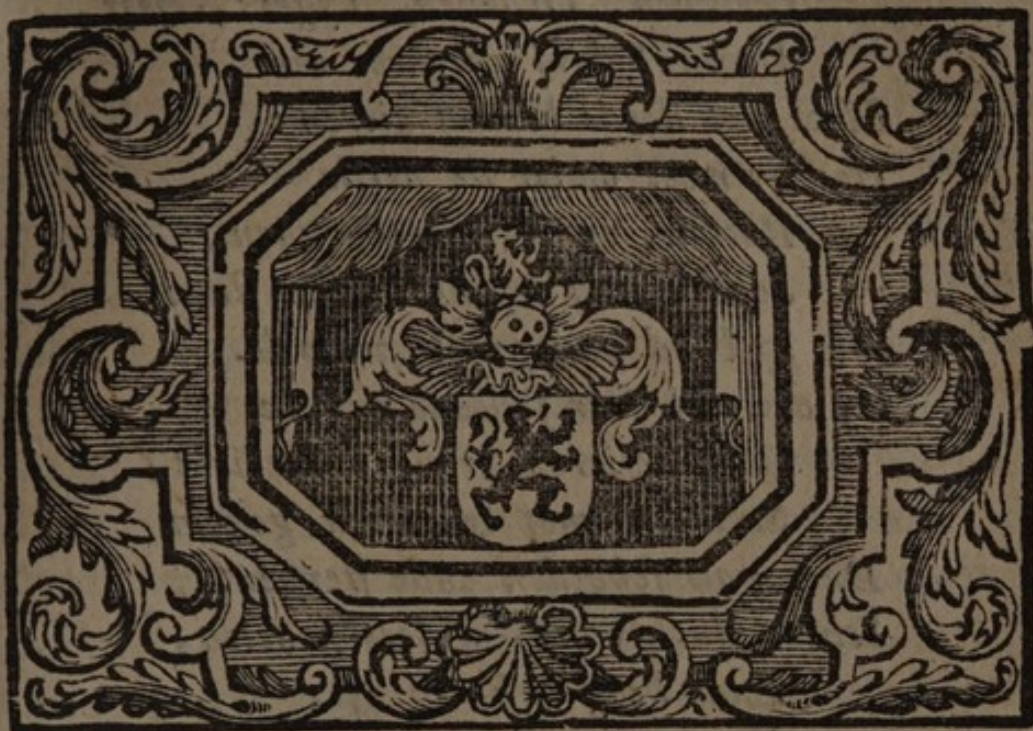
*Die om te wesen Paus seer sterk was in de wael.
Doch niet om op den Stoel van Petrus te regeren,
Maer om dat hem de aerde sou geheel verteren,
En in de plaets dat hy verbeven soude zyn,
Wierd hy vernedert, en gerukt van't aerdsche plyn,
In plaets dat hy den hoogsten trap der beele wereld
Beklimmen sou, wierd hy geëiert, ge-eert, beperelt,
Met geen dryvoude Kroon, maer met een Doods gewaet
Dat met hem in de kist moest dienen tot gieraet,
Met wormen, die syn vleesch verteerden en verslonden,
Tot dat'er van dien Man niet meer en wierd gevonden,
Hy die stond op den trap van hoog te zyn ge-eert,
Stierf, en moest in het graf van wormen zyn verteert.*

IN't selve Conclaef waeren ook de Cardinaelen *Matthias* en *Gabriëlis* die seer siek wierden, en uyt vreesse van ook naer het piereland te trekken, gelyk den boven geseyden, deden sy hun daer uyt draegen, om een versche locht te scheppen ende om de Dood noch eenigen tyd te ontvluchten, maer mynen lieven vriend hoe lange? Seer korten tyd, om dief-wille dat alle hoog-weerdigheyd, heerlykheyd, geleertheyd, wysheyd, ende hoog-verstand in de swaerste geestelyke ende wereldlyke oeffeningen, maer en zyn tegen de arglistigheden van de Dood anders niet als kinder-spel. Alle de wel doorgronde geestelyke ende wereldlyke *Rationes* zyn als wanneer sy de Dood overslaen ofte voorby gaen, seer te licht gevonden, soo dat in een iaer vele andere Patriarchen *ad Patres* gaen, ende alles aen de wereld achter laeten moeten. Wat schaede is het dat sy hunne wysheyd, geleertheyd, ende ervarent-

heyd geen en anderen goeden koop *per Testamentum* maeken konnen; welk erf-deel veel meerder weerd soude wesen als alle de grootste schatten van de heele wereld; alleenelyk wat soude het wesen, dat eenen alleen thien Cardinaels, Arts-Bisschops, Patriarchen, ende Prelaets wysheden onder eenen hoed by een hadde, soo soude de Dood al even soo veel opzicht voor hem hebben, als op de geleertheyd van eenen eenvoudigen Dorp-priester ofte eenen A.B.C. Professor: want als men het minst daer op peyst soo komt sy seggende: gy Eminentie *non habemus hic manentem Civitatem*, wy en hebben hier geen blyvende plaetse. Terwyl dat:

Den Meyter en den Hoed
Zyn my al even goet.

Den Edeldom moet by my zyn ,
Gelyk een vat van Porcelyn.

Omnes nobiles Juda occidit. Alle de Edele van Juda
heeft hy gedood. *Jerem. 39. v. 6.*

*Edel Heeren, Edel Vrouwen,
Die groot in u Waepens zyt ,
Overdenkt de nietigbeyd ,
Daer gy op-nemt u betrouwen.
Gy die van veel honderd iaeren
Het geslacht, den oorspronk toont ,
Van die in de aerde woont ,
Daer gy ook moet benen vaeren.
Die wilt stoeffen ende praelen
Op Loof, Helm, Schild en Croon,
Siet, men stelt u hier ten toon,
Hoe g'uw Waepens uyt moet maelen ;
Hoe gy in de plaets van dieren*

*Leeuwen, Draeken, Tygers, Beer,
Uwen Schild tot uwer eer*

Moet met doode beenen gieren :

Hoe gy moet onder de aerde

Rotten, en tot niet vergaen,

Schoon u Waepens blyven staen,

Die gy houd van groote waerde.

Gy die met seer schoone verven

U Quartieren brengt in't licht,

Sult eens met een bleek gesicht

Daer van scheyden ende sterven.

Schoon dat gy u faem doet praelen,

Ende hoog geboren zyt,

Het is maer een ydelbeyd,

Want gy moet in d'aerde daelen.

Al-hoe-wel gy meent te wesen

Grooter als een ander; siet

Al u grootbeyd is om niet,

Mits gy Niet sult zyn naer desen.

Eyndelyk gy groote Heeren,

Die nu groot zyt korten tyd,

Alle uwe edelbeyd

Moet tot stof en aerde keeren.

DE Adelyke geslachten ende de hooge Maegschappen ende Vriendschappen, met alle hunne Waepens ende Prerogativen, moeten sekerlyk in het Boek der ydelheyd staen. Niemandt komt als een Keyfers, Koninks ofte Princen kind in den Hemel, niemandt als eenen Graef, eenen Baron ofte Edelman: maer wel als een Godts-kind, als eenen Bloed-vriend van den Heere *Jesus-Christus*. Is het faeken dat dan geene Adel-brieven ende Waepens

in den Hemel gelden, soo gelden sy op de aerde ook niet veel, ende de Dood die draegt de selve noch veel weyniger aen. Konink ende Boer, Edelman ende Bedelman doen by haer den eenen soo veel als den anderen. Wyft haer eenen grooten Heer syne Genealogie, als ook syne Edele ende kloeke voorsaelen; soo wyft sy hem daer op den ouden-stam-Vader aller menschen, voerende het op-schrift; het welke staet in het eerste Boek *Moyfes* aen het 3. Cap. v. 19. *Gy zyt stof ende sult weder tot stof worden.* Siet daer uwe hooge stamme, is die niet ontsprongen uyt slyk der aerde. Aerde ende asche zyt gy, al waert gy noch soo hoog, soo gy de waerheyd daer van wilt weten, soo nemt maer eenen witten snut-doek ende vryft u aensicht daer mede, dan sult gy daetelyk u Waepens daer in geschildert vinden van stof ende aerde. Den Predikant *Salomon* heeft het selve seer wel betracht mits hy schryft in het 3. Cap. v. 20. *Ende sy gaen alle naer eene plaetse: van aerde zyn sy gemaekt, ende sy keeren weder te saemen tot aerde.* *Jesus Sirach* die seyde ook in syn 17. Cap. v. 1. en 2. *Godt heeft den mensch van aerde geschaepen... ende by sal dien weder verkeeren tot de selve.* Den Koninklyken Propheet *David* komt daer ook mede over een in synen 21. Psalm. *Gy hebt my geleyd in het stof des doods.* Die dit niet gelooven wilt, die hoeft maer in de Doode-graeven ende Tomben van groote Heeren te gaen, en hy sal anders niet vinden als aerde, stof, ende asche, waer uyt hy lichtelyk besluyten sal kunnen wat dat hy ook heeft sal worden.

Ik en wil niemant te naer spreken, maer een ieder geerne syne eere ionnen, nochtans de waerheyd gaet

voor alle respect. Wy menschen voeren al-te-mael het Doods-hoofd in ons Waepen, ende hoe wel men daer helmen, loovers ende kroonen by doet, soo zyn dese doch anders niet als deksels om de Doods-hoofden te verbergen, die nochtans den eenen ende den anderen tot een erf-deel overlaet, soo dat het heet; veel voorfaeten, veel Doods-hoofden, ende soo veel te meer heeft hy getuygen dat hy in de selve linie sterven moet, gelyk syne voorfaeten.

Het gemeyn spreêkwoord luyd: *Fortes generantur fortibus, heroes: heroibus*. Dappere Helden brengen voorts Dappere Helden. Dit is somtyds wel waer, maer ook somtyds niet; nochtans dit is ongetwyffelt waer: *Mortales generantur mortalibus*: De sterffelyke brengen voorts sterffelyke. Eenen Adelaer kan geene Duyve ofte Quackel voorts brengen, eenen Leeuw geen en Haese, maer doch wel eenen sterffelyken gelyk hy is. Het en lukt niet altyd, dat den Sone van eenen dapperen, kloeken, wyfen ende verstandigen Vader, beneffens Naem ende Waepens, ook syne qualiteyten be-erft. Ende als eenen dusdaenigen sich roemd over synen grooten Naem, Waepens ende Edelheyd; soo gaet het met hem als met de Exter van *Esopus* die met vremde Pluymen wilde praelen ende stoeffen, die daer naer bespot ende uyt-gelacchen wierd.

Het heeft *Alexander den Grooten* seer verdrotten, dat eenen Soldaet den welken ook dien naem voerde, soo eenen vuylen ende luyen dommaert is geweest. Daerom heeft hy hem dese woorden geseyd: *aut nomen muta, aut mores*: verandert uwe zeden ofte wel verandert uwen naeme: want ik en wil gee-

nen *Alexander* neffens my hebben, die eenen deugeniet is als gy. Oft niet menigen dapperen Ridder tegen fynen echten ofte onechten Sone ook defe rede foudē moeten voeren, dat laet ik u oordeelen.

Is het faeken dat het waer is, dat de Natueralliften van den Adelaer fchryven, dat hy fyne iongen tegen de Sonne houd, om te proeven oft fy hem gelyk zyn in het aenfien der ftraelen, ende als hy bevind dat het alfoo is, foo draegt hyfe weder in hunnen neft, maer als fy het Sonne-licht niet en konnen verdraegen, foo laet hy de felve dood ter aerde vallen. Ah wat eene fchoone faeke foudē het zyn dat alle Edele Ouders hunne kinders alfoo koften te proeve ftellen, om de goede zeden ende gewoonten hun te leeren naervolgen, om daer mede voor alle menfchen te verfcheynen als eenen wel-edelen ende deugtfaemen Edelman: want fy zyn niet alle gelyk, die met den Keyfer ryden: den eenen die kan hem befaemt maeken door fynen degen, den anderen door de penne, ende den derden door goede werken: *Ex utroque Cæſar, Princeps, aut nobilis*: gelyk men het hedendaegs foekt ende hebben wilt, om ſich te verhoogerē; door welke beſondere qualiteyten eenen grooten Heer geacht ende gerespecteert word. Gelykerwys dat eenen Diamant meer effecten doet in eenen gouden rink als hy wel geſlepen en wel ingeſet is, als in eenen koperen, alfoo doet ook eenen Edelman die door goede werken ende deugt-ryke zeden begaeft ende omgeven is. Noch tans en mogen ſich groot geachte Edel-lieden niet daerom te ſeer verheffen, ende andere mindere verachten, gelyk het wel geſchied, maer overpeyſen

de woorden van den *Ecclesiasticus* aen het 3. Cap. v. 20. luydende aldus: *Hoe gy meerder zyt, veroodmoedigt u in alles, ende gy sult gratie vinden voor Godt. Ia niet alleen voor Godt, maer ook voor alle deugtryke menschen der wereld. Hier op geeft den Heyligen Hieronymus ook eene goede reden aen synen Epistel tot Celantia: En verheft u noyt ter oorsaeke van uwen Edeldom, ende en veracht de gene niet die niet edel zyn. Onse Religie en heeft geen opzicht aen de lieden, ende sy en siet niet aen den staet der menschen, maer wel naer den geest. Sy oordeeld den Edeldom uyt de goede zeden. Daer en is geen en Adel voor Godt die in de sonden sweeft. Den grooten Adel voor Godt is van vermaerd te zyn in deugden. Want uyt de deugden is den Edeldom voorts-gekomen, ende men placht dese eertyds te geven aen die, die uyt-staeken in deugden, om vele andere tot deugden te verwekken: maer tegenwoordig, ieder een wilt Edel zyn sonder deugden, en peysen dat het genoeg is den naem te voeren van Prins, Graef, Baron, ofte Edelman, niet-tegenstaende dat den Heyligen *Augustinus* seyde in syn 127. Sermoon, *het is eenen kwaeden Adel, den welken hem voor Godt verachtelyk maekt door syne hoogmoedigbeyd.* Tot besluyt, soo moet gy Edelman niet vergeten, dat den genen die hoog klimt, hoog valt, ende dat het geluk gelyk het gelas haest kan breken, en eenen sterffelyken aerden kloot, al-hoe-wel hy gelyk eenen Porcelynen-pot geschildert en opgehieldert, dat is te seggen, in staet verheven is, lichtelyk kan gebroken worden; want by de Dood is niet te doen als te peysen*

Den Edeldom moet by my zyn

Gelyk een vat van Porcelyn.

Naem en daed
By my geen baet.

Post hoc erimus, tamquam non fuerimus. Hier naer
sullen wy zyn, al of wy niet geweest en hadden.

Sap. 2. v. 2.

Jouffrouw Dood wat sal dit wesen
Met den vinger op't pampier,
Het schynt dat gy daer wilt lesen
Groote dingen, niet een sier,
Of wilt gy wat hooger stellen
Aen den titel van den Man,
Die van syne mé-gesellen
Synen naem niet booren kan?
Oft wel tracht gy uyt te vegen
Het geen dat geschreven staet,
Ey wilt hem het spyt niet geven
Dien, die desen brief aengaet?

*My dunkt fy en acht geen wesen,
Mits fy wyft dien moet voortaan
Sluyten als het was voor desen
En weer naer het eerste gaen.*

DE titel-fucht is eene verraderesse der verborge-
ne eergierigheyd ende eygene liefde, fy grypt
tegenwoordig gelyk de aenstekende Peste wyd ende
breed rontom aan wat haer te voren komt, mits
dat niemant meer met synen eer-titel vergenoegt
wilt wesen, en dat een ieder geduerig hoog, hoog,
hoog wilt geheeten wesen, al-hoe-wel dat fy van
feer slecht, slecht, slechten ende geringen stamme
voorts-komen, gelyk de kleyne Krieke-Boomkens
uyt den mest-hoop, willende allenskens den Note-
laer overwassen. Als sich eenen hoppen-struyk ofte
winter-groen een weynig aan eenen boom hecht,
foo loopt, loopt, loopt het altyd hooger ende hoo-
ger, willende met alle geweld den boom overwassen,
den selven feer belastende en hem de meeste krach-
ten en het meeste sap ontrekkende ende uyt-suygen-
de, gelyk de Bloed-suygers, alsoo hangen sich me-
nige eer-fuchtige, geerne groote, geringe, schaeme-
le ende onbeschaemde lieden aan menigen grooten
Heer, fy klimmen ende kledderen aan hem op, al
oft fy sich *Per fas & nefas* vast gehecht hadden,
om hun in een amptken ofte in een hangens-weer-
dig Officiken te bedelen, ende om somtyds eene
wel verdiende huys-houderesse ofte *Agar* tot Vrou-
we te nemen op af-rekeninghe, ende dan willen fy
meer ge-eert wesen als den Heer selver, foodanig dat
men veel liever met den genaedigen Heere soude

willen spreken als met den ongenaedigen en *quasi* groot gemetamorphoseerden staets serviteur, die men niet genoeg kan hoog, hoog, hoog titeleren, eeren ofte caresseren. Menigen Edelman die de B. niet geerne voor aen fiet, en doch meer bedelt als edelt, ende menige maenden in het Hof ofte in eenen Veldtocht meer in onschuld als in bloed-schuld, dat is, meer met complimenten als met daeden syn fortuyn soekt, ofte uyt het leger komt, en eenen grooten pluym-bosch op den hoed heeft staen, soekt als dan naer eenen grooten titel ende respect: hy hoort ende luyftert ofte nergens geen en genaedigen Heere uyt komt, die hem in de ooren klinkt, om naer eenen sulken titel, dien van Excellentie, hoe wel van verre, te verwachten. Als sulcx noch geschied van edele gemoeders, die door oeffeninge van deugden en goede werken hunne edele Stamme soeken te houden ende te vergrooten, soo waer het noch te vergeven, om dieswille dat sy somtyds door eene ingeborene dapperheyd, ende onderneming van gevaerlyke dingen hunne eersucht soeken te vermeerderen; maer als gemeyne Borgers, onedele praelers, yfeters, geld-wippers, pluym-vechters, kees en tobakx-jubileerders, als ook hand-werks-lieden, die van smids-kolen ende stal-huys ontsproten zyn, met titels van Heere willen praelen, soo komen sy veel te kort, ia lakyen, kamer-knechten ende Hof-meesters, die eer sy noch sulcx waeren, maer Boerepeerde-knechten zyn geweest, willen Edel, wel Edelen, hoog-edelen Heere geheeten worden, en den rang voor andere nemen, de welke niet soo veel geld met den Joden-trek en hebben geraept, sonder dat

conscientie, wetenschappen, verstand en geleetheyd hun verre overtreffen. Ah wat eene fchande soude het zyn als men soo eenen eergierigen boerenkneukel soude niet eeren als het behoort, principaelyk als sy soo *insupportable* zyn, dat sy de brieven, waer de op-schrift niet naer hunne koppigheyd geschreven en is, weygeren ende met groote moeyte aen-nemen; het fcheynt ende het blykt dat niemant grooter en is als sy, sy en hebben geen opzicht voor geestelyke noch wereldlyke perfoonen, maer sy blaesfen sich op gelyk Calkoensche Haenen, dat te vreesfen staet, hoe sy gelyk *Judas* niet en verbersten. Godt zy de menschen bermhertig die dese moeten in de handen sien ter oorfaeke van hunne negotie. Den gestrengsten Generael die eertyds bevolen heeft om de menschen op te hangen voor eene kleyne oorfaeke en die dikwils geroepen heeft hangt op, hangt op, en kan soo vele *horrenda tonitrua* niet uyt synen mond hebben laeten vallen als dese wel hoog edele Heeren.

Het geene dat dese Heeren van scheer-huyfen ende wolvendael noch meer argernis geeft, is dat sy hunne vrienden ende maegen in een kleynder staet moeten sien, terwyl dat sy in den rang der groote Heeren prachtig gekleed, Carossen ende Peerden houden, al evens eens oft sy van ionks af daer in opgebracht waeren, ende noyt van d'elle ofte van de scheere, waege noch maete, peper ofte peerde-mest en hadden geweten ofte professie gedaen.

Alfoo praelender ende fwierender, besonderlyk in groote Steden seer vele Oost, Suyd, Noorden, en West, niet alleenelyk geduerende hun leven,

maer ook naer hun ſterven : als dan belaften ſy wat voor groote Lyk-proceſſien en Uyt-vaerden men hun moet aen doen , wat voor Graeven , Tomben en Mauſoléen men hun moet laeten bouwen , ende op den armen en word niet gedacht. Wat voor onnoo- dige koſten , over groote pracht ende Uytvaerden dat'er gedaen worden en is niet te beſchryven , het is wonder dat hunne katten ende honden ook niet door hunne order in den rouw gekleed worden. Dan moeten alderhande Poëten ende *Oratores* alle hunne waerſchynende konſt in het licht brengen om hun- nen lof voor de heele wereld bekend te maeken , ſoo door Uytvaert , Sermoonen als door geëijerde lyk ende klacht-dichten. O ! grootſte ſotheyd des we- rels , te willen grooter , hooger ende edelder zyn als men is ! ia , iet willen zyn , daer men nochtans niet met allen en is.

Als dat niet en heet naer de Sotte-kappen Apen , ſoo weet ik niet wat men alſoo heeten ſal. O ! gy titel ſotten , wat hebt gy daer van ? Bemerkt gy niet dat alle wyſe lieden u uyt-lacchen , ende uwen hoogmoed ende fantafie haeten en verwenſchen ? Wat voor profyt hebt gy daer van te hopen ? An- ders niet als naer uwe dood een geduerig verwyt van uwe kinders , die u hebben willen naer apen ; maer met middelen te kort zyn komende , en dan kunnen ſy van uwen grooten naem ofte titel niet een ſier knaegen ofte beyten , dan met de letter B. ſon- der toeven voor het woord Edelman ſtaen , ofte wel een ander quiſpelachtig , ofte vliegende ambacht ter hand-trekken , het gene ook ten leſten ſynen loon ſal vinden.

Ah wilde Godt dat alle Edel-lieden, ſich aen deſe lieden konden ſpiegelen, voornaementlyk als ſy ſulke ongelukkige groote Heeren kinders ſien voor hunne oogen ſwemmen in hunnen ſoo miſerabelen ſtaet, die geduerig zyn roepende ende ſiggende, betracht my ende overpeyſt u, ah! waer mynen Groot-Vader oft mynen Vader in de plaets van den degen by ſyne elle, ende in de plaetſe van Adelyke Waepen by ſyne waeg-ſchaele gebleven, ſoo ſoude ik ende menigen niet alle beten met forge ende achterdenken moeten af-meten ende af-wegen.

Weg met alſulke ydelheden, wy hebben alreede rechte Edel-lieden genoeg, ende ſy konnen alle niet geemployeert worden. Het is onnoodig dat gemeyne menſchen naer hooge dingen trachten, beter is het in eenen nederigen ſtaet te blyven, gelyk den *Eccleſiaſticus* ſeyd, ende ſich als eenen recht-geſchaeppen Chriſtenen menſch te geleyden, ende onder deſen titel in vrede leven, die wy van onſen Verloſſer geërft hebben, te weten, dat wy Chriſtenen, Godts kinders, broeders ende ſuſters van *Jeſus*, Tempels ende wooningen van den H. *Geest*, geſelſchappen der H. Engelen ende Uytverkorene, ia Borgers des Hemels betitelt zyn, als wel van deſe ydele ende brooſe wereld. Aen deſe titels moeten wy ons vergenoegen, ende dat de wereld ieder-een titeleert als ſy begeert, de Edel-lieden moeten doch alle ſterven, mits dat de Dood ſegt:

Naem en daed,
By my geen baet.

Ik trekke in myn kot
Den Wyfen met den Sot.

Solum mihi superest sepulchrum. Het Graf blyft my
alleen over. *Job 17. v. 1.*

*W*anneer de goude eeuw vol van onnooselheden
Noch was, en ieder stak vol wysbeyd ende zeden,
Om dat de menschen al, sonder veel tegenspoed,
Sonder list, sonder arg stil waeren op-gevoed;
Men sag in dien tyd niet kyven, disputeren,
Men sag om iemant spyt te doen, niet altyd leeren
Hoe dat men een Proces, het zey waer med' het wil,
Kan draeyen tot het recht, oft wel tot groot verschil;
Doen was de rechte eeuw, doen waeren't goude tyden,
Den eenen Vriend en wouw den and'ren niet benyden,
Een ieder was te vred' met t'gene dat hy wist,
Men sag geen sotte-prael van hoogmoed ende twist;

*Daer waeren in't geheel maer seven wyse mannen,
 Die alle tegenspoed wisten uyt t'land te bannen,
 Maer nu in dese eeuw, een ieder die wilt zyn
 Een wysen Man in staet oft wel in waeren schyn.
 Een ieder die wilt nu den alderwysten wesen,
 Hoe wel by niet en weet, noch kan geen letter lesen.
 Die sotte hooveerdy gemengt met onverstand
 Nemt nu in't menschen bert de rechte overhand.
 Daer eertyds in een ryk maer seven wysen waeren,
 Daer fiet men bedendaegs heel wyse leger-schaeren,
 Niet wysen van verstand, maer wel van sottigbeyd,
 Om dat een ieder wilt beroemen syn beleyd,
 Een ieder meent dat hy is wyser als een ander,
 En daerom hebben sy geduerig door malkander
 Twist, stooren, muylerey, processen oft krakeel,
 Om dat een ieder sot besorgt is voor syn deel.
 Maer onse Jouvffrouw Dood die kanse onderweyfen,
 Sy kan den sotten-bol doen op den wysen peysen,
 Den wysen sonder faut doen peysen op den sot,
 Die sy dan t'eenemael trekt beyde in haer kot.*

EEnen dwaesen mensch en bepeyst synen onder-
 gank niet, al-hoe-wel hy fiet dat ook de wyse
 menschen sterven. *De wyse en de dwaese sullen te sae-
 men vergaen*, segt *David* in synen 48. Psalm. v. 11.
 daer by leerende dat de wysen soo wel sterven als
 de sotten. Den dwaesen *Nabal* moest soo wel ter
 dood gaen als den wysen *Salomon*.

Den wysen Predikant schryft in syn 2. Cap. v. 12.
 tot 17. seer naerdenkelyk daer van : *Ik ben overge-
 gaen om te aenschouwen de wysbeyd ende de dwaes-*

beyd, ende ik hebbe gezien dat de wysheyd te boven gink de dwaesheyd, soo seer als't licht verscheyden is van de donkerheyd. Den wysen heeft syne oogèn in het hoofd, maer den dwaesen wandelt in de duysternisse; ende ik hebbe geleert dat sy alle beyde eene dood sterven. Ende ik hebbe geseyd tot myn herte, is het dat den sot ende ik eenen ondergank hebben, wat baet het my dan dat ik meerder neerstigheyd hebbe gedaan om de wysheyd te krygen? Ende als ik gesproken hadde met myn herte, soo bemerkte ik dat het ook ydelheyd was. Want daer en sal geen gedenkenisse wesen van den wysen, gelyk ook van den dwaesen, ende de toekomstende tyden sullen alle dingen te saemen door de vergetentheyd bedekken, den geleerden sterft gelyk den ongeleerden. Ende het selve gaet noch geduerig den selven trand, den geheymen Raed oft den wysen Staets-minister, sterft soo wel als den Hofs-sot, den Doctoer soo wel als den Arlequin. Ende het is geen wonder; want den eenen is gelyk den anderen, sy zyn alle twee sterffelyke menschen, trekkende alle twee eenen loon, en sy hebben eene folde te verwachten, te weten; de Dood, de welke den loon der sonde is.

Niet-tegenstaende soo isser eene groote differentie tusschen eenen wysen ende eenen sotten Man, den onwysen heeft geseyd in syn herte, daer is geenen Godt. Gelyk David klaegt in synen 13. Psalm. *Y. 1.* den sot seyde maer sottigheyd, maekt veel praets, ende klapt van het gene dat hy niet en weet, noch niet en verstaet, beklapt synen even-naesten, is gestoort en ongeduldig: hy heeft in sich selven eene lust, ende is verliefte in sich selven, gelyk *Narcissus*,

hy wilt alles beter weten als andere, hy heeft overal het grootste Bakhuys, ende hy wilt voor eenen wyfen Man gekent zyn, hy is stout ende hooveerdig, veracht alle andere, hy en laet hem niet onderwyfen, maer hy wilt altyd gelyk hebben, ende hy verheugt sich over fyne fottigheyd, blaest sich op met vele faelende inbeeldingen, hy houd de sonde voor speel-werk, hy leeft in alle sekerheyd, hy gelooft noch aen Duyvel noch aen Helle, noch aen Hemel, noch aen Engelen, hy is onbestandig in alle syn weten, in syn geloof en levens-wandel, hy houd veel op Waerfeggerye, Droomen, ende Superstitie. Hy houd de wysheyd voor fottigheyd, de geleerde voor fotten, hy haet wat hy soude moeten beminnen, en bemint wat hy moet haeten, hy beswaert andere menschen ende sich selver, hy is valsche ende verraedelyk, vol logens ende lasteringen, en alsoo sterft ten lesten eenen sot in fyne sotheyd ende dwaesheyd.

Den wyfen daer tegen doet alles contrarie, hy eert en bemint Godt uyt den grond syns hertens, en heeft hem altyd voor oogen, hy sprekt wyfelyk sonder veel babbelens, hy sprekt van geene dingen die hem te hoog ofte onbekent zyn, hy en verleyd niemant en hy sprekt van niemant geen kwaed, hy is sachtmoedig ende geduldig, hy verloochent sich selver, en hy en heeft geene liefde tot hem, de eygen liefde grouwelt hem, hy laet geerne andere menschen spreken om hem te onderwyfen, hy swygt geerne ende maekt niet met alle uyt sich selver, hy is oodmoedig ende eerbiedig, hy houd andere menschen voor meerder als hy, ontfangt geerne

onderwyfinge ende goede leeringe, hy is vreedfaem ende geeft geerne gelyk, hy bedroeft fich over fyne fouten ende fwakheden, hy gelooft niet alles wat hy hoort, en hy laet hem door fyne eygene inbeddingen niet overwinnen, hy beweent fyne fonden, en tracht te leven in geduerige Godtvreesentheyd ende Penitentie, hy vreeft den Duyvel ende Helle, en hoopt met den eerften in den Hemel met de Engelen gelyk te zyn, hy bemint de wysheyd in alle fyne werken, hy en laet fich niet af-dryven van Godts woord ende fyne vreefe, hy verfaekt Duyvel, Wereld, ende het Vleefch, hy bewaert fich van fuperftitie ende bedrog des Satans, hy bemint de wysheyd ende de wyfen, vlucht ende haet de fotten, hy is ftilfwygent en valt niemant laftig, hy is waerachtig ende getrouw fonder bedrog ofte valsheyd, ende hy bereyd hem daegelykx tot eene falgige dood. Dese konfte houde ik voor de befte Philofophie, willende fterven voor het fterven der wereld.

Brengt eenen fpiegel hier! ô mensch, en betracht eens wat en wie gy zyt? Wie zyt gy? Proeft u felve felfver, uwe eygene confcientie fal u als eenen fpiegel genoegfaem aenwyfen wat dat gy van defe twee voor eenen zyt, eenen wyfen ofte eenen fot, ende bedenkt wat voor een verbond dat gy met de Dood gemaakt hebt; naementlyk dat wyfen ende fotten fterven moeten, den eenen gelyk den anderen, fterft gy in uwe fottigheyd foo fult gy eeuwe-lyk eenen fot blyven moeten, maer trekt gy in tyds het fotte-kleed van uwe onboedveerdigheyd uyt, en dat gy u bekeert tot den alderwyften leer-meefter,

soo sult gy niet sterven gelyk daer staet by *Ezech.* in het 33. Cap. v. 14. Niet - tegenstaende en vergeet noyt dat gy sterven moet naer het lichaem, gy moogt dan wys ofte sot zyn; want by de Dood soo heet het altyd : *bodie mihi, cras tibi.* Eyndelyk hoe veel dwaese ende wyse koppen en zynder niet te vinden, die t'eenemael wys ende sot zyn, sy zyn wys, maer hunne wysheyd en geeft geene goede vrucht, om dat syse kwaelyk gebruyken. t'Heeft gebleken aen den wyfen *Salomon* die de sottigheyd dede, van aen vremde Goden offerande te doen, vergetende den genen die hem de wysheyd heeft gegeven. Soo gaet het noch hedendaegs : menigen wyfen - man tracht door syne geleertheyd anders niet als synen even-naesten schaede toe te brengen, door het op-soeken van vele chicaenen, trachtende daer mede arme Weduwen ende Weesen iammerlyk te verdrukken, de welke volgens hunne woorden sot zyn, maer ah veel beter waer het dat sy sot selver waeren ende de Doode-tael rypelyk overpeysden, die altyd luyden sal :

Ik trekke in myn kot
Den Wyfen en den Sot.

Dit Element ,
Maekt het end.

*Interfecit flamma ignis. De vlamme viers heeftse
verslonden. Dan. 3. v. 22.*

*Vier en water, lieve vrienden,
Voorts gedreven van de winden,
Maekt en brouwt veel ongeluk,
En brengt menigen in druk.
Als de vrede water golven
Ruyschen, hoe word niet gedolven
Menig buys en menig land,
't Welke ligt ontrent den strand
Als de vlamme haere vonken
Doet tusschen de wolken pronken,
Hoe veel onbeyl en verdriet
Van het branden siet men niet?
Wat voor suchten, wat voor kermen,
Wat voor vringen van de ermen*

*Siet men niet van alle kant
Tusschen't schreeuwen van den brand;
Huys, goed, kinders in de wiegen
Siet men naer den Hemel vliegen,
Peerden, Ossen, Schapen, Rind
Word als dan van't vier verslind:
Huysen, Erven, Straeten, Steden
Kerken met veel kostbaerbeden,
Worden't minsten niet verschoont
Als de vlam haer krachten thoont.
Men loopt om de klok te klippen
Met de dood op syne lippen,
Men brengt water voor de hand
Om te blusschen wat'er brand:
Maer geen moeyte kander helpen,
Niemand kan de vlamme stelpen:
Want de vonken en het vier
Word gevoed door synen swier,
Schoon men doet de Huysen breken,
Schoon men opent sluys en beken,
Schoon men spruyt wat dat men wilt,
Word het vier doch niet gestilt.
Schoon men bidt met warme traenen,
Schoon men ieder gaet vermaenen
Om te stutten t'Element
Aen die men vind' daer ontrent:
Schoon met haeken ende leeren
Men het vier tracht af te weeren,
Soo is alle moeyt om niet,
Mits het vier niet aen en siet.
Vele menschen als dan sterven
Siende soo hun goed bederven,*

*Siende bunnen rykdom aen
In stof ende affche gaen.*

WY hebben in de heele Heylige Schrifture niet meer als een exempel, dat eenen mensch midden in het vier levendig naer den Hemel gevaeren is, gelyk den vierigen Propheet *Elias* van wie den *Ecclesiasticus* is sprekende aen het 48. Cap. *Elias den Propheet stont op als een vier, en syn woord brande gelyk eene fakkel. Hy heeft drymael vier afgeworpen. Hy is in een stralende vier op-genomen geworden in eenen waegen met vierige peerden.* Ende hy is alsoo in wervelende vlamme op eene vierige post-chiese naer den Hemel gevaeren gelyk'er te lesen staet in't 4. Boek der Koningen aen het 2. Cap. v. 11.

Dat was een groot wonder, dat het vier desen Propheet niet iammerlyk en heeft verbrand. Maer weet gy wel alswanneer dat de almacht Godts sulcx gebied, dat het vier het minste niet kan branden ofte ontfteken gelyk wy een klaer exempel by *Daniël* lesen kunnen aen het 3. Cap. v. 94. dat de dry mannen in den gloeyenden oven niet alleenelyk hunne lichaemen door de geleydinge Godts zyn onverfeert gebleven, maer ook hunne kleeders, hairen, en mantels en hebben ten minsten niet alleenelyk naer den brand geroken, noch veel minder verlet geweest.

Alsoo soude het goed wesen, soude menigen spotter seggen, wel in de helle te wesen, als het vier niemant en soude heet maeken; maer weet gy wel, dat Godt om uwen t'wille alleen niet besonders maeken ofte doen sal? En dat u ook door de selve beschikkinge Godts een kleyn vierken meerder kwae-

len kan veroorfaeken als den brandenden *Ætbnæ*, *Vesuvius*, *Hecla* ende diergelyken : en dat het selve in u onboedveerdig herte , waer een kwaede consciencie fomtyds te vinden is, eenen grooten brand veroorfaekt van helsche vlammen , die uyt de oogen , ooren , neuse ende mond uyt vliegen , dat is te seggen uyt alle vensters schieten de straelen door vloeken , sweiren ende andere fonden.

Den Almachtigen Godt kan ook dat lichaemelyk vier soo versterken dat het onuytbluffelyk is, gelyk veeltyds gebleken is, dat men met geen water het selve kan verdooven , het welk, soo lank daer iet ontrent staet, wegknaegt ende verteert gelyk eenen kanker , soo dat men verplicht is alle gebauwen om te smyten ende te verderven , ende alsoo al dat men kan uyt de alles vernielende tanden rukken. Kan dan lichaemelyker ende natuerelyker wyse het vier der sonne door een groot brand-gelas loot ende ten versmiltent? Hoe veel te meer kan dan het vier der gramschap Godts , het welke tot in de Helle brand, in lichaem ende ziele werken, soo dat menige brand-stokken der Helle , in dit tydelyk leven klaegen moeten, wy leyden pyn in dese vlammen: daerom peyft eens aen de oproerige gesellen , te lesen in het 4. Boek *Moyse* aen het 16. Cap. waer *Corè* *Datan* ende *Abiron* in het helsch vier sonken ende verbranden: denkt aen *Sodoma* ende *Gomorrah*: eyndelyk denkt alleenelyk aen alle de plaetsen , die in het iaer 1723. door den Blixem ende andersins in brand zyn geraekt ende verslonden : daerom

Dit Element

Maekt ook het end.

Ik kan goede Vruchten geven,
En ook brengen om het leven.

Terræ motus magnus factus est. Daer geschiede eene
groote Aerd-bevinge. *Apoc. 6. v. 12.*

*Lieve Moeder van de Vruchten,
Die het menschen voedsel geeft,
En versaed wat dat'er leeft:
Hoe kont gy den mensch doen suchten?
Waerom komt gy onbeyl baeren,
Daer gy alle velden kroont,
En den Acker-man beloont
Met u voeding alle iaeren?
Doet gy niet het Koren groeyen?
Spruyt uyt u niet al't gewas,
Kruyden, Boomen, Wortels, Gras?
Doet gy, al dat is, niet bloeyen?
En ten lest, doet gy niet komen*

Tot een ieders laeffenis
Als men mat en dorstig is
Cbristallyne waeter-stroomen?
Waerom dan, segt my de reden
Daer u sinne-beeld vereyft
Dat gy alle scbepsels spyst,
Gy de selve komt ontleden.
Sekerlyk dit geeft my wonder
Dat gy goet doet ende kwaed,
Dat gy alle menschen baet,
En die drukt geheel van onder.
Noyt en isser sulcx gebleken,
Dat een moeder mint en baet,
Dat sy voed, en dan seer kwaed
Tracht haer maeksel weer te breken,
Om het selve te doen sinken
In baer, waer het eerst uyt kwam,
En een ieudig leven nam
Weder moet daer in gaen stinken.
Weerde voedster van ons leven
Gy zyt soet en weder vreet,
Mits gy ons, gelyk gy weet,
’t Leven en de dood komt geven
Weerde moeder, lieve aerde,
Gy brengt ons van stap tot stap
Tot den alderhoogsten trap
En dan weer tot geender waerde:
Gy voed ons met uwe vruchten,
Gy besorgt ons spys en drank,
Daer naer tegen onsen dank
Doet gy ons weer droevig suchten.
Wat helpt ons dan u Landouwen,

*U gewas u ieugdig kruyt ,
Dat uyt uwen boesem spruyt ,
Als wy u niet en betrouwen ,
Als wy sien u wankelbeden ,
Dat gy ons geeft vroeg en laet
Alles wat ons bert versaet ,
En ons weder trekt beneden
In u lichaems donker koten ,
Alwaer wy naer korten tyd
In de aerde , die gy zyt ,
Weder moeten zyn gesloten.*

NApels ende Sicilien , Roomen ende heel Italien , als ook vele Landen in de nieuwe wereld zyn over vele iaeren gewaer geworden hoe iammerlyk dat het gaet als de lieve moeder van alle menschen , de aerde schuddebolt , ofte de koude kortse krygt , gelyk de Schoon-moeder van de Vrouwe van den Apostel *Petrus* , ofte andersins verschrikt word voor de gramschap des Almachtigen Schepper dat sy is bevende gelyk een Espen-boomen-blad sonder stiel staen.

Als onsen Saligmaeker verkondigt de seer schrikelyke teekenen , die voor den iongsten dag geschieden fullen , soo seyde hy by *Mattheus* aen het 24. Cap. *Daer sullen Aerd-bevinge wesen gins ende weder.* Nochtans is sulks al over vele iaeren geschied , alhoe-wel dat den iongsten dag noch niet en is gekomen , foodaenig dat men heeft moeten klaegen *parturiunt montes* , en dat de lieden bevreesd waeren dat de bergen over hun soude vallen , en dat de heuvelen hun soude bedekken. Sy hebben gelyk , want eer men eenen *Vader Onsen* soude gelesen hebben ,

foo kan niet alleenelyk eenen berg, maer heele Steden, Dorpen ende Kasteelen, Kerken ende Kloofsters omme-gesmeten worden, al even eens gelyk de kinders lust-huyskens die van kaerten op eene Tafel op-gerecht fouden zyn, als maer het minste daer aen soude gestooten worden.

Den wereld beroemden *Pater Kircher* kan een ieder een schoon liedeken daer van singen, hebbende in de voor-reden van synen Boek genaemt *Mundus subterraneus* fulkx langworpig uyt-geleyd, hoe dat hy met syne eygene oogen eene heele Stad heeft sien versinken door de Aerd-bevinge, zynde doen ter tyd in een Schip op het water. Hy leyd ook seer klaerlyk uyt de oorfaeke daer van, hoe ende waerom dat onse oude moeder foo tot des menschen ondergank is bevende en schuddende. Het staet te bepeysen wat voor eenen schrik ende schroom fulke Aerd-bevinge by de menschen van fulke versinkende Landen ende Steden verwekt heeft: de Historie-schryvers konnen fulkx betuygen. *Moyfes* verhaelt selver wat voor angst en schrik dat het volk van Israël heeft uyt-gestaen, alswanneer dat den Berg *Sinai* geschud en gebeeft heeft, te lesen in't 2. Boek *Moyfes* aen het 19. Cap. v. 18. als ook in den 28. Psalm. *Eusebius* seyde dat in het iaer 53. foo sterke Aerd-bevinge geweest is, dat daer van vele Steden zyn in gevallen tot in Bythinien toe.

Ten tyde van *Tiberius* Roomsch Keyser zyn volgens de woorden van *Plinius* in *Asia* alleenelyk door de Aerd-bevinge vernietigt twelf Steden, ende *Nicephorus* die seyde dat'er vierthien waeren, foo dat den gemelden Tyran dit onheyl op de Christe-

nen ftiet feggende, dat het hunne fchuld was, overfulkx hy die feer fterk heeft vervolgt ende doen om het leven brengen.

Den Almachtigen Godt heeft ook geweten om het beſte uytdit onheyl te trekken, wyfende en toonende aen de Chriſtenen te Antiochien ſyne almacht op eene andere maniere : want terwyl dat de huylen door de fterke Aerd-bevinge waggelden ende beefden, ſpraeken ſy deſe woorden, vaſtelyk geloovende ende betrouwende op Godts wondere werken: *Chriſtus nobiſcum, ſtate* : Chriſtus is by ons, ſtaet ſtil : ende daetelyk hebben de Chriſtene huylen ſtille blyven ſtaen, ſonder eenige ſchaede, maer die der Heydenen ende ongeloovigen zyn gevallen, verpletterende met honderde menſchen. O hoe veel duyſend heeft de Dood door de Aerd-bevinge van deſe wereld gerukt ! ten tyde van *Herodes Aſcalonita* zyn in eene Aerd-beving dertig duyſend menſchen om het leven gekomen, volgens het feggen van *Oroſius*, *Plato*, ende *Marcellinus* vertellen, dat een groot Eyland ontrent de groote hebbende van *Africa* ende *Aſia*, wiens Koningen eertyds heel *Egypten* ende *Libien* onder hun bevel hebben gebrocht, door eene Aerd-bevinge heel ende ganſch in de aerde geſonken is, met alles wat daer in was, levende ende roerende, ſonder dat daer kat oft hond van ontkomen is, en ſonder te weten waer het ſelve geſtoven ofte gevlogen foude weſen. Alſoo kan men ſien dat eenen menſch ſoo weynig op de aerde zyn leven ſeker is als op de vlakke zee : ia ſekerlyk, niet alleenlyk door de Aerd-bevinge des *Macroſmi*, maer ook Aerd-bevinge des *Microſmi* van de kleyne we-

reld , te weten ; het menſchelyk lichaem. Ah wat ſchudden ende beven gevoelt menigen menſch aen ſyn lichaem , ende aen alle litmaeten des ſelfs alswanneer de knaegende conſcientie ende de fonderangſt hem is overvallende gelyk eene onvoorſienelyke Aerd-bevinge ; ofte alswanneer ongeluk , oorlog , brand , ende verliefinge van de onſe beminde vrienden ons onwetens aengrypt ; ofte wel dat een ſchielyke doodelyke ſiekte ſich toont : dan begint men al bevende het vel uyt vreeſe van ſterven te krabben, de knien zyn wankelende, de lenden ſchudden, ende de beenen beven, gelyk het gebleken is aen den oogmoedigen Konink *Balthazar* dat *Daniël* betuygt aen het 5. Cap. v. 6. het ſelve geſchied noch alle dagen , ſoo aen ſieken , als aen ſtervende , die alſdan met *David* roepen *Pſalm. 54. v. 5. Myn bert is in my beel ontſtelt geweest, ende den angſt der dood is op my gevallen. Vreeſe ende bevinge zyn op my gekomen.* O gelukkig is dien , die te voren de woorden van den Apoſtel *Paulus* gevolgt heeft in ſynen Brief aen de *Philippenſen* 2. Cap. v. 12. luydende aldus : *werkt met vreeſe ende angſt uwe ſaligheyd.* Terwyl dat het beſte land en de beſte geſontheyd niet veel te betrouwen en is, om welkers reden men ſich altyd moet gereed houden, op dat men van de Dood niet door eene Aerd-bevinge overvallen en worde : want de aerde , ende alle aerdfche dingen , is gelyk ik noch eens geſeyd hebbe , ſoo weynig te betrouwen als de zee , maer wy moeten van onſe moeder de aerde leeren deſe woorden ,

Ik kan goede Vruchten geven ,

En ook brengen om het leven.

Mufiek

Musiek en sank
En duert niet lank.

Versa est in luctum Cithara mea. Myne Harpe is verkeert in treuren. Job 30. v. 31.

Lieden, Stemme: *Philis myn tweede Ziel.*

1. *O Musicaelen sank, waer toe dient uwen klank?*

Om ons te lyden naer de vreedde dood;

Om ons te trekken uyt des werelds schoot,

Om onsen tyd onnuttelyk

Te doen vergaen, tot dat wy in het slyk

Weer moeten keeren, daer wy kwaemen uyt,

Schoon ons verbeugt dit aengenaem geluyd.

2. *Segt my, waer loopt gy na, ut re mi fa sol la,*

Naer uwe dood en naer de leste maet,

Die gy al singende geduerig slaet;

Naer't eynde dat u slag voor slag

Aenwys't hoe gy loopt naer den lesten dag,

*Die Jousffrouw Dood al singende besluyt,
Tot dat u leven is gesongen uyt.*

3. *Ieder maet die men slaet, betoont ons metter daet,
Hoe men moet peysen op het leste woord,
Waer naer dat Jousffrouw Dood geduerig hoort,
Sy voelt en slaet met u den toon,
Als gy al singende uwen persoon
Verbeugt door uwen lieffelyken sank,
Gemengelt met het soete snaer-geklank.*

4. *Tot dat sy eyndelyk, van u maekt een droeflyk,
Dan is de tonge, die soo aengenaem
Kost singen, nievers anders toe bekwaem,
Als om te worden aerd en stof,
Die eertyds door een ieders grooten lof
Gepresen wierd om haere soetigbeyd;
En nu soo spraekeloos in d'aerde leyd.*

DEn genen die de ooren, de kele ende de vingers der menschen gemaakt heeft, heeft ook de Musiek uyt-gevonden. Nochtans meynen de Heydenen dat *Pitogoras* ende *Orpheus* de eerste uyt-vinders soude geweest hebben van de kwaelyk gestemde Liere; maer de Heylige Schrifture die leert ons anders, te weten; dat aen het 1. Boek *Moyfes* Cap. 4. v. 21. van *Jubal* den Sone van *Lamech* de eerste Harp en Orgel-slaegers zyn voort-gekomen, waer uyt noch het woord *Jubileren* ofte *Jubilare* volgens synen naem by de latynsche speel-lieden gesproken is. Als het volk van *Israël* uyt de Egyptische dienstbaerheyd is verlost geweest, soo sonk niet alleenlyk *Moyfes* met het heel *Israëlsche* volk Godt een schoon dank en lof-liedeken, maer *Maria* Suster

van *Moyſes* verſelt met vele andere Dochters ſpeelden daer onder eene aengenaeme melodye van Ketel-trommelen ende andere Inſtrumenten gelyk te leſen ſtaet in het 2. Boek *Moyſes* aen het 15. Cap. v. 20. Den konſt-ryken Muſicant *David* ende ſynen Capelle-Meeſter *Aſſaph* waeren ſoo gelukkig, dat ſy door hunne Inſtrumenten Godt in den Hemel, ende ſyne Heylige Kerke op der aerde door hunne konſtige Meeſter - ſtukken koſten verheugen: wat meer is, den Duyvel daer mede verbannen ende veriaegen. Alſoo hebben de groote Koningen van Iſraël, te weten; *Salomon*, *Ezechias*, *Jofaphat* ende *Jofias* de Muſiek ſeer bemint, ende Godt in ſynen Tempel te Jeruſalem met alderhande Inſtrumenten gelooft ende gedankt, gelyk de ſangen ende de Pſalmen van *David* dit genoeg bekrachtigen, ſoo dat men Godt met nieuwe Liedekens, met Ketel-trommelen, lieffelyke Harpen, Baſſen ende Baſſuynen gelooft ende gedankt heeft, te leſen in het 2. Boek der Koningen aen't 6. Cap. v. 5. waerom dat den alder-leſten Pſalm van *David* alle menſchen word voorgelt om naer eenen Lof-ſank deſe woorden uyt te galmen, *looft den Heer met het Pſalter-ſpel en met de Harpe, looft hem met de bomme, ende in de rye, looft hem met de ſnaeren ende orgelen. Looft hem met wel luydende Cymbalen, looft hem met eenen aengenaemen toon alles wat'er leeft.*

Voorder is de Muſiek uyt de Kerken in de bordeelen, op de Theaters, Dans-ſcholen ende andere onbehoorelyke plaetſen geraekt, daer onder word geſtelt in de plaetſe van ſangen Godts, Lof-ſangen van dertelheden, dronkenſchappen ende andere

wulpsche ende onbetaemelyke liedekens , die meer gefongen en gespeelt worden als goede werken , soo dat menigen lief-hebber van de Musiek met noch vele andere door den klank van syne Viole ofte *Viole d'Amour* sich al spelende ende verlustigende vergeet , ende sich daer in soo verliefst , dat hy niet en weet wat dat hy doet , gelyk eens eenen lief-hebber dede , die op syne *Viola Digamba* heeft geschreven ; *Tu mea sera & sola voluptas*. Gy zyt myn leste ende myn eenigste vergenoegen , oft wel *Musica nostra amor* , de Musiek is onse liefde , ende waerom ? *Musica difficles abigit de pectore curas* , de Musiek dryft weg de forge van het herte. Ia den ouden schuddebol *Socrates* heeft hem niet geschaemt om met synen kaellen kop onder de ionge Scholieren te gaen leeren op de Harpe spelen , terwyl dat hy meynde dat dese wetenschappe dienstig ende noodig aen het menschen leven soude zyn , het welk de ervaerentheyd genoeg betuygt , terwyl men vele grillen , ia dikwils den boosen geest daer mede kan verdryven , gebleken in *Saül* en *David* 2. Boek der Koningen.

De natuere leert ons ook dat de Musiek voor de menschen seer nut ende noodig is : dan als een ionk kindeken in langen tyd niet en heeft geslaepen , het zy door eenige smerten ofte andere siektens , die de kinders eygen zyn , ende dat de Moeder ofte de Voester-vrouwe van het selve een liedeken begint te singen , ah hoe soet slommeren ende vallen sy in slaep ? Ende als sy dan wederom voor hunnen tyd wakker worden , soo kan een soet en aengenaem Josephs-liedeken de selve weder haest doen de oogen sluyten. Niet alleenelyk is de Musiek de ionk-geborene kin-

deren nut ende noodig, maer vele voornaeme ende groote gallante perfoonen verkwikken ſich daer mede als ſy door een lieffelyk nacht Muſiek ontwaekt, ende daer naer door het ſelve weder in ſlaep geſpeelt worden, het is wonderens weerdig als men leeft in het 4. Boek der Koningen aen het 3. Cap. v. 15. dat alſwanneer den Propheet *Elifa* propheteren ſoude, hy eenen Muſicant gevraegt heeft, op dat ſyn gemoed ſoo veel te beter daer door ſoude aengewakkert worden.

Maer oft ook eenen ſtervenden vreugt ofte vrolykheyd uyt de Muſiek ſoude konnen ſcheppen? Soude ik geerne weten, doch ik twyffel ſterk daer aen: niet-tegenſtaende ſoo heeft eenen ſekeren *Ludovicus Cortes* Rechts-geleerden tot Padua, terwyl dat hy ſyn Testament maekte, doen luſtig Muſiceren ende op-ſpelen met alle ſoorten van aengenaeme Inſtrumenten tot dat hy geſtorven is. Noch eenen anderen vermaerden Heer heeft ook van gelyken gedaen tot dat hy onder het geluyd van de aengenaeme ſtemme ſeer geruſt ende in vreden onſlaepen is.

Als de ſelve gemeent hebben de Dood daer door noch eenigen tyd op te houden ende te verluſtigen, en alſoo langer te leven, ſoo zyn ſy wel bedrogen geweest, want deſe Jouffrouw ſnyd al danſende de ſnaeren ende de tongen op eenen oogenblik af, maekt eenen *paufam generalem* ende bekent ſelver dat het ſnaer geklank maer en dient om de levende menſchen te vermaenen dat ſy ſterven moeten door dit exempel.

Het geluyd van ſoete ſnaeren

Kan ſich haefſtig openbaeren,

*Om dat het gebrom daer van
 Niemant niet verbergen kan;
 Soo men't hoort de volle ooren
 Trachten om oprecht te hooren
 Het geluyd en schoonen klank
 Van't gespeel of van den sank:
 Maer soo haest de soete kelen,
 En de Musicanten spelen
 Houden op, soo is't plaaisier
 Weg als eenen niet en sier.*

Wat heeft dan den hoorder daer van, ende wat kan hy daer van vertellen? Niet anders als dat hy het gehoord heeft sonder een ander van dese soetigheyd iet te kunnen mededeelen, ende hy is daer soo vol van als het water dat van den wind is bewaeyd geworden. Maer hy kan daer uyt gemakkelyk oordeelen de vergankelyke ydelheyd van de wereld, die alfoo vergaet ende weg-vlied als het geklank der snaeren, met inbeeldinge dat de menschelyke orgelpype, die somtyds een soet ende aengenaem geluyd laet hooren, haest ende in korten tyd verdwynt ende in eenen niet verandert, soo dat hy mag seggen met de Dood,

Musiek en sank
 En duert niet lank.

Recepten zyn voor niet
Wanneer ik maer gebied.

Medice cura te ipsum : Medecyn-meester geneest u
felven. *Luc. 4. v. 23.*

*Den sieken mensch die hoopt, dat hy door Medecynen
De kwaelen die hy heeft, kan van hem doen verdwynen,
Hy hoopt en hy hoopt wel, terwyl dat alle kruid
Tot dien eynde, door Godts kracht, uyt d'aerde spruyt :
Maer als de Dood besluyd hem t'leven af te rukken,
Soo helpt geen kruid noch loof dat men voor hem wilt
plukken*

*Daer is niet aen te doen, al namp hy van't begin
Der siekte tot het lest, een heelen winkel in.*

*Schoon dat Myn Heer Doctoor, Barbier en Apoteker
Komt naer den sieken toe, versien met eenen Beker*

*Vol van het beste sap dat oyt Doctoer uyt vond,
 Dat helpt soo veel als niet, al kosten't honderd pond.
 Al goot by lepel-wys in't lichaem van den sieken
 Heel fyn gemaelen goud, soo moet by doch verstieken,
 Terwyl de vreedde Dood naer goud noch silver siet,
 Soo is Doctooren konst maer waen en anders niet.
 Men tast, men vraegt, men schryft, men stoot, en men
 maakt pillen,
 Men geeft verszekering de pynen te doen stillen,
 Men raed den sieken mensch tot eenen sueren drank,
 Tot trekken van het bloed maer by blyft even krank,
 Tot dat by eyndelyk gevult van medecynen
 Trekt naer syn wooning toe, waer dat hy moet verdwynen,
 En waer by, al-hoe-wel met Balsems wel besmeert
 Vergaen moet, en voor al van wormen zyn verteert.*

HEt zyn de Heeren Doctours der Medecynen die de vyandelyke Aprochen ende ondergravingen tegen de Dood het meesten trachten te ontdekken, soo wel die van *Galenus* als van *Hipocrates* ende meer andere dusdaenige naervolgers van de oude ende nieuwe *Schismaticis* waer onder de *Paracellisten* ende *Helmontanisten* met hunne geld-meynende goud-poeders en goud-tincturen, vergulde Panacéen en universele Medecynen, als ook hunnen verlorenen ofte noyt uyt-gevonden *Lapide Philosophorum*, sich laeten sien ende hooren door de aldercierlykste prael en logen *Retorica*, die'er te vinden is, de welke sy weten te paleren, soo dat men-se al-te-mael voor goede ende klaere waerheyd soude laeten passeren, soo men niet beter en wiste. De dese

fyn tegenwoordig in de goud-dorftige wereld foodaenig vermeerde, dat men in de grootfte Steden kwaelyk foo veel bonte honden kan vinden, als fulke *Medicafiros* ende *Affair-doctores* in een merkt-vlekke, principaelyk als fy genieten het *Privilegium* van de Heeren *Medicorum impunè occidendi*. Ieder fot die wilt hedendaegs eenen Doctoor wesen, daer fy nochtans maer waerachtige bot-ooren zyn, de welke om een slecht geld menige licht-geloovige menfchen, het zy van hooge ofte geringe perfoonen, met hun tot fotten maeken, hun verfekerende dat fy met hunnen *Arcanis* de Dood vele meylen van hunne huysen kunnen verbannen ende verdryven, foo dat fy in eene halve eeuwe fich daer ontrent niet foude derven laeten sien, gelyk eenen die Vogel vry gemaekt is.

Het is verwonderens weerdig met wat voor *sefquipedalibus verbis* dat fy hunne smererye ende *Antidota mortis Alexipharma* tegen alle pestilentiaele, aenstekende heete ende koude kortfen, ende *summa summarum* alle krankheden. Sy mogen dan genoemt worden gelyk fy begeiren, Napelsche ofte Fransche, Hongersche ofte Poolfche, fich verheffen en ten toon ftellen. Den eenen die praelt met eenen heerelyken *Specifico* tegen de geel-fucht, ende hy heeft de felve felver aen den hals: den anderen die blaest met fynen *Antipodagrico*, *Antibectico*, *Antinephritic* &c. &c., ende hy is felver daer van bynaer verkromt ende verlamt gelyk eenen uyt-gedroogden Stok-vis: den derden die ftoeft met eenen *Elixer vitæ* ende *Tinctura carminativa* tegen de *Flatus intestinorum*, ende fynen buyk die rammelt

hem felver als eene orgel-pype, hy kan beter als *Demostenes* ende *Cicero*, *Ore-clauso* spreken, foo-daenig dat men hem als eenen bus-scheut verre hoo-ren kan: den vierden liet de dood uyt syne oogen, ende hy beroemt syne Antimonialische, Soralische, Lunarische, Tartarische faute Magisterius ende He-melsche Theriacx-pillen, die sy bynaer eene God-delyke natuere toeschryven, dat het geen wonder is dat menige groote Heeren sich laeten wys maeken dat fulken *Remedia mortis* hun leven veel langer konnen behouden, ende fulke pillen voor groot geld koopen, waer sy dan veel eerder de dood in-slikken als het leven. Ah hoe vele dusdaenige *Spanacea* ofte *Mercurius vitæ* hebben de Dood meer toegebracht als af-gewend! Het *Aqua vitæ mirabilis* is by menigen een *Aqua mortis lamentabilis* geworden, ook den dien die het selve gemaakt ofte uyt-gevonden heeft. Sulcx en geschied niet alleenelyk door ordon-nantie *Pseudochymici* ofte *Circumforanei* van eenen land-looper, merkt-schreeuwer, Theriac, Metri-daet, Orvietaen verkooper, Oculist, Steen ende Breuk-snyder, die de siende blind en gesonde dood en siek maekt; maer ook door menigen hoog-ge-leerden, hoog-beroemden, hoog-ervaeren en hoog-aensienelyken *Principem Medicorum* van groote Hee-ren ende Princen.

Sekerlyk seer groote *Medici*, waer dat *Hipocra-tes*, *Galenus*, *Paracelsus* ende *Apollo* selfs aen alle kanten uyt de mouwen ende uyt de sakken liet, hebben dikwils den lap neven het gat geset, ende *Mortem pro vita* de dood voor het leven geprocu-reert, de welke sich ingebeeld hebben dat sy de

Dood kosten in het fotten-huys fluyten, als fy maer fouden begeiren, ia fy fouden haer gelyk een monfter in eenen fak vangen ende haer voor geld openbaerelyk te sien draegen. Soo fyne Excellentie fomtyds den patient komt befoeken, foo gaet men hem tegen, feggende defe woorden, bemoeyt u foo fterk niet, want den patient die heeft alreede naer het in-nemen van het Cordiael, van het Sweet-poe-der, van de Sterk-pillen, ofte naer de ontfangene Clifterie, Purgatie, ofte Sweet-drank, dit tydelyk leven in het eeuwig verandert, hy is geftorven, hy is dood. Holla! feyd tot antwoord den Heere Doctoer, hoe komt dat? Hoe is dat mogelyk? Daer moet eene *Caterre per accidentia* daer toe gevallen zyn, want myne *Medicamenta* die zyn *praefantiffima*, *probatiffima*, *infallibilia*, *effectus testatur de causa*, de effecten wyfen de oorfaeke van fyne dood aen: den patient die heeft hem niet genoeg gehouden volgens de Medecyne, de Maene is in het begin ofte in het eynde, den Apoteker die heeft hem verabu-feert, ofte wel ik hebbe my verfchreven, en in de plaetfe van twee *grain tataro emetico*, twee *dragma* ofte noch wel twee oncen gefet, ende in de plaets van een V. een X. gemaekt.

Niet-tegenftaende dat defe excufien alfoo uyt-gevoert worden: *Non est in medico, semper relevetur ut aeger, interdum docta plus valet arte malum*: daer en is in de medecynen niet altyd genesinge te hopen, fomtyds doen fy meer kwaet als goet. Ende menigen onwetenden gaet daer mede om gelyk de Schoenlappers met het oud leder ende ftellen een ander-mans ziele ende lichaem door hunne onwetentheyd

in groot perykel. Het is waer dat de Medecynen van Godt gefchaepen zyn om de menfchen te helpen, maer sommige Doctoren die meer door geld als door wetenfchappen Gelicentieert zyn, fullen daer van moeten antwoord geven. Hoe menigen menfch en word'er niet naer pierland gefonden door hunne onvoorfichtigheyd? Maer wat fal ik feggen het is doch een *malum neceffarium in hac mortalitate*. Gelukkig is hy die defe kan miffen, de goede beten die uyt de Doode-keuken komen, zyn hun wel te vergunnen; maer fy moeten ook overpeyfen wat den Apostel feyd in fynen Brief tot de *Hebreën* aen het 9. Cap. v. 27., het welke hun foo wel als andere tot leffe gegeven is geweest, *Statutum est hominibus femel meri, post hoc autem judicium*: Het gefet der menfchen is eens te fterven ende daer naer het Oordeel.

Eyndelyk den tyd komt aen de oude *Practici* foo wel als ionge *Doctores*, die noch kwaelyk begonst hebben tegen de Dood te ageren, ende haer met hunne *Pillulis*, wind-ballen ende fink-potten te attacqueren, tot dat fy die daetelyk voor goet by den kop grypt, feggende: Heer *Doctor Doctores*, *cave te ipsum*. Terwyl dat alle uwe

Recepten zyn om niet,
Wanneer ik maer gebied.

Gelyk gy fiet ,
Geld en helpt niet.

Dives cum dormierit , nihil secum auferet. Als den
ryken sal ontslaepen , en sal hy niet met hem
weg-draegen. *Job 27. v. 19.*

*Wat kan ons bet geld veel baeten ,
Dat my moeten gaen verlaeten ,
Alswanneer ons spaersaem hert
Breken moet door doode smert.
Wat baet ons dan bet vergaeren
Van veel maenden ende iaeren ,
Daer wy soo lang om gesucht
Hebben , ende om geducht ,
Om in syne oude daegen
Stil te leven met bebaegen :
Maer den vrekken gierigaert
Spaert , schoon dat by is beiaert :*

Schoon by in syn ionge tyden
Veel door gierigheyd moest lyden,
Doch in synen ouden dag
Doet by altyd als by plag:
Want den geld-geest vol begeeren
Kan by van syn bert niet keeren,
Hy besit hem, tot by moet
Laeten al syn geld en goed:
Dan zyn alle syne sorgen
Van den avond tot den morgen,
Van den morgen tot den nacht
Heel gedaen en beel volbracht.
Heeft den vrek somwylen kwaelen,
Hy en derft geen schyven haelen,
Om hem somtyds medecyn
Te doen koopen voor syn pyn.
Heeft by lust om wat te eten,
Kost het geld dees goede beten
Worden flukx van hem veracht,
Schoon by daer naer dapper tracht:
Met veel moeyte derft by vullen,
Synen buyk met slechte prullen,
Slechten kost en seer dun bier,
Daer mé maekt by goede cier.
Niet een duyts derft by verteeren,
Maer by moet syn schatten meeren,
Hy versaed hem als by maer
Eens besiet syn goede waer;
Niemant geeft by iet te winnen:
Want syn geld-gierige sinnen
Maeken dat by allen tyd
Loopt met een seer slecht babyt.

Hy heeft liever vele schyven,
 Om syn vingeren te vryven
 In het stil dat niemand weet,
 Als naer staet te zyn gekleed.
 Ia hoe meer dat hy vergaedert,
 En hoe meer de Dood hem naedert,
 Hoe meer ook tracht hy voortaan
 In syn schyven wel te staen,
 Tot ten lef de doode-steken
 Hem doen hert en oogen breken,
 Dan is al syn sorg gedaen,
 'tGeld blyft hier, en hy moet gaen
 Naer de aerde, waer de wormen
 Hem sullen komen bestormen,
 Sonder dat dien ryken man
 Sich daer voor ontkoopen kan.

MEnigen heeft alreede syn leven met geld ver-
 lost, niet alleenelyk in den oorlog, maer ook
 op de reyse ende in syne wooninge. De Schummels
 ende de Vossen die hebben al veel uyt-werkfelen ge-
 daen, alswanneer het heet, geld hier, ofte leven
 hier, waer door menigen tot syn ongeluk ontkomen
 is, die sonder het selve gelyk eenen gelaeden wae-
 gen in den morras hadde moeten verstikken. Meni-
 gen heeft met syn wit ende rood duymen kruid, sy-
 ne Kerk-meesters, Cipiers ende wachten, die hem
 op het leven gevangen hielen, soo gestreken ende
 gesmeert, dat hy, met synen alwaggelenden kop,
 kost gaen loopen. Dit geschied genoeg, ende de dae-
 gelyksche leeringe geeft het ons te kennen, dat men
 met geld syn leven, in veelderlye aenstoeten koo-

pen ende verlossen kan ; maer fulks en geschied maer tusschen de menschen die sich geerne met Balssem laeten smeeren , doch tusschen Godt ende de menschen , ende tusschen de Dood ende de menschen en gaet dese strykerie niet aen , terwyl dat Godt ende de Dood silver ende goud maer voor slyk en acht. Wat kan eenen mensch geven , om syn leven weder van Godt te koopen , als hy het selve niet geerne en soude verliezen , ofte als hy het verloren hadde ? Niet , terwyl het leven niet kan betaeld ofte verkocht worden. Het gaet als dan met fulke goud-vliegen , die tot hunne schyven seggen , gy zyt mynen troost , gelyk de kleyne kinders die van kaerten geld snyden , meynende dat sy , als sy fulks hebben , ryk zyn , maer als sy daer mede in den suyker-winkel gaen om daer iet voor te koopen , worden sy weggefonden ende geseyd dat hun geld niet goet en is.

Alfoo doet ook de Dood , alswanneer dat eenen ryken goud-worm , die heele kisten ende schepen met geld gelaeden by een gespaert heeft , alle syne Souvereynen , Guinéen ende Ducaeten soude geven , ia alle syne Juweelen , Peerlen ende Diamanten voor het leven , soo soude sy seggen , mynen vriend u geld en is niet goet. Wat meer is , alwaer't dat hy alle Koninkryken soude presenteren , gelyk den duyvel aen Christus gedaen heeft , als hy hem op eenen berg voerde , hem toonde alle de ryken des werelds , ende dat de Dood hem maer noch eenige daegen soude laeten leven , soo soude sy hem uyt-lacchen ende seggen , gy sot meynt gy als dat men overal soo veel van geld houd als by de sotte begeerlyke menschen ? Ik en achte u goed niet als slyk : 't sa pakt u voorts
met

niet uwen blinkenden meft-hoop ! weg met u geld gy moet fterven , ende gy en kont daer voor niet levende blyven.

Mydas was eenen van de rykfte Koningen van de Grieken ; maer ook den grootften gierigaert die oyt geweest is : de Heydensche fchryvers feggen dat hy gewenfcht ende ook verkregen heeft , dat alles wat hy aen-roerde in goud foude veranderen , waer naer dat hy van honger ftierf om diefwille dat alles tot goud wierd , het welke hy niet en konde eten. Maer de waerheyd van defe Fabel is , dat hy foo geldgierig was , dat hy niet en dorft het minften verteeren , ende dat hy liever hadde te fterven als van fyn geld het minfte te verkwiften. Hy verkocht alles wat hem tot fpy's en drank foude dienen , als Koren , Wyn , Olie , ende foo voorts , foo dat daer uyt voorts kwam dat alles in goud veranderde. Ten leften als daer eens in fyn land eenen hongers-nood ontftond en dat hy niet konde voor veel geld eten koopen , heeft hy in het midden van fynen fchat moeten verfmachten.

Hoe vele vind men noch tegenwoordig naervolgers van *Mydas* , die liever fouden in eenige fiektens ofte krankheden vergaen ende lyden , als wel het minfte te befteden tot voltrekkinge van hunne gefontheyd , ia het geld is hun veel aengenaemer als gefontheyd : maer als hun de Dood op de lippen fit , en dat fy sien dat fy fterven moeten , foo fouden fy wel alle hunnen fchat ten beften geven om het leven te behouden : maer als dan , al te laet. Hoe menigen en iffer niet die fynen buyk niet eens derft vol eten uyt vreefe dat hy fynen fpaer-pot te kort foude doen ; arme

ende behoeftige menſchen krygen van hun weynig byſtand ende hulpe , ter contrarie , ſy trachten met liſten ende laegen , met klaegen ende kermen , met corrigeren ende verachten , den armen werkman ſynen arbeyd , ſyn ſweed en bloed af te praemen ende te dingen , om daer mede hunnen ſpaer-pot meerder op te vullen , tot dat ſy ten leſten genoeg aen eenen mond vol aerde hebben , achterlaetende daer naer hunne ſchyven aen de gene die deſe in korten tyd ombrengen , ende worden noch vervloekt ende vermaledyd naer dat het ſelve al lange verteert , ende den ſpaerder tot ſtof geworden is.

Al-hoe-wel dat ook menigen tot ſpyt van de Dood, door ſyne goude ende ſilvere plaeten , de beſte *Doctores* ende doods vyanden uyt alle gewesten der wereld doet by hem komen , om hem noch eenigen tyd in het leven te houden , met de alder-koftelykſte Medecynen die daer oyt te vinden ſouden zyn , ia dat hy heele potten peerle-melk , en *aurum potable* uyt-dronk , ende eene heele kuyp levens Balfem verſmeerden , ſoo moet hy doch ten leſten weten , als dat de Dood is ſeggende :

By my en doet
Geen geld en goed.

Als het water, dat vergaet,
Is den menschelyken staet.

Quasi aquæ dilabimur in terram. Wy verloopen ons
in de aerde als de wateren. 2. Reg. Cap. 14. v. 14.

*Wonder is Godt in syn werken,
Mits dat alles wat'er is
Moet gaen tot bederffenis
't Geen wy dag op dag bemerken;
d'Elementen sult gy vinden'
Hoe dat sy in korten tyd
Alles wat door Godts beleyd
Is geschaepen, haest verslinden.
Vier en locht, water en aerde,
Konnen alles doen vergaen,
Niet kan voor hun blyven staen,
Schoon het is van groote waerde.
Wat noch meer is, is groot wonder,*

*Dat is, dat locht, water vier,
 Met de aerde, altyd schier
 Trachten sich te brengen onder.
 Schoon het vier door sterke winden
 Vlamt en straelt van alle kant,
 't Water kan haest desen brand
 Doen vergaen en't vier verslinden.
 Door de locht ziet men de aerde
 Droogen ende schier vergaen,
 Dat sy niet kan blyven staen,
 Maer word stof tot geender waerde.
 d'Aerde geeft ons groote stroomen
 Van fonteynen schoon en klaer,
 Elders word het openbaer
 Weer door aerde weg-genomen,
 Alsoo gaet het menschen leven
 In de wereld t'allen tyd,
 Als den elementen stryd
 In het nemen ende geven.*

DEn mensch bestaet in de vier Elementen, te weten; van Vier, Locht, Water en Aerde. Alswanneer dat eenen van dese vier overhand neemt in syn lichaem, soo gaet het met hem gelyk op de wereld kwaelyk, en hy is siek. Soo op de wereld het water ofte het vier overhand neemt, soo isser een groot gekerm, geschreeuw, geweën, gehuyl, ge-roep, en geklag, gelyk het genoeg heeft gebleken, waer halve Steden weg gebrand ende verdronken zyn. In het iaer 1724. is *Buda* door het vier ten deele verteert, ende *Madrid* ten deele verdronken, soo dat de Spaignaerden meenden dat het eene tweede Sond-vloed was.

Het stond ook te vreesen soo Godt Noë niet be-
looft en hadde geene Sond-vloed meer in de wereld
te fenden, ende door het water het menschelyk ge-
flacht niet meer te vernietigen, te lesen in het eerste
Boek *Moyfes* aen het 9. Cap. v. 11. Het water mag
nu soo sterk vallen en vloyen gelyk het begeert,
ende soo veel schaede veroorsaeken, soo kruypt het
doch weder in de aerde: soo dat men kwaelyk sou-
de kunnen gelooven hoe in de Sond-vloed soo eene
groote menigte waters op sulc eenen korten tyd heeft
kunnen in de aerde kruypen. Alsoo kruypen som-
tyds in de aerde, als het water met duyfende men-
schen, ia heele Legers, die gelyk de Sond-vloed
de heele wereld overloopen ende overfswommen heb-
ben. Ten tyde van den Keyser *Vespasianus* wiens Soon
de groote Stad Jerusaleem verdestrueert heeft in het
iaer 70. den 8. September naer Christus Geboorte,
zyn aldaer om gekomen volgens de Beschryvinge
van *Flavius Josephus* in syn 6. Boek aen het 45. Cap.
van de Romeynsche oorlogen, elf mael honderd
duysend Joden. Ten tyde van *Severus* ook Roomsch
Keyser wierd door hem verslaegen ontrent de Stad
Nicea, *Pescenius Niger* die ook Roomsch Keyser
wilde zyn, alwaer soo een groot massacre geschiede,
dat de by-liggende Rivieren heel rood van bloed
waeren. Als ook isser van den selven *Severus* eenen
slag gewonnen tegen *Albinus* ook eenen pretendent
van het Ryk ontrent *Lions*, waer soo veel dooden
bleven, dat de Riviere de *Rone* en de *Senne* heel
rood van het gestorte bloed waeren vele daegen,
soo dat het getal van de menschen ontelbaer waeren,
die onder het stryden van den geseyden Keyser *Se-*

verus dood bleven. Hoe veel duysend Israëlieten zyn in de Woestyne niet omgekomen? Waer is het groot Leger van *Darius* Konink van *Persien* met alle syne Kemels ende Peerden, die by naer heele Rivieren hebben uyt-gedronken, gebleven? Sy zyn alle gelyk het water in de aerde gesonken, ende daer en is in het minste niets van gebleven. Ah hoe veel duysend mael duysend menschen zynder niet in de aerde gesonken in korten tyd door Oorlog, Peste, Honger ende Siektens! *Terwyl dat de sonde van de menschen gelyk water in gedronken worden: gelyk Job* seyde in syn 15. Cap. v. 16. alsoo worden ook de menschen van de aerde als water ingeswolgen ende in gesogen, soo dat een ieder met *David* in synen 21. Psalm. v. 15. klaegen moet *gelyk water ben ik uyt-gegoten*. Seer naer drukkelyk schryft den wyfen *Salomon* in syne spreken aen het 30. Cap. v. 16. *De aerde heeft noyt waters genoeg, als ook het vier dat noyt seyde het is genoeg*: Alsoo sal ook de aerde noyt menschen genoeg hebben. Daerom ô mensch stelt u in tyds daer toe; want de aerde heeft alreede synen muyl wyd open gedaen om u te verslinden, gelyk eertyds den grooten visch den iongen *Tobias* verslinden wilde, den welken met luyder stemme geroepen heeft, *ô Heere, by wilt my verslinden*. Maer gy menschen roept alsoo niet, want gy en sult niet daer van verlost worden; maer tracht met berouw uwe sonden te beweenen, ende betrachten de nietigheyd van de wereld: want

Als het water, dat vergaet,
Is den menschelyken staet.

Den mensch verflind
Als rook door wind.

Defecerunt sicut famus dies mei. Myne dagen zyn
vervlogen als eenen rook. *Psalm. 101. v. 4.*

*A*ensiet eens lieven mensch waer in bestaet u leven,
Niet anders als in rook, die haestig word verdreven:
Soo haest als hy maer is, soo is hy weer verflind,
Door't trekken van de locht oft blasen van den wind:
Hy klimt seer dik en sterk, vergiert met vele verven,
En soo haest als hy klimt, siet men hem ook bederven:
Hy keert en wervel draeyt, hyvoegt hem naer de locht:
Waer hy op korten tyd ten ond'ren word gebrocht.
Syn wolken schieten uyt, al oft sy wilden hind'ren
Het belder Sonne-licht, maer haest siet men hem mind'ren:
Hy gaet, maer komt niet weer, mits hy op't selve pas
Verdwynd, verliest, besterft soo haest als hy maer was.

*Soo gaet het met den mensch, wanneer syn schoone leden
Op klimmen naer de locht met vele wervel treden,
Soo komt een bagel buy van siekte ongeval,
En slaet hem weer van daer, en hy word niet met al.
Soo word hy wederom gelyk hy was voor desen;
Als niet klimt hy om hoog, met niet word hy verwesen,
Uyt niet soo komt hy voorts, van niet word hy verblind,
Gelyk als eenen rook gedreven van den wind.*

ONder andere licht vergankelyke dingen, waer mede het menschelyk leven kan vergeleken worden, is den rook ende den damp, den welken haest ontstaet, maer ook seer haestelyk vergaet, seer nut: hy maekt soo haest als hy ontstaet eenen seer grooten ende wyd breed uyt-vloeyenden staet, maer hy valt ook lichtelyk in gruys. Alfoo is ook het leven, dat ontstaet ende vergaet haest. Gelykerwys dat den eenen rook lieffelyker van reuk is als den anderen, door de differente materien daer den selven is uytkomende, het gene op de heete kolen geworpen word: tot exempel als men op het vier worpt vilt, bokshoren, leer, ofte andere wolle voddenen, soo sal dit alles eenen kwaeden reuk voorts-brengen en men sal daetelyk seggen, het stinkt; maer daer en tegen als men Wierook, Caneel, Kruid-naegels, Storax, ende andere diergelyke daer op leyd, soo sal men den lieffelyken en aengenaemen reuk niet genoeg kunnen loven en prysen.

Alfoo is het met het menschelyk leven ook beschaepen, dien die sich met de duyvels werken, schande ende sonden, tegen hunne consciencie bevlekt, die werpt van sich eenen grooten ende ver-

achtelyken stank, den welken somtyds duert tot den wind, dat is te seggen, tot dat de Dood hem van de wereld trekt, en doch laet hy de plaetsen daer hy geweest is noch heel gecorrumpeert. Daer-en-tegen geeft ook den mensch die een heel goet en deugdzaam leven leeft, voor ende naer dat hy van den wind neder-geworpen is, eenen soeten ende liefveliken reuk van heyligheyd van sich, die veel langer duert als men kan beschryven.

Daer is ook by te betrachten, dat eenen vuylen ende vergiftigen damp vele menschen verstikt ende versmacht, daer in-tegendeel een kleyn graentjen Wierook veel kan verkwikken. Alsoo kan ons het boos leven van eenen ydelen, hoeveerdigen, gierigen, wellustigen ende ondeugd-ryken mensch veel kwaed doen, ende het goet leven van eenen goeden Christen mensch veel goet toe-brengen. Ia het gaet hedendaegs in dese wereld toe, dat eenen vuylen stinkenden bok ende een morsich mest-verken, voor het welke alle Heylige Engels ende alle Christene menschen de neuse toe houden, sich inbeeld, dat hy klaeren Amber ofte Civet is. Ia dat alles wat van hem komt goet ende aengenaem is, ende dat eenen anderen Godt vreesenden Christen, die daegelyks goede werken oeffent ende Godt alle syn doen ende laeten offert, niet anders en is als mest-balsem.

Sulke lieden heeft den Duyvel den reuk beuolen, soo dat sy het goet van hunnen even-naesten niet rieken en kunnen, ofte wel, niet rieken willen eenen lieffelyken reuk, maer wel veel liever oude ontfstekene schoen-lappen ende andere stinkende *species*, waer men menschen ende beesten mede

vergeven kan, voor Amber ende Muskus aennemen. Sulke mest-riekende mogen sich wel bedienen van eenen snuyf-toebak, waer mede sy de vuyligheyd niet uyt de neuse, maer uyt de ziele kunnen trekken, op dat sy daer door van alle onfuyverheyd soude kunnen gefuyvert worden. Sulke menschen moeten maer hunne verkeerden neuse in hunnen boesem ofte in andermans Dood-kisten steken om aldaer te rieken wat sy zyn, ende daer door den rook van deugden trachten te ontfangen, op dat sy niet gelyk in den *Apocalypsis* staet aen het 14. Cap. v. 11. als neuse-wysen hier naermaels als eeuwigen folfer, tot rook van hunne tormenten worden, den welken sal tot in der eeuwigbeyd op-klimmen.

Ah gy sterffelyke! laet ons bepeysen dat van de natuere niets goets in ons is, daer en is in ons niet als stank van onse sonden, die in de hoogte vliegt en dat alle ons leven ydel, nietig, vergankelyke ende weg-vliegende dingen zyn, de welke meer fuyveringe van noode hebben als wy wel bepeysen, op dat wy ons wel bepeysen, om te komen in de plaets van eenen ydelen damp van onse eygene liefde, naer den standvastigen trachten, gelyk den Apostel *Paulus* spreëkt in synen tweeden Brief aen de *Corrinten* in het 2. Cap. v. 16. *Wy syn voorwaer eenen reuk des doods, ende ter dood*, maer wy moeten trachten te komen, gelyk voorder staet, tot den anderen *eenen reuk des levens ende ter levens*: Want het sal doch een mael met hun heeten. *Defecerunt sicut fumus dies mei,*

Den mensch verflind

Als rook door wind.

Het leven is een Dobbel-spel ,
Met de Dood wint niemand wel.

Æstimaverunt lusum esse vitam nostram. Sy hebben
gemeynt dat ons leven een spel is. *Sap. 15. v. 12.*

*N*aer dat ik u heb geseyd ,
En de reden uyt geleyd ,
Dat het menschen leven
Moet als den rook versweven ,
Soo seg ik u ook metter daet ,
Als dat het in een spel bestaet ,
Het geen in korte tyden
Sich kan verloren leyden.

Geduerig is den mensch gereet
Te spelen dat hy niet en weet
Met't eynde van syn leven ,
Sonder daerom te geven.

Hy stelt hem dikwils in gevaer,
 In kwaede plaetsen hier oft daer,
 Waer dat by sonder faelen
 Het Dood-geld moet betaelen:
 Hy steunt op eenen dobbel-steen,
 Het welk ook is een doode-been,
 En van dees Doode oogen
 Is by somtyds bedroogen.
 Veel zynder die dan hier, dan daer
 Met spelen trachten voor en naer
 Hun ongeregelt leven
 Den vollen toom te geven:
 Maer op het leest de Dood komt aen
 Om ook met hun te spelen gaen,
 En eer sy heeft begonnen
 Heeft sy al half gewonnen:
 Den mensch speelt eerst, daer naer de dood.
 Die speelt en wind, dan is in nood
 Den speelder soo ervaeren
 Met d'banden in de haeren.
 Het vloeken, sweiren dat staet by,
 Maer Jouffrouw Dood seyd, sa met my
 Moet gy naer d'aerde treden
 Sonder veel sotte reden.
 De kans die is met u verdrayt,
 U spelens lust is nu gepayt,
 Gy sult niet meer naer desen
 Soo sot naer't spelen wesen.

DE eygen-baetige gewin-fuchtige ende eer-vergetene Speelders ende Dobbelaers, lieden smyters ende Borse ydelaers, als ook alfulke konstvoerders, de welke meynen dat het leven anders niet

als een tyd passeringe is, en dat den wandel des levens anders niet en bestaet als in een tydelyk gewin, dese worden seer bedrogen als wanneer dat sy met de Dood spelen: waerom? Om dat sy de dobbel-steenen soo wel weet te knippen, dat sy altyd twelf oogen werpt, met haeren vinger als dan niet alleenelyk op de steenen wysende, maer ook op de ure die verlopen is. Met wie dat sy speelt ofte niet, die verliest altyd, al soude hy ook noyt verloren hebben. De oorfaeke van sulke wanhope is, terwyl dat hy geduerende syn leven niet veel aen de Dood gepeyst heeft, ende dat hy nu, doch al te laet, gewaer word dat hy *la Bête* is, moetende syne door speel vergaerde, ende gestolene Ducaeten ofte Kroonen, als ook syn leven, ende syne saligheyd verliezen, sonder in het minste de macht te hebben om den haesak te kunnen spelen, gelyk hy met andere dikwils gedaen heeft. Ah hoe vele zynder alsoo op korten tyd al spelende mat ende dood gespeelt, al eer dat sy sulcx voorsien hadden.

Den beroemden Pater *Delrio* verhaelt in eene plaetse, dat hy eenen Edelman gekent heeft van eene groote reputatie, die in syn leven het kaartespel soo bemint hadde, dat als hy op syn sterven lag, noch kaarten vraegde, op dat hy ten minsten, terwyl hy doch niet meer spelen en konde, van andere soude sien spelen. Ofte hem dit vervloekte gebed-boek in syne leste ure heeft kunnen troost by brengen, die hy noodig hadde, dat sal hy sekerlyk seer wel tot synen interest geweten hebben. Ah ongelukkig heeft men gespeelt, als men door het spelen het leven verliest. Hoe bedroeft sich meni-

gen ongetrouwen Soldaet als hy om syn weg-loopen op een Trommel moet spelen om syn leven : hoe haest is het selve verlooren , ende als aen sulck verlies ook het verlies van het eeuwig leven hangt , soo is het verlies ende de schande noch grooter ende onvergetelyker als wel het eerste.

Eenen bekenden schryver seyde , dat binnen Parys eenen fekeren Heer van qualiteyt , maer eenen grooten speelder zynde , op eenen tyd alle syn by hem draegende geld hadde verspeelt , ende niet genoeg gespeelt hebbende , vroeg aen synen tegenspeelder om op syne reputatie het spel te vervolgen , het welk hy toestont , niet-tegenstaende den geseyden Heere verloor in seer korten tyd noch twee duysend Patacons , waer voor den anderen eene obligatie vraegde , waer op den verliefer daetelyk ia seyde , ende gaende in eene andere kamer alwaer hy pampier ende ink vond , soo schreef hy dese woorden aen synen ontfanger : *Gy sult betaelen aen den bringer deser , twee duysend Patacons die ik hem schuldig ben , ende de selve stellen op myne rekeninge.* Eenen anderen die achter desen Heer stont ende het briefken las , seyde tegen eenen van syne cameraeden die daer ook stont : *eene sulke somme is bekwaem om my uyt den nood te helpen.* Den verspeelder dit hoorende , nam een ander pampier ende schreef noch eens aen synen ontfanger , *ende gy sult voor de tweede reyse noch eens betaelen aen den bringer deser twee duysend Patacons , op myne rekeninge.* Soo haest als dit was geschreven nam hy het briefken ende stak het over syne schouders , seggende : *siet daer myn heer gaet ende ontfangt dat geld ende belpt u uyt*

urwen nood, sonder eens om te sien aen wie dat hy het selve briefken heeft gegeven; aldus opstaende ginck weder naer de kamer waer dat het spel was, en hy heeft ook noyt geweten aen wie hy dat geld, hoe wel hy het heeft moeten betaelen, gegeven heeft.

Dit moet sekerlyk geen en geld-gierigen speelder geweest hebben, terwyl dat hy naer soo veel te hebben verloren, noch soo veel geeft om eenen anderen uyt den nood te helpen; maer hoe vele zynder alsoo in de wereld te vinden? Weynige sekerlyk, want alle de speelders trachten met listen ende laegen door bedrog het geld ende goed uyt andere lieden handen te trekken, en soo sy iet verliezen, soo hoort men anders niet als vloeken ende sweiren, Godt en alle syne Heyligen lasteren ende beschimpen, ia sich selver de haren uyt het hooft trekken, ende uyt desperatie met de Dood spelen ende hunne ziel voor eeuwig aen den duyvel geven, ô gy fotte ende dwaefse speelders, overpeyst u eynde ende denkt wat dat gy doet in sulken occasien.

Eene sekere Gravinne in Duytsland was soo eene groote lief-hebster van het spelen, dat naer dat sy alle haere Goederen, als ook Koetsen ende Peerden verloren hadde, haer selven op het spel stelde met alles wat sy aen ende om hadde: den Cavalier die alles van haer gewonnen hadde wat sy hadde, namp dit ook aen: maer in korten tyd hadde sy haer selven mede ook verloren, soo dat sy niet meer haer eygen was, nochtans den Cavalier die haer ende alle haer goed hadde gewonnen, seyde, tegen dese Gravinne, *Mevrouwe, is het saeken dat gy my belooft niet meer te spelen, soo sal ik u wederom vry laeten,*

daer beneffens alles restitueren wat ik van u hebbe gewonnen. Maer dese fotte speelster gaf tot antwoord, *dat sy liever syne Slaevinne ende Dienst-maegt wilde wesen, als haer leven lank van sulke plaister gescheiden te zyn.* O onverstandige Vrouwe! daer zynder vele die uwe kwaede genegentheden involgen, sy willen alleenelyk geene slaeven van eenen redelyken ende liberaelen Cavalier wesen: maer sy zyn liever Slaeven van den Duyvel als dese fotte driften achter te laeten: maer hoe het met hun dan ten lesten vergaet, dat kan een ieder wel bepeyfen.

Het menschelyk leven is gelyk het Tiktak-spel, het welk verkeerren genoemt word. Gelykerwys in dit spel niet alle worpen geraeden gelyk men se soude begeeren, soo moet de wetenschap van de Dammen te setten het meeste daer in doen, dat door de ongelukkige steenen word belet ende verwerd. Alsoo en lukt het in ons leven ook niet wel gelyk wy wenschen; maer den dien, is seer wys die seer wel met opene oogen syne fauten en onvallen weet voor te komen, ende te veranderen om alsoo met geduld het selve te winnen, voornaementlyk op het eynde van het selve wel acht te nemen, wel wetende dat het spel een eynde nemt, ende dat als dan de Dammen ende de Teirlingen door malkanderen gesmeten worden, alsoo moet ook ons leven een eynde nemen, ende de Dood, schoon dat wy verloren ofte gewonnen hebben, broek ende slaep-rok overleveren ende haer gewonnen geven, daerom is het ook dat sy roemt:

Het leven is een Dobbelspel,
Met my en wind niemant wel.

Het Leven verschuyft
Als een Bloem die ruyft.

Cecidit Flos. De Bloeme is gevallen. Isaias 40. v. 7.

*Mensch, die anders niet en doet,
Als om uwe bleeke kaeken
Rooder als een Roos te maeken,
Ey, ik bid u, zyt soo goet,*

*En gaet eens in eenen hof,
Waer de schoone Bloemen bloeyen,
Die met schoone verven groeyen
Door behulp van slyk en stof.*

*Overdenkt eens hun begin,
En het eynde daer beneven,
Sy sullen u stoffe geven,
Wat u levens loop heeft in.*

*Gy sult sien hoe sy seer schoon
Met veel aengenaeme geuren,
En met veel derley couleuren
U seer klaer stellen ten toon,*

*Hoe dat ook u schoon gelaet
Sal als sy moeten verderven,
En uyt dese wereld sterven;
Schoon gy schoon in't aensien staet.*

DEn Heyligen Apostel *Jacobus* verkondigt aen de ryke van dese wereld, in synen Epistel aen het 1. Capittel eene slechte tydinge, als hy schryft in syn 10. en 11. v. *Den ryken sal vergaen gelyk eene bloeme; want de Sonne is op-gestaen met bitter, ende sy heeft het boy verdort, ende syn bloeme is af-geval- len, ende de schoonheyd haerder gedaente is vergaen, alsoo sal den ryken ook verdwynen in syne wegen.* Al wat hier van den ryken verklaert word, dat seyde ook den Propheet *Isaias* in syn 40. Cap. tegen alle menschen seggende: *Alle Vleesch is gras, ende alle syne glorie is als de bloeme des velds, het gras is ver- droogt, ende de bloeme is af-gevallen; want den aefem des Heeren heeft daer op geblaesen, waerachtig het volk is gras.* Het selve seyde ook den Heyligen Apostel *Petrus* in synen eersten Epistel aen het 1. Cap. v. 24. *Job* ende *David* hebben van dese verdwy- nende bloeme een schoon liedeken gesongen gelyk daer staet in het 14. Cap. v. 1. en 2. *Eenen mensch van eene Vrouwe geboren zynde leeft korten tyd, en- de word vervult met vele kwaelen. Hy komt uyt gelyk eene bloeme, ende by word vertreden.* Ende in den

102. Psalm. *ψ.* 15. en 16. staet : *De dagen der menschen zyn als gras ; ende gelyk eene bloeme op het veld sal by uyt - droogen. Want daer sal eenen wind overwaeyen , en by sal niet staende blyven noch syne plaetse kennen.*

Alfoo is het seer te verwonderen , waerom dat ons den Almachtigen Godt soo dikwils laet weten dat alle menschen de bloemen gelyk zyn , de welke eer men het voorfiet verslenssen , ende hunne schoonheyd ende çieraed verliezen ? Sonder twyffel om dat dese gelykenisse sich daer op seer wel laet voegen : want wat is den mensch meer gelykende als eene bloeme ? Ende wat is de bloeme meer gelykende als eenen mensch ?

Eene bloeme die gaet eerst uyt haere klester seer soetelyk meer ende meer op , ende soo haest als sy de warmte der Sonne is voelende , soo wascht sy beter ende sterker heel verborgen tusschen haere blaeders , tot dat sy naer vele ongemakken van wind , regen , hitte , ende koude , haegel ende donder , haer schoon aensicht laet sien : maer hoe lange ? Korten tyd : want de blaeders , die soo schoon praelen ende prangen , vallen af , worden vertreden ende vergaen.

Eenen mensch word in syn moeders lichaem ontfangen , ende door de natuerelyke warmte gekweekt , in het verborgen soo lang wassende , tot dat de ure synder geboorte aengekomen is ; als dan heft hy syn hooft ten voorschyn om het Sonne-licht ende eene vrye locht te genieten , wassende als dan tusschen veel aenstooten , onrust , smerten ende kinder-siek-tens geduerig grooter ende grooter , tot dat hy eene

volkomene gesteltenisse krygt, als roode kaeken ende lippen, kracht ende sterkte, aengenaemigheyd ende schoonheyd: als hy soo verre gekomen is, geene bloeme kan op haere schoonheyd soo sterk roemen als hy, geene Roose is soo gloyende rood, geene Lelie soo wit, geene Tulipant en kan de oogen soo seer verlustigen als hy, het is eenen schoonen *Abfalon*, eene schoone *Esther*, eenen kloeken *Narcissus* ende *Narcissa*, welkers gelaet gepresen word van de heele wereld, soo dat *Paris* ende *Helen*a voor hem moeten fwichten, sy sien uyt al oft sy eerst waeren uyt een ey gesloeftert, den Schilder kanse niet soo schoon verbeelden met syne kostelyke verven, ende dese Engelsche aengenaeme miene niet genoeg uyt-drukken ende op-helderen; maer ah! gy af-vallende ende verrottende waer! ô ydelen bloemen kraem van alle menschelyke schoonheyd ende çieraed gy valt van uwen steel, men treed u met voeten ende gy word tot slyk ende aerde: en wannneer? Kort naer dat gy u hebt laeten sien: want soo haest als de Roose, de Tulipant, de mayen gelykende geçierde Lelie door haeren lieffelyken reuk, meer van Apotekers als van haer selven, ende door haer blofende blaeders, meer door Vermilioen ofte Carmin, als andersins begint te praelen, ende te prangen, soo komt den Hovenier, dat is de Dood, ende knipt haer met eenen keer den kop van den steel af, als dan is het al uyt-gepronkt ende uyt-gewassen, ofte wel daer komt eenen noord oft heeten suyden wind, ofte wel een ander ongeval van

onweder, eene Muys, eenen Vogel, eene Risp oft diergelykx, ik meyn eene kwaede begeerte, groote gramschap, raefernye ofte andere passien, ende knagen van onder den steel af dat sy vallen ende vergaen moeten.

Niet alleenelyk en geschied fulkx aen de schoonste menschen, maer ook aen de leelykste apen-ge-sich-ten, de welke anders niet en doen als het selve, het welk sy leelyker maeken als het is, vol witsel-stryken ende dan daer op een deel Vermilioen smeeren, soo dat sy daer uyt sien gelyk de Poppen die men by de kramers ten toon stelt. O gy fotte menschen, die uwe vuyle rotte tanden schuert ende vryft, uwe naer sweet-stinkende hairen smeert ende poedert, ende u berumpelt vel met wit ende rood, als ook met swert beschildert, om te scheynen van buyten schoon ende aengenaem gelyk eene bloeme; maer van binnen alreede versien met maeyen ende wormen, die gereed zyn om de rest van u lichaem te verteren, gelyk de bloeme van de rispen, ende andere roerende fenyn op-geëten ende verdorven worden; schoon dat gy u palleert, bekrolt, bewit, besmeert, bebalfemt, berookt ofte beplekt om fraey te scheynen als eene bloeme, daer gy het van nature niet en zyt, soo komt doch de Dood en snyd den draet des levens af, ende doet dese menschelyke Sonne-bloeme ter aerde vallen. *Cecidit flos*: heet het als dan, myne schoone liefste, myne fraye dochter, myne lieffelyke suster, mynen aerdigen broeder, mynen goeden man oft vriend is in het stof der Dood. De straelende oogen zyn gebroken, de rode kaeken zyn verblaft, het Lelie wit lichaem is

verslenft. O fchoonheyd! ô ydelheyd! die fich daer in mis fiet, die is gelyk den dien die hem verliest in eene fchoone bloeme: maer hoe haest verslensfen fy alle beyde! ende aen fulke lief-hebbers en blyft niet over als inbeeldinge ende klachte. Ah wat fchae-de dat foo eene edele bloeme foo haest moet ver-gaen! dat is, dat foo eenen frayen menfch, wel geleert, wel op-gebrocht ende wel met deugden be-gaeft fterven moet! en hoe meer dat men fich daer over bedroeft, hoe weyniger vraegt de Dood daer naer, want defe bloeme vyandinne en heeft daer van geen gevoelen; maer haer fpreêkwoord is, hoe fchoonder hoe liever, met defe reden,

Het Leven verfchuyft
Als eene Bloeme die ruyft.

De Sonne klimt seer schoon en klaer,
Maer sy verdwynt seer haest daer naer.

Oritur Sol, & occidit, & ad locum suum revertitur.

De Sonne staet op, ende gaet onder, ende sy
keert wederom tot haere plaetse. *Eccl. 1. Cap. 7. 5.*

Het belder Sonne-licht met syn vergulde straelen
Siet men in't firmament op-klimmen ende daelen.

Soo haest Aurora heeft de duyster-nacht veriaegt,

Toont sy ook haer gelaet, dat ieder-een behaegt.

Dien aengenaemen glans lokt alles uyt de koten,

Trekt alles voor den dag wat dat'er is besloten,

Ontdekt wat door den nacht weg en verborgen was,

't Sey vruchten, bloemen, kruid, boom, blaeders,

loof of gras:

Ten leest, al wat'er is te vinden op de aerde

Word door het Sonne-licht gebrocht tot syne waerde,

Sy klimt tot ieders vreugt met straelen even klaer,

Maer ab! sy sinkt en daelt, seer korten tyd daer naer

*En gaet den schoonen glans uyt ons gesicht verdolven
Achter een groote klip, oft wel onder de golven ;*

Dan is haer schoon gelaet gerukt uyt ons gesicht ,

En alles wat'er leeft ontrooft van't elder licht ,

Mits sy weer is gekeert van waer sy is gekomen ,

Sy heeft eerst een begin , daer naer een eynd' genomen ,

Om doch te doen verstaen aen alles wat'er leeft ,

Dat die heeft een begin ook haest een eynde heeft.

Alles wat in de wereld is te vinden klimt ende daelt wederom neder, en daerom en isser niet met allen te vinden dat onder de Sonne stantvastig staen blyft. Sy selver gelyk de heele wereld sien kan, gaet op ende onder, dat is te seggen, dat sy wederom keert van waer dat sy gekomen is, trekkende alsoo van haeren op-gank door den middag naer haeren onder-gank. Den Wind die draeyd rinks om ende om, door-waeyende ende door-blaefende alles, en ten lesten laet hy hem weder vinden, waer hy begonst heeft. Alle de stroomen ende de water-vloeten loopten naer de zee, ende de zee en loopt daer om niet over; maer worden met het selve zee water wederom vervult, het zy door de straelen der Sonne ofte door eenen anderen middel beter bekent aen hunnen Schepper als aen ons, soo dat doch de selve altyd vloeyende en loopende blyven, waer van den *Ecclesiasticus* voorder en klaerder is Philosopherende in syn eerste Capittel. Alsoo gaet het ook met de menschelyke Sonne te weten: het leven, eerst op, ende daer naer met de Dood onder: menig-mael gaet hy lustig ende vrolyk op, en daer naer weemoedig ende bedroeft onder: ook wel gaet hy bedroeft op ende seer verblyd onder. Nu vraeg

ik, wat dat beter is? Als de Sonne onder gaet in eene lieffelyke soet straelende verve, soo belooft sy ons eenen schoonen volgenden dag? Maer gaet sy onder tusschen dikke mistachtige ende duyftre wolken, soo moet men niet twyffelen oft sy sal ook alsoo op-staen, ende eenen droeven dag maeken. Hier van behoort gy, lieven mensch een exempel te trekken ende te peysen, dat alswanneer gy met een goede Conscientie, vast geloof ende betrouwen, wel gemoed ende blydelyk onder-gaet, ofte om beter te seggen sterft, soo sult gy sekerlyk wederom met de selve klaerheyd op-staen, ende in den iongsten dag, als wanneer het lichaem ende ziele weder sal vereenigen, verscheynen veel klaerder als de tydelyke Sonne met groote blydschap ende vreugde voor den Rechter-stoel van uwen Saligmaeker, om te genieten het gene hy ons al-te-mael belooft heeft: Maer als gy onder-gaet sonder geloof ofte boetveerdigheyd, omringt met dikke mistachtige wolken van sonden, sal seker uwen op-gank wederom droevig, duyfter, mistachtig ende ongelukkigen dag zyn, waer dat u verteert lichaem alsoo gestorven zynde, weder sal met de ziele vereenigen ende eeuwelyk naer de grouwelyke duyftre Helle gestooten ende gebannen worden. O! ongeluksaligen onder-gank; ende noch veel ongelukfaler sal als dan wesen den op-gank die daer naer sonder twyffel sal volgen.

Gelykerwys eene Bruyd sich hertelyk verheugt alswanneer sy des morgens ontwaekt, gewaer wordende den schoonen ende aengenaemen dag dat sy van haeren Bruydegom ter Kerke en naer haere

flaep-kamer sal geleyd worden, soo fullen sich alle geloovige Christenen, naer dat sy fullen van dese wereld gescheyden zyn, ook verheugen ende verblyden, als den schoonen ende klaer-blinkenden dag des Oordeels sal verschynen, om als dan van hunnen Zielen Bruydegom *Christus-Jesus* met alle teekenen van vreugde geleyd te worden in de eeuwige wooninge syns Vaders, die van der eeuwigheyd voor hun bereyd is; ô aengenaemen dageraet! ô vreugt! ô blinkende Sonne, voor de gene die als dan fullen verschynen met het Bruylofts-kleed der deugden, gy en sult in alle eeuwigheden niet verduyfteren, maer altyd bestraelen de Zielen, dat is te verstaen de Bruyten van *Jesus-Christus* onsen Saligmaeker.

Maer gelykerwys eenen kwaed-doender wiens Vonnis van den Rechter uyt-gesproken, den dag synder Executie is vreesende, alsoo fullen ook vreesen alle onboetveerdige sondaeren den lesten dag des Oordeels, voor de vreeselyke donderende woorden beschreven by *Mattheus* aen het 25. Cap. v. 41. *Gaet weg van my gy vermaledyde in het eeuwig vier, dat den Duyvel ende syne Engelen bereyd is.*

Alsoo seer lieve ende beminde Christenen, is het saeken dat gy dese blixem-straelende sententie ofte donder-vlaegende woorden niet begeert te hooren, soo bekeert u heden ende geenfins morgen, op dat de Sonne der bermhertigheyd Godts, die tot nu toe alle dagen heeft geschenen, aldan in den lesten dag u ook mag bestraelen ende bescheynen, ende bepeyft uytdrukkelyk dese woorden:

De Sonne klimt seer schoon en klaer,
Maer verdwynt seer haest daer naer.

Lieven Boer gaet met my mé
Want gy moet in myne fné.

Messis quidem multa. Den Ooft is menigvuldig.
Matth. 9. v. 37.

*De Boeren op het Land zyn altyd in beswaeren
Om bunnan Ooft in tyds te snyden, te vergaeren,
Sy duchten dag op dag, sy loopen naer het veld,
En sien oft dat het Graen tot snyden is gesteld.
Sy vreesen dat den wind, oft wel de bagel vlagen,
Den regen oft den stroom het selve neer sal iaegen;
Aldus zyn sy beducht voor sulc een ongeval
Die arbeyd, saet, en sorg brengt tot een niet met al.
Soo haest de vruchten syn gewassen in de ayers
Hy wenscht den schoonen tyd, tot voordeel van de mayers,
De warmte van't saisoen, den beeten Sonnen-brand.
Stoort hem niet in het werk, noch iaegt hem van het
land,
Hy werk, by sweet, by vroet met vreesen en beduchten,*

*Om in de ſchuer te ſien ſyn ſeer beſorgde vruchten,
En als het alles is bevryd van tegenspoet,
Soo komt de Dood en ſpreékt: gy in myn ſchuere moet.*

DE Boeren zyn rechte Slaeven der Edel-lieden, principaelyk in het Koninkryk Bohemen, alwaer ſy lyf eygen de ſelve toebehooren, dat is te ſeggen, dat den Boer over hem ſelfs niet en heeft te diſponeren, veel minder over het gene dat hy met ſynen ſueren arbeyd ende in het ſweets ſyns aenſichts is winnende: hy is geboren onder het iok ſyns Meesters, hy is verplicht eene Vrouwe te nemen volgens het goet-dunken ſyns Meesters, ſyne kinderen hooren toe aen ſynen Meester, ende hy en werkt voor niemant als voor ſynen Meester, *Summa Summarum*, alles wat hy beſit, alles wat hy beſpaert, alles wat hy verdient, alles wat hy om en aen heeft, ende alles wat hem Godt ende de natuere is gevende, is tot gebruyk, tot onderhoud, tot voldoeninge en ten dienſte van ſynen Meester. O ongelukkig Boeren leven! ô ongelukkigigen ſtaet, wat lot is u over het hooft gevallen? Dat gy alſoo verplicht ende gedwongen zyt te ſlaeven ende te werken voor den dien die u meer ſlaegen doet geven als goede beten? Eylaes de antwoord daer van is, landelyk zedelyk: Het is de maniere, het gebruyk ende de Coſtumen van Bohemen, daer en is niet aen te verbeteren, den Boer is eene ſlaef ende hy moet een ſlaef blyven tot dat hem ten leſten de Dood, meesterſſeder meesteren van ſyne dienſtbaerheyd komt verloſſen.

Niet-tegenſtaende kan de verbeteringe lichtelyk gevonden worden, niet van den Boer, maer van

den Meester, als hy syne begeerlykheyd, syn stuerheyd, syne inbeeldende hoogheyd eenigfins soude willen versachten: als hy eens soude willen overpeysen, dat hy in het graf naest synen slaevenden Boer sal liggen, niemant en sal kunnen onderscheyd maeken welke geraemtens van den Edelman ofte van den Boer de schoonste oft Edelste fullen wesen. Overpeyst dan eens gy Meesters, die gestaedig u dienst-boden verdrukt, die noyt te vreden en zyt met het gene sy doen, die altyd weet te klaegen ende te kermen over syne luyheyd, dat hy den kost, noch den loon niet weerd en is die gy hem geeft, dat gy hem onbermhertelyk doet kerkeren, slaen, stooten ende honger lyden, als hy volgens uwe capricieuse gepeysen niet genoeg en voldoet volgens uwe begeerte. Overpeyst seg ik noch eens, dat u de Dood ten lesten sal even veel eer aen doen, ende haer niet laeten aengelegen zyn oft gy den knecht ofte wel den Heere zyt.

Menigen getrouwen knecht nochtans, die aen de dienstbaerheyd verplicht is te blyven, tracht met alle oodmoedige onderdaenigheyd synen Heere te dienen, te gehoorfaemen ende profytig te zyn, soo lange als het mogelyk is: als dan is hy ook gepresen, gestreelt ende bemint: maer soo haest als syne leden verflauwen, ende dat hy door al te grooten aerbeyd gedaen in syne ieudige iaeren begint te verfwakken, soo gaet het met hem als met den hond van *Esophus*, die door ouderdom niet meer soo heftig het Wilt konde naersetten, geslaegen ende met voeten getreden wierd gelyk dese naervolgende fabel is leerende:

Een en Ionker had bebaegen,
 Om gestaedig te gaen iaegen,
 Tot dien eynde eenen bond
 Hy seer fel en dienstig vond:
 Desen kost met raffe stappen
 Haestig vangen en betrappen
 Alle dieren die by maer
 Eenigfins en wierd gewaer;
 Doen wist hem den Heer te streelen
 En een beetjen me te deelen
 Van den Hert oft van den Haes
 Dat by brocht aen synen baes:
 Maer naer iaeren, maenden, daegen,
 Sag den Ionker seer vertraegen
 Synen bond, die dapper aen
 Met hem achter't Wilt kost gaen.
 Syne styve oude leden
 Kosten met soo groote schreden
 Niet meer volgen, om den Heer
 Te voldoen in syn begeer:
 Daerom kreeg by deftig slaegen,
 Dat den bond begonst te klaegen
 Seggende, ach meester, ach!
 Peyst op mynen iongen dag,
 Als gy van my profiteerde,
 Daerom wast dat gy my eerde,
 Ende nu in plaets van brood
 Kryg ik slaegen, schimp en stoot.

SOo en gaet het niet alleenelyk met de Boheem-
 sche Boeren, maer ook met vele dienst-boden,
 die in hunnen iongen tyd de Meesters ende de Vrou-
 wen wakker ende dapper hebben gedient ende by
 gestaen met groot profyt ende voordeel: maer soo

haest als fy door ouderdom verflouwen, worden fy veracht, verftooten ende iammerlyk weg-geiaegt. Daerom gy Meesters, fiet wat gy doet en hoort eens naer de woorden van den *Ecclesiasticus* aen syn 7. Cap. v. 23. en 24. den welken klaerelyk segt: *En kwetst den knecht niet die in der waerbeyd is werkende, noch den buerlink die u synen aerbeyd geeft. Bemint eenen verstandigen dienst-bode als uwe ziele ende berooft hem niet van syne vrybeyd noch en verlaet hem niet in aermoede.* Dese lesse word ook gegeven door den Apostel *Paulus* in synen Brief tot de *Ephesen* aen't 6. Cap. v. 9. naer dat hy de knechten vermaent hunne Heeren goet te doen, soo seyde hy ook: *gy Heeren doet bun-lieden van gelyken ende laet achter alle drygementen, terwyl dat gy moet weten, dat den Heere van u ende van bun-lieden in de Hemelen is, ende dat de uytnevinge der Persoonen by hem is van geender waerde.* Tot de *Coloffensen* segt den Apostel voorder in syn 4. Cap. v. 1. *Gy Heeren doet uwe knechten dat regt ende redelyk is, wetende dat gy ook eenen Heere hebt in den Hemel.*

Maer wat helpen de woorden van *Jesus Sirach* ende van den Apostel al veel? Menigen Meester meent dat het hem wel staet ende dat hy daer door syne eere vermeerdert: als hy syne dienst-boden kwaelyk tracteert ende mishandelt, niet-te-min sal hy eyndelyk van de Dood ook den knecht moeten zyn, ende oft hy begeert ofte niet naer haere dorre pypende toonen moeten dansen, ende daer naer, soo hy hem niet betert, noch moeten den knecht zyn der Duyvelen in de Helle.

Gelykerwys wy maer en hebben gesproken van de Boheemsche Boeren ende Knechten daer by gevoegt

de welke maer effectivelyk knechten ende flaeven zyn, foo vind men in andere Landen wederom Boeren die voor hun felven werken ende vroeten, die men gemeynelyk Pachters noemt, die hebben foo wel als de eerſte, hoe wel veel beter, hunne aenſtooten: de Pacht-heeren die weten ſynen aerbeyd foo wel te plukken ende te gebruyken als de lyfeygene Heeren, ende al wat den Heere niet doet, dat doet ſynen Rent-meester; doet het den Rent-meester niet, foo doet het den Meyer; doet het den Meyer niet, foo doen het de Soldaeten, de welke ſich ſonder dat, Heeren van Neem-weg laeten noemen. Dan hoort men dikwils, Boer, ſchelm, geld hier, vleefch hier, viſch hier, bier hier, wyn hier, brandewyn hier, heſp hier, duyven, kiekens, ofte capuynen hier, ende foo voorts. Ende al-hoe-wel dat den armen-ſnul noch foo ſeer ſyn hooft krabt ende daer doorſyn Opper-parlement in confuſie ſtelt, foo en helpt doch dit niet met allen. Daer hy foo lange over heeft geſpaert, ende in de aerde geconſerveert tegen de roofachtige Vleer-muyſen ofte Egyptiſche Land-loopende muys-koppen, moet als dan ten voorchyn komen, al-hoe-wel het gras eene elle lank daer over gewaſſen waer, ten zey dan dat men hem het hooft ende de borſe foo ſterk incommodeert, dat hy daer door op-roerig word, ende beneffens ſyne gebueren de Seyfel aen-grypt, ende ſich neven de Dood ſtelt om ſyne verdrukkers neder te maeyen: want niemant kan met dit inſtrument beter omgaen als de Dood ende de Boeren, tot ſpyt van alle dappere ende raffe vecht-meesters.

Ook ſynder vele fotte, dwaefe, ſlimme, ende onboetveerdige Boeren, die hunnen even-naeſten

benyden ende mis-gunnen dat het met hem wel gaet,
 fy soeken alderlye listen om hem ten onderen te
 brengen, tot dat fy als het den nood vereyscht van
 alle hunne gebueren verlaeten worden, oft nu soo
 is, fy en draegen hun dat niet aen, ende peysen dat
 fy geene hulpe noodig hebben, maer als fy in pe-
 rykel staen, soo gaet het met hun gelyk de Fabel van
Esopus leert, ende den onnoofelen moet het gelag
 betaelen: gebleken aen de Muys die onnoofel was
 in haere daeden, als volgt:

*Eenen Boer van alle syden
 Moest behaeten en benyden* ¶
*De gebueren die by maer,
 Ryker docht als by en waer.
 Eens als by hem wou verblyden,
 En een vreugdig leven lyden,
 Gink by maeken voor plaisier
 Aen syn buys een vreugde vier:
 Maer de vlamme door bet wayen
 Kwam tot in syn dak te swayen,
 Hy aensag den grooten brand,
 Niemant vond by aen de hand
 Om met hem bet vier te blusschen;
 Doch soo sag by onder-tusschen
 Vluchten uyt den brand een muys,
 Die geweest was in syn buys,
 Hy greep die met boose handen,
 Seyde, gy sult mede branden,
 Hebt g'in't goet my by gestaen,
 Gy sult ook in't kwaed vergaen;
 En by wierpse seer grammoedig
 In bet vier, dat daer soo spoedig*

*Heel syn buys in affchen brocht,**Daer by noyt badt op gedocht.*

De Dood maeyd de menschen, gelyk als de Boeren het gras op de weyden: ende al-hoe-wel men de menschen moordster maer alleenelyk met de Seyfel ende niet met de Sichel verbeêld, soo verstaet sy het gebruyk der selver niet te minder: want in den Oost-tyd als de Ayers beginnen te bukken, ende dat sy grauw, dorre ende grys zyn geworden, waer voor den Boer genoeg geforgt ende gevreesst heeft, soo komt hy ende snydse van de aerde, om die met alle neerstigheyd in syne Schuere te vergaederen. Alfoo gaet het ook met de vruchten der dood, soo haest als sy siet dat de Menschen-hoofden beginnen te witten ende te bukken, nemt sy haere Seyfel ende ruktsse van de aerde. Soo gaet het Heer Pachter, ende de Dood kan u soo wel af-maeyen als gy het gras, toonende daer door, dat u leven niet anders en is als eenen Koren-was, den welken seffens opschiet ende daetelyk moet vallen, ende dat om u eenen spiegel te geven, waer gy u eygen selven gestaedig kont in besichtigen. Daer in moet gy leeren dat het u niet geoorloft en is het goede graen met kwaed te mengen, ende alfoo voor heel goet te verkoopen: Dat gy uwe ploeg niet te seer besyden en drukt, op dat sy niet en snyde in de aerde van uwen even-naesten, en de selve op uwe erve werpt.

Als gy lang genoeg gewerkt, gefayt, geplant, en gemaeyt sult hebben nevens de Dood, soo sult gy ook ten lesten van haer by den arm gevat worden, uwe Seyfel ontrukt ende met dese woorden, gelyk een stroey-halmken ter neder gehouwen worden:

Lieven Boer gaet met my mé,

Want gy moet in myne sné.

Trotsen mensch gy zyt voorwaer
Mist en Nevel voor en naer.

Vita vestra vapor est ad modicum parens. U leven is
eenen damp, die luttel tyds gesien word.

Jac. 4. Cap. v. 15.

O Menschen overpeyst, waer in bestaet u leven,
In Nevel ende Mist, die van de aerd' ontsaet,
En die in korten tyd verdwynt en weder gaet
Ter plaetse waer dat hem het leven is gegeven.
Soo haest Aurora blickt, klimt by, en laet ons blyken,
Dat hy vol vochtig damp en kwaede reuken is,
Die alles wat'er leeft maer dient tot ergernis:
En soo de Sonne schynt, is hy verplicht te wyken.
Den oorspronk is seer schoon en aengenaem in wesen,
Die door den dageraad schynt als te zyn geciert,
Maer als hy is verspreyd en t'allen kanten swiert,
En baert hy niet als stank, dat uyt hem komt geresen.
Soo gaet het met den mensch, den welken word geboren

*Door ſchoonen dageraad met leden gepaleert ,
 Doch hoe hoog dat hy klimt, hy moet weer zyn verneert
 En gaen van waer hy komt , verborgen en verloren :
 Hy klimt met ſchoon gelaet , maer hy geeft vele geuren,
 Die anders niet en zyn , als boosheyd , als fenyn ,
 Als rampen , als verdriet , als ſmerten , druk en pyn ,
 Geçiert van buyten maer met ſchynſel van couleuren ,
 Hy praelt ſeer ſchoon gewolkt , omvangen met çieraden
 Van al wat de natuer uyt ſtof en aerde voed ,
 Verſien met vleefch en been , met aders ende bloed :
 Nochtans hy is maer damp met vieſen reuk gelaeden.
 Soo haest en heeft hy niet belommert en beſchenen
 De aerde waer hy ſweeft , of men ſiet daetelyk ,
 Dat hy van waer hy kwam , te weten uyt het ſlyk ,
 Weer gaet gelyk den miſt , die haestig word verdwenen.
 Hy komt , hy is , hy gaet alwaer hy was te voren ,
 Hy komt , als miſt en rook uyt d'aerde in de locht ,
 Hy is maer miſt en ſtof voor eenen kleynen tocht ,
 Hy gaet weer naer het ſtof waer uyt hy is geboren.*

GElykerwys dat alle ſchepfels Propheten ende
 Voorſeggers van onſe ſterffelykheyd zyn , alſoo
 kan den dageraad ende den ondergank der Sonne, de
 welke onderſcheydelyke dampen ende miſten voorts-
 brengen , de menſchelyke nietigheyd ook ſeer wel
 voor de oogen ende voor den neufe ſtellen, hoe wel
 ſy noch ſoo ſchoon van de ſtraelende Sonne geillu-
 mineert ende geçiert worden , gelyk ons den Heyli-
 gen Apoſtel *Jacobus* in ſynen Epiftel voorſeyd , is ge-
 dachtig maekenden : *Het menſchelyk leven is niet an-
 ders als eenen damp , die eenen kleynen tyd ſtaen blyft
 ende daetelyk weder verdwynt.* Soo genomen dan , dat
 alſulke dampen waeren gelyk hooge onmetelyke pi-
 laeren , bedekkende ende ſelfs de ſtraelen der Sonne

verduysterende , soo daenig dat sy den dag in nacht veranderden , soo moeten sy doch in korten tyd , als eenen dauw , eenen regen , ofte sneeuw daelen ende nederfinken , al-hoe-wel sy door donder , blixem-straelen , hagel , wind , ende kwaed weder de straelen der Sonne bevechten ende bestormen wilden , soo worden sy doch weder het gene sy van te voren hebben heweest. Alsoo dan , wat konnen ons dese voorseyde regens , rook , damp , kwaed weder ende mist-wolken anders af-beelden als de groote ende machtige Tyrannen deser wereld , de welke door bloedige oorlogen ende andere bloed-gierige ende grauwelyke ondernemingen , maer eenen tyd lank klimmen , donderen ende blixemmen , moorden ende branden , vervolgen ende verwoesten , tot dat sy door eenen al te straffen Sonnen-brand overmant ende ter aerde gesmeten worden : soo dat men redelyker wyse seggen mag : *nubes erant* , het waeren maer dryvende weder-wolgen , de welke sich selver verflaegen ende verslonden hebben , tot dat sy als eenen mist in de aerde moesten sinken , gelyk eertyds eens eenen Christelyken Herder syne vervolgde Schaepen met dese woorden getroost heeft : *Nubecula est citò transitura* : De vervolginge , seyde hy , is maer een kleyn wolcxken , het welke haestelyk sal overdryven.

Sulcx is genoegsaem gebleken in alle vervolgers , tyrannen , verdrukkers ende bloed-honden van Godt ende de menschen , die sich verheffen uyt eenen moderachtigen ende stinkenden poel , van buyten geçiort met macht , sterkte , schynende schoonheyd ende geveynsde goetheden ; maer van binnen anders niet als kwaede ende stinkende geuren , die niet alleenelyk een land , maer de heele wereld be-

pest ende besmet hebben, maer eyndelyk door eenen sterkeren Sonnen-brand, verdreven ende wederom in het selve stinkende slyk geiaegt, van daer sy te vooren soo hoogmoedig op gestaen ende gerefen waeren.

Dit voorbeeld geschied noch alle dagen, dat menigen trotsen, stouten ende glorieusen mist-rook sich verheft, ryk maekt, vrienden maekt, weduwen ende weesen verdrukt, sweet ende bloed steelt, arme praemt, woekert, roofst, vervolgt, procedeert ende andermans geld ende goed daer door sich selver toe-schryft, ia begeert, hoe het gaet ofte niet, geëert, aen-beden ende als eenen Af-godt gewierookt te worden, sonder eens te over-peysen, dat hy maer te vooren is voorts-gekomen uyt stinkende slyk, uyt eenen niet; wat meer is, uyt het verachtste dat'er oyt kan genoemd worden. Het is waer dat de grootste Heeren soo wel als de Bedelaers maer by eenen damp vergeleken kunnen worden, maer nochtans zyn de eerste door eene natuerelyke ingeborentheyd meerder begaeft met redelyke zeden als de leste, om dieswille dat de heele wereld wel weet, dat men by eenen wel-geboren Prince niet soo vele Ceremonien moet maeken om syne gratie ofte goede genegentheden te verwerven, als by eenen van niet komenden groot-maeker ende fortuyn vogel: dese meynen dat sy alle eere weerdig zyn, ende als iemant maer het minste misgaet tegen hunnen op-geblaesene grootheyd, soo heeft hy syne Excellentie gestoort ende diep in het binnenste synder slykachtige ziele gegrepen, dan moet de vraek in't werk geleyd worden, hy moet verdrukt, vervolgt, ende ten lesten geruineert zyn, en waerom? Om dien opklimmenden

damp, geziert met de flauwe straelen van goude en silvere schyven, die hy *par cas fortuit*, ende veel meer door andere middelen sich toe-geëygent heeft, meer luyfter ende glans te geven. O! modder damp, gy vergaet ende soo haest als de waerachtige Sonne eens op-reyft, soo word gy gesmeten in den poel van waer gy eerst uwen oorspronk hebt genomen, gelyk de hooveerdige Engelen in den afgrond van de helle: *Ducunt in bonis dies suos, & in pauci ad inferna descendunt.* Job Cap. 21. v. 13. Sy brengen hunne dagen over met welde, ende op eenen oogenblik daelen sy neder ter helle. Voorders kunnen ook dese vergiftige ende stinkende dampen een voorbeêld maeken van de vraek-roepende sonden der menschen, die daer door van Godt gescheyden worden, ende welkers boosheden sich aenstons tusschen beyden stellende de straelen der Goddelyke gratie ophouden, en ten lesten door den blixem der gramschap Godts op de hoofden der sondaeren af-gedreven worden, soo dat sy op't onversins, ter oorsaeke hunder boosheyd, als *Sodoma* ende *Gomorra* vergaen, ende door sulck een onweder, niet als *Enoch* ende *Elias* ten Hemelwaerts trekken, maer als *Core*, *Dathan* ende *Abiron* in den poel der hellen af-daelen sullen, alwaer, volgens de Openbaeringe van *Joannes* aen het 14. Cap. v. 11., den rook haerder tormenten sal opklimmen in der eeuwigheyd der eeuwigheden. Ah! hadden sy boetveerdiglyk betracht ende vergeleken de ydelheyd ende de vluchtigheyd huns levens met mist ende damp, soo en soude hun den rook niet eeuwelyk in de oogen der conscientie niet nypen; maer eylaes, wie is't die sulckx acht ende betracht gelyk het wel behoort? Souden dan niet ten min-

ften die de welke met den rook omgaen , voornaementlyk de geparfumeerde Toebak-rookers die van hunnen mond eene fchouwe , ende hun herfe-kamer tot eene rookerye maeken , fulke *Meditationes Mortis* fich moeten voor oogen ftellen , daer fy tot fulks de fchoonfte ende beſte occasie hebben konnen , voornaementlyk als fy hun kleyn vier-werksken aenſteken , ende ſoo menigen ſchoonen Hemelsblouwen wervel-rook ende damp rariteyten in de locht blaefen , waer mede fy Vulcano ſtinkende offerhande doen.

Dit Schouw-vegers ambacht geeft hun ſekerlyk aenlydinge genoeg tot fulken gepeyſen. Beſiet eens, ô *Theophile* , de Toebaks-pype, fy en is maer leem ende aerde dat ſeer haefſt kan gebroken worden ; wat is het vier-werk dat daer in gemaekt word anders als ydelheyd ? Den Toebak wat is hy anders ? Niet als eene rotte , dorre ende ſtinkende plante ; hy mag ook Indiaenſchen , Hollandſchen , Engelſchen , ofte Duytſchen weſen ofte niet. En wat is doch den menſch anders als eene brooſe pype , een kleyn vierken , eenen fraeyen , maer ſtinkenden rook ende eene verrotte plante ? Hoe haefſt is niet een pypken uyt-gerookt ? Ende hoe haefſt is ook het menſchelyk leven niet verdwenen ? Waer in verandert eyndelyk den Toebak ? In ſtof ende aſſche : van gelyken den menſch. Wat laet ſoo een aengenaem vierken achter ? Damp ende ſtink : den menſch het ſelve. Daerom gaet in de ſmoor-ſchole ende leert van buyten deſe woorden wel onthouden : *Vita noſtra vapor eſt ad modicum parens* :

Trotſen menſch gy zyt voorwaer
Mift en Nevel voor en naer.

Mensch u leven duert soo lank ,
 Als geluyd en Klokken klank.

Periit memoria eorum cum sonitu. Hunne gedenkenisse is met het geluyd vergaen. Psalm. 9. 7.

*Het klinkende Metael gegoten in de aerde,
 Door de krachten van bet vier,
 Lieven mensch, dat toont u hier,
 Hoe dat gy als den klank zyt van een kleyne waerde.
 En seker dese speys niet als uyt slyk getrokken,
 Wel gesuyvert en genet
 Word daer naer ten toon geset,
 Om u tot ondergank te trekken en te lokken,
 Om u met haer geluyd en aengenaeme toonen,
 Stiptelyk te doen verstaen,
 Dat gy seker sult vergaen,
 Om weder in bet slyk, van waer gy komt te woonen.
 Den klank die leert u ook, hoe dat het menschen leven,
 Door de uren die daer slaen,*

Ende nimmer stille staen,

Seer haestig word geiaegt en tot de Dood gedreven.

Ia siet men altyd niet, en dat van dag tot daegen,

Hoe veel menschen met geluyd

Van de Klok ter wereld uyt,

Worden naer het graf gevoert en weg gedraegen.

Onse gedenkweerdige Voor-ouders hebben onder andere loffelyke Ceremonien ook het Lykgeluyd ingestelt, om dat men eenen Christelyken dooden naer het graf draegt, ende een Geestelyk Terwen-graentjen in den Heyligen Akker Godts sinken wilt. De Doode-klokken doet men luyden, niet tot meerder eer van den af-gestorven ofte syne noch levende Vrienden, maer om een ieder te doen gedenken als dat hunnen mede-broeder door den middel der Klokke voltrokken heeft den weg syns levens, waer door wy alle gaen moeten, ende dat ten lesten het dood-stinkende lichaem door het geluyd in de aerde gesteken ende aen de wormen tot spyse word gegeven: als ook om een ieder te vermaenen dat sy souden overpeysen, alswanneer de Doode-klokken luyden, hunne sterffelykheyd, en sich alsdan t'eenemael boetveerdelyk bereyden tot de Dood al oft het den lesten dag was, overpeysende dese woorden: wie weet oft dese Klokken noch heden niet voor my sullen luyden? Het gebrom van de Klokke mag sekerlyk een ieder wel gestaedig in de ooren ruysschen, ende soo haest als men maer de ure hoort slaen doen overpeysen: misschien is dit de leste ure myns levens, ende misschien roept my desen Klok-slag naer de aerde toe van waer ik ben gekomen.

*De Klok die gaet klink ende klank,
Sy singt altyd den selven sank,
Om aen den mensch te geven
Een voorbeeld van het leven.
Den slag die maekt een groot geluyd,
Dat by sterk in de ooren tuyt,
Doch soo hy is verschenen,
Soo is hy ook verdwenen;
Den mensch die leeft, geeft ook getier,
Maer ah! ten is doch niet een sier,
Als by eerst wel wilt klinken
Moet by in d'aerde sinken.
Hy singt, hy spreekt, hy fluyt, hy praet
Gelyk een uer-werk dat'er slaet,
Syn Klok spelende slaegen
Kan ieder een bebaegen;
Maer als het Klok-spel is gedaen,
Dan komt den slag der ure aen,
Die syn geluyd verswakken
Door't slaen der Doode-snakken.*

Schoon dat het Lyk-geluyd in-gestelt is om de menschen te doen overpeysen hun sterffelyk ende vergankelyk leven, soo worden de selve hedendaegs meer geluyd uyt glorie als boetveerdigheyd, om te seggen het was eenen ryken man die gestorven is, ende door syne Dood maekt hy ryke Vrinden ende Erf-genaemen, al-hoe-wel dat hy in syn leven niet veel geluyd heeft gemaekt, soo doen het hem doch syne Vrinden tot zynder eere, ofte veel meer ter eeren synder achter-gelaetene schyven, die hun seker al beter in de ooren klinken als de Klokken. Doen sy de selve Klokken klinken, dat en is maer

propter bene stare, tot wel staens wille, ende het geluyd verheugt hun gemoed meer als het selve bedroeft, om dat de Lyk-klokken al luydende hun verfekeren dat den man dood is, ende dat de successie hun niet en kan ontloopen. O onvoorsichtigen Erf-genaem, peyft dat u Erfdeel soo haest kan in andere handen vallen als in de uwe, ende dat noch al eer dat gy den klank der silvere ende goude schyven, die u moeten overgetelt worden, soud hooren klinken.

Menigen geld-potter ofte gierigaert en laet het doode-geluyd hem niet aengelegen zyn, maer het klinken der specien, waer in hy daegelyks rammelt, is hem veel aengenaemer, ende doch is hem den silveren klank soo wel een voorbeeld des Doods als dien van eene grove Klokke: peyft dan hier op, gy Gierigaerts, en laet eens uwe silvere platte Klokken klinken in de handen van arme nooddruftige menschen, soo sult gy veel betere schatten vergaederen ende die altyd mogen besitten in het eeuwig leven, daer gy die in het tydelyk seer haest sult moeten verlaeten: ofte wel, laet dese silvere Klokken wat beter klinken in de arme handen der werk-lieden, wiens sweet gy ongelooft ontfangt ende uyt-perft om uwe kisten te vullen, waer door uwe ooren den aengenaemen, hoe wel doodelyken klank, ende uwe oogden den blinkenden, hoe wel verblindenden glans van genieten, tot voedsel van u begeirig herte, dat ten lesten sal moeten breken ende in de aerde verrotten, alwaer de wormen het selve fullen inswelgen gelyk gy het sweet der armen geduerende u leven in geswolgen ende u toe-geëygent hebt. Aengaende uwe ziele, peyft daer op.

Vele flechte fabel geloovende menſchen ſeggen ende gelooven ook, dat alſwanneer de Lyk-klokken op-houden van luyden, eenigen tyd ſtil ſtaende ende daer naer weder eenen ſlag geven, het gene maer en geſchiet door ſwakken der Klokke, die haer balance ſoekt om ſtil te blyven hangen, dat dan weder haest eenen anderen menſch ſal ſterven: wat meer is vele ſieken ende oude lieden vreeſen dat het teeken van hunne dood is: nu is het met my gedaen ſeggen ſy, de Dood die roept my ende ik moet gaen ſterven: natuerelykerwyſe ſyn ſulke gepeyſen ende woorden maer fabels, niet-te-min geeſtelykerwyſe mogen ſy ſeer wel voor waer aengenomen worden. De Lyk-klokken geven het teeken, ende ſy roepen aen ieder een, niet alleen aen de ſieken ofte uyt-geleefde lieden, maer ook aen alle Chriſtenen die niet onbereyd en willen ſterven, dat ſy daer door ſouden overpeyſen de ydelheyd der wereld, ende hun ſuyveren van alle ſonden om hun met hert ende ziele te bekeeren tot Godt hunnen Schepper ende hunnen Saligmaeker, op dat als daer iemand op het onvoorſins aengegrepen word van eene geluyd maekende confuſie die hem ſeffens in de ooren ſchiet ende het herte doet kloppen ende berſten, het gene de oprechte natuerelyke Lyk-klokken zyn, hy als dan geruſt ende vrolyk naer ziel ende lichaem de trooſtige ſtemme Chriſti hooren mag: *Gaet gy goeden ende getrouwen knecht in de vreugde uws Heeren.*

Voorders kan het broos ende vergankelyk leven ſeer wel by den Klokken-klank vergeleken worden, hoe alle eere, geſchiektheyd, heerſchappye, ſchoonheyd, geleertheyd, ende konſte, als den ſelven moet

vergaen ende verdwynen. De kortheyd van ons leven kunnen wy overpeysen door de kortheyd des geluyds, en ieder Klokken-flag is gelyk aen eene wederfoeking der verloopene dagen onses levens, ende als de Klokke ophoud van luyden, soo klipt doch de Klokke noch een weynig tot dat sy heel stil ende onberoert blyft hangen, schynende oft sy noyt niet geluyd en hadde: soo gaet het ook met ons leven, als wy op-houden van leven, soo siet men noch een luttel naer klank van onse deugden ende goede werken, maer hoe lang duert het? Ende hoe haest en worden wy op dese wereld niet vergeten? Al-hoe-wel dat noch de gedachtenisse der vroômen in de vroômen is blyvende, soo worden doch de goet-doenders aen des werelds kinderen seer haest vergeten. Ende oft schoon voor menigen een groot ende prachtig eer gebouw ofte gedachtenisse op-gerecht word, hoe lange duert dit? Luttel tyds, ende daer naer word het selve niet veel meer geacht, als eene Klokke die men van verre hoort luyden, ende wiens klank door het drayen des winds seffens word verdreven.

Menigen die meent hem door prachtige Tomben, Mausoleën ende sin-ryke Graf-schriften verciert met acht, sefthien ende twee-en-dertig, ia ook wel viere-n-seftig Quartieren eenen eeuwigen roem ende lof naer te laeten, maer sy zyn bedrogen; soo lange als het cieraet-werk onderhanden is, ende dat den Architect, den Beeld-snyder, den Herout, den Schilder, den Metser, ende den Vergulder daer mede besich is, soo word het selve van vele menschen besien: is het werk in staet, men loopt daer naer toe, men corrigeert, men blameert, men critikeert, ende

men pryft het felve geduerig eenigen tyd op de proportie , op de handelinge , op de infcriptie , op de wapens , ende foo voorts , tot dat het ten leften heet : *perit memoria eorum cum fonitu*. Het ftof vliegt daer op , dat het goud ende den fchoonen witten Marbelsteen verdooft , de Spinnekoppen broeyen daer ten allen kanten in , de wapens vallen af , ende gaen verloren , de kinders krabben ende plukken daer van tyd tot tyd aen , foo dat het begint te waggelen , de yfere banden worden beroeft , rotten ende breken , foo dat ten leften de fchoone Tombe daer foo vele lieden aengewerkt hebben nedervalt ende verandert in affche : gaet maer in de Kerken gy fult het fien , fiet naer uwe voeten ende gy fult befpeuren hoe menigen fteen door gaen ende treden verfleten is , waer op eertyds met fchoone witte ofte gele letteren in gefchreven ftont ; *Hier leyd begraven den feer Ede- len , den feer deugt-ryken , den feer geleerden , den feer milden , den feer goet-aerdigen , den feer bermhertigen , den feer devoten , den feer gerechten , den feer fachtmoedigen , den feer vreedfaemen Heere* , verandert in ftof ende affche. Dese titels hebben daer geftaen ende waer zynfe nu , *perierunt cum fonitu* , verdwenen met het geluyd , ende gelyk met defe gefchied is foo fal het noch gefchieden met de die de welke noch konnen gefien ende gelefen worden. Maer *pietas pulchra fepultura , pulchrum epitaphium eft* : de Godtvruchtigheyd is de fchoonfte Graf-ftede ende Graf-fchrift , die'er te vinden is , de defe blyft ftaen ende alle de andere verdwynen in korten tyd.

Eyndelyk terwyl wy met de Klokke ende de Graven befich zyn , foo valt my noch iet in van een aer-

dig Graf-schrift dat ievers in eene Kerke van Holland op eenen Serk soude gekapt zyn, welke plaetse my vergeten is, al-hoe-wel ik de inscriptie altyd hebbe behouden.

Daer was eenen Man die luyder was der Klokken, ende die van dit officiken moest leven, desen hiet *Jan Lepel*: als hy op eenen voor noen besich was om de Klokke te trekken, terwyl men een dood lichaem ter aerde droeg, soo viel al luydende den Klepel, wiens rink dat af brak, en viel juist op het hoofd van desen armen man, die sich hier voor seker niet en hoede, waer van hy daetelyk stierf, ende daerom deden syne vrinden dit Graf-schrift aldus in eenen steen kappen:

*Vrinden blyft een weynig staen,
En schouwt dese stede aen,
Alwaer dat licht begraeven
Een die stierf van't geen hem't leven moest geven,
't Was by die staeg het seele trok,
Wanneer dat luyden moest de klok,
En was genoemd Jan Lepel,
Hy leefde van de Klok en stierf van den Klepel.*

Den desen is sekerlyk door den Klokken-klank naer Pierland gesonden, sonder te bepeysen dat het leven als het geluyd vergaet, ende oft schoen syne vrinden dit vreemt voorval door dit Graf-schrift hebben willen altyd duerende maeken, soo sal het sekerlyk ook al met de andere vergaen ende vergeten blyven, gelyk den luyder waerlyk vergaen is: *perit memoria eorum cum sonitu.*

Mensch u leven duert soo lank,
Als geluyd en Klokken klank.

Al wat oud vervallen is ,
Komt haest tot bederffenis.

Mortuus est in senectute bona. Hy is gestorven in
goeden ouderdom vol van dagen.

1. Paral. 29. v. 28.

Het voorbeeld dat hier staet geteekent en geschreven
Word aen den ouden mensch exempel-wys gegeven,
Hoe hy naer langen tyd van iaeren eyndelyk
Moet reysen als een blad en vallen in het slyk ;
Hy is als een gebouw door ouderdom vervallen ,
Het geen vertreden word, geacht als niet met allen,
Vol kruypend' ongediert, vol modder, stank, en pest,
Vol onvlaet, vol fenyn, vol vuyligbeyd en mest.
In't eerste wel versien van kamers ende saelen,
Geciert en op-gepronkt met blinkende metaelen,
Gemeubelt en bespreyd, gewit, geverft, geplekt,
See dat'er aen het huys ten minsten niet ontbrekt ;

*Als dan word het bewoont , van ider een gepresen ,
 Van tyd tot tyd gekuyscht , gestelt in suyver wesen ,
 En dat soo lang den bouw door hagel , regen , wind
 Noch niet vervallen is word hy altyd bemint ;
 Maer soo haest als het huys begint van selfs te breken ,
 Te bukken en syn dak tot vallen uyt te steken ,
 Een ieder vlucht daer van en peyst dat haest het huys
 Sal worden eenen hoop van steenen , stof en gruys.
 Een stuk valt hier en daer , de mueren krygen scheuren ,
 De balken zyn verrot met vensters ende deuren ,
 En eyndelyk den bouw , die deugdig was en sterk ,
 Word broos en toont dat hy haest word een steenen perk.
 Een ieder vlucht daer van , want niemant wilt genaken
 Den bouw die oud beiaert , van selfs begint te kraken
 Men vreesst voor ongeval , als dat dit swaere pak
 Den geen die het bewoont sal vallen op den sak ,
 En alsoo blyft het staen , men acht het niet met allen ,
 Soo dat dit huys gestaeg word meer en meer vervallen ,
 Tot dat het eyndelyk door onweer oft tempeest
 Gebrocht word als oft het noyt huys en hadt geweest.*

ALs een huys lank staet soo word het breekfaem
 ende het neygt hem tot de ruine eer men het
 voorfiet. Als eenen mensch lank leeft word hy swak,
 oud , kael ende kout , sich bukkende naer de aerde
 aleer dat hy het somtyds selver meynt.

Dit Sinnebeeld mach ende kan seer wel by den
 mensch vergeleken worden ; een huys het gene lan-
 gen tyd gestaen heeft vervalt , verrot , ende verswakt ,
 ende valt neder. In het eerste als het gebouwt is ,
 dan is het schoon ende çierlyk , een ieder besiet het
 en weet daer op ofte daer van te spreken : het word
 bewoont , gesuyvert ende schoon gehouden eenen

ruymen tyd, maer als het eens begint te vervallen ende dat alles begint te rotten, soo gaet het te niet, schoon men daer noch fomtyds reparatie aen doet, dit kan alles niet maeken, het fondament is verfwakt ende men vreest dat het fomtyds soude invallen, daerom word het verlaeten, blyvende alsoo onbewoont ende ongerepareert tot dat het in valt.

Alsoo gaet het met den mensch, ionk zynde word hy besien, besproken, vergeselschapt ende van een ieder besocht: maer soo haest als hy begint oud te worden ende dat alle syne ankers beginnen te verfwakken, soo word hy van ieder een verlaeten, hy en word niet meer gesocht, om dat syn hoofd, het welk syn dak is, begint te sinken naer de aerde, alwaer het ten lesten vallen moet: als dan een ieder vlucht van hem als van de peste, om dieswille dat hy vol onsfuyverheyd word gelyk de oude mueren vol van wantluyfen zyn, die eenen vuylen stank veroorsaeken, ende by gebrek van goet gesicht sich niet konnende sfuyveren, vervalt noch meerder, tot dat hy vol ouderdom ende kruypende gewemel sterft, ende neder valt, niet-te-min schoon daer aen gelyk aen de oude huysen wat reparatie gedaen word, door bekwaeme hulp middelen, soo en kan doch fulks niet veel helpen, den mensch moet vallen ende niet staende blyven.

Het is bemerkens weerdig, hoe dat de archlistige wereld soo vele fotte ende dwaese uyt-werksels is voedende. Aensiet eene Moeder haer kind streelen, sfuyveren, op-kweeken, beminnen, onderwyfen, werken ende vroeten om het selve op te trekken in eer ende deugden, maer als dit nu al is geschied,

ende dat de Moeder door haere forge ende den Vader al werkende in het fweet fyns aenfights fyne kinderen gebrocht heeft in eenen ſtaet bekwaem hunnen koſt te winnen, wat hebben dan de Ouders daer van, ende wat voor eenen dank oft weder liefde toont men hun? Eylaes ſeer weynig ende meermaels geene, als de Ouders tot profyt van hunne kinders ſoo hebben geforgt, ſoo hebben geſpaert, ſoo hebben vergaedert, ſoo hebben uyt hunnen mond getrokken ende by een geraſpt, wat dank hebben ſy daer voor? Siet; 'tis hunne plicht, ſeyd menigen brood-dronken Sone, ende hooveerdige Dochter: ia, wel geantwoord, en wat is dan uwe plicht? Dat is, *dat gy ſult eeren Vader ende Moeder, op dat gy lange moogt leven op der aerde.* Ah, ſeyd menig goddeloos kind, dien ouden ſot, die oude koppelerſſe, den ouden ſatterik, gaet uyt myn huys, ik en hebbe, noch ik en kan u niet langer houden, gy zyt moeyelyk, ſoekt uwen koſt by uwe andere kinders, ik wilde wel dit, en ik wilde wel dat, ſoo dat den ouden Man ofte de oude Vrouwe, die al bukkende ende half kruypende gaet, door dit onweder ofte tempeeft als een oud gebouw ter aerde word geſmeten. En wanneer geſchied fulkx het meeſte? Als de Ouders hunne kinders meesters gemaekt hebben van het gene dat ſy beſitten.

Men vlied het gebouw dat begint te ſinken, men vlied ook de menſchen die beginnen te bukken, men meyd hem van den ouden bouw te naeken, vreeſende daer van overvallen te zyn, men meyd hem ook van de oude lieden met vreeſe van die op den hals te krygen, voornaementlyk als het Ouders ofte an-

dere naer vrinden zyn : maer de die , die dit vreesen , en vreesen geenfins de Dood , de welke gereed is om hun uyt de wereld te rukken eer fy grys hair op het hooft beginnen te krygen. Godt seyde : *eert Vader ende Moeder* , op dat gy lank moogt leven op der aerde , soo niet , gy sult sterven , ofte is het saeken dat Godt u laet leven , soo sult gy van s'gelyken gemeten worden met de maete daer gy uwe Ouders ofte ook andere oude lieden mede hebt gemeten.

Den ouden ende wyfen gryfaert *Seneca* kwam eens in syn *Faburbanum* land-goet , ende sag dat de gebouwen sich boogden ende neergesonken waeren al oft sy hem wilden begroeten ende voor syne voeten vallen. Dese complimenten en stonden hem niet aen , daerom hy met synen Hovenier begon te knorren en te kyven , waerom dat hy sulks niet in tyds en versag eer dat alles t'eenemael ten onderen gink ; maer den man sprak , dat dit alles was beschikt , ende dat hy daer niet en hadde in gefaelt , de oorsaake , seyde hy , dat dese mueren sinken , is dat sy lange iaeren hebben gestaen , ende dat alles ten lesten door den tyd word ongebrocht. *Seneca* gink voorder naer den Hof al schudde-bollende ende preutelende , alwaer hy de schoonste vrucht boomen verdroogt ende verrot vond staen , wederom kyvende op den Hovenier over syne onachtsaemheyd van de boomen nu verdroogt niet in tyds te hebben begoten : maer den Hovenier gaf hem weder tot antwoord , dat het de schuld was van den ouderdom. Hier over was *Seneca* seer verwondert , dat de gebouwen waer aen hy den eersten steen geleyd heeft , ende de boomen ,

die hy met fyne eygene handen geplant heeft, alreede van ouderdom fouden vervallen ende verdroogen, dit en kost hy niet wel uyt fyne finnen fetten: Hier op peyfende, fag hy eenen ouden ende gryfen Man door de deure al bukkende in gaen, den welken hy riep, vraegende den Hovenier wat plaifler hy vond in foo eenen half dooden menfch voor gefelfchap te houden in fyne wooninge, die hy op de ftraet hadde op-geraept? Den Hovenier hier op geen antwoord gevende, foo fprak den ouden Man in fyne plaetfe ende feyde: *genaedigen Heer, en kent gy my dan niet meer? Ik ben den dien ende alfoo genoemt, aen wie gy, als ik noch ionk zynde ende een kind was, foo veel kinder-goed ende beldekens hebt gegeven, om diefwille dat gy my geerne faegt ende groot plaifler en vreugt met my badt, als gy my op-naemt ende op urwen fchoot danfte, maer nu kan ik door ouderdom niet meer gaen. Soo moet ik, feyde Seneca hier op, vafteylyk gelooven ende my laeten overtuigen dat ik ook oud ben. Tacitis senescimus annis: wy worden ftil-fwygens oud, ende waffen onwetende ter aerde. Ia wy-lieden broofe ende fwakkende menfchenzyn kwalyker daer aen, als de gebouwen ende boomen: want veel ftaen honderd iaeren, ende wy uyt duyfend iſſer kwalyk eenen die honderd iaeren leeft, ende dan heet het, hy ftierf. Voor den Sond-vloed mag het beter met het menfchelyk leven befchaepen geweest hebben, doen hier *Adam* was negen honderd en dertig iaeren oud ende hy ftierf. *Setb* was honderd twelf iaeren oud en ftierf: *Enoch* was negen honderd en vyftig iaeren oud en ftierf: *Kenan* was negen honderd en thien iaeren oud en ftierf: *Matusalem* was noch*

wel negen honderd en negen-en-festig iaeren oud , doch hy stierf , te sien in het Boek *Genesis* aen het 5. Cap. Maer ons leven en duert maer festig , seventig iaeren , ende als het hoog komt tachentig oft honderd iaeren , ende het heet , hy stierf alreede. Voorwaer eenen grooten af-slag , festig , seventig , honderd , van acht , negen honderd ende negen en seftig iaeren.

Doch aen de menigvuldige iaeren is niet gelegen , een kind van acht dagen is by Godt oud genoeg om te sterven , hy en vraegt niet *quam diu* , *sed quam bene* , niet hoe lange wy geleeft hebben , maer wel hoe wy hebben geleeft ? Heeft Godt iemant vele iaeren toe-geschikt , soo moet den selven rekeninge geven hoe hy de selve heeft ongebroucht. Die veel in handen gestelt word , die sal veel weder gevraegt worden. Alsoo dan , hoe luttel onse iaeren ende hoe korter ons leven is , hoe veel te forgvuldiger fullen wy den tyd in acht nemen ende de broosheyd onser lichaems als een kenteeken der waerschouwinge aenschouwen , tot vermaeninge van onse aenstaende Dood overpeysende dat

*Al wat oud vervallen is
Komt haest tot bederffenis ,
Om dat de lange iaeren
Geen saeken konnen spaeren :
Den tyd is oud , en vligt seer snel ,
Maer raekt een ieder byster wel ,
Soo dat syn vleugels winden
Al wat'er is verslinden.
Hy vliegt gestaedig dapper aen ,
En waer by komt , daer moet vergaen*

Al wat van groote waerde
 Geschaepen is op d'aerde.
 't Is by die als den snellen wind
 Al wat op d'aerde is verslind,
 Gebouw, Kasteel, en Kerken,
 Schoon Architecte werken,
 Boom, bergen, kruid, loof ende gras,
 Vernielt by op het selve pas,
 Als by naer vele iaeren
 Daer over komt te vaeren.
 Alsoa de menschen sekerlyk
 Verteert by ook met waere blyk,
 En doet de selve bukken,
 Door syn gestaedig drukken,
 Tot dat sy onder synen last
 Van Jouffrouw Dood worden verrast,
 Dan vliegt by weder benen
 En schynt soo als verdwenen:
 Maer schoon by schynt van ons te zyn,
 Doch is by noch in waeren schyn
 By ons, waer onbekommert
 Hy ons altyd belommert
 Met syne vleugels grys en wit,
 Die ons verdrukken, en naer dit
 Doet peysen op de reden
 Die somtyds wy vertreden,

Al wat oud vervallen is,
 Komt haest tot bederffenis.

Schoon en aengenaem gelaet ,
Selden komt tot ouden staet.

Comedent canes carnes Jesabel. De honden sullen
eten het vleesch van Jesabel. 4. Reg. 9. v. 37.

*Lieve Dochters , schoone Vrouwen ,
Komt en wilt eens wel beschouwen
Desen spiegel van de Dood ,
Die u schoon gelaet ontblood :
Hy en sal u niet verschoonen ,
Maer met klaere waerbeyd toonen ,
Hoe u schoonheyd en gelaet
Recht in schyn en wesen staet :
Wilt u maer daer in paleren ,
Hy en sal u niet flateren ,
Maer doen blyken , dat gewis
Hy een goede spiegel is.*

*Daer in kunt gy uwe lokken
Beter kammen uyt de krokken
En bespeuren of het haer
Wel gekrolt is hier en daer.
Gy sult sien en wel bekyken
Waer gy noch wat vet moet stryken,
Dat het poyer schoon en wit
Beter op u kleffen sit,
Gy sult alle puysten, sweren,
Snelder sien te repareren
Door't gesmeer van wit en root
Met de mouskens kleyn en groot.
Gy sult klaer daer in ontdekken
Hoe gy moet den boesem trekken,
Op dat al u bals gieraet
Wel in goede order staet.
Hoe Juweelen en Pendanten
U Flateren t'allen kanten,
En soo sy niet wel en staen
Ander daer te hechten aen:
Gy sult sien u wel te bullen
Met de kanten ende krullen,
Met de strikken en het lint
Dat gy aen u krullen bind.
Daerom seg ik sonder gekken,
Wilt tot u den spiegel trekken,
Die u toont met waeren schyn
Wat gy zyt en noch sult zyn:
Siet daer inne menig maelen,
Als gy wandelt door de saelen,
Waer het aengenaem gelas
U verbeeld op't selve pas,*

*Dat u schoone ydelheden
Neffens urwe frisse leden
U ontloopen even ras,
Of sulks noyt geweest en was.*

IN de Comedien, ende op de Ballen, Kermiffen ende groote Feesten hoort ende fiet men feer klaerlyk dat fich het Vrouw-volk opset ende op het alder-kostelykste paleert, maer om te gaen sterven en heeft fich nauwelyks noch geene gekleed, bekrult, besmeert, bepoyert, beplaestert, ende gefabrikeert, als wel de eer-vergetene ende hooveerdige *Jesabel*, als sy tot het honden-banket is gegaen, alwaer sy selver het Wilt-braed in de honden Pastye is geworpen.

Dese schrikkelyke Honden-maeltyd is niet sonder verwonderinge te lesen in het 4. Boek der Koningen aen het 9. Cap. v. 30., hoe dat eene op-gepronkte ende schoon gecierde Koninks-dochter tot op de beenderen is van de hondengeknaegt en op-geeten geworden, luydende aldus: *Ende Jehu is tot Jezrahel gekomen, Jesabel boorende van synder in-komste heeft haer oogen met eenen Stibius-steen geschildert en haer booft geciert hebbende sag ter vensteren uyt, ende Jehu sloeg syn gesicht om boog in-komende ter poorten en seyde, wie is dese? Daetelyk twee of dry Kamerlingen buygden sich voor hem neder, tot wie hy seyde? Worpt dese van boven af: ende sy hebben dit gedaen; soo dat den muer geverft wierd van baeren bloede, ende de Peerden-voeten hebben haer overtreden.... daer naer seyde hy, gaet benen ende besiet de vermaledyde Vrouwen die haer beschildert heeft ende*

begraeftse, want het is een Koninks-dochter: ende als sy gegaen zyn om haer te begraeven, soo en hebben sy niet gevonden als het bloot hoofd, de voeten ende het uysterste der handen. Jebu dit verstaende, heeft geseyd: Dit is het woord des Heeren dat hy gesproken heeft door synen dienaar Eliam, seggende: op den Akker van Jezrahel sullen de bonden eten het vleesch van Jefabel, ende Jefabels vleesch sal zyn gelyk mest op der aerden in den Akker van Jezrahel, alsoo dat de passanten sullen seggen, is dit Jefabel, die haer soo çierlyk wist te bekrullen ende te beschilderen?

Spiegelt u dan in desen Spiegel gy schoone, hoo-
veerdige, stoute, op-gepronkte, ende besmeerde
Jefabels gesichten, Kermis-poppen, ende schoon
geverfde doode-geraemtens: aensiet het straf vonnis
dat Godt over eene Af-godtsche, bloed-gierige,
boosaerdige, hoogmoedige, Priesters-vyandinne
heeft uyt-gesproken, al-hoe-wel sy eene Koninks-
dochter is geweest, om dat sy, beneffens haere ydele
ende vergankelyke çieringen, de Propheten des Hee-
ren gedood en uyt-geroeyd heeft; wat meer is, den
Propheet *Elias* selver de dood gesworen, hem te
weten doende de woorden van het 3. Boek der Ko-
ningen aen het 19. Cap. v. 2. *Dit moeten my de Goden
doen, ende dat noch daer toe doen, is't dat ik uwe
Ziele morgen in deser ure niet en stelle als een van de
selve, die alreede gedood ende verflaegen zyn. Maer
aenschouwt wat voor een schrikkelyk eynde sy heeft
genomen, door het storten van haer bloed, gelyk
sy ook het bloed van de Propheten ende de Dienaers
Godts vergoten heeft; want den dien, die menschen
bloed vergiet, sal ook het bloed vergoten worden, blykt*

in't eerste Boek *Moyſes* aen het 9. Cap. v. 6. Waer mede men ſondigt, daer mede word men ook geſtraft.

Dat men tegenwoordig alle Papen-vyandinnen, die niet leyden ofte hooren willen dat men hunne Babiloônſche hooveerdigheyd op den Preek-ſtoel ende in de Bicht-ſtoelen beſtraft, ſlaende de ſelve door hunne ſenynige tongen ter neder, anders niet doen konnende, om de waerheyd, die ſoo van hun genoemde Papen in hunne geverfde ende op-gepronkte aengeſichten geſeyd word, dat de die ſeg ik, tegenwoordig tot een Hondſ-paſtye gemaekt wierden, wat menigen ſchoonen ſlemp en ſouden die niet bekomen. Wat kan de tonge van eene hooveerdige Vrouwe anders doen als moorden ende dood-ſlaen, niet alleenelyk de Papen, maer ook alle de gene die hun beſtraffen ende de waerheyd onder hunnen neufe vryven? Het blykt daer van ſtaet by den *Eccleſiaſticus* aen het 25. Cap. *Daer en is geen wee ſoo groot als bert-ſweer, daer en is ook geen argheyd boven Vrouwen argheyd, by ſal alle argheyd voor niet achten tegen de argheyd der Vrouwen. Daer en is geen arger hoofd als t'hoofd der ſlangen, ende daer en is geen gramſchap boven de gramſchap der Vrouwen: te wonen met eenen Leeuw ofte eenen Draek ſal meer believeſen dan te wonen met eene arge ende hooveerdige Vrouwe. De argheyd der Vrouwen verandert haer aenſicht met ſchoone verven, ende ſy ſal haer aenſicht verblinden als eenen Beer, en ſy ſal dat toonen gelyk eenen ſak. Alle kwaed is kleyn tegen der Vrouwen kwaedheyd, ende het lot der ſondaeren moet op haer vallen. En ſiet niet aen de ſchoonheyd der Vrouwen, noch en begeert geen Vrouwe om haere ſchoonheyd. De gramſchap,*

onbeschaemtbejd, ende de oneerlykbeyd is groot: eene Vrouwe, is't dat sy het bevel heeft, is haeren Man tegen. En geeft uw' water geen en uyt-gank, noch eene arglistige Vrouwe oorlof om in't openbaer te komen. Van de Vrouwe is't beginsel der sonden gekomen, en door de selve sterven wy allegaeder. Ende daer omme, oft sy schoon een luttel tyds sich alsoo optoyen, soo moeten doch hunne schoone gedaentens ende glatte gesichten verbleeken, al eer sy noch tot rumpelen zyn gekomen, waer dat het fardeerfel niet en kan op blyven kleven, want de Dood die roept dikwils onversins gelyk Jeshu, werpt my dese van boven tot beneden, waer naer toe? Tot in't graf: waer noch naer toe? In de helle, waer de helsche honden de selve tot in der eeuwighejd fullen knaegen.

Christus onsen Saligmaeker die seyde aen syne Discipelen, te weten; aen syne Priesters by Lucas aen het 10. Cap. v. 16. Die u-lieden boort, die boort my, ende die my versmaed, die versmaed den dien die my gesonden heeft: Alsoo, die Christus veracht, wiens plaetse bekleed word door de Priesters op den stoel der waerheyd ende der Bichte, sal wederom van Christus veracht worden, volgens Isaïas aen het 33. Cap. seggende: Wee u die rooft, en sult gy ook niet berooft worden? En die versmaed, en sult gy ook niet versmaed worden? Als gy de beroovinge voleynd hebt, dan sult gy ook berooft worden, als gy moede zynde opbouden sult van versmaeden, dan sult gy ook versmaed worden.

Peyst hier wel op gy belacchelyke, geverniste Jeshabels gesichten, hoe wel gy uwen heelen koker vergifte laster pylen uyt-schiet op de gene die u de

klaere waerheyd ongeverft in het geficht feggen , ende u befchaemt maeken ter oorfaeke van uwe daegelyke op differente manieren geplekte mouskens , foo raekt gy u altyd felver , maekende daer door geftaedig uwe verdoemeniffe grooter ende grooter. Ah ! dat gy in tyds met heete penitentie traenen uwe beverfde maskers mocht af-leggen , om niet in de helft uwer dagen uwe roode kaeken met doode-blanketsfel beftreken te worden.

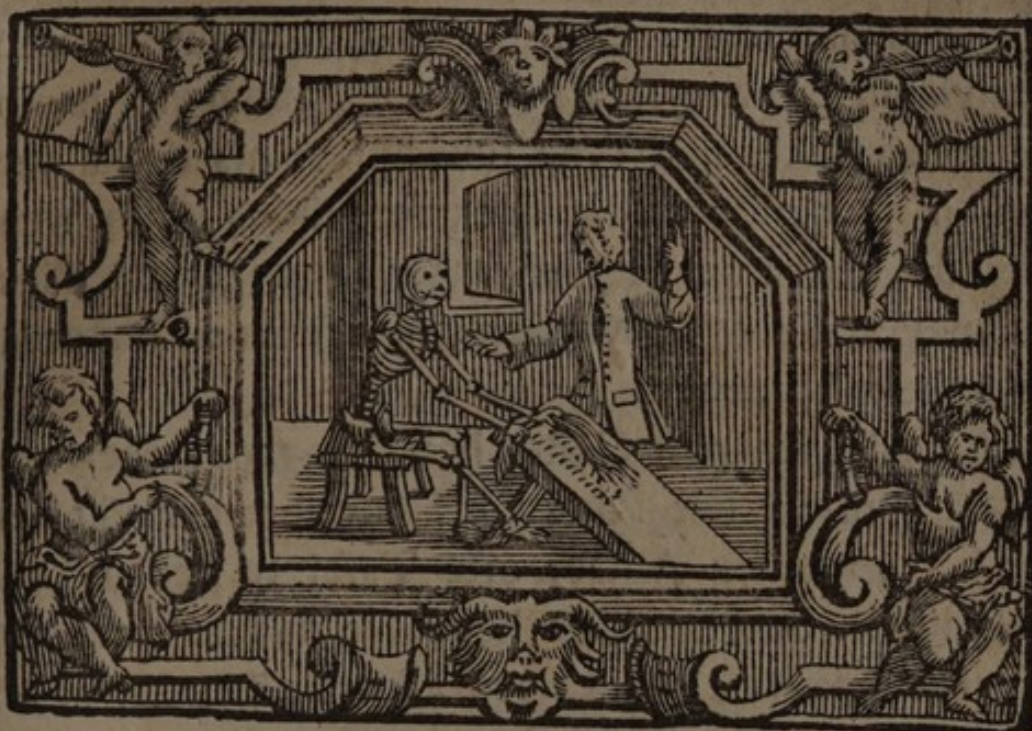
Gy volgt feer wel naer de Dochter *Herodias* , die den Heyligen *Joannes den Dooper* den kop af-gedanft heeft , om dat hy haer feyde *non licet* , het en is niet geoorloft ; danft , paleert , fardeert ende laftert foo veel als gy begeert tegen de gene die u feggen *non licet* , foo en fal u doch het felve niet veel baeten : ende wie weet hoe lange dat gy den kop noch in de locht fult fteken ? Het Doode-byl is alreede aen de wortel des booms gefteelt , om hem af te houwen , dien ftouten Vygen-boom die maer blaeders ende geene Vruchten voorts-brengt word af-gehouden ende in het vier geworpen om te verbranden.

Van waer nemen defe Paleer-poppen hunnen oorfprong ? Van de Ouders die de felve van ionks afaen bekrullen , bepoyeren ende behullen : alles moet feer net ende pertinent geployt ende gefpeet zyn , ia thien en twintig mael fullen fy de frullen herfetten om die doen wel te ftaen , en alfoo worden fy van iongs af aen de fmererye ende de Poppe-palererye foo feer ingedrongen , dat fy daer naer moeyte hebben om het felve te laeten. Men foude noch vraegen oft defe pronk-plekfelen ook dienen om naer de Kerk te gaen ende Godt te dienen , ofte om beter te feggen

ter eere Godts? Ah geenfins niet, de mode is, Godt betert 't, dat men heel gauw naer de Kerke loopt *en negligé* met eene falie op het hooft, waer onder men geene eerelyke Dochter uyt eene hoere kennen kan: foo haest als men een Misken gefnapt ofte met veel verftroyde finnen gehooft heeft, flukx uyt de Kerke. Waer voor paleert men fich dan alfoo? De antwoord is, voor de wereld: Me-jouffrouw en foude niet derven in de balkoen ofte aen de deure ftaen *en negligé* ofte met eene falie, fy moet op-gepronkt ende op-getoyt zyn als het behoort: op maeltyden ende Feeften, in Ballen ende Comedien, daer moet ieder op fyn beste zyn, maer in de Kerken heel fimpelyk gedekt onder het deksel-kleed om niet gefien te worden. En hoe wel dat'er al eenige in de Kerken gaen, die op-gepronkt zyn ende het hooft in de locht fteken, foo en dient het maer om het felve te drayen, te lacchen, te knikken, te lonken, te neygen, tot dat het Sacrificie uyt is fonder dat fy eenen goeden *Vader onfen* hebben gelefen.

Ah! gy gedraeyde Poppen, en beeld u doch niet in, dat gy lange fult leven om de eer-rumpelen van uwen lof-weerdigen ouderdom te fien, om die als dan met een paer loot pommade op te vullen, het mag wesen wie het begeert, al-hoe-wel hy noch foo fchoon, foo glat, foo wit, foo poefelachtig, foo wel befmeden, foo wel gestreken, foo wel geverft, foo wel bekrult, gehult, ende beplaeftert was, ô ydele faeken, de hope is gelegen in defe woorden:

Schoon en aengenaem gelaet,
Selden komt tot ouden ftaet.

Ik kan ieder sonder gekken
Dapper door de Hekel trekken.

Quis est Homo qui... non videbit mortem. Wie is den
Man die niet de Dood sien sal. *Psalm. 88. v. 49.*

*Lieve vrinden ende lieden,
Wat gy siet aen't Vlas geschieden,
Geschiet'er ook aen u, schoon gy het niet en siet,
t'Exempel u de Dood met goede reden biet,
Siet sy stelt u hier voor oogen
Hoe gy word van hier getogen
Door d'Hekel van den tyd, die snelder als den wind
Verloopt en weg verschuyft, waer med' gy word verslind:
Daer door word gy snel getrokken,
Soo dat uwe grove vlokken
In hem blyven verwaert en dienen tot een niet,
Gelyk als aen het Vlas noch daegelykx geschied.*

DE dorre hekelerſſe de Dood weet met haere manufacture ende hekel-ſpel-werk ſoo dapperlyk om te ſpringen als den aldergauwſten à la mode kleermaeker met ſyne ſchere , en als den alderbeſten Vlas-pluyſer die daer te vinden is. Sy weet met de lieden om te gaen arger als de argſte Vlas-klappeyen die oyt gevonden , ofte Vlas al ſnaterende gehekelt hebben.

Het edel ſchepſel Godts het Vlas moet ſeer veel verdraegen eer het ſelve tot Lynwaert geraekt , en eer het op eenen Autaer ofte Tafel te gebruykens weerdig is. Soo haest als het ſelve uyt de aerde ten voorchyn komt , ſoo is't aen alle vorſt en hitte , regen en wind , ſneeuw en hagel onderworpen , moettende , eer men het ſelve met wortels en alles uyt de aerde rukt , veel verdraegen; dit gedaen zynde word het ſelve in bundels gebonden ende den kop af-genepen , de reſte word in't water geſmeten ende met groote ſteenen onderſonken ende beſwaert ; genoeg in het water hebbende gerot , word het ſelve weder daer uyt getrokken ende in de Sonne gebræden ende gedroogt , ende ook wel in de Ovens gebakken , ende iammerlyk geklopt ende geſlaegen , gebraekt ende gebroken tuſſchen de nypen , voorders door de hekel getrokken ende tot kleyne hairkens geſcheurt , dit gedaen zynde , word het gedraeyt , gepluyſt , geſponnen , beſeevert , gehaſpelt , geſoden in de looge , geſtreken van de wevers , geſpoelt , gewonden , geſlaegen , geſneden , gerekt , gevochtigt , gemeten , gewit , geblykt , begoten , gedroogt , geſtyft , beverſt , beplekt , genaeyt , gedraegen , beſweet , weder gewaſſchen , geſoden ende

gedroogt soo lange als'er eenen draed goet aen is.

Doch daer en is niet gelukkiger als het Vlas, alhoe-wel het alfoo kwaelyk gehandelt word, ende onder alle klapachtige Vodde-wyven, het is dan goet ofte kwaed, gefocht, gekocht, besien ende verkocht word, ende de andere dingen die ons Godt ende de nature laet wasschen, hoe wel sy veel kostelyker zyn, als payn, zeyde, damast, scharlaken, en kemels-hair, is veel minder in deugden weerdig, om dat dese als sy eens versleten zyn niet meer dienen als op den mest-hoop te werpen, maer het Vlas, dat eerst garen, daer naer Lynwaert is, word doch ten lesten als het lang genoeg gedient heeft Pampier. Voor eerst word het noch eens gepluyft, gesneden, gekapt, gewaeyt, gerot, geroert, gestamt, gedroogt, ende geperst: eyndelyk als het soo seer beminde Vlas veel genoeg heeft moeten lyden, soo word het ten lesten doch veracht, ende het en dient maer tot veel boose, valsche, en schaedlyke brieven, geschriften ende boeken, tot het boter en kaes verkoopen, ende wat meer is, om het naer portugael te senden.

Doch buyten dat heeft het ook groot geluk, om dat door het selve middel gegeven word om het woord Godts ende veel andere schoone wetenschappen aen de heele wereld uyt te ryken, ende medeelig te maeken. Ia het komt in handen van Keyfers, Koningen, geestelyke ende wereldlyke Princen, by hoog-geleerde ende wyd-beroemde mannen: word ook dikwils van galante personen in den boesem gedraegen, gestreeld, gekust ende meer geschat als goude peerlen ende edele gesteentens.

Als nu de achtbaerheyd van het Vlas noch soo

hoog is geklommen, foo daeld het wederom naer het gene waer het synen oorspronk heeft genomen, naer de aerde, het duert ende het word bewaert foo vele eeuwen dat het ten lesten van ouderdom moet verrotten, bewemelen ende tot stof ende affche veranderen, het welk het eynde is van het heele liedeken dat wy gestaedig fingen.

Als men nu tuffchen den mensch ende het Vlas een onderscheyd wilde maeken, foo soude men seker geen konnen vinden, maer wel eene groote vergelykenisse. Den mensch word geboren, geplaegt, geleert, geslaegen, verdrukt, genat, gedroogt, gebesicht, foo wel als het pampier, tot goet ende kwaed, hy word bemint, gestreelt, gekust, ende hoog geschat, foo lange tot dat hy van ouderdom vergaet ende in de aerde verandert waer uyt hy is gesproten ende voorts-gekomen, foo dat wy ons houden moeten aen het gene dat ons de Dood voor oogen stelt, te weten :

Ik kan ieder sonder gekken,
Dapper door de Hekel trekken.

Het Sot besluyt
Dat lach ik uyt.

In omnes homines mors pertransiit. De Dood is in alle menschen voorts door gegaen. Rom. 5. v. 12.

*Sotte koppen, dwaese lieden,
Peyst eens wat'er sal geschieden,
Als de Dood op haer tonneel
Spelen sal het leste deel.
Niet een Treur-spel oft Tragedie,
Maer een ander fraey Comedie,
Alwaer gy met groot gedult
Alle rollen spelen sult.
Arlequin, Policionello,
Scaramouch' en ook Brigello,
Pantalon, Boer ende Pierryn,
Doctoor, Jousfrouw Colombyn,*

Eyndelyk al wat't Theater

Heeft verdacht met sotten snater

Sult gy spelen seer gewis ,

Als de Dood maer met u is.

Gy sult selver muscieren ,

Als u keel sal altereren

En de maet met snakken slaen

Tot het spel sal zyn gedaen.

Dan sult gy ook sonder spotten

Al de voorgenoomde sotten

In hun wesen volgen in

Tot het eynde van't begin.

Gy sult uwe handen vringen ,

Gy sult schreeuwen , gy sult springen ,

Gy sult alle sottigbeyd

Doen alleen in desen tyd.

ACh hoe lacht men als men eene Comedie fiet, maer hoe weent men ook als de Dood haere rollen doet spelen van eenen mensch alleen! den fin-ryken Comediant *Moliere* heeft vele lieden doen lacchen, hy composeerde de Comedien wel alleen, maer hy en konde niet alleen spelen, doch als hy den lesten Act van syn leven speelde, soo speelde hy alleen alle de rollen ende actien die hy uyt-gevonden heeft, waer door hy soo veel weenens veroorsaekt als hy placht te doen lacchen. Het is seker dat hy al spelende ieder een de waerheyd onder den neuse vreef, doch met al-te-mael dat, hoe is't met hem gegaen? Al spelende op het Theater wierd hy siek, viel al spelende neder, ende speelde al spelende den lesten Act alleen, te weten; hy stierf. Ende dien Man die door de heele wereld beroemt was ter oor-

faeke van fyne compositien ende Theater uyt-werk-fels, wilde men hem noch op de geweyde aerde niet begraven, soo dat men wel seggen mag

Alle de Comedianten

Doen bun sotte grillen sien,

Meynende by al de lien

Hunnen roem in't bert te planten,

Maer eylaes sy syn bedrogen,

Want bun sotte ydelbeyd

Dient tot inder eeuwigbeyd

Niet als blindbeyd voor de oogen.

De Narren willen doch immers ende altyd wat nieuws hebben, ende die immers wat besonders hebben willen zyn narren. Soo alle narren narre-kleeders draegen moesten, soo fouden vele nieuwe modens moeten achter blyven, ende de bellemakers fouden meer te doen hebben als wel de fweet-ftoof-ftinkende à la mode Kleermaekers. Maer wat fal men seggen? Ieder sot pryst zyn marrot, ik voor my, ieder blyft eenen narr' voor fich felver, *den sot bebaegt syn doen ende laeten seer wel*, segt Salomon in fyne Parabelen 12. Cap. v. 15.

De oude Heydensche logen-tael-meesters, die van de geheymenissen der natuere hebben gesproken ende gefchreven, hebben seker seer fotachtig geloof, dat als men fyne oogen met Vleer-muyfenbloed bestreek, men als dan des fnachts de Duyvels ende de Tooverers in de locht soude sien vliegen. Als men een alfulke oog falve konde hebben om de oogen te ftryken om alle sotten te kunnen sien ende te erkennen, soo geloof ik, naer dat ik my felver in

den spiegel der eygen kennisse seer wel soude gespiegelt hebben, op dat ik misschien my selver niet en ontdekke, soo soude ik seker voor een kleyn doosken geerne eenen patacon geven; want hoe veel verdriet en soude men daer mede niet voorkomen, als men de fotten en de narren van dese wyfen koste daer mede onderschyden? Ah met narren die men seer vele is vindende kan den alderwyften, geduldigsten ende sachtmoedigsten noyt niet te recht komen, ende daerom seyde ook den wyfen *Salomon* in syne spreuken aen het 17. Cap. v. 22. *Alwaer't dat gy eenen fot stiet in den mortier gelyk als vochtige gerste met eenen stamper daer op stootende, soo en sal syn fotbeyd van hem niet gaen.* Soo weynig als eenen Moor hem kan wit wasschen, alwaer't dat hy daer thien pond Spaensche Seepe aen streek, soo kan men ook eenen fot in geen en beteren staet brengen. Een Doctoer set even-wel een groote D. by synen naeme, maer dat een ieder fot een groote S. voor ofte naer synen naeme stelde, soo fouden de Lettergieters veel duyfend S. meer moeten maeken.

Maer ah! hoe vele ende veelderlye groote, kleyne ende middelmaetige narren en vind men niet in de heele wereld! *Ne detur vacuum*, ende in ieder Stad, ja in ieder straete, en ach ermen in een huys alleen.

In menig huys-gefin de fottigheyd besit den Vader, sy besit ook de Moeder, sy besit den Soon en sy besit ook de Dochter, maer dat gink noch al redelyk; maer als het heet, den Vader een nar, de Moeder eene narrinne, den Soon een nar, de Dochter eene narrinne, ende gelykerwys dat soorte altyd soorte soekt, den knecht een nar, den iongen

een nar , het meysen eene narrinne , &c. &c. Soo is het een recht narren hospitaal , ende hunne naer-
komelingen behouden altyd den naeme van *Narra-*
verunt patres , & nos narravimus omnes.

Daer door komen soo vele avantuerlyke singula-
rissen voorts als fanden aen de zee , men vind al-
derlye narren en fotten : kleeder-fotten , peruk-fot-
ten , dans-fotten , eet en drink-fotten , gier-fotten ,
honds-fotten , compagnie-fotten , speel-fotten , ty-
dings-fotten , hoere-fotten , geld-fotten , vecht-fot-
ten , opera-fotten , musiek-fotten , verliefde-fotten ,
geleerde-fotten , theater-fotten , baert-fotten , bril-
fotten , peerde-fotten , vogel-fotten , pennink-fotten ,
schilderye-fotten , bloem-fotten , stok-fotten , ende
soo voorts , *sine fine* , sonder eynde.

Maer wat houd de Dood van soo veel koten vol
fotten ? Al even soo veel als sy is houdende van
heele koetsen vol wyse , hoog-verstandige , hoog-
geleerde ende hoog-geëerde Doctoren , *de fotten en*
de wyse sullen te saemen vergaen , segt *David* in sy-
nen 48. Psalm v. 11. Dit is daerom niet te beter ,
soude wel eenen hoog-geleerden seggen , die de
groote D. soo wel als de groote S. aen synen naem
moet schryven , willende tegen de Dood opkomen met
dese woorden : Ik hebbe my bykans sot gestudeert ,
gepraëctiseert , gedoceert , geplatoniseert , gearisto-
teliseert , ende soo veel pampier bedorven , dat men
alle kaes en boter-kramers in Duytsland met myne
concepten , responsis , suppliken , repliken , dup-en-
tripliken , recepten ende conciliis medicis , ia wonder-
weerdige postillen en logen oft lyk-predicaten , voor
vele iaeren soude kunnen gerieven , ende nu sal ik

van de Dood niet beter geëert worden als eenen *Jan Sot* ofte eenen *Esopus Posterius*? Ah! gy armen sot, hoe wonderlyk gy u tot het sterven schikt, hoe meerder vervalt gy in het sotten register.

Want de Dood en heeft niet gestudeert, maer sy is eene rechte boek-vyandinne, sy en acht geenen *Policionello*, geenen *Arlequin*, ofte Tonneel-speelder, Dans-meester, Doctoor ofte sot, *in omnes mors pertransiit*, ende al oft de groote sotten, als *Moliere*, *Passerat*, *Guerardi*, die alreede veel sotten gemaakt hebben, met de grootste Hof-sotten, die doch wys moeten zyn om den sot wel te kunnen maeken, sich by haer kwaemen recommanderen, soo souden sy moeten hooren dese woorden:

Het Sot besluyt
Dat lach ik uyt.

Des nachts kom ik als eenen dief,
 Het mag u wesen leet oft lief.

Sicut fur in nocte. Als eenen dief in den nacht.

1. Thessal. 5. Cap. v. 2.

*Als een ieder-een moet rusten,
 Krygt men dikwils viese lusten
 Om te loopen over straet,
 Dat niet baert als lauter kwaed,
 Men zoekt middels tot veel kwaelen,
 Die men daer naer menig-maelen
 Moet beklaegen al te laet,
 Tot Godts en der menschen smaet;
 Menig boef en hoeren iongen
 Loopt des nachts met kromme sprongen
 Door de straeten hier of daer,
 Om te zoeken vrysters waer,*

*Maer by vind fomtyds een keirel
 Die hem net gelyk een peirel
 Wakkerlyk te keere gaet ,
 Dat by haest syn grillen laet.
 Menigen die zoekt te tuysschen ,
 Of in sattigbeyd te ruysschen ,
 Of terwyl het donker is
 Niet te doen als ergernis ,
 Aen hem selfs of wel een ander ,
 Die daer door haest aen malkander
 Raeken , en in gramschap groot
 Smaeken sy de bitter dood.
 Onversiens komt sy gekropen
 En als dieven ingeslopen ,
 Waer den soo verliefden kwant
 Careffeert met syne dant :
 Ook waer kaert en dobbel steenen
 Swieren , en daer men met eenen
 In het duyster vloekt en sweert
 Als de schyven syn verteert.
 Sy komt ook waer satterikken
 Sich met suypen half verstikken
 En daer liggen beel versmacht
 Van den drank ter middernacht :
 Soo komt dikwils Jouffrouw Droogen
 In het donker sonder oogen ,
 Paktse alsoo by de stroot ,
 Ende druktse aenstons dood.*

ALs men fomtyds slaept , ronkt, ende snorkt
 gelyk als Jonas onder het Schip , die mis-
 schien in eenen verwerden droom lag , soo klimt
 fomtyds eenen ongenooden nacht-vogel ter venste-

ren in, ende neemt weg wat hy is vindende. De Dood doet van gelyken, maer noch wat grover; want sy valt geheel ter vensteren in, gelyk den Boer in de noten, ende doet gelyk den Propheet *Jeremias* klaegt aen syn 9. Cap. v. 21. *De Dood is op-geklommen in onse vensteren, sy is gegaen in onse huysen om te vernielen de kleyne kinderen.*

Het soude wel geen en kleynen schrik zyn, dat s'nachts eenen dief door onverschichtigheyd in eene kamer viel, ende alsoo eenig getier maekte, waer van de lieden uyt den slaep souden schieten. Wie is daer? Soude men dan roepen, knecht, meyfen, staet op, slaet licht, ende laet eens sien wie daer is. Maer als den dief daetelyk den eenen voor ende den anderen naer aentaft, ende begint te worgen, te steken ende te dooden; ô wat eenen schrik ende wat een onsteltenisse en is'er dan niet: wat schudden ende beven, ende wat geschreeuw en gebeurt daer dan niet? Want hoe weyniger dat men fulks voor sien heeft, hoe meerder alteratie kan fulks ook veroorsaeken. Soo gaet het ook als de Dood het zey by dag ofte nacht by ons menschen in-fluypt op het onversins, ende den desen ofte den anderen overrompelt, soo is'er eenen schrik, eene vrees, eenen angst, ende een gekerm, soo wel by den dien die dit aengaet, als by die, die fulks aenschouwen, ende over soo eenen onverwachten ende subieten Doods-val sich niet genoeg kunnen verwonderen ende beklagen. Van gelyken als eene lustige Compagnie by malkanderen sit, eet, drinkt, lacht, praet, carresseert, ende soo voorts, ende dat de Dood eenen van hun-lieden, op het onversins by

den kop grypt, dat hy begint bleek ende blauw te worden, de oogen te drayen, den mond te trekken ende te fnakken, ô! wat vreesse, angst, ende nood en ontstaet'er als dan niet in de soo verblyde Compagnie, hoe haest en is alle vreugde niet verstroyt ende geschyden met volle couragie *scilicet*! daerom moet men dit alles wel bedenken ende voorkomen, wat voor een Contract dat wy met de Dood hebben gemaekt, te weten: geen, want sy komt als het haer gelegen valt, ende niet als het ons gelegen is, ofte als het ons lust, soo fullen wy, als ons fulks voor valt, soo haest niet verschrikken, besonderlyk als wy waeksaem zyn ende ons alle tot het ster-ven bereyden, op dat als wanneer de Dood komt, sy mag dan komen by dag ofte by nachte, vroeg ofte laet, wy haer als eenen Bode van Godt gesonden mogen vrindelyk ontfangen, die ons tot de salige eeuwigheyd lyden wilt; seggende: komt lieve Dood ende drukt my toe myne oogen, gewenschte Bodinne komt ende voert my tot de ruste, ik wete dat ik sal gelukkig zyn als ik door u uyt dese duyftre wereld gebrocht sal worden tot de eeuwige klaerheyd. Ik danke u seer, sal dan de licht gebeende Bodinne seggen ende snellelyk met u voorts-trekken. Het blyft daer by dat sy komt als eenen dief ende sy sluypt ook weg als eenen dief, gelyk als de katten uyt het duyven-kot, seggende:

Des nachts kom ik als eenen dief,
Het mag u wesen leet oft lief.

Schoon ik berooft ben van't gesicht,
Soo vind' ik doch myn Graf-sted' licht.

Cæcus sedebat juxta viam mendicans. Den blinden sat
by den weg biddende om eene Aelmoesse.

Marc. Cap. 10. v. 46.

*Ik die berooft ben van't gesicht,
En sien noch duysterbeyd noch licht:*

Moet even wel gaen soeken

De Dood in alle boeken,

Sy is verblind gelyk ik ben,

En sonder sien ik haer wel ken,

Mits sy my moet gelyden

Naer d'aerde sonder beyden:

Ik gaen al soetjens naer het graf,

Waer alle menschen daelen af,

Die met hun siende oogen

Veel meerder zyn bedrogen.

Als den eenen blinden den anderen leyden moet, fullen fy dan niet lichtelyk alle twee kunnen in de gracht vallen? Alfoo voert de Dood foo wel de fcherp-fiende als de ftok-blinde naer den put fonder Lanteren ofte brillen, al oft fy fchoon de oogen verloren heeft.

Niet-te-min de blinden hebben in veele ftukken een groot voordeel ten op-fichte van alle fiende perfoonen, foo in het leven als in het fterven. In het leven moet hy niet forgen dat hy iet sien moet, waer aen hy hem foude verargeren, te weten de lichtveerdigheyd, de op-geblaefentheyd, de hooveerdigheyd ende duyfend andere ydelheden der wereld. Hy en behoeft niet te forgen dat hem de Sonne oft het licht verblinde. Hy kan de onkosten der brillen fpaeren, de welke befonderlyk in Spagnien feer veel moeten kosten. Selden iffer een ongeluk oft daer is altyd een geluk by. Want de brillen zyn doch maer overlaftig befonderlyk daer menfe draegt om ftact te maeken, die men lichtelyk kan miffen. De geleerde lieden in Spagnien draegen groote brillen op den neufe om te feggen dat fy by naer blind gefludeert zyn, ia gaen daer mede dikwils over de ftraete om aen een ieder te doen sien dat fy geleerde mannen zyn. Alfoo dan twee Advocaeten moesten voor den Rechter eene faeke bepleyten, den eenen die maer een ooge en hadde feyde tegen den anderen, dat hy alle het onnoodige achter-gelaeten hadde, mits het tot geene faeke en konde dienen: waer op den anderen Advocaet daetelyk antwoorde ende feyde, dat het vals was, terwyl hy eenen bril op den neufe hadde, met twee gelaefen, ende dat hy maer een ooge en hadde,

hadde, daer by voegende: foo gy alle het onnoodige had achter-gelaeten, foo foud gy ook het eene gelas uyt uwen brille gelaeten hebben, het gene u doch niet en kan dienen, maer den ſchelen Advocaet antwoorde hem daetelyk; *Superflua non eſt nocent*, het is beter te veel als te weynig.

Doch hebben de blinden in het ſterven dit voordeel, dat hun de oogen niet voor eerſt en worden gebroken, terwyl ſy alreede gebroken ende bedorven zyn, voornaementlyk als ſy hun uyt-geſteken ofte uyt-geſchoten zyn. Niet-te-min blyft het daer by: eenen blinden man is eenen armen mede-leyden den man: *Wat blydſchap ſal ik hebben, die geſtaedig ſitte in de duyſterniſſen, ende het licht des Hemels niet en ſien?* Vroeg ende klaegde, niet te vergeefs den blinden Tobias aen den Engel *Raphaël*, blykende in ſyn 5. Cap. v. 12. Beſonderlyk blind-geborene zyn ſeer ongelukkig, die t'federt hun leven noch Sonne, noch Maene, noch Sterren, noch Locht, noch Bloemen, noch Menſchen, noch Beeſten, noch Vogels ende Viſſchen, beneffens andere ſchoone geſicht-behaegende ſchepfels Godts, noyt en hebben geſien ofte en fullen betrachten.

Maer Godt heeft alfulke ellendige menſchen beſondere wondere gaeven des verſtands ende andere finnen mede-gedeyld: tot exempel, dat in Engeland eenen ſtok-blinden man, alleen door het voelen van ſynen eerſten vinger de couleuren van verſcheydelyke Zeyde-ſtoffen heeft konnen aenwyſen. Alſoo is in eene groote Stad over eenige iaeren eenen ſtok-blinden Bedelaer ſoo beroemt geweest, dat hy de gankbaere munten, beſonderlyk de Keyſers-pennin-

gen (het gene het alder-kleynſte geld is in Duytſland) wiſt te onderſchyden, en konde ook door ſyne memorie de alder-moyelykſte rekeningen fluyten ende voltrekken. Daer is noch eenen anderen iongen menſch ſeer wel bekend, blind zynde, den welken de kaerte op de ſnede wiſt te teekenen, dat hy met ſyne ſiende Cameraeden menigen halven nacht al ſpelende heeft door-gebracht, ende ſeer ſelden naer huys gink ſonder gewin. Van blinde Doctoren, Predikanten, Organiſten, Hoboy-ſpeelders, Violiſten is het onnoodig veel te beſchryven, terwyl alſulke ſeer vele overal gevonden worden. Wat de eerſte raekt, is beſonderlyk bemerkens weerdig, dat in eene ſeer beroemde Stad in Duytſland, ontrent dertig iaeren geleden eenen iongen blinden menſch geleeft heeft, den welken niet alleen publieke Sermoonen, Oratien ende Tonneel-ſpelen, die eens gehoort hebben- de wiſt naer te ſeggen; maer ook de opheffinge ende maniere der ſtemme, ſoo wel koſte naer apen volgens alle gelegentheyd der effecten ende materien, dat een ieder die hem niet en ſag, vaſtelyk geloofde dat het den Predikant ofte den Orateur ſelver perſonelyk was die daer prekte.

In eene groote Hollandſche Stad was eenen blinden Doctoer in de Medecynen ſoo ervaeren, dat hy van een ieder voor den treffelykſten gehouden wierd, hy ſchreef ſyne ordonnantien ſonder ſien, ende wiſt ſoo wel ſyne teekens te ſtellen, dat daer noyt iet aen en onbrak. Hy gink ook alleen door alle ſtraeten waer hy geroepen wierd, ende wiſt ſoo daernig de huysen te vinden dat hy ſelden faelde. Eens gink den ſelven naer een huys waer hy geroepen was,

ende gaende volgens fyne gewoonte alleen door de Stad, foo kwam daer een Veulen sonder yfers op hem toe-gelopen, ende als het Veulen den man fag, bleef het ftok ftille ftan sonder fich te beroeren, den Doctoer gelyk hy iemant voor hem voelende ftan, dede fynen hoed af, feggende, *Mynbeer vergeeft het my want ik ben blind, dus belieft een weynig uyt mynen weg te gaen*, het gene ook datelyk gefchiede.

Liefsten Godt geeft gy foo veel wonderlyke gaeven aen de blinden, waer voor wy u verplicht zyn te loven ende te danken, hoe veel te meer ende hoe veel te grooter gaeven en geeft gy dan de fiende niet, waer onder vele gevonden worden, dat het veel beter waer dat fy ftok-blind waeren, als dat fy met fiende oogen alfulke fchoone gaeven onverantwoordelyk misbruyken ende verachten? Ah hoe vele fiende blinde en vind men in de wereld doch niet de welke fich van den boofen vyand aen den dool-hof van veel vuldige fchaede ende lafter, van d'een ziels perykel in het ander laeten rond voeren, die ook feer dikwils uyt-fchuyven ende vallen, tot dat fy ten leften door de tydelyke Dood aen de eeuwige Dood geleverd worden, ende in het dal der eeuwige verdoemeniffe, in den poel die met folfer ende pek is vlammente gefort worden. Ah Heere opent doch de oogen van blinde ende fiende, op dat fy voorfichtiger bewandelen de wegen des levens, ende dat fy niet op het onvoorfiens ende onbereyd van de Dood naer het graf gevoert worden, ende naer dat noch dieper vallen, want eenen werelyken ende geefteyken blinden moet bekennen dat

Hy die berooft is van't geficht,
Doch vinden kan fyn Graf-fted' licht,

Ik ben gefwind ,
Al ben ik blind.

*Repentinus eis superveniet interitus. Ende fy sullen
het niet ontvlieden. 1. Thes. 5. v. 3.*

*Wat is snelder als den wind ,
Die door vele vlakke lochten
Haestig doen kan groote tochten?
Doch word hy ten leest verslind.
Wat is snelder als den bal ,
Die uyt een geschut gedreven
Door den slag doet buysen beven ?
Doch seer haestig komt tot val.
Wat is snelder als een schip
Voorts gedreven van de winden ,
Dat ten lesten doch kan vinden
Tot syn ondergank een klip ?
Wat is snelder in de locht
Als den Valk is in het vliegen ?*

*Doch soo kan hem wel bedriegen
 Een en kwaeden Rygers tocht.
 Wat is snelder als den Hert ,
 Oft den haese in het loopen ?
 Doch soo moeten sy bekoopen
 't Leven door de Doode smert.
 Wat is snelder als den mensch
 Als wel zyn syne gepeysen ,
 Die hem door de sinnen reysen ?
 Doch faelt hy in synen wensch.
 Maer van al die snelligheyd
 Is noch snelder t'menschen leven ,
 Dat word van de Dood gedreven
 Door den snel loopenden Tyd.
 Noch knoopt alles wel daer by
 Dat van't snelste is te peysen ,
 Soo sal doch de Dood u wysen ,
 Dat niet snelder is als sy.*

DE snelheyd en is geene Tooverkonst, de snel-
 loopende dieren als Herten, Peerden, Hae-
 sen, Honden en soo voorts, bestaende in het heel
 Post-loopende Ambacht, sy mogen dan op twee oft
 vier Mercurius voeten loopen ofte niet, begaen de
 grootste tooveryen terwyl sy met hunne hexen ofte
 pooten fulke wonderheden doen, die hun den bes-
 ten hexen-meester naturelykerwys noyt niet naer
 en kan doen, ende doch en is fulke konste geene
 toover-konste, hoe wel sy dikwils van Koningen en
 de Princen in het beginfel voor eene ongelooffely-
 ke saeke is aensien geweest: dat konnen federt ee-
 nige iaeren soo wel *Illustre* als andere perfoonen
 getuygen, als ook de waerheyd schryvers in de

nouvellen, Oorlogs-couriers ende snelle postillons hoe dat soo menig vosken selver de dood in den hals gegallopeert heeft, de die en konnen sulcx niet genoeg amplifieren, illustreren en admireren. Laet loopen, segt den Hollander, want sy fullen doch de Dood niet ontloopen. Haer Post-peerd word gerecommandeert in de Openbaeringe *Joannes* aen het 6. Cap. v. 8. luydende aldus : *Ende siet een vael Peerd, ende die daer op sat, wiens naeme was de Dood; ende de Helle volgde haer, ende haer is macht gegeven over de vier deelen der aerde dood te slaen met den swaerde.*

Godt bewaert ons doch van den alder-lesten Postvolger; duysend-mael beter is het te voet te gaen als wel foodaenig geposteert te zyn; doch onder tusschen reyd sy de aldersnelste postloopers ter aerde, den eenen brekt syn been, den anderen synen arm, den derden verftikt in het bloet, den vierden reyd hem foodaenig dat hem by naer de dermen voor de voeten vallen, ende veel andere breken geheel den hals. Alle de beste Rey-meesters, *parforce*-iaegers, ende waeg-halsen, die de traege flekken te voren loopen, word altyd lustig, voor den eenen soo wel als voor den anderen van de Dood op den post-horen geblaesen, voor aen loopende ende hun den weg naer de andere wereld wysende.

Oft sulcx nu op den smallen ofte op den breeden Post-weg naer de eeuwigheyd te loopen beschikt is, daer laet sy haeren Generael Post-meester den Heere over levende ende doode voor sorgen, buyten wiens order sy niet en derft gaen. In hoe veel uren ofte iaeren menigen syne levens reyse verkort, daer aen

is haer geenfins gelegen. *Met menigen gaet fy seer haestig uyt de wereld*, segt het Boek der Wysheyd aen het 4. Cap. Menigen voert fy over stok en steen door het duyfter dal der Dooden, door vele bosschen ende Kruys-wegen, ende brengtse eer fy sich voorfien in hunne Vaders Stad daer fy af-treden, ende volkomentlyk komen rusten van bunnē veelvoudigen arbeyd. Apoc. 14. v. 13.

Op dit snel Post-peerd is ook gereden *Job*: daerom bekent hy in syn 9. Cap. v. 25. *Dies mei velociores fuérint Cursor. Myne dagen zyn snelder als eenen looper geweest.* Ende noch snelder, maer veel ongelukkiger heeft gereden *Absolon* den schoonen *David's* Soon, want naer dat hy synen eygen Vader naer de Kroon, den Schepter ende het leven heeft gestaen, om hem daer van te berooven, soo hy gekost hadde, moest hy in het volle post-iaegen met syne schoone blonte hairen aen eenen Eyken-boom den post-weg syns boosen en korten levens loop ellendelyk volenden door het droevig Tournoy-spel van dry lancie steken, ende doen hiet het *vervloekt is hy van Godt die aen het hout hangt.* Deut. 21. v. 23.

O ongelukkigen Post-ruyter! den Heyligen ende lieven Vader *Augustinus* schryft seer uyt-drukkelyk: *Vita praesens est cursus ad mortem*: Dit tegenwoordig leven is niet anders als eenen loop oft post-weg naer de Dood. De iaeren der menschen worden gemeynelyk in seven iaeren gedeelt, schryft eenen geleerden Predikant, het eerste is de onmondige kindsheyd, segt hy, tot in het achste iaer, het tweede is den kinderlyken ouderdom tot in het vyfthiende iaer; het derde is de wassende ieugt tot in het

twée-en-twintigſte iaer , het vierde is het bloeyende leven tot in het dertigſte iaer , het vyfde is de manheyd tot in het vyftigſte iaer , het ſefde den gryſen ouderdom tot in het ſeventigſte iaer , ende het ſevenſte den hoogen ouderdom tot de Dood toe , alſoo ſtaet den Poſt-iaeger ſtil aen eenen ouderdom , om een ander leven hier naermaels te beginnen.

Mors infantriæ eſt puerita , ſeyd Seneca , mors pueritiæ eſt adoleſcentia , mors adoleſcentiæ eſt juventus , mors juventutis eſt virilitas , mors virilitatis eſt ſenectus , mors ſenectutis eſt decrepita ætas , mors decrepitæ ætatis eſt ipſa mors. Dat is te ſeggen: de Dood der onmondigheyd is de kindsheyd , de Dood der Kindsheyd is den waſdom , de Dood des waſdoms is de bloeyende ieugt , de Dood der bloeynde ieugt is de manheyd , de Dood der manheyd is den gryſen ouderdom , de Dood des gryſen ouderdoms is den hoogen ouderdom , en de Dood des hoogen ouderdom is de Dood ſelver , ende het vertrek uyt dit leven.

Als het waer is wat *Hugo Viſtorinus* ſchryft, *Ipfæ caro eſt jumentum animæ* ; ons vleefch is het Peert waer op de ziele te Poſt ryd: ſoo ſtaet de ziele , als wy ſterven als dan af , ende het Peerd gaet tot ſyne ruſte.

Het eynde goet , is alles goet , ende het eynde kwaed , is alles kwaed : wee den dien die op het leſte met het Peerd is vallende , want den Ruyter ende het Peerd dat is als dan verlooren , heetende: *Repentinus eis ſuperveniet interitus.*

Ik ben geſwind ,

Al ben ik blind.

Mensch al zyt gy noch soo wel ,
Gy en zyt maer bobbel-spel.

Homo vanitati similis factus est.... Den mensch is ge-
worden aen de ydelheyd gelyk. *Psalm. 143. v. 4.*

*Wel gy lieven kleynen iongen ,
Wat voor scheef en kromme sprongen
Geeft gy aen wat vochtigheyd ,
Dat gy van u pypken smeet ?
Want ik sien t'en is maer water
Ende seep , dat door't geplater
En't geblaes word eenen bol
Groot in schyn en daer by bol.
Het is waer , veel schoone verven
Siet men door syn klaerbeyd swerven
Maer eylaes , myn soete kind ,
Hy vergaet door luttel wind.
Doch den soetaert schynt te spreken ,
Dat daer by word vergeleken*

*Alle werelds ydelheyd ,
 Die niet duert als korten tyd :
 Soo , wyft by tot alle menfchen :
 Moet gy weg gaen en verflenfchen ;
 Want het leven dat beftaet
 In een bobbel die vergaet.*

DEn mensch is geworden gelyk aen de ydelheyd, *fyne dagen vergaen als een fchaduwe*, fegt den Koninklyken Propheet *David* in fynen Pfalm hier boven benoemt, ende in fynen 38. fchildert hy die noch flechter, feggende in het 6. v. *Gy hebt myne dagen in maete gefteft, ende myn leven is als niet voor u : maer nochtans allen levenden mensch is al te mael ydelheyd by u.*

Alfoo is ook eenen grooten Konink, als *David* geweest is, die foo vele Koningen overwonnen ende foo vele gevechten tegen fyne vyanden heeft uytgeftaen, ende die foo vele fchatten vergaedert heeft, volgens fyne eygene woorden, niet anders als ydelheyd. Soo is dan ook de roemweerdige Kroon ende Throon, het Purper ende Scepter, de Heerelykheyd en Pracht, de Wysheyd ende Schoonheyd, de kracht ende hoogheyd van den Konink *Salomon* anders niet geweest als fuyvere ydelheyd? Ia fekerlyk is het alfoo : is eene Lelie, Tuliplant ende Roofe niet een ydel ende vergankelyk wesen? Hoe haest worden fy verflenfcht, ende hoe haest en fiet men hunne plaetfe daer fy geftaen hebben niet meer? *Aenmerkt de Lelie des Velds, hoe fy waffen*, fegt Chriftus onfen Saligmaecker, by *Mattheus* aen't 6. Cap. v. 28. ende in den volgende fegt hy noch, *Ik fegge u dat Salomon*

in alle fyne glorie niet gekleed geweest is als eene van dese Lelien. Is dan *Salomon* in alle fyne glorie noch ydelder geweest als eene Veld-bloeme, hoe veel ydelder en fullen wy dan niet zyn tegen *Salomon* te vergelyken, die maer arme ende ellendige zyn, sonder het minste te besitten, dat hy beseten heeft? Die van fyne wysheyd, glorie, schoonheyd, macht, ende rykdommen by naer niet en hebben, ende beelden ons doch fomtyds, ik en weet niet wat in, wat voor groote dieren wy in de wereld willen zyn.

Daer blaest sich menigen hans op als eene bobbel ofte water-blaese: de Beeldschetsers hebben seer wel uyt-gevonden door alfulke bobbel de ydelheyd te vergelyken, die soo haest als de selve gemaekt is weder vergaet. Ende men fiet ook dagelyks dat de kinderen sulks plegen met seep-water door een stroyken blaefende in de locht te werpen, ende die sulks niet gewoon is te sien souden meynen dat hy syn leven niet weerdiger ende schoonder, çierlyker, ende subtielder gesien en heeft, gelykende aen een Kristael en met vele verven geçierden bol; maer *dum splendet, frangitur*, terwyl hy in den schoonsten glans daer hennenvliegt, straks is hy ook gebersten en gesprongen.

Wat voor een edeler Schepfel Godts is'er in de wereld te vinden als den mensch ende het menschen leven! maer wat is'er ook vergankelyker als het selve? Het is een kinder-spel, een bobbel ende water-blaese-werk, het gene eer men sich voorfiet, te niet gaet ende verdwynd, ook in s'moeders lichaem eer het van de Sonne kan overlommert worden. Den mensch word doch meestendeel met lyf en levensgevaer in dese wereld geboren, en aen vele vind men bynaer geen leven, men moet hem dikwils in den

mond-blaesen om den blaes-balk der loofe een weynig beweginge te geven, ende fomtyds is het doch al om niet, want vele fulke arme bobbelkens-blaesen fnakken in stukken ende gaen van waer fy komen. Hoe veel duysend en sterven daer niet van thien van twelf iaeren eer fy noch tot verstand zyn gekomen, het eene kind rukt de ftuypen, de tanden, de poekxkens, de maefelen, ende het ander de kortfe, den loop ende de fnikkinge uyt de Moeders ermen ende legt het in het graf. Als de menfchen waffen, groot, oud, ende koud worden, fyn fy alle dagen onder het iok der Dood, die op eenen oogenblik de water-blaefe huns levens weg-blaesen ende vernietigen kan; oft het fchoon de weynigfte niet gelooven, foo is't doch waer: Want het geloof fal hun doch eens in de handen gegeven worden, befonderlyk de op-geblaefe *à la mode* poppen, die niet en weten hoe fy hun genoeg uyt-berften en uyt-breedten fullen, die de ftraeten, de deuren, de plaetsen te enge ende de wereld te kleyn is. Die fich op-blaesen seg ik, gelyk den voornaemften vorfch van *Esopus* in den naeften vitfen-mest, ende de felve op-geblaefene bobbel noch meerder op-blaesen met reepen. Men betracht alfulke waer men begeert van den hoofde tot de voetsolen, van buyten ofte van binnen, van voren ofte van achter, hunne mienen, hun wesen, hunne reep-ronde-kleederen, hunne cieraeden, hunnen gank, hunne woorden ende hunne werken, foo moet men bekennen ende met *David* roepen; *homo vanitati similis, imò similimus factus est*, den menfch is geworden gelyk aen de ydelheyd.

Menfch al zyt gy noch foo wel,

Gy en zyt maer bobbel-fpel.

De blaeders vallen af,
En gy gaet naer het Graf.

Folium quod vento rapitur. Een Blad dat met den
wind word weg-genomen. *Job 13. v. 25.*

*Alles moet voorwaer verschuyven,
En uyt dese wereld ruyven*

Seer gewis :

*Niet en is'er hier te vinden ,
Oft den tyd kan het verslinden ,*

Volgens de getuygenis :

*Eenen Boom seer schoon omgeven
Met veel groene blaeders leven*

In de Lent' ;

*Siet men korts hier naer vervallen ,
Ende worden niet met allen ,*

Met'er tyd heeft sulks een end'.

*Hy bloeyd ende geeft ons vruchten
 Tot vermaek en tot genuchten,
 Maer hoe lank?
 Tot den Winter syne vlaegen
 Op den schoonen Boom komt iaegen,
 Dan baert by maer mest en flank.
 Al wat syne takken droegen
 Tot een ieder eens genoeg
 Vallen af,
 En verrotten en bederven,
 Worden stinkend' ende sterven,
 Gaende alsoo naer het Graf.*

Alfoo schoon den Boom in de Lente gebloeyd en
 gegroeyd heeft, alfoo verdort hy ook geheel
 in den Herft, veranderende alfoo syne blaeders en-
 de alle syne schoone çieraeden, ende als dan door
 het minste windeken vliegt alles af, gelyk de sneeuw-
 vlokken, soo dat ten lesten den Boom is wordende
 gelyk eenen dornen wilden ende onvruchtbaeren
 struyk, die den houd-kliever van fin is om te hou-
 wen. Soo is het met ons menschen en ook ons leven:
 wy groeyen, bloeyen en wassen, ende spoeden ons
 van de Lente door den Somer met den snellen Son-
 nen-loop, en komen dikwils in eenen seer vroegen
 Herft, als dan beginnen de blaeders van ons levens-
 kracht, onse schoonheyd, sterkte ende aengenae-
 migheyd merkelyk geel ende dorre te worden, sich
 meer ende meer verliefende, tot dat wy dikwils
 voor onsen tyd kael ende koud worden, weerdig om
 geset te worden tusschen de dorre struyken, die
 geduerig staen om om-te-vallen. Geenen Boom en

kan ons fulks beter voor oogen ſtellen als den Moer-
beſiën-boom, den, welken van den Wyſen *Arbor pru-*
dens den voorſichtigen Boom genoemt word, om dieſ-
wille dat hy met ſyne groene blaeders ſoo lange ach-
ter blyft tot dat hy geene koude meer en heeft te
vreeſen, daer nochtans andere Boomen hunne blae-
ders ende bloedsfel ſeer vroeg vertoonen, de welke
ook door eenen moord-brandenden rym dikwils op
eenen nacht verbrand ende bedorven worden. Maer
gelykerwys den voorſichtigen Boom ſyn aengenaem
bloeydsfel vertoont veel laeter, ſoo verliest hy ook
veel laeter ſyne blaeders als de andere, doch al-
hoe-wel hy noch ſoo lange met ſyne breede blae-
ders ende Zeyde-worm ſpyſe is praelende, moet hy
doch ſoo veel te haefter ſich van de ſelve laeten be-
rooven. Soo haefst als maer eenige koude aenkomt
ſoo kan men ſyne wonderheden ſien, gelyk tot ex-
empel in eenige uren tyds het een blad voor ende
het andere naer begint te kraeken ende ſtillekens af-
gebroken te worden, al-hoe-wel ſy noch ſoo leven-
de ende groen ſchynen te zyn. Ende fulks geſchied
aenſiender oogen, ſoo dat alſwanneer men een blad
in het aenſicht krygt het gene ſeer dikwils is ge-
beurende, dan mogen wy wel denken nu, nu, ſal
het ook alſoo onſen keer weſen. Ende alſoo in kor-
ten tyd, te weten van een ure word deſen ſchoonen
ende aengenaemen Boom, gelyk beſſem-rys ſoo dorre,
berooft van alle ſyne çieraeden.

Sulken Moer-beſiën-boomen zyn ſomtyds gelyk
menige, dappere, aenſienelyke, friſſche, wyſe en
verſtandige lieden, de welke niet veel ſuere geſich-
ten tegen het geweld der Dood en maeken, denken-

de dat fy noch verre van hun-lieden is : maer daer en gaet fomtyds geen ure voorby ofte den Doodenrym komt t'effens ende doet hun-lieden den hoofd-rym huns levens kraeken , dat fy alle kracht ende fap verliefen , ende als dan vallen op een mael de noch groen zynde blaeders van hun leven af ; ende al-hoe-wel dat hunne fterke ende duerachtige natuere maetelyk lange geftaen ende vele andere heeft laeten voor by gaen , foo worden fy doch van de Dood-vorft overvallen , ende bynaer met roode-wangen , ende fterk lichaem , moet ende couragie naer het graf gefonden , foo dat men klaegen mag gelyk daer ftacet in het tweede Boek der Koningen Cap. 1. v. 19. *Quo modo ceciderunt fortes* , ah hoe zyn de helden gevallen ! ende al oft het *Goliath* met alle fyne *Enochs*-kinders felver waere , foo blyft het daer by : als dat fy zyn in *Folio folia à vento rapta*.

De blaeders vallen af ,
En gy gaet naer het Graf.

De ure die is ongewis ,
Dus peyft wat u van noode is.

Qua hora non putatis. Ter uren als gy het niet en
meynt. *Luc. 12. v. 40.*

*De ure lieven vriend gaet altyd soetjens benen ,
Hoe wel gy niet en siet haer gangen haest verschenen ,
Sy gaet seer snelle voorts , hoe wel gy niet en siet
Dat sy al gaende gaet , en stillekens verschiet ;
Soo gaet den mensch ook voorts gelyk met kleyne treden ,
Maer op het lest , eylaes ! soo zyn het groote schreden ,
Die voor ons aengesicht heel schynen onberoert ,
En eer men daer op peyft , soo zyn wy weg-gevoert.
Het uer-werk binnen in daer is het altyd gaende ,
Maer buyten uyt soo is't als oft het ook was staende ,
Den mensch is even soo , terwyl den ader-vloed
Van binnen hem ten lest tot t'eynde brengen moet.*

*Legt maer u oor op d'uer, gy sult aenstons bemerken
Hoe dat sy slag op slag verschuyven doet haer werken:*

Legt ook eens op u bert u hand, daer sal gewis

U worden uyt geleyd wat dat u leven is.

Daer sult gy sonder sien gevoelen slag op slaegen,

Die sonder stil te staen u naer het eynde iaegen:

Nochtans het buyten werk en siet gy niet vergaen,

Maer schynt, hoe wel het gaet, gelyk als stil te staen:

Tot dat gy eyndelyk aen d'ure zyt gekomen,

Als gy het niet en meynt, soo word u weg-genomen

Het slaende binne-werk, dat u door slag op slag

Gebrocht heeft onversins tot uwen lesten dag.

DAerom moet gy weten dat, foo den Vader des huys-gefins wiste de ure dat den dief komen soude, hy sekerlyk ooc soude waeken ende syn huys niet laeten in breken. Alfoo dan, zyt nu ook bereet; want den Sone der Menschen sal komen een ure dat gy niet en meynt, vermaent Christus selver, willende daer mede alle Christene de noodige waeksaemheyd in tyds aen bevelen, op dat sy niet van den lesten dag, ofte van de levens vyandinne de Dood overvallen ende overrompelt en worden, terwyl dat doch op alle beyde mag gewaekt worden: ende gelyk u Godt sal vinden, sal hy u ook rechten: want daer den Boom sal vallen, ten Oosten ofte ten Westen, daer sal hy ook blyven liggen. Cobelet II. Vers 3.

Wy vraegen dikwils door den dag, wat uer is't? op dat wy dese ofte andere gelegentheyd niet en versuymen, hoe dikwils trekt menigen syne Goude, Silvere, Engelsche, ende met schoon werk gecier-

de repeteer Orlogie niet uyt, eensdeels om te seggen ik hebben die, anderdeels op dat hy geene Compagnie, geene Opera, geene Comedie, ofte geen Bal en versuyme: Maer hoe luttel zynder die de selve uyt-trekken om te sien wanneer het tyd is van de onsekere komste des Heeren niet te versuymen. Hoe forgvuldig is menigen om op synen tyd syne Orlogie op te trekken, maer de Conscientie ure veronachtfaemt hy, ende laet de selve vol stof ende vuyligheyd verroesten ende bederven.

De oprechte Orlogie-lief-hebbers trachten hunne Orlogien seer forgvuldig te rechten op den Sonnewyfer, kunnen alsoo niet bedrogen worden, als maer de selve goet gaen, ende schoon dat de selve niet goet en gingen, soo doen sy doch hun beste om de selve naer den Sonne-wyfer te rechten soo veel als het mogelyk is. Soo ook oprechte Christene lief-hebbers der Goddelyke Orlogie rechten hun levens slag seer forgvuldig naer het onbedriegelyk woord ende wille Godts, ende alswanneer sulcx niet wel over een en komt, soo doen sy doch hun beste soo veel het mogelyk is, sich daer naer te reguleren, wel wetende dat Godt, die eenen rechtveerdigen Godt is, sulks kwaelyk soude aenstaen, is het saeken dat sy hunne loopende levens Orlogie niet en stelden naer syne altyd goede schaduwe werpende wyfers.

Maer nu nochtans gebied Godt dat wy soudē waeken ende bidden, ende dat wy ons, soo wel op de leste ure des Doods als op de leste ure der wereld altyd soudē gereed houden, op dat wy onse Dood soo wel als onsen Hemelschen Bruydegom met de vyf

wyfe Maegden fouden te gemoet gaen, om met hem in te gaen tot de Hemelfche Bruylofs-feeste.

Men heeft niet alleen flag ende wys Orlogien, maer ook wek Orlogien, die men foodaenig kan ftellen, dat fy ten welkers tyde men begeert, een groot geluyd maeken, ende de menfchen uyt den flaep ontwaeken, het gene dikwils een groot gerief in huys is, befonderlyk als men feer licht een goede gelegentheyd overflaepen kan, waer uyt feer dikwils groote fchaede kan ontftaen. Alfoo heeft Godt de zielen der menfchen eene wek Orlogie gegeven, met de Confcientie daer by te voegen, die ons feer neerftig van den flaep der fonden kan ontwaeken, ende onverfins gelyk eene Orgel kan klinken, foo dat menigen menfch die fyne faligheyd lief heeft daer van ontwaekt ende verfchrikt, dat hy gelyk *David* begint te klaegen; vol angst ende vreefe naer genade foekende uyt-roept, *Ik worde bevreeft ende benauwt.* Pfalm. 54. v. 6.

Maer de die, die naer hunne faligheyd niet veel en vraegen, gaet het gelyk met de luye flaepers, die al-hoe-wel fy den wekker hunder Orlogie hooren, hun als dan al geeuwende eens op de andere luye feyde omkeeren ende weder in flaep vallen, alfoo hunnen beftemden tyd dat fy fouden moeten opftaen, verflaepen. Alfoo verachten vele den Confcientie-wekker hunder ziele, blyvende aldus luye ende fonder forgegeftaedig in den flaep der fonden voorts flaepen; ende oft men de felve dikwils door opentlyke waerfchouwinge der Predikationen ende vermaeningen doet gedenken de woorden van Christus onfen Saligmaeker by *Marcus* aen't 13. Cap. v. 33.

Siet toe , waekt ende bid , want gy en weet niet wanneer den tyd is , foo en willen sy doch daer naer niet hooren.

O ! gy verdoemde seven slaepers , gy en sult niet hooren willen , noch niet willen op staen uyt den slaep der sonden , tot dat gy den tyd der gratie sult verflaepen hebben , ende tot dat den lesten Donder-flaegenden wekker des lesten dags u sal op-wekken ende verschrikken , als wanneer gy als dan te laet sult huylen ende schreeuwen ! *O bergen valt op ons , ende gy beuvelen bedekt ons !* wat ik u hier segge , dat segge ende roepe ik voor een-iegelyk : want

De ure die is ongewis ,
Dus peyft wat u van noode is.

Ik acht alles niet met al ,
Peys ik wat ik worden sal.

Quotidie morior. Ik sterfe alle dagen. 1. Cor. 15. v. 31.

*K*omt eens hier gy dwaese geesten,
Die altyd , t'zy vroeg oft laet
s'Morgens ofte s'avonds spaet
Leeft gelyk de wilde beesten ;
Sonder eens te mediteren
Wat gy naer u levens loop
Worden sult voor eenen hoop ,
Van verderven en verseren.
Gy acht alle ydelbeden ,
Peysende dat die voortaan
Altyd sullen blyven staen :
Maer eylaes , 't is buyten reden ;
Mits u meyning is valsch-aerdig ,

*U gedachten zyn maer wind ,
Die de wereld heeft verblind
Door haer trekken seer onwaerdig :
Sy geeft u seer veel te hopen ,
Doch en is het niet met al ,
Terwyl dat een dooden val
Haest by u komt in-gekropen ;
Waer zyn dan al u Kasteelen ,
Die gy dikwils onbedacht
Hoog tot in de wolken bracht ,
En u sinnen kosten streelen ?
Sy zyn met u naer de aerde ,
Daerom overpeyst voor al
Wat u overkomen sal ,
Als gy word tot geender waerde.*

SOo haest als eene keerffe is aengesteken doet sy sich geduerig al stillekens meer ende meer af branden ende verteiren , ende hoe langer dat sy is brandende , hoe korter dat sy ook word , tot dat sy ten lesten uyt-gebrand zynde , vergaet ende sterft , laetende niet achter als een luttel vuyl-maekende asche , die eenen grooten stank veroorsaekt , waer voor men den neuse toe houd , forgende daer van een galantarie siekte te krygen : ende alsoo word de kerffe , die sulke aengenaeme klaerheyd dede blyken , eenen stinkenden onvlaet.

Wy belden ons seer dikwils in als dat ons leven is gelykeene groote wassche keerffe , de welke lange te branden heeft , ende lange met schoone klaerheyd sal lichten ; maer och armen , ons leven is anders niet als een kleyn eyndeken en teer nacht keersken , het gene eer men het weet haest verdooft ende uyt-

gaet. Hoe vele en bluffchender niet uyt in de Lanterne, dat is te seggen, in s'Moeders lichaem, ende die maer eerst en beginnen te vlakkeren, blaest de Dood seer snel ende t'eenemael uyt. Daer en moet maer een kleyn windeken wayen, te weten; een kortsken, een teering ofte waterfucht, een caterreken komen, soo wel by de groote als by de kleyne, hooge als nederige ende ryke als arme het is met hun gedaen; het levens-licht is uyt-gebluft. Sulke voorvallen geschieden besonderlyk in Pest ende Oorlogstyden, waer dat gestaedig den eenen ende den anderen het licht sonder moeyte word uyt-geblaesen, eer dat men hoi ofte foi seyde, als dan houd men soo sorgvuldig den neuse toe, vreesende dat den wind van den blaes-balk der Dood daer niet in en sluype.

Alfoo is dan het heel menschelyk leven anders niet, soo lange als het duert als een geduerig sterven? Wie is't dan die op de aerde leeft, die niet voorts ende voorts van ure tot ure is stervende? Ah niemant als Godt, de Heylige Engelen ende de zielen der menschen! Al-hoe-wel de zielen der menschen, geestelykerwyse, wel sterven kunnen eene eeuwige Dood als sy door boofachtige en wel-wetende sonden het leven dat uyt Godt is, den Heyligen geeft voor de oogen Godts verliezen ende alfoo levende Dood zyn, gelyk eenen anderen Bisschop tot Sarden; het selve geschied ook als de zielen alle hunne boose lusten ende sonden af-sterven.

Gelykerwys het eerste sterven een rampsalig sterven is, alswanneer eene menschelyke ziele Godt ende syne gratie af-sterft, soo is ook in tegendeel sulke een sterven, als de menschelyke ziele de sonden,

de ydelheyd der wereld, de welluft, de eer ende geld-gierigheyd, de hooveerdigheyd, de gramfchap, ende eygenfinnigheyd af-fterft, een Godt-behaegende roemweerdig ende falig fterven. Want den gene die fterft eer hy fterft, die en fterft niet als hy fterft.

Tot defe konfte om daegelyks te fterven behoort meer als een paer fchoenen, meer als eenen geestelyken rok, meer als eens eenen Oud-vader dede, in een doode-graf woonen, op dat men daegelyks de fterffelykheyd des levens gedachtig worde ende alfoo leere fterven. Wy hebben van alle kanten aenleydinge genoeg om fulkx te betrachten ende te leeren. Ieder en moet maer, gelyk hier voren gefeyd is, in fynen boefem taften ende de flagen van het herte tellen, het gene ons waerfchouwt dat iederen flag altyd naerder ende naerder tot den leften gaet, tot dat het felve breekt en op houd van flaen. Wat uer is het? Vraegt men gemeynelyk als eenen menfch den leften fnak geeft, op dat men foude kunnen feggen op wat voor eene ure hy is gestorven. Hoort gy wel, terwyl gy dit leeft by geval eene ure flaen, het mag dan flaen dry, vier, vyf, ofte een quartier van een ure: denkt dan, miffchien is het tegenwoordig den tyd dat men van u fal feggen, ten fulken ure, ten fulker quartier uers is hy gestorven ende heeft juftement den leften fnak gegeven.

Alfulke *meditatio mortis* dient ons heel ftuderen te wesen, foo fullen wy feker geen tyden hebben om ons met vele ydele, aerdfche, nietige ende verdoemelyke dingen te bemoeyen ende den kop te breken; om alfoo de noodige konfte niet te veronachtfaemen van daegelykx falig te fterven.

Hoe veel duyfende en zynder niet , die van geen sterven en willen weten ofte hooren , ende foo het mogelyk waer geerne fouden eeuwig leven? Maer de dese moeten weten , dat terwyl fy foo voor het sterven vreesen meerder en sterker daegelykx sterven als vele andere , schoen dat fy sulks willen ofte niet en willen *oportet* ! ende een ieder moet bekennen *quotidie morior*.

Maer eyndelyk , gelukkig zyn de gene die daegelykx sterven ende het aerdsche ter rechter tyd leeren verachten ; want fy sullen al stervende daegelyks en stondelyks tot het eeuwig leven wederom nieuw erboren worden : dus

Ik acht alles niet met al ,
Peys ik wat ik worden fal.

Hy is seker wel gestorven ,
Die den Hemel heeft verworven.

Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus.
Kostelyk is in het aensicht des Heeren de Dood
van syne Heyligen. *Psalm. 115. v. 15.*

O! Salig is den mensch die soo wel weet te leven,
Dat, als hy sterven moet, voor geene Dood moet beven,
Syn bert dat staet gerust, en voelt geen Dooden stryd,
Wyl by al levende sich daer toe heeft bereyd.

Hy sterft niet voor de Dood, maer voor een beter leven,
Dat hem hier naermaels word geschonken en gegeven,
Om dat by syne ziel van't leven heeft ontblood,
Eer hy gedwongen was te sterven voor de Dood.

Maer Dood ! hoe vreesst men u, het schynt gy zyt vol
schroomen,

Nochtans veel zynder die u trachten voor te komen

Met hope dat gy doch in't leste oordeel Godts

Sult worden vast gebecht, geketent t' uwer trots.

Dus leven sy gestaeg al levend' in het sterven,

*Om daer naer t'uwer spyt een beter te verwerven;
 Sy achten geen en stryd, noch Doodes ongeval,
 Mits dat hun Godt hier naer weer t'leven geven sal.
 Een leven waer geen Dood met haere vrede strikken
 Meer komen sal om noch de menschen te verschrikken,
 Maer waer sy eeuwelyk in't leven sullen syn
 Verlost uyt s'werelds sorg en alle Doode pyn.
 Want naer dat gy hun vleesch door't sinken in de aerde
 Sult hebben beel vernielt tot stof en geender waerde,
 Soo sal doch't selve vleesch door Godes lesten tocht
 Weer worden aen de ziel vereent en toe-gebrocht !*

S Alig zyn de gene die in den Heere sterven, al-
 hoe-wel sy noch soo onsalig op dese wereld schyn-
 nen te zyn, niet geacht wordende, om dat sy den
 swaeren last van het Kruys Christi hunnen verlosser
 getrouwelyk, in verachtinge, in armoede, in krank-
 heden ende smerten, in verrottinge, ende duyfen-
 de-derlye kwaelen, Martelien, nood ende dood naer
 draegen.

Daer en tegen, onsalig zyn de gene die niet in den
 Heere en sterven, schoon sy op dese wereld noch
 soo salig schynen te zyn ter oorsaeke hunder uyt-
 wendige ende tydelyke gelukfeligheyd, eere, hee-
 relykheden, rykdommen, gesontheyd, wellust ende
 vreugden, van kruys ende lyden, niet veel weten-
 de noch voelende, ende daerom gelukfelig genoemd
 worden. Want die niet in den Heere leeft kan ook
 niet in den Heere sterven, ende alsoo de vruchten
 van het Kruys Christi niet genieten; maer wel ter-
 wyl hy hier als eenen vyand van Christi Kruys in
 ongeloovigheyd, sonde ende laster geleefd hebbende,
 soo sal hy seker ook naer soo een sterven, ende als

eenen vyand van het Kruys Christi tot in der eeuwigheyd getraecteert worden.

Oft schoon hy alhier soo salig geprefen , oft ook soo prachtig begraeven ende soo ſterk tegen de corruptie bevryd is , soo blyft hy doch in de oogen Godts ende van alle de Heylige Engelen ende Uytverkorene eenen grouwel ende eenen brand-ftok der hellen. Daer-en-tegen ook die in den Heere ſterven ende hun noch eer , noch lof ofte lyks ydelheden en laeten aen-gelegen zyn , maer als eenen vloek ende kwaed-offer van alle lieden verdoemt ende verworpen worden , fullen in de oogen Godts ende de heele Hemelfche-fchaeren , hoog ende weerdig geacht zyn. De alhier verachte lichtjens , in de gepeyfen der hooveerdige , fullen hier naermaels als klaere Sonnen ſchynen , waer door dat de groote Sonne , de Maene ende de *Stelle primæ magnitudinis* aldaer *totaliter* Eclipſeren ende verduyſtert fullen worden. Als dan ſal men eerſt ſien wat voor eene differentie het is tuſſchen den gerechten ende den goddelooſen , tuſſchen dien die Godt gevreeſt ende in den Heere geſtorven is , ende tuſſchen den genen die niet en is geſtorven in den Heere , noch Godt uyt den grond ſyns herten kinderlyk gevreeſt en heeft. Als dan ſeg ik , fullen de goddelooſe verſchrikken voor de groote ende oneyndelyke ſaligheyd der vromen , ende met groote ziels benouwtheyd ſeggen ; dat is den dien die wy voor eenen ſot ende ſyne werken voor lach-en-klucht-ſpelen hielden : Maer wy ſotten hielden ſyn leven voor onſinnig ende ſyn eynde voor ſchande , hoe is hy nu geſtelt onder het getal der kinderen Godts hebbende ſyne plaetſe ende erfdeel

onder de Heyligen. Ah wy hebben gedwaelt in den rechten weg, ende wy zyn ydele ende onrechte gangen gegaen. Wat helpt ons nu de pracht? Wat geeft ons nu den rykdom, als ook den hoogmoed? Het is alles weg, maer wy sitten in het gaeren ende hebben den lap neven het gat gefet, om dieswille dat wy het tydelyk geluk voor het eeuwig hebben gekofen, het goet verſmaed ende verſpot, het kwaed geprefen ende gevoed, het tydelyk bemint, het Hemelfche veronachtfamt ende verlaeten: onder welke brand-ftokken der hellen ook ſonder twyffel, volgens de ziele, ook alreede braeden ſal, eenen ſekeren ſpotter den welken met het woord het gene de Paters Predikheeren ſeggen als ſy het habyd aen nemen, *Moriamur in Domino*, gelacchen heeft: den ſelven trok eens ſpots-gewys de kappe, ofte den genoemden *Dominum* van eenen der Predikheeren Ordens af, dede de ſelve over ſyn hoofd ende al lacchende ſeyde hy: *Moriamur in Domino*, ende wat is hem geſchied? Hy ſtierf daetelyk, niet in *Domino*; maer wel in *Diabolo*, reyſende alſoo door ſot mae-kende ſpotterryen naer de Helle.

Salig zyn de gene die hier veracht, maer by Godt aengenaem geacht worden, daerom laet ons geſtaedig vroôm ende heylig leven, oeffenende altyd goede werken, ſoo ſal ook onſe Dood, ſy mag dan op deſe wereld weerdig ofte onweerdig geacht zyn, voor de oogen Godts gerechtveerdigt worden, ende ons laeten gebruyken dit Grafſchrift:

Hy is ſeker wel geſtorven,

Die den Hemel heeft verworven.

Gy en sult my niet ontsnappen,
Schoon gy logens weet te klappen.

Non est tibi pars, neque fors. Gy en hebt daer geen
deel aen. *Act. 8. v. 21.*

*Logen drayers en bedriegers,
Door Stad, Land en Dorpen vliegers,
Jouffrouw Dood die spreekt u aen,
Gaet en wilt haer wel verstaen.*

*Die gestaedig door u sinnen
Maelt hoe gy veel geld sult winnen
Door bedrog en listigheyd
Sonder grooten arebeyd;*

*Sonder moeyte, sonder werken,
Mits gy luy zyt als een verken,
Wilt gy krygen geld en goed
Door een anders sweet en bloed,
Segt eens hoe? Niet sonder liegen,
En alsoo in slaep te wiegen,*

*Menschen die onnoosel zyn
 Door u valsheyd, waer in schyn,
 Door u klap en logen-taelen
 Weet gy dapperlyk te baelen
 Alles wat een eerlyk man
 U betrouwt oft geven kan;
 Maer ten lesten, wat vermogen
 Kont gy krygen door de logen,
 Door't bedrog in overvloet,
 Dat gy aen een ander doet?
 Schande, on-eer; en naer desen
 Straffe Godts, die gy moet vreesen,
 Als de Dood eens tot besluyt
 U bedrog sal brengen uyt.*

DE bedriegende Joden, gelyk valsche-munters
 goud-scheerders, silver-krabbers, waerseg-
 gers, kaert-kykers, droom uyt-leggers, teeken be-
 dieders, gelas-kykers, vast-maekers, hexen-meef-
 ters, tooveraers, besweerders, ende wat sonder dat
 alle dese konsten aengaen, het mogen zyn vrouwen
 ofte mans, zyn al-te-mael Apostelen ende Propheten
 des duyvels, de welke hy in desen tegenwoordigen
 lesten tyd door de heele wereld uyt-send, ende vele
 duysend licht geloovige ende superstitieuse fotten
 ende fottinnen daer mede bedriegen.

Den duyvel verandert sich voor hun gelyk als
 eenen Engel des lichts, ende leertse vele andere
 brood-dronkene diefs-konsten om het geld sonder
 stelen te stelen, gelyk als uyt den haes-fak spelen,
 guychelen, koôr-dansen, quak-salveren, lied-fan-
 gers, tyding-schreeuwers, meesterlyk liegen, ende
 tonge derffen, koppelen, rooven, stelen, brand-
 stich-

stichten, prang-dieven, vergiften, bedriegen, ende practyken leggen, daer noch by voegende die, die silver ende goud willen maeken, doch selfs niet en kunnen, pasquillanten, valsche bedel-brief draegers, schelmische bedelaers, ende verraeders, die alle onder den schyn van een onsterffelyk leven ende wandel alle boosheden der helsche slange heymelyk ende opentlyk oeffenen: ia gelyk den duyvel selver alle Landen rond trekt, dikwils meynende dat sy een eeuwigh verbond met de Dood gemaakt hebben, en dat syse als cameraeden, ende seer getrouwe handlangers voorders sal passeren laeten: daeromme leven sy ook seer slecht ende recht, sonder consciencie, sonder schaemte oft vreesse, sonder Religie, sonder onderdaenigheyd vele iaeren naer malkanderen in vrye sekerheyd ende boosheyd, aen niet weyniger denkende als aen de Dood, ende noch veel minder aen de galge ofte aen de helle, al oft sy de krachtigste voor-rechten ende privilegien daer tegen hadden, ende dat hun noch Dood, noch beul, noch helle niet en bestont te deiren ofte het geringste drygen: alhoe-wel doch den Kemp, daer sy dikwils mede in de locht gearresteert worden, alreede is bloeyende; wat meer is, alreede uyt-gerukt, gebroken, gehekelt, gesponnen, gedraeyt, ende van den scherp-rechter selver tot sulc eene executie geprepareert word? Ia de Dood sit alreede in hunne guychel-maele, smeerbussen en bedriegende Orvientaen en quaksalf-potten ende flessen, waer sy sich ingequartiert heeft.

Het stoof-kamerken in de helle is alreede voor hun verwermt, het bad bereyd ende alles is in paraede geset, om de selve met een schoon ende raer vier-

werk te verwillekomen. Want hoe grooteren ende beroemderen, welverdienden, lieven ende getrouwen Duyvels Apostel den eenen ofte den anderen geweest is, hoe grootere eerbiedinge ende vreugden sullen de duyvelen hem ook bewyfen, tot dat sy hem in het midden krygen ende daer naer hem alle aderen, zenuwen ende dermen uyt het lyf haspelen; als ook syne ziele tot het bal spelen gebruyken, gelyk de tegenwoordige Joden alfulke helsche straffe vastelyk gelooven.

Maer daer staet noch eene grootere straffe voor de ongeloovige Christenen, als sy alle dese bedriegende waerseggeren, Egyptenaersche treken ende logenkondige duyvels ambachten niet in tyds verlaeten ende versaeken, ende een oprecht, puer en Christelyk leven, naergeheele verloocheninge des duyvels ende syne pomperen, beginnen te voltrekken; peysende dat sy anders geen deel noch verdiensten van Christus ende syne verdiensten en kunnen genieten, ook geen mededeeling van de weldaeden der Heylige Kerke, ende veel weyniger den Hemel hebben; daer by blyvende volgens de werken der Apostelen, *Non est tibi pars neque fors*: Gy en hebt daer geen deel aen, want de Dood spreëkt gestaedig:

Gy en sult my niet ontsnappen,
Schoon gy logens weet te klappen.

Den mensch is eenen wandelaer,
Die altyd gaet syn eynde naer.

*Advena ego sum apud te, & Peregrinis sicut omnes
Patres mei. Ik ben eenen Pelgrim by u, gelyk
alle myne Vaders. Psalm. 38. v. 13.*

*M*ensch u leven dat bestaet
In gestaedig gaen en treden,
't Zy van boven tot beneden,
In het buys oft op de straet.
Soo haest als gy zyt gebaert,
Ryft gy naer de Doode kuylen,
Waer u lichaem moet vervuylen,
Tot u Godt weer openbaert
In den alderlesten tyd,
Die u voeren sal naer't Oordeel,
Tot u naer oft wel u voordeel
Volgens stappen die gy schreyd.
Gaet gy recht in uwe baen,
Recht sal u den Rechter geven
Voor u gaen in't rechte leven,

*Welkers loon noyt stil sal staen.
 Maer gaet gy uyt uwen treyn ,
 Ende loopt in vremde gangen ,
 Gy sult ook den loon ontfangen ,
 Die u sal seer schroomig zyn.
 Daerom siet waer dat gy gaet ,
 Mits gy kent de goede wegen ,
 Die men u bedied ter degen ,
 Eer het voor u word te laet.*

HEt is voorwaer een seer oud ende een wel bekend spreêkwoord , dat men seyde van eenen mensch die sich misgaet, ofte wel, die niet veel verstand ofte by hersenen is. *Hy en is niet recht t'huys :* doch dit spreêkwoord mag men wel op alle menschen uyt-gieten. Hier op dese wereld is eylaes niemant niet recht t'huys: *Wy en hebben hier geen blyvende plaetse*, segt den Apostel *Paulus* aen de Hebreëen in syn 13. Cap. v. 14. Ons leven is eene geduerige reyse ende Pelgrimagie , terwyl dat onsen t'huys ende ons Vaderland in den Hemel is.

Maer waerom schryven sich soo vele groote , middelmaetige , ende kleyne Heeren van desen ende dit deel der aerde , van dit ofte van dat Koninkryk ende Prinsdom , van dit ende van dat Graef ofte Heerschap , van dit ofte van dat Leen-goed ? Het gene in de heele wereld somtyds rond niet is te vinden om in de Land-kaerte te stellen , de welke onlangs eenen genuchelyken Heer , eenen grooten Potentaet heeft op-gedraegen , waer in dat vele nieuw - gebakkene ende schrikkelyk veel invisibele groote Heeren Landgoeders geteekent stonden , sich van *suo loco* schryvende ? Hier op antwoord men , om dat sy niet en

willen weten dat sy sterven ende daer van moeten schyden : on-aengesien dat sy daegelyks bevinden, dat dien ende desen Lands-heer, desen ryken *Nabal* onvoorfiens heeft moeten verhuysen, ende syne eygene Erffelyke Heerelyke goederen aen andere moefte laeten. Niet-te-min den ouden *Jacob* heeft dese Pelgrimagie veel beter begrepen, als hy tegen den Konink *Pharao* gefeyd heeft: *De dagen van myne Pelgrimagie zyn bonderd en dertig iaeren, kleyn ende kwaed, ende sy en zyn noch niet gekomen tot myne Vaders dagen, in de welke sy Pelgrimagie gedaen hebben,* te sien in het eerste Boek *Moyfes* aen het 47. Cap. v. 9. *Daerom*, segt den Apostel *Paulus* in synen tweeden Brief tot de *Corinten* aen het 5. Cap. v. 6., *altyd betrouwende, ende wetende dat wy, als wy in't lichaem zyn, vremdelingen van den Heere zyn.* Ons een goet exempel gevende om naer te volgen als hy daer by voegt: *Want wy wandelen door het geloove ende niet door aenschouwen; maer wy zyn wel gemoed, ende wy hebben eenen goeden wille, meer om vremdelingen te worden van het lichaem ende tegenwoordig te zyn by den Heere, ende daerom zyn wy vlytig i'zy oft wy by hem zyn oft van hem, om hem te behaegen.* Doch soude wel iemant vraegen: kan dan eenen mensch te saemen op dese wereld ende te synent zyn als eenen Pelgrim, hier vremd zyn ende reysen? Sekerlyk, *ik ben het een ende het ander*, segt *David* in synen 38. Psalm v. 13., *eenen Pelgrim ende Inwoonder gelyk alle myne Vaders.* Maer hoe komt het dat de menschen de welke niet recht t'huys en zyn Pelgrims ende Vremdelingen zyn op dese wereld, doch alsoo leven, al oft sy eeuwig soude blyven leven? Ende al oft sy geen beter ofte geen ander Vaderland en

hadden te hopen? Men antwoord dat sy justement daerom niet recht t'huys en zyn, om dat sy meynen dat sy recht t'huys zyn.

Alswanneer eenen Pelgrim, ofte reysenden man sich in eene herberge begeeft, synen weg naerlaetende al oft hy daer wilde blyven geduerig wonen, als oft het syn eygen huys waer, wat voor schele gesichten en soude hy van de Werdinne niet ontfangen? Hoe dikwils soude men hem niet *allon*, voorts, voorts, op pypen, ende voor singen, besonderlyk als hy geen geld meer en heeft? Wat meer is, het soude met hem wel kunnen gaen gelyk den Verloren Soon, den welken men de moeyte wel heeft willen spaeren dat hy syn *à la mode* kleeders niet heeft moeten mede draegen, ende die den post-weg met eenen bessem-stok getoont wierd, als dan heet het: *Hier en is het niet goet zyn*, mynen weg is den wydsten. Noch veel weyniger zynder honderd duysend recht t'huys als eenen alfulken ongelukkigen quartier meester, want sy leven al oft sy hier eeuwig moesten leven, sy bouwen Palleyfen, koopen Goeders, ende besorgen sich meer werk als eenen ryken Koren-jode, die *Judas* den arts-schelm, niet ongelyk is geweest, den welken alreede een nieuw Koren-huys gelyk een Kasteel in de locht gebouwt hadde, maer ook daetelyk moeste hooren: *Gy sot, beden sal men uwe ziele van u vraegen, beden sal de Dood u op baere lichte Post-chiese in de andere wereld voeren: gy moet ten lesten maer bekennen, hier en is niemant recht t'huys*, daerom, en vergeet maer niet het beste, terwyl gy zyt

Eylaes! maer eenen wandelaer,
Die altyd loopt syn eynde naer.

Leert ô mensch de sonden meyden
Oft gy moet gestaedig leyden.

Non intrabit in eam aliquod coinquinatum. In het Ryk
der Hemelen en sal niet geraeken dat
besmet is. *Apoc. 21. v. 27.*

O Schepsel dat gestaeg besmet is van de sonden,
Betracht dit Sinne-beêld dat gy voor oogen siet,
En leert u dat het kwaed, het geen door u geschiet
U ziele dag voor dag verseert met groote wonden.
Gy klaegt, gy sucht, gy kermt, u wesen is vol leyden,
En door u eygen schuld kent gy niet wat u let,
Nochtans gy weet seer wel als dat gy zyt besmet
Met sonden, die gy moet tot u genesing meyden.
Gy kent u kwaelen niet, om dat gy alle dagen
Gestaedig met het pek in uwe handen gaet,
Het pek is uwen lust, in't selve zoekt gy baet,
En nochtans t'vuyle pek doet u de plekken dragen.
Het gaet u als den man, die klaegt dat syne handen
Geduerig even swert en vuyl van kolen zyn,
Als by die maer besiet, by wastse weder ryn,

*En doch laet hy niet naer weér kolen te gaen branden
 Hy stryd met synen wil, wenscht altyd witte duymen,
 Maer't vier dat wenscht hy ook, het gene soo ik gis,
 In't midde van syn hert, veel grooter vreugde is,
 Als met de handen wit in't kole te gaen luymen.
 Maer ab! hy is verdwaelt die suyver tracht te blyven,
 En noyt niet achterlaet te roeren aen het smeer,
 Schoon hy is weder wit, den vuylen sonden teer,
 Als hy hem maer genaekt, die sal hem weér bevryven.
 Daerom soo sal den mensch gestaeg de plaetsen schouwen
 Waer dat men word besmet, besevert oft besnot,
 Dan sal de suyverbeyd in't eynde ook by Godt,
 Tot loon van baere deugt, de hoogste plaetse houwen.*

DEn boetveerdigen Konink *David*, als hy eens in het Register van syne Conscientie te rugge blaederde ende soo vele grove sneden vond, die hy in syne ionkheyd begaen heeft, is hy hertelyk daer over verschrikt geweest, maer heeft Godt de selve gestaedig op het nieuw beginnen af te bidden met suchten ende weenen: *Heere, seyde hy, en gedenkt niet aen de sonden mynder ionkbeyd, &c.*

Als den Verloren Soon naer syne bekeeringe overpeyst heeft, hoe hy syn goed met hoeren en boeven verflonden, verpraelt, ende verbrast heeft, sal hy sekerlyk seer weynig daer over verheugt geweest hebben, als hy maer is blyven volherden in waere Penitentie; maer bitterlyk bedroeft, ende met *David* menigen Kyrie Elyson gesongen.

Gelykerwys alle goddeloose sich over de sonden hunder ionkheyd verlustigen, de selve vertellen met vreugden en daer noch wellust in scheppen, de selve op een nieuw begaen en verhaelen, en daer door hunne Conscientie wonden, die sy door verblindinge

des Satans noch niet en voelen, grooter, dieper ende gevaerelyker maeken : alsoo verschrikken sich ook alle boetveerdige, oude, wyse, ende Godtvreesende lieden, soo dikwils als sy de sonden hunder ionkheyd overpeysen ofte door gelegentheyd indachtig worden, gelyk als den Koninklyken Propheet *David*, bekennende met *Daniël* ende het Volk van Israël: *Wy moeten ons schaemen over onse bedreve misdaden.* Doch sy vertroosten hun ook daer by, dat dese misdaden door het Heylig Sacrament der Biechte vergeven, ende door den purperen mantel der bloedige verdiensten Christi toegedekt, ende hun Conscientie wonden, door de wonden van hunnen Saligmaeker genezen worden : hier mede alle ionge lieden waerschouwende dat sy sich in tyds voor alle sulke sonden souden hoeden, op dat sy niet in hunnen ouderdom naerderhand alfulke naer-weën en gevoelen in hunne Conscientie, als sy voor Godt, de Heylige Engelen ende alle menschen fullen beschaemt staen.

Daerom heeft ook den Heyligen Apostel *Paulus* seer uyt-drukkelyk syne lieve Discipelen vermaend ende ingeprint de woorden van synen tweeden Epistel tot *Timotheus* aen't 2. Cap. v. 22. seggende aldus : *Vliet de lusten der ionkheyd*, te weten : vraeklust, hertnekkigheyd, hooveerdigheyd, moetwilligheyd, begerlykheyd, gulfigheyd, onsfuyverheyd, ende gramschap, spelen, vechten, vloeken, lasteren, achter-klappen en andere werken des Satans ; *maer staet naer de rechtveerdigheyd, geloove, liefde, ende vrede, met den genen die den Heere aenroepen met suyvere herten.*

Gelyk dan op ionge ongesnoeyde boomen alfulke

fuere ende bittere vruchten feer lichtelyk waffen, ende dat menig ionkbloed, gelyk een ionk ongetoomt peerd, fich in alderlye fonden ende welluften plegen om te keeren ende te drayen dat fy seffens het op-ftaen vergeten; ende in alfulke bottigheys-iaeren meynen dat fy wyfer als alle hunne leeraers, ia als wereld wyfen uyt Griekenland zyn, doch zyn fy bedrogen: want hoe veel te meer fy hunne meyninge naer volgen, hoe veel te meer fy hun besmodderen met vuyligheyd van fonden, schoon dat fy meynen fuyver te zyn, worden fy hier ofte daer geleert met fchaede ofte met fchande, hoe fuer valt het hun dat plekkende pek te verlaeten, en de fwerte kolen die hun de begeerlyke wermte der onfuyverheyd toe fchiet, te ontvluchten! ach hoe vele luyden van fulke ionge kalveren heeft men alreede naer de merkt gedraegen, de welke fich hebben dood gereden, dood gedronken, dood gevochten, dood gedanst, dood gevryd, dood gelopen, ende dood geboeleert: ende alfoo ten lesten voeren ook de fonden de ieugt felver tot eene ieudige ende vröege Dood, op het onverfiens berg af in't Graf. Terwyl dan dat niet onfuyvers in het ryk Godts mag in gaen, foo mogen alfulke wel toefien, als fy fich niet en willen oprecht bekeeren in den rechten tyd der gratie, hoe dat fy het vier kunnen ontvluchten, het gene den brand der brandende ieugt beter kan blufchen als alle de koude ende warme bad-ftoven van Italien ende Duytsland, daerom

Leert ô mensch de fonden meyden,
Oft gy moet gestaedig leyden.

Wie kan weten uyt den defen ,
Wie hy eertyds plocht te wesen?

Hæccine est illa? Is dat dese? 4. Reg. 9. v. 37.

*Siet uyt dit Sinne-beêld wat voordeel eenen Koning ,
Oft eenen Prince heeft , als hy leyd in de wooning ,
Alwaer het worm-gespin hem dienen seer gewis ,
Tot dat'er niet met al aen hem meer t'eten is.*

*Hy die op d'aerde was omringt van syn Trawanten ,
Geëert van ider een , begroet van alle kanten ,
Beroemt , befaemt , geacht door syne vrome daed ,
Leyd daer tot wormen aes , van ieder een versmaed.
Hy stinkt , die eertyds plocht een goude kroon te dragen ,
Men houd den neuse toe voor hem die kost behagen
Aen alles wat'er leeft , ter oorsaek dat hy plag
Te voeren op den Troon het opperste gesag.*

*Hy , die het Purper droeg gevoedert met Herminnen ,
Leyd daer vol vuyligbeyd , door wie de wormen spinnen ,*

*Onkenbaer aen de geen, die eertyds met oodmoet
Hem vielen t'synder eer gewilliglyk te voet.*

*Hyleyd daer niet als Vorst, die plocht den staf te voeren,
Maer als den minsten mensch, t'zy Borghers ofte Boeren:
Men weet geen onderschyd wie Boer oft Konink is,
Terwyl het Graf alleen ons geeft gelykenis.*

*O wonderlyk gebeym, doch sienbaer aen de menschen,
Die altyd naer den staet naer, Kroon en scepter wenschen
Die trachten dag en nacht door list en geweld
Te zyn in grooten roem en groot gesag gesteld.*

*Maer als hun eens de Dood ontroofte het soete leven,
Wat voordeel kan hem staet oft wel de kroone geven?
Niet, want het edel bloed met Staf en Kroon geciert
Word stinkend, en niet meer als bedelaers geviert.*

MEnige menschen die veranderen in hun leven
foodaenig, als sy eenen tyd lank afwesent-
lyk geweest hebben, ende als dan weder komen,
kwaelyk niet meer gekent en worden: sulks geschied
meest met de die, die in vremde Landen gereyft
hebben ende t'huys komende somtyds de oude kat
ofte den ouden schat niet meer en kennen. *Tempora
mutantur & nos mutamur in illis*, soo wel *Physice*
als *Moraliter*. Wy veranderen met'er tyd sonder te
weten hoe: menigen mensch die word in ionge iae-
ren oud, hy word bleek ende rumpelachtig, en dat
door een kleyn kortsken, kruysken, forge, ofte
ander ongeluk, welke by-vallen lichtelyk kunnen
toe naerderen: als dan vallen de roode kaeken in,
verbleeken ende worden rumpelachtig, al even eens
als eenen schoonen appel ofte citroene in eene warme
stove; de schoonste Dochters worden seer dikwils de
leelykste goutvervigste Vrouwen, soo dat men mey-

nen soude dat sy sich met gout-vernis hadden verlakt, ofte wel met souffraen bestreken, het gene dat tegenwoordig dikwils geschied, als sy heele uren in den gefaffraenden Thé sabberen, daer hun den domp niet luttel kan beschilderen. Menigen schoonen gewesenen *Absolon* ende *Paris*, den welken sich het *salus* ende *prosit*, het carresseren ende courtiseren te seer laeten aengelegen zyn, verrumpelen, ende versingelen sich in hunne bloeyende ieugt gelyk eene worm-gestekene ofte rype Pere aen den boom, die ten lesten af-valt ende verrot: geschied sulks aen onrype vruchten ende boomen, wat en falder dan aen rype ende gedroogde niet geschieden? Dat is te seggen, geschied sulcx in het leven, wat en falder dan in de Dood niet overkomen? *Heu, quàm subita mutatio!* Soo haest als den mensch den Dooden-rok heeft aen-getrokken, ende synen mond te wyd open gaept, soo en gelykt hy niet meer aen hem selver: blyft hy maer eenige dagen liggen, besonderlyk in heet ende warm weder, wat word hy dan voor een af-gryffelyk Monster? Groen ende geel, bruyn ende blauw, ia dikwils Mooren-vervig in het aengesicht, ende het lichaem dik op-geswollen, het gene buyten dat noch soo sterk stinkt ende de plaetse infecteert, dat het niet te beschryven en is. Opent men de graeven daer sy in-geleyd worden naer eenige weken, maenden ofte iaeren, ô! wat spectakel siet men daer? ô! wat maeyen, wormen ende motten, ia padden ende slangen siet men aen het selve lichaem kruypen ende krielen, ende korts te voren soo schoon Roosen couleure kaeken ende koraele lippen; hier sprinkt hem eene padde ten monde uyt, ende daer

kruypt eene flange uyt de sneeuw wit geverfde ~~een~~ ; de oogen zyn alreede uyt-geholt , ende daer inne fitten , ik en weet niet wat voor kleyne krokodillekens : ofte wel foo de worm-maeltyd ge-eyndigt ende dat dit gewemel fich wederom het eene ende het ander heeft op-geëten , foo leyd in de kiste anders niet als een geraemte , voor het welke een ieder moet fchudden ende beven.

Groote Heeren , Keyfers , Koningen , Princen ende Graven , ofte wel ook andere , de welke door middel van goed ende geld de verrottinge willen en trachten te ontvluchten , doen fich balfameren ende met kostelyke olien van buyten ende van binnen bestryken ende op-braeden , oft wel gelyk de Egyptenaeren op-droogen , om alfoo eeuwig geheel ende ongeschonden te blyven ; maer ô ydele voorfichtigheyd ! ô ydelen mensch , gy en feyd Godt niet , Gy zyt *aerde ende gy sult weder in aerde keeren* ; en staet het niet klaer genoeg in den 81. Psalm. *ψ. 7. Vos autem sicut homines moriemini* , gy-lieden sult sterven gelyk de andere menschen ? Tegen wie feyd *David* sulks ? Tegen niemant als tegen de Princen. Vorders feyd hy in synen 145. Psalm. *ψ. 3. Nolite considerare in Principibus , in quibus non est salus , exhibet spiritus ejus & reveretur in terram in illa die suam , & peribunt omnes cogitationes eorum*. En wilt u niet betrouwen op de Princen , die u geenfins en kunnen helpen , fy fullen sterven ende wederkeeren naer de aerde , daer fy uyt gesproten zyn , ende alle hunne ydele ondernemingen fullen verdwynen. *Isaïas* spreëkt ook aldus , de gekroonde hoofden aen , als hy feyd aen syn 14. Cap. *ψ. 11. Detracta est ad in-*

feros superbia tua, concidit cadaver tuum, sup̄ te sternetur tinea & operimentum tuum erunt vermes : uwe hooveerdigheyd is neder getrokken ter helle, u dood lichaem is nedergevallen, de motten fullen onder u gestroyt worden ende u deksel fullen wormen zyn. Met noch vele andere redenen spreken soo wel de Propheten als de Apostelen alle de die aen, die hun doen besmeeren naer hunne dood, maer ah! gy bedrogen mensch, het is alles om niet: en al-hoe-wel gy noch soo lange de geboden Godts wilt tegen stryden door uwe smereryen, soo moet doch ten lesten uwen gebalsameerden mayen sak verrotten ende vervuylen: want sonder dat soude den Apostel *Paulus* moeten liegen als hy tegen de *Corinthen* is schryvende in den eersten Brief aen het 15. Cap. v. 42. 43. en 44. *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute: seminatur corpus animale, surget corpus spirituale:* Het lichaem wilt hy seggen: word begraeven in verrottinge, ende het sal weder op-staen in syn geheel: het word begraeven in vuyligheyd, ende het sal op-staen in glorie: het word begraeven in krankheyd, ende het sal op-staen in mogentheyd: het word begraeven als een onredelyk lichaem, ende het sal op-staen als een redelyk lichaem: soo dat het lichaem noodsaekelyk moet verrotten eer dat het weder kan op-staen: en genomen het waer niet alsoo, ende gy wilt u absolutelyk door het balsameren tegen de verrottinge bewaeren, soo moet u geseyd worden dat de *Mumia* ofte de balsamen selver aen de verrottinge onderworpen zyn: want hoe vele en zyn.

der niet gestreken ende door sieke menschen verteert ende tot asche geworden? Komt eens hier, ende toont my eens de lichaemen van de Egyptische Koningen ende Koninginnen, waer is de groote *Ptolemaea*? Waer is het lichaam van den wysen ende schoonen *Salomon*? Waer zyn de Piramiden ende Mausoleën, dewonder werken des werelts gebleven? Ik wil het korter maeken, waer zyn de lichaemen der Keyfers, Koningen ende Heeren der voorgaende eeuw? Sy zyn op-gevult met Balsem, sy liggen daer, maer blaest daer op ofte roertse een weynig aen, sy vallen in aschen; ofte wel wy en fullen niet sien konnen oft het den Keyser *Maximiliaen* ofte *Ferdinandus* is, ten zy dat men fulks gift uyt de byliggende in metael gesnedene Letters, die doch ten lesten ook fullen onleesbaer worden. *O homo, vanitas! vanitas & omnium vanitatum vanitas!* naer de Dood word alles gelyk, Koningen en Boeren, arm en ryk; vraegt gy naer de schoone *Helena*, *Cleopatra* ende meer andere Venus Beelden? Men antwoord u: *Haccine est illa?* Is dat dese? Daer in en sien ik geene schoonheyd meer, bekennde,

Wie kan weten uyt den desen,
Wie hy eertyds plocht te wesen?

Al die naer het leven werken,
Moeten dit Model bemerken.

Breves dies hominis sunt. De daegen der Menschen
zyn kort. *Job 14. Cap. v. 5.*

*Lieven ^{myden} Werkman, lieven Broeder,
Aengenaemen sny-konst voeder,
Keert u om en siet eens wel
Op u voorbeeld oft model.*

*Gy die soo wilt doen gelyken
Siet en wilt ter deeg bekyken,
Hoe de Schets van Jouffrouw Dood,
Alles wat gelykt, ontbloot,*

*Naer de dese moet gy werken,
Sy sal u gedachten sterken,*

*In't af-beelden van't gelaet
Dat voor alle Schetsen gaet.*

*Niet soo schoon en niet soo prachtig,
Als het Doode-beeld waerachtig,
Om dat sy, t'zy Arm oft Ryk,
Just kan maeken al-gelyk.*

*Daerom stelt sy u voor oogen,
Dat gy niet soud syn bedrogen,
Haer model, waer door gy kont,
Licht bevatten haeren grond:*

*Hoe sy't werk door haer boetseren,
Met den Meester sal verkeeren,
Naer haer Beelds gelykenis,
Soo sy maer aen't werken is.*

*Sy en moet hier niet studeren,
Noch sig geensins reguleren
Naer de maet oft naer den voet,
't Is by haer al even goet.*

*Geene Prenten, geene Schetsen
Moet sy teekenen oft etsen,
Om te sien oft haer gedacht,
Op de houding is gebracht:*

*Oft de muskels, drapperyen
Vloeybaer staen, en de partyen
Alles volgen, volgens 't recht
Daer de konst is aengebecht:*

*Maer haer snyding doet sy blyken,
Moet een ieder een gelyken,*

Daerom geeft sy u heel bloot

De modelle van de Dood.

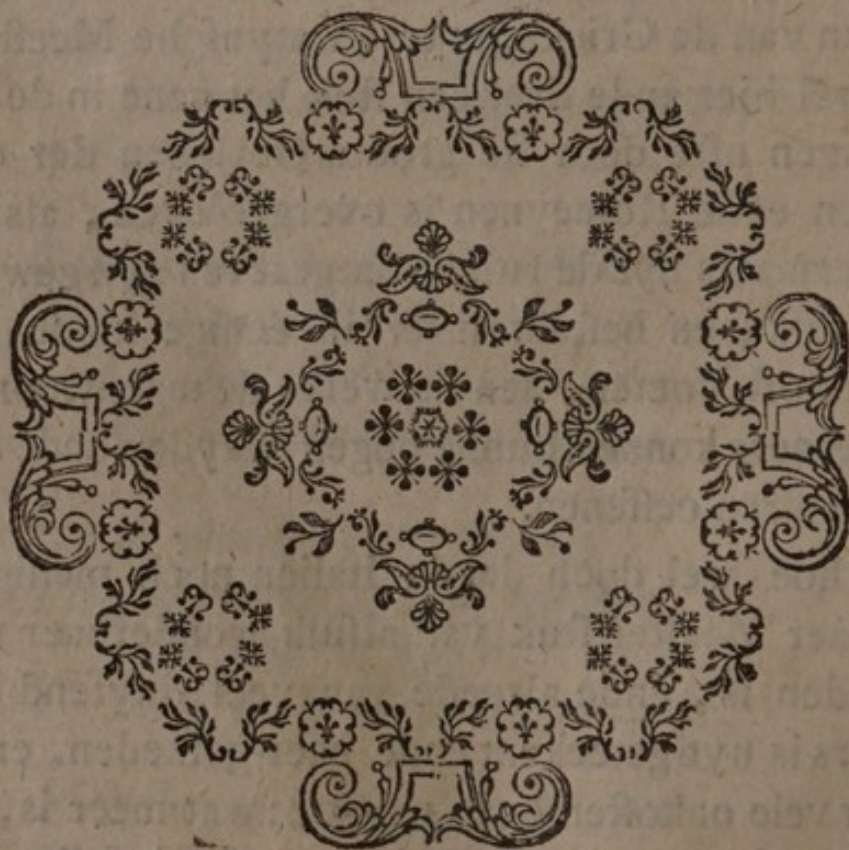
Alswanneer Athenen ende Roomen geweest is in het beste bloeydsel der Edele konsten, soo was 't dat de Beeld-snyderye aldaer seer heerelyk floreerde, waer van hedendaegs by naer maer schaduwen zyn overgebleven. *Praxiteles* ende syne gesellen hebben als dan seer dapper met de natuere gestreden, dat sy de onberoerelyke Marmor-steenen met sulke mienen, wesen ende stellingen hebben uytgewerkt, dat men gemeynt heeft als dat sy door sulcx hun het leven hebben gegeven; wat meer is, sy waeren al oft sy de aensinders wilden aanspreken ende omhelsen.

In curieuse konst-kamers vind men noch wel eenige overblyfsels, doch seer luttel heele volmaekte Beelden van de Grieksche ofte Latynsche Meesters, maer wel hier ende daer een stuk het gene in de verstooringen ofte door de groote Oorlogen der oude Grieken ende Romeynen is overgebleven, als ook die naermaels uyt de ruinen ontgraeven zyn geweest. Ende sulcx en bestaet maer in eenige konst-ryke Handen oft Voeten, aen de welke de tegenwoordige Konstenaers kunnen hunne oogen weyden ende hunne formoiren oeffenen.

Al-hoe-wel doch dat in Italien noch menig on-schatbaer Meester-stuk van alfulk wonderbaer werk te vinden is, ende alreede van veel duysend Konstenaers is uyt-geteekent ende naer-gesneden, en niet sonder vele onkosten ende moeyte: wat meer is, dikwils niet sonder gevaer des levens, soo is sulcx doch

al om niet, ende met'er tyd soo fal het origineel met de Copee gelyk alle andere Griekſche Beêlden vergaen ende geruineert worden, terwyl in deſe wereld niet een ſier en kan eeuwig ſtaende blyven. Wat nu den Konſtenaer aengaet den welken soo begeerig is om ſynen naem altyd levende te maeken, soo komt de Dood, terwyl hy aen ſyn konſt-ſtuk het aldernerſtigſte werkt, en ſnedelt oft ſnyd aen ſyn leven, tot dat ſy den Meester ſelfs tot een leef-looſe ſtatuë maekt ende dat aleer hy ſulcx voorſiet, daerom moet hy peyſen dat

Al die naer het leven werken,
Moeten dit Model bemerken.

Ik kom somtyds onverwacht ,
 't Zy by dag oft wel by nacht.

*Sedet in insidiis. Hy sit in de laegen.
 Psalm. 10. v. 8.*

*Oude Jouffrouw vol blanketsel ,
 Waerom siet gy naer u letsel ,
 Trachtende u grysen kop
 Met wat vet te stryken op?*

*Baert gy u niet selver smerten
 Door u aengewoonde pertten
 Van geduerig even schoon
 Ionk te schynen van persoon ?*

*Waerom wilt gy uwe krullen
 Met pomade op gaen vullen ,
 Daer sy nochtans grys en grauw ,
 U verwekken tot berouw?*

Niet om dat gy u paleerde,
En met roode verf besmeerde,
Als gy noch seer ionk beiaert,
En niet grys noch rumpig waert:

Maer om dat gy niet als voren
Door u schoonbeyd kont bekoren
Menigen gallanten kwant,
U te bieden syne band:

Daerom peyst gy met veel sorgen
Van den avond tot den morgen,
Hoe gy u paleren sult
Door't gepoeyer oft gekrult.

Doch 'tis alles ydelheden,
Gy en kont u oude leden
Niet meer brengen tot't gelaez
Van den ionk verlopen staet.

U gesicht is in-gekrompen,
Meer door de bestreken dompen;
Als wel door den ouden dag,
Die geen schoonbeyd meer vermag.

Desen doet u meerder kwellen,
En verslyten plaesters, spellen,
Als gy wel eer hebt gedaen,
Daerom laet u lusten gaen.

Peyst dat gy nu haest moet sterven,
Werpt in't vier al uwe verven,
Want de Dood komt onverwacht,
't Zy by dag oft wel by nacht.

DE galante Dames passeren seer dikwils hunnen levens-tyd , waer mede ? Met naer de Kerk te gaen , met Misse te hooren , sieken te bezoeken , aelmoessen te geven , bede-wegen te doen , te bidden ofte diergelyke werken ? Ofte wel met huys-houdende werken , haeren Man te versien , op dienstboden te letten , hunne kinders te onderrichten , met naeyen en stoppen ende andere Vrouwelyke plichtigheden ende oeffeningen ? Ah neen , alfulke zyn tegenwoordig soo dunne gefaeyt als het arm-lieden Graen op eenen favelachtigen Akker. Daer zyn seer luttel *Martha* , maer vele *Marien* de welke met hairkrollen om gaen , niet om hunne boetveerdige traenen aen de voeten van hunnen Saligmaeker af te droogen , maer om sich hier door op te pronken ter liefde van de wereld ende hunne galanten : Sy passeren hier mede des morgens menige ure ? Als sy buyten dat , noch te luy zyn om met hun eygen hair soo veel moeyte te nemen , doen sy het selve af-snyden gelyk de Nonnen , ende paleren , lokkeren ende kroonen sich met gesmeerde , gepomadiseerde , gepoeyerde ende gefriseerde vremde hairen , verrykt ende verciert met hair-naelden , Gesteentens , Brillanten , ende Pendanten , foodaenig dat sy de witte Leeuw-hondekens gelykvormig schynen.

Met wat voor tyd verlies ende versuymenisse des Heyligen Dienst Godts ende der noodsaekelyke huys-werken , tracht menige haere lokken in order te stellen , op dat de eene met de andere geen strijd en begint , ende alsoo verwerd word , is meer bekend als men met het kleynste hair-pinceel kan uyt schilderen ! Justement tegen het bevel van

den Apostel *Petrus* in synen eersten Brief aen het 3. Cap. v. 3. *Dat het çieraed der Vrouwen niet en sal uytwendig zyn in't vlechten des hairs, oft ombangen van goud ofte aentrekken van kleederen.* Ende den grooten Heyligen Leeraer *Paulus* seyde van gelyken in synen eersten Brief tot *Timotheus* aen het 2. Cap. v. 9. *Desgelykx ook dat de Vrouwen sullen zyn in tamedelyk habyd, met schamelbeyde ende soberbeyde haer selven verçierende, niet met gevlochte haire oft met goud, peerlen, oft met kostelyke kleederen kleeden.* Alfulken hair-pracht is ook niet ongestraft gebleven in het oude Testament aen de hooveerdige Dochters van *Sion*, volgens de woorden van *Isaias* aen het 3. Cap. v. 16. ende de volgende; *Den Heere heeft geseyd, om dat de Dochters van Sion verbeven zyn ende hebben gewandelt met eenen uyt-gestrekten bals... Ende met oogwinken... Ende met eenen gemaekten gank gingen: Daerom sal den Heere kael maeken haere scheydel ende haer hair ontblooten... Den Heere sal weg-nemen dat çieraed... De bals-banden... De arm gespen... Ende de hair-snoeren... De ketingkens, de riekerkens, ende de oor-ringen... De vinger-ringen ende de peerlen op het voor-hoofd hangende... De Capruynen, de doeken ende de becht-naelden... De spiegelen ende de buyven, ende daer sal zyn voor den soeten reuk stank... Ende voor het gekrolt hair, kaelbeyde, ende voor de borst passen een hairen wambas.*

Daer sal seker menige heel scheel op gesien hebben, ende noch in het toekomende scheel daer op sien, de gene die gelyk *Narcissus* sich in hunne eygene gepoeeyerde hair-vlokken vercharmeren, besonderlyk als hun de Dood by de hair-klessen grypt,

gelyk de spin-wyven het vlas uyt-trekken ende dat
 eer fy het minste daer op peysen , ia als fy in het
 midden van het hair-werk besich zyn , als dan sal
 aen de gene , die voort vaeren in hunne sonden ver-
 vult worden wat *David* seyde in synen 67. Psalm. *ψ.*
22. Dat hun den kop met de hair-scheydel sal gebro-
ken ende vermorselt worden.

Terwyl dan tusschen het menschen leven ende de
 Dood geen hair breed distantie en is , soo moeten
 alle de gene , soo Mans als Vrouwen , die sich door
 het hair versondigen , sich beter bepeysen op dat fy
 ten lesten niet en moeten het hair laeten , ende van
 den duyvel met de hairen in de Helle worden ge-
 trokken , naer dat fy van de Dood verrast ende over-
 rompelt zyn , want :

Sy komt somtyds onverwacht,
 't Zy by dag oft wel by nacht.

Overpeyft maer onse pyn ,
Dan fult gy melydend' zyn.

Miferemini mei , miferemini mei..... Ontfermt u
mynder , ontfermt u mynder ten minften gy
doch myne Vrienden. *Job 19. v. 21.*

*Vaders , Moeders die syn dood ,
Kinders , Erf-genaemen , Vrienden ,
Zyn in't Sterf-buys baest te vinden ,
Om te klaegen hunnen nood :*

*Maer hoe lange is't geweest ?
Tot het Erf-deel is gedraegen
In het buys van Vrienden , Maegen ,
Dan gaet droefheyd ook met een*

*Sonder spreken van het hert ,
Want de schatten en de schyven*

*Van de dooden die verdryven
Alle pyn en alle smert.*

*'t Soontjen peyst niet dat den Vaer
In het Vagevier kan lyden,
Daer de smert van alle syden
Hem doet roepen voor en naer;*

*Overpeyst eens myne pyn,
Ende gy myn naeste maegen,
Laet my doch soo lang niet klaegen,
Maer wilt ontfermbertig zyn.*

*Gy die nu myn goed besit,
Laest ten minsten door gebeden
Myne Ziel die hier beneden
Lyden moet van lit tot lit.*

*Rykt eens uyt u milde hand
Met het goed van my gelaeten,
Veel sal sulcx myn Ziele baeten
Tot het blusschen van den brand.*

*Maer eylaes ! den Soon die hoort
Oyt niet synen Vader klaegen,
Daerom leeft hy met bebaegen
Voor syn selven altyd voort.*

NAer dan *Jonas* syne boet-predicatie tot *Ninive* hadde geëyndigt, trok hy ter Stede uyt ende begaf sich op eene kleyne hoogte niet verre van daer gelegen, af-wachtende wat dat dese Stad soude overkomen. Hy maekte sich dies-halven aldaer eene kleyne hutte van beblaederde boom-takken, op dat hem de straelende Sonne niet soo seer en soude branden.

ook liet Godt Almachtig eenen tak van Erdvele daer over wassen, wiens groote ende breede blaeders den Propheet eene aengenaeme schaduwe by brochten, waer over hy niet luttel verblyd en was. Maer dese aengenaemigheyd hadde eenen kleynen duer, terwylen dat door de begeerte des Alderhoogsten, seer vroeg, ende dat voor den op-gank des daegeraeds een kleyn wormken den tak van het Erdvele door-knaegde, waer van hy aenstonds verdroogde, gevende alsoo de stekende Sonne door-gank om te straelen op het hoofd van den Propheet, die ter oorsaeke deser soo verdrietig wierd, dat hy vol spyt ende kwaedheyd, niet luttel daer over geklaegt heeft; maer wat meer is, geroepen, dat hy liever soude willen dood zyn als op dese maniere de brandende Sonne te onderstaen.

Ah gy ongeduldigen *Jonas*! en kont gy dan de warmte der Sonne niet verdraegen, ende baeren u desselfs straelen soo veel kwaelen? Niet-tegenstaende gy en zyt alleen niet soo vies gevallen, terwyl men uws gelyken *Adams* kinderen noch meer is vindende, noch meer is hoorende, ende noch meer is siende, die de alderkleynste hitte niet en kunnen uyt-staen; soo sy maer van een eenig druppelken warm zegel-lak aengeroert worden, soo moet het ô wee honderd en negentig-mael weder-roepen zyn. Ia als sy maer met de bloote vinders eene keerste snutten, soo swieren sy de selve al oft sy den brandenden berg *Aetbna* in den boesem hadden gegrepen; als sy maer, seg ik, met eenen lepel warme-soppe hunnen mond verbranden, soo iammeren ende lammenteren sy soo seer dat hun de oogen daer van over-

loopen. O Godt ! ô Hemel ! hoe fal dan het Vagevier aenkomen , tegen wiens fmerten alle pyne der wereld maer een fpelen en is te achten.

Alles is ô wee ! ter oorfaeke het hoofd wee ; alles is ô wee ! ter oorfaeke het oogen wee ; alles is ô wee ! ter oorfaeke het tand wee ; alles is ô wee ! ter oorfaeke het hals wee ; alles is ô wee ! ter oorfaeke het borst wee ; alles is ô wee ! ter oorfaeke het milt wee ; alles is ô wee ! wat dat den menfch aen't lichaem in't lichaem , ende om het lichaem heeft geleden , noch is lydende ende noch fal voorders lyden , ende het en is , is , is , wat ? Maer eene inbeeldinge , een gedacht ende een gekoloreert wesen tegen het Vagevier.

Hoe is het u gegaen *Jeremias* in den kuyl ? Kwaelyk , dat gelooft men. Hoe is het u gegaen *Jofeph* in den kerker ? Kwaelyk , dat gelooft men. Hoe is het u gegaen *Borgers* van *Sodoma* ende *Gomorra* ? Kwaelyk , dat gelooft men. Hoe is het u gegaen *Achan* onder den fteen-hoop ? Kwaelyk , dat gelooft men. Hoe is het u gegaen *Absolon* aen den Eyken-boom ? kwaelyk , dat gelooft men. Hoe is het u gegaen *Samfon* , als gy verblind aen handen en voeten gebonden waert ? Kwaelyk , dat gelooft men. Ende hoe gaet het met u arme Zielen in het Vagevier ? Kwaelyk , kwaelyk , kwaelyk ; maer dat en wilt niemant wel gelooven.

O Godt ! veel word'er gefproken , maer niet genoeg , veel word'er vertelt , maer niet genoeg ; veel word'er gefchildert , maer niet genoeg ; veel word'er gefchreven van het Vagevier ende fyne groote pynen , maer niet genoeg en noyt genoeg. Ende gelyk

eenen Egel overal vol punten ende ftachels is, de welke maer tot wonden ende verfeeren zyn, alfoo is ook in dien tydelyken kerker anders niet te sien, te hooren, te rieken, te fmaeken, ende te voelen als wee! wee! wee!

Moyfes den Ifraëlietschen leyds-man fond eens uyt bevel Godts twelf Mannen uyt, de welke het beloofde land *Canaan* fouden moeten befichtigen, ende hem daer van dan kenniffe komen geven, hoe het felve befchaepen foude zyn. Dese naer eene afwefentheyd van vierthien dagen komen weder te rugge, ende terwylen fy feer flechte beherte gefellen waeren, ende welkers boefemen met haefe vrees waeren gevoyert, hadden geen betrouwen dat het felve Land met gewaepende handen foude konnen gewonnen worden; ende op dat fy de anderen ook de couragie fouden verfwakken, feyden fy fonder achterdenken, dat in dat Land alfulken groote menfchen waeren, *Quibus comparati quasi locustæ videbamus*, Dat fy tegen hun-lieden maer als Sprink-haenen en waeren te vergelyken: maer waerom doch en heeft niet het heel Ifraëlietsche leger gefluyt over defe fchroomige groote logentaele, dat fy maer als Sprink-haenen en fouden zyn tegen de Cananieten? Dat is feker wel op-gefneeden. Doch dit en is niet op-gefneeden, maer wel de klaere waerheyd, als men de groote ende de fwaere pynen des Vageviers wel overweegt, foo zyn alle pynen ende tormenten der Heylige Martelaeren tegen het felve maer Sprink-haenen, ende wat meer is, als niet te achten, konnende noch wel den naeme voeren van een koel ende aengenaem douw-weder.

De Heylige *Magdalena de Pazzi* was eens op eenen

tyd op-getogen in den geest, ende naer dese feer lankduerige op-getogentheyd, heeft de handen ten Hemelwaerts op-geheven ende met weenende oogen geroepen: *Omnia tormenta, quæ passi sunt Martyres, sunt tanquam amœnus hortus, respectu eorum, quæ infliguntur in purgatorio*: Alle pynen der Martelaren ende bloed getuygen Christi, seyde dese Heylige Maeget, alle, zyn tegen de kwaelen de welke de arme Zielen in het Vagevier uytstaen, gelyk eenen aengenaemen Lust-hof, te vergelyken. Den rooster van den Heyligen *Laurentius* is geen rooster, maer eenen rufter. De kassey-steenen van den Heyligen *Stephanus* zyn geene kassey-steenen, maer ketel-steenen. Het vier van de Heylige *Theopista* is geen viermaer plaisier. De tange van de Heylige *Apolonia* is geene tang, maer een gefang. Den Molen-steen van den Heyligen *Simeon* is geen Molen-steen, maer eenen milden-steen. De peylen van den Heyligen *Sebastianus* zyn geene letsel pylen, maer liefde pylen te achten tegen de pynen die de Zielen uytstaen in het Vagevier, wordende vergeleken de Beke van *Cedron* tegen den grooten *Oceaen*, het stedeken *Hai* met de groote Stad *Jericbo*, de Pharaonische vliegen met de Machabeïsche Olifanten: ende ten lesten, alle de vier-vlammen, vier-vonken, vier-kolen, vier-ovens ende vier-vlakkeringen van de heele wereld zyn gelyk als niet tegen de pynen die daer eene arme Ziele op eenen oogenblik is lydende! ô lyden! ô lyden! *Miseremini mei, miseremini mei*, ontfermt u mynder, ontfermt u mynder ten minsten gy doch myne vrienden:

Overpeyst eens onse pyn,
Dan sult gy melydend' zyn.

Het Hemels Brood,
Helpt ons uyt nood.

Ascendit.... Angelus.... ad locum flentium. Daer kwam
eenen Engel op-waerts naer de plaetse der
weenende. *Jud. 2. v. 1.*

*V*rienden van den overleden,
Die soo traeg zyt in gebeden,
Overpeyst eens wat de Ziel
Lyden moet in't vlam gekriel

Gy die baere pyn kont stelpen,
Stelt van achter haer te helpen,
Daer sy nochtans dag en nacht
Maer van u de hulpe wacht.

*Die, als sy was op de aerde,
U gebouden heeft in waerde,
En u liet het werelds goed,
Laet gy branden in den gloed!*

*Haere hulp stelt gy ter zyden,
Gy gaet aen, en laet baer lyden
Smerten, pynen, en geklag
Iaeren, Maenden, Weék en Dag,*

*Peyst op haer doch, gaet ter Kerken,
En doet Christelyke werken,
Met de Priesters, die voor haer,
Offeren aen den Autaer:*

*Gaet, seg ik, en wilt ontfangen
Christus, waer dat hun verlangen,
Soo gestaedig benen wilt,
Op dat gy haer pyne stilt.*

*'t Hemels Brood, dat gy sult nutten,
Sal haer pyn en smerten stutten,
Gaet doch aen, en wacht niet meer,
Want sy brand al even seer.*

NAer dat de gebenedyde Maeget *Maria* door overlommeringe van den Heyligen Geest, den Sone Godts in haer aldersuyverste Lichaem heeft ontfangen, heeft sy haer alsoo haest op de reyse begeven, om haer seer beminde Nichte *Elisabeth* te bezoeken ende te bedienen, die al in de sesde Maend haerder swangerheyd was; dese reyse heeft sy met groote neerstigheyd voltrokken, terwyl sy, naer de getuygenisse van *Colvenerius*, den eersten

dag April, wesende eenen Vrydag, vertrok, ende s'Maendags daer naer seer vroeg in het huys van *Zacharias* was, ongeacht de groote ende moyelyke Bergen die sy over gaen moest; doende alsoo in luttel dagen negenthien duytsche mylen, het welke is maekende acht-en-dertig uren. Dit is wonderens weerdig, soo verre te gaen voor eene teere Maaget, ende dat noch, volgens de getuygenisse van den Evangelist, *Haestig voorts over het gebergte naer de Stad Juda*. De reden was, terwyl sy wel wiste dat door haer aenkomste den kleynen *Joannes*, noch zynde in het lichaem syns Moeders van den band der Erf-fonde soude ontbonden worden, ende daerom heeft sy dese reyse op het alderspoedigste voltrokken; wat noch meer is, tot eene besondere lesse, hoe dat, soo wy onsen even-naesten uyt den druk helpen willen, wy in het minste niet uytstellen noch en verletten, maer met groote neerstigheyd onse handen uyt-ryken om hem by te staen.

Niet tyranniger noch grouwelyker en kander verdacht worden, als dat wy de hulpe der Christene geloovigen op eene soo lange bank schuyven. Als iemand komt te sterven, het eerste wat men doet, dat is den Kleermaeker ontbieden, op dat de Rouwkleeders sonder versuymenisse in't werk mogen geleyd worden; ondertusschen brand hy ende braed hy. Men send naer twee oft dry Schrynwerkers om eene dood-kiste voor den minsten prys gemaekt te hebben; ondertusschen brand hy ende braed hy. Men kondigt het de Kerk ende Kerk-dienaeren aen, beraed slaende hoe hy moet begraeven worden; ondertusschen brand hy ende braed hy. Men roept het

heele Maegſchap by-een, ende draegen hem heel langſaem naer de aerde; ondertuſſchen brand hy ende braed hy; ende s'anderen-daegs daer op word'er ter nauwer nood een oft twee Miſſen geleſen. *De pia Legata* oft de milde giften en konnen als dan niet uytgedeylt worden, want het Teſtament heeft een *Clauful*, uyt het welk een groot Proces word gediftileert, het gene in iaer ende dag niet en ſal uytgeſproken worden; ondertuſſchen brand hy ende braed hy. O grouwel van duſdaenig Tigers hert, ende van een alſulk ſteen-hert blyvende gemoed.

Als den Verloren Sone wederom uyt vagebonden vol ellenden naer huys is gekomen, ende ſynen ouden Vader voor de voeten gevallen, biddende om vergiffeniffe: ſoo haest als den Vader geſien hadde dat hy van honger uyt-gedroogt was, gelyk het Ezels kaek-been van *Samſon*: waer-genomen dat hy geene ſchoenen aen ſyne voeten en hadde, op het kruid tredende die ſelver onkruid was: bemerkt dat ſyn kleed ſoo verſcheurt was ende vol luyſen, al oft het de muysen hadden door-knaegt: beklagende den armen rampſaligen ſtaet van ſynen Sone, daetelyk heeft den lieven Vader belaft *citò proferte*, dat men hem met'er haest een nieuw kleed aen-doet, *citò* met'er haeste, dat men de keuke verſiet ende een goede maeltyd beſorgt, *citò*, *citò* met'er haest.

Alſoo, hoe kont gy dan, om Godts-wille, gy kinderen, hoe kont gy ſoo een ſtaele hert hebben, ende toe-laeten dat uwe alderlieſte Ouders, niet een quartier uers, maer veel dagen ende iaeren lyden? Overpeyſt enkelyk eens dat een half uerken uyt-ſtel van eene Heylige Miſſe voor hun te hooren,

ofte een almoes voor hun uyt te ryken , hun vele iaeren dunken te zyn.

Citò, citò : wel aen dan bermhertige gemoederen, en vertoeft niet eenen oogenblik om de af-gestorvene te helpen , stelt het niet een quartier uers uyt om voor hun te bidden ? Laet doch om Godts-wille niet hooren het morgen , het over-morgen ende het op een ander tyd ; maer nu daetelyk , alfoo haest als de ziele van het lichaem is gefchyden ; werpt de aelmoessen in de handen der armen , terwyl dat het lichaem noch warm is ; fend naer de Kerken ende Godts-huysen om te bidden, terwyl men hem de oogen toe drukt ; heft uwe oogen naer den Hemel ende vraegt om bermhertigheyd by den Almachtigen Godt.

Citò, citò : als het huys van uwen even-naesten brand , ende alles in vier ende vlamme staet , daer en is niemand die niet en loopt ende soekt om te blusschen ; ende fouden wy kunnen aensien dat eenige dagen , eenige maenden , ia vele iaeren onse Ouders, onse Vrienden ende onse Gebueren in de vlammen lyden ? Ah neen, dat en sal men niet peysen van een menschelyk herte.

Abraham, Abraham, den Godt-vreesenden Patriarch, maekt ons seker beschaemt. Hy wierd eens op eenen tyd dry vreemde iongelingen gewaer , de welke hy niet alleen is te gemoed gegaen , maer te gemoed gelooopen , de selve oodmoedelyk biddende, dat sy doch te synent geliefden te herbergen , bereed zynde hun met eerbiedigheyd de voeten te wasschen ende met brood te dienen. Dit en was noch niet genoeg , *Abraham* liep met haeste naer sy-

ne hutte, feggende tegen fyne huys-vrouwe *Sara*, bakt gefwinde een wit brood voor defe Vremdelingen, ondertuffchen liep hy naer fyne kudden, nam het alderbeste Kalf, dede het door fyne knechten flachten ende gereet maeken, als blykt in het Boek *Genesis* aen het 18. Cap. Maer, foude ik vraegen, wie zyn doch defe geweest, die hy met eene alfulken haest heeft willen dienen, foo was dat het hiet: *Abraham currit, uxor festinat, puer accelerat?* Vremdelingen fyn het geweest, de welke *Abraham* noyt meer gefien oft gekent heeft.

Foy, wat fchande voor ons! *Abraham* loopt de Vremdelingen foo fterk tegen, ende wy onfe bloedvrienden in de andere wereld foo traeg ende lankfaem; hy wafcht hun feer oodmoedelyk de voeten, ende wy en waffchen de fchulden niet uyt van onfe vrienden die overleden zyn; hy fet hun met haeste een wit brood met andere fpyfen voor, ende wy laeten dikwils eenige weken ende maenden voorby gaen, eer wy onfe vrienden vergunnen ende voorfetten het Alderheyligfte Brood der Engelen.

Ik fal, fegt menigen, eenige Ziel-Miffen laeten lefen; maer ik moet eerft fien oft het de fuccessie fal toe-laeten, wat voor fchulden ik fal moeten betaelen, op dat ik met de Mis-offerande ook niet het myne mede mis-offere; ondertuffchen is dat te feggen, laet hem braeden ende branden. O gy bevrofe herten! gy hebt wel medelyden met uwen hond, die geflaegen word, ende al fchreeuwende fynen toevlucht tot u neemt; hoe kont gy dan gedulden te hooren dat uwe eygene bloed-vrienden oft beste bekende foo lange moeten wachten naer uwe hulpe

in de blaekende vlamme? *Citò, citò*: spoeyd u doch om Godts-wille om hun te helpen, en vertoeft niet eenen oogenblik ter oorfaeke van het onbeschryfelyk vier, aenveerd tot dien eynde de fnelligheyd der herten, op dat een ieder op synen tyd met den Harp-fpelenden Propheet *David* mag fingen den 17. Pfalm v. 34. *Perfecit pedes meos tamquam cervorum*: Die myne voeten volmaekt heeft gelyk der Herten; jae gelyk der Engelen: *Ascendit Angelus ad locum flentium*.

Het Hemels Brood,
Helpt ons uyt nood.

66

Vergeet doch de Dooden niet,
Wilt gy dat u goet geschied.

Salubris est cogitatio pro Defunctis ex orare. Het is
eene salige gedachtenisse te bidden voor de
Overledenen. 2. Mach. Cap. 12. v. 45.

*Mensch bepeyst hier met wat werken,
Gy de Zielen kont versterken,
Die soo bidden om't gebed
Van den Levenden beset.
Wy alleen die zyn in't leven,
Konnen hulp en bystand geven
Aen die zyn in't Vagevier,
Door gebeden goedertier.
Maer eylaes! de meeste lieden
Peysen niet dat kan geschieden
Hun het selve, wat geschied
Aen de Zielen vol verdriet:*

*Aen de Zielen die beneden
Door de vlamme zyn bestreden,
En soo lange onderstaen,
Tot hun schulden zyn voldaan.
Schoon sy bidden: Onsen Vader
Die daer zyt by alle-gader
d'Heyligen in d'Hemels Zaet,
Die U loven menig mael,
Noch Geheyligt zy U Naeme:
Laet toe-komen seer bekwaeme
Ons U Ryk, en Uwen wil
Zy volbrogt sonder gesbil
In den Hemel, als op d'aerde:
Geeft ons menschen, kleyn van waerde,
Doch het dagelyksche brood
Heden en in stervens nood:
En vergeeft ons onse schulden,
Als wy ook doen, en gedulden
Aen ons schuldenaeren al,
Die hier zyn op d'aersche dal:
Wilt ons doch niet Heere lyden
In bekoring' t'allen tyden,
Maer verlost ons met'er daed,
Eer wy sterven, van het kwaed.
Amen. Dat is al gebeden,
Voor wie? Voor den Overleden?
Neen, den bidder selfs en peyft
Niet wat het gebed vereyft;
Maer by bid verstroeyd van sinnen,
En moet dikwils weer beginnen,
Eer by met een goet besluyt
Syn gebed kan spreken uyt.*

't Mag dan zyn voor wie't mag wesen,
Hy heeft al genoeg gelesen,
Is het met verstroeyden sin,
Godt die siet de herten in.
Maer holla, gy dwaese lieden,
Gy moet u gebeden bieden
Aen den Schepper, wel bedacht,
Oft sy hebben geene kracht,
't Zy voor u, oft voor u maegen,
Die in't Vagevier beklaegen
De onlydelyke pyn
Om door u verlost te zyn.
Daerom peyst op u gebeden,
Als gy die wilt gaen besteden;
Vergeet doch de Dooden niet,
Wilt gy dat u goet geschied.

VOords, voords met u in het kot, segt het Evangelie, ende het word u geseyd, *Amen*: het word u gesworen dat gy daer niet en sult uyt geraeken, tot dat gy den lesten penning sult betaelt hebben. Dit gaet alles de arme Zielen in het Vagevier aen, de welke hunne gemaekte schulden met oord ende duyts moeten betaelen: maer waer sulcx te krygen? *Qui non habet in aere, luet in pelle*: ende dit is te verstaen: Die geene middelen en heeft, moet het met de huyd betaelen, oft wel eenen anderen uyt medelyden ende bermhertigheyd betaelt het voor hem, mits den gerechten Rechter niet eenen penning af-slaet.

Het is seldsaem wat dat men van eenen Sweedschen Capiteyn *Mancinus* genoemt, voor-brengt: desen Soldaet, soo veel maenden solde te goet heb-

bende, ende terwyl den naem van Soldaet gesproken is uyt folde, heeft hy sich selver begeven naer den Konink *Carolus*, oodmoedelyk biddende dat syne Majesteit geliefde gedient te zyn van hem supliant ses honderd Ryks-daelders achterstaende folde te doen betaelen: *Wat*, seyde den Konink, doen ter tyd ongeduldig zynde, *ses bonderd Ryks-daelders? In de plaetse van dese, sal ik u liever ses bonderd duyvels op den kop wenschen.* Dese antwoord en baerde aen desen Officier geene kleyne smerte; maer hy en konde doen ter tyd niet tegen stroom op swimmen, moetende ondertusschen de lieve geduld by de hand nemen; ende ondertusschen groeyde syne schulden in syne Herberge immers voords meer ende meer aen, soo dat de selve al tot dry honderd Ryks-daelders waren aengegroeyd, het gene de weerdinne ook in contant geld wilde betaelt hebben: hier over maekte den Capiteyn een seer suer gesicht, seggende: *Wat dry bonderd Ryks-daelders? In de plaetse van die sult gy dry bonderd duyvels op den kop hebben.* Dese vrede antwoord maekte de weerdinne soo boos, dat sy den Capiteyn ten Hove beklagde, soo dat hy korts daer naer gedaegt wierd ende belast op lyf straffe dese vrouwe tot een duydt toe te betaelen; doch hy gaf tot antwoord: *Dat by de selve alreede met Koninklyke munte contant betaelt heeft, mits dat hem den Konink op de vraege van ses honderd Ryks-daelders, ses bonderd duyvels heeft gegeven, ende aengesien, seyde hy voords, dat ik de weerdinne volgens haere rekeninghe niet meer als dry bonderd Daelders schuldig ben, alsoo en heb ik haer ook niet meer als dry bonderd duyvels gegeven, bopen-*

de als dat sy de Koninks munte niet en sal verachten.

Op eene alfulken maniere en laet sich den Goddelyken Rechter niet betaelen ; maer de arme afgestorvene Christi geloovigen , de welke noch met een schulden-reft uyt dese wereld getrokken zyn , moeten hem te vreden stellen tot op de leste duyts ; niet-tegenstaende , waer sulcx te vinden oft te krygen ? Om Godts-wille waer te krygen ? Sy en hebben niet , ende daerom worden sy arme Zielen genoemd , om dat sy niet en hebben waer mede sy den Almachtigen Godt kunnen te vreden stellen , ende daer voor moeten sy lange , groote , swaere , herte , strenge , ende onbeschryvelyke pyn ende tormenten uyt-staen ; ofte , ofte , ofte (het gene hun eenig bidden , bidden , suchten , ende roepen is) ofte iemand anders van ons moet door medelyden voor hun betaelen , op dat doch den almachtigen Godt eens een Kruys maekt op synen schuld-boek.

Den Heyligen Apostel *Petrus* die seyde eens tegen eenen Bedelaer , die hem aen de deure des Tempels eene Aelmoesse vroeg dat hy noch duyts noch penning , ende noch weyniger goud oft silver hadde. Maer wy en kunnen ons alsoo niet onschuldigen , wy hebben geld genoeg , geld sonder gebrek , geld soo veel als men begeert , ende wat meer is , de schoonste vyf ende thien Grooten , ik wil seggen , Pater Nosters ende Engelsche Groetenissen , anders geseyd Roosen-hoeykens , waer mede de grootste schulden in het Vagevier kunnen betaelt worden.

Den selven Heyligen Apostel , te Capharnaum zynde wierd hem den Tol-penning gevraegt , maer waer den selven haelen , aengesien hy geen geld en

hadde ? Maer den Heere belaste hem dat hy de angel soude in de Zee werpen , en dat hy den eersten Visch die hy soude vangen in den mond soude grypen , waer hy tot betaeling van den Tol geld soude vinden , het gene ook alsoo geschied is.

Wy willen seer geerne voor de arme Zielen in het Vagevier de schuld betaelen , maer waer sullen wy geld krygen ? Geld genoeg , tot Capharnaum heeft eenen Visch geld besorgt , ende tegenwoordig geeft ons den Visscher geld. Besiet maer alle de Aflaetbrieven , de welke van den Pauselyken Stoel komen , oft die niet en zyn van den Visscher ? Sy worden altemael van den Visschers-rink bezegelt , *Sub annulo Piscatoris* : en eenen alfulken Aflaet is in de plaetse van het beste geld , waer mede de schulden van de arme Zielen betaelt worden : alsoo blyft het daer by , *Salubris est cogitatio pro Defunctis ex orare* , het is eene Salig gedachtenisse te bidden voor de Overledene : alsoo

Vergeet doch de Dooden niet ,
Wilt gy dat u goet geschied.

Eene vry en milde hand ,
Bluft ook uyt den fterken brand.

Vestra abundantia illorum inopiam suppleat. Laet uwe
overvloedigheyd in defen tegenwoordigen tyd
haer-lieder armoede te hulpe komen.

2. Cor. 8. §. 14.

*Gierigaerts die voor hun felven
Altyd trachten geld te delven
In den pot, waer Son' oft Maen
Noyt haer ftraelen over gaen,
Mogen op dit Voorbeeld letten,
Sonder langer te befmetten
Hunne zielen, die gemeyn
Niet als maer geld-gierig zyn.
Want fy meynen dat hun leven
Eeuwig dueren fal, daer neven
Ook dat al hun geld en goed
Altyd by hun blyven moet.*

*Maer eylaes! sy zyn bedrogen,
 Mits hun meyning vol van logen
 Haest word van de Dood verwert,
 Soo eens breken moet het hert :
 Wat helpt hun dan al hun spaeren,
 Als sy naer verloop van iaeren
 Sterven, ende tot besluyt
 Laeten moeten hunnen buyt ?
 Daerom mogen sy met reden
 Aen den Armen wat besteden,
 Om hier naemaels van de pyn
 Haest verlost oft vry te zyn.
 Siet de arme lieden loopen,
 Nu is't tyd, sy kunnen koopen
 Met hun geld de Hemels woon
 Voor maer eenen kleynen loon.
 Daer als sy eens zyn in d'aerde
 Alles dient tot geender waerde,
 Maer in't leven milde band
 Bluft in tyds den sterken brand.*

Heylig is het, salig is het, lieffelyk is het,
 lofweerdig is het, als sich eenen Christelyken
 mensch bemoeyt met de arme menschen ende de
 Zielen in het Vagevier: maer voor alle andere din-
 gen sal hy trachten te helpen syne beminde af-ge-
 storvene Ouders ende bloed-vrienden, terwyl de sel-
 ve hunne meeste hope stellen op hunne naer-gelae-
 tene Kinders, volgens het exempel van den Heyli-
 gen Vader *Augustinus*, den welken gebeden heeft
 besonderlyk de Priesters, dat sy doch in het Heylig
 Sacrificie gedachtig souden zyn syne overledene
 Moeder *Monica* ende synen Vader *Patritius*.

De beminde Ouders hopen op hunne Kinders, dat sy fullen naer-volgen den sterken *Samsom*, den welken den honing-raed, die hy gevonden heeft in den muyl van den gedooden Leeuw, niet alleen voor hem en heeft gehouden, maer daer van gedraegen ende mede gedeylt eene goede partye aen syne Ouders. Alfoo moeten sy hun ook deelachtig maeken van het Goddelyk Manna ende het aldersoetste Hemels Brood des Autaers.

De Kinders hopen ook op hunne noch levende Ouders ende dat sy fullen naer-volgen *Agar*, de welke niet en heeft konnen lyden dat *Ismaël* haeren Sone soude van dorst sterven, soo lange den Hemel suppliërende, tot dat Godt eenen Engel heeft gevonden, die haer eene klaere Fonteyne heeft getoont in de Woesteyne. Alfoo moeten sy hun ook hulpsaem zyn, op dat sy doch eens geraeken tot de selve Fonteyne, die tot het Samaritaens Vrouwen geseyd heeft, ik ben de Fonteyne des eeuwigen levens.

De Sisters ende Broeders hopen ook op hunne levende Broeders ende Sisters, dat sy fullen naer-volgen de forgvuldige *Martha*, de welke alle huyswerk daer liet, ende sonder toeven den Heere *Jesus* te gemoed gong, sonder aen haere Suster *Magdalena* iet daer van te seggen, biddende den Heere voor haeren overleden Broeder, die daetelyk tot antwoord kreeg: *Resurget Frater tuus*, uwen Broeder sal op-staen. Alfoo fullen sy van gelyken aen hun lieden dikwils peysen ende hun by den Goddelyken Saligmaeker het eeuwig leven verwerven.

De overledene Vrouwen hopen ook op hunne

Mans, ende de overledene Mans op hunne Vrouwen, dat sy fullen naervolgen de wyfe *Abigaël*, die alle middelen heeft in-gespannen ende geene onkosten gespaert, om het kwaed ter oorfaeke van haeren herdnekkigen Man van hem ende haer huys-gefin af-te-wenden, het gene den Koninklyken Propheet *David* hem gefworen hadde toe te brengen. Alfoo moeten sy in alle manieren soeken ende trachten de groote ellende, in de welke sy alreede steken, eens van hun af-te-wenden ende te keeren.

Eyndelyk de Arme lieden hopen ook alfoo van alle milde ende vry-gevige menschen eene aelmoeffe te bekomen, op dat sy hongurig zynde, gespyft, dorstig zynde gelaeft, ende naekt zynde gekleed worden, de welke door alfulken werken hunne vrienden ende meer andere zielen mogen verlossen uyt de pyne die sy gestaedig zyn lydende.

Spiegelt u al-te-mael aen een Ionkxken van het welke word geschreven, hoe dat eens des nachts eenen Heyligen Bisschop al droomende sag hoe dat een kind met eene goude Angel ende eene silvere koorde eene uytnemende schoone Vrouwe als eenen Visch uyt de diepte der Zee trok. Overfulkx ontwaekte den Heyligen Man, geduerig overpeysfende wat doch soo een gesicht soude bedieden, denkende sekerlyk op wat anders, maer op-gestaen zynde ging naer de Kerke, ende op het Kerk-hof komende sag hy eenen Jongen aldaer geknielt, aen den welken desen Heyligen Man vroeg, *Myn Soon wat doet gy daer?* Desen Jongen wee-moedig hem besienende, liepen de traenen over, ende gaf al suchtende tot antwoord, *dat syne beminde Moeder aldaer was begraven,*

graven , ende dat hy volgens kindertyke plicht eenen Vader onse voor haer hadde gebeden. Uyt welkers antwoord dien goeden Biffchop ongetwyffelt heeft aengenomen , dat defe Moeder door het gebed van dit kind uyt het Vagevier is verlost geworden , ende dat de goude Angel , die hy in den droom gezien hadde , het gebed was met het welke defen longen fyne Moeder uyt de diepte hadde getrokken.

O kinders , befonderlyk gy werelds kinders , die gemeynelyk uwen tyd verkwift in onnutte flempe-ryen , ende die de tanden meer wateren naer ydele lusten , fpielen ende dertel Viffchen : verkieft doch eens in foo eenen gulden tyd , als gy uw brood ende andere fpyfen onachtsaem laet befchummelen en verderven , een kleyn uerken om te viffchen gelyk den voor genoemde longen , op dat gy uwe Ouders van de diepte , *de profundo lacu* uyt-trekt en verlost.

Spiegelt u Chriftelyke kinders aen de algemeyne Vyanden der Christenen , te weten de Turken , al hoe wel hunne zeden meer met de wilde dieren als met de menfchen over-een komen , foordwingt hun doch de natuerlyke liefde daer toe , dat fy bidden voor hunne af-geftorvene vrienden ; want *Giraldus* die fchryft duydelyk , dat de grootfte ende voornaemfte Turken by hunne graven gemeynelyk fchoone Tempels bouwen , de welke fy in hunne taele Moskeën noemen , in de welke fy Priesters , die fy *Jalafum* ende *Patrocad* heeten , benoemen , hun ftellende eeuwige Renten tot hun onderhoud , op dat fy aldaer fouden bidden voor hunne overledene vrienden.

Soo iemand van hunne bloed-vrienden komt te

sterven, geven sy de behoeftige vele aelmoessen, ende niet alleenelyk aen de arme lieden, maer ook aen de onredelyke dieren selfs, tot laeffenisse van de zielen. Onder hun-lieden siet men dat'er vele heele hoopen vogelen koopen, ende de selve als dan uyt bermhertigheyd los ende vry wederom laeten vliegen: eenige breyselen veel brood ende worpen het selve in het water tot spyse der visschen; andere wederom, gieten van het beste graen by de mier-nesten om de selve te spyzen: ende als men de doode lichaemen begraeft, roepen sy, beneffens vele andere wonderlyke ceremonien, met luyder stemme: *Hunon alla, banon alla*, het gene in onse taele te seggen is: ô Godt! ontfermt u doch den overleden.

Terwyl dan dat alfulke goede werken gedaen worden van de gene die tot de ooren toe in de dwaellinge sitten, die met het waere Geloof niet verlicht en zyn, ende die, sonder dat, uyt de natuere tot alle tyrannie ende grauwel genegen zyn. Wat sullen dan de Christene kinders niet doen, die voorts komen uyt Christelyk bloed, versien van de natuere soo wel als van de geboden Godts, van de welke sy bewoont ende vermaent worden, de Ouders te helpen ende de selve noyt te vergeten, ende het gebod te volgen: *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat*, Laet uwe overvloedigheyd in desen tegenwoordigen tyd haer-lieden armoede te hulpe komen.

Eene vry en milde hand,
Bluft ook uyt den sterken brand.

Hy is door de Dood verleyd ,
Die vol is van Hooveerdigheyd.

*Quid Superbis terra & cinis? Wat Hooveerdigt hem
de aerde ende asche? Ecclesiast. 10. v. 8.*

*Den Vogel die gy siet weet dapperlyk te praelen,
En synen schoonen steert te heffen , te doen daelen,
Op dat die hem besiet mag seggen dat gewis
Hy onder't Firmament den alderschoonsten is.*

*Nochtans mis-staet hem iet, schoon dat syn goude veeren
Hem maeken blinkende, en 't beele lyf flatteren ,
Waer door by synen moed laet daelen, als by maer,
Het geen dat hem mis-staet besiet oft word gewaer.*

*Hy die vol luyfter is, vol glans en goude straelen
Vergeet haest syne pracht, wanneer by maer laet daelen
Syn oogen op het geen niet voegt op syn cieraet ,
De voeten waer by med' al pronkend' benen gaet.*

*Al wat by heeft is schoon : het gene by doet blyken ,
 Doch soo haest als by maer syn voeten gaet bekyken ,
 Soo is syn pronkery gestilt , om dat den schyn
 Der voeten aen den steert geenfins gelyk en zyn ;*

*Dan laet by desen steert , waer mede by gaet praelen ,
 Al soetjens weder af en naer beneden daelen ,
 Op dat by dekken sou daer mede , soo ik gis ,
 Het gene dat seer vuyl en hem tot schande is.*

NOyt en hebbe ik Pauwen gesien die menschen Doods-hoofden hebben gehad , maer wel vele menschen met Pauwen-steerten ende Doods-hoofden. Men behoeft maer de goude ende silvere Horens met huyt en hair over het hoofd te trekken , soo sullen wy haest een *à la mode* çieraed met een Doods-hoofd ende galant Vrouwen çierfel gewaer worden. De Pauwe is sekerlyk een hooveerdig Dier ; soo sy thien steerten met honderd Spiegels hadde , soo soude sy de selve seffens ten toon stellen ende uyt breedden , al soude sy de heele Donauw brugge daer mede over lommeren : maer een hooveerdige Vrouwe is al veel hooveerdiger. De Pauwe die pronkt maer met haeren eygen steert : maer menige in haer eygen selfs verliefde en verschotene Vrouwen praelen met vele vremde steerten , soo wel op het hoofd als aen de rest met hunne lange , weyde , uyt-boeffende ende naer sleepende Pauwen pluymen.

De Indiaenen in warme Landen schorfen sich op met alderhande bonte Papegaeys ende andere schoone geverfde Vogels pluymen. Ende ik geloove dat menige *Dalila* sich niet en schaemde , soo soude sy sich van gelyken op-toyen ende dese mode naer vol-

gen met ſich geheel in Pauwe pluymen te kleeden. Niet-tegenſtaende , wie weet wat dat den *à la moden* duyvel voor nieuwe ſtaeltjens uyt Vrankryk ſal overbrengen , waer mede de pluym-krolders , die ſonder dat niet veel peerde gieraeden te maeken hebben , met het Vrouw-volk meer werk ſouden krygen : als dan ſoude eene Pauwe thien Pauwen , ende eenen Papegaey thien Papegaeyen maeken. Als dan ſeg ik ſal men den Vogel haefſt kennen aen ſyne pluymen , al hoe wel fulke dragt wel menigen Koninkspracht ſoude overtreffen , gelyk het gebleken is aen den ryken Konink *Cræſus* , den welken den wyſen Philoſooph *Solon* dede by hem roepen , ſittende in ſynen Troon verſien met alles wat de konſt ende de wetenſchap oyt hadde uyt-gevonden : *Cræſus* toonde hem alle deſe pracht en vraegende : *Oft by noch wel alſulken gieraeden heeft geſien ſedert ſyn leven ?* *Solon* begonſt daer over te lacchen ende ſeyde : *Ik hebbe Pauwen , Faiſaenen , Papegaeyen ende andere Vogelen geſien , die veel ſchoonder ende prachtiger geçiert waeren als gy Konink zyt in alle uwe by-een vergaerde ydelheden.* Daerom hoe belacchelyk valt het uyt , als men overpeyſt wat dat de ellendige ſtinkende menſchen voor eene lichtveerdige ſotheyd begaen , als ſy ſich met alſulke gieraeden meynen te çieren. Sy nemen ende berooven andere Creaturen van het gene hun toekomt ende ſy pronken daer mede : van de Schaepen nemen ſy de Wolle , ſpinnenſe , vervenſe , het zy met houd , bloemen oft purper wormkens ; de kleederen die ſy daer van laeten maeken naer de belacchelyke mode , doen ſy aen , daer mede bedekkende hunne ſchande ende hunne naektheyd , gelyk

eertyds hunne Vrouw Groot-moeder met Vyge-bladders gedaen heeft in het Aerds-Paradys ; doch onder alfulk een fchand-deksel laeten fy niet naer hun op te pronken , fich inbeêldende al oft hun fchoon fot-geverft kleed gierlyk blinkt ende gefmeert, ende willen daer onder mede fchoon fchynen , daer nochtans hunne geile , bleeke , fwerte ende verrumpelde huyd eerder een Doode-vel gelyk is, als wel een alfulk fraey ende fchoon kleed.

De arme Zeyde-wormkens berooven zy van hunne fpinne-weveryen , ende maeken alderhande Damast ende Parteren daer uyt ende praelen daer mede , zynde felver maer eenen Maeyen-fak ende worme fpyfe. De onfchuldige Mofſſelen beftelen fy met geweld van hunne blinkende Peerlen, hangende de felve als eene koorde aen den hals ende armen , meynende dat fy daer door ook foo fchoon blinken ; doende alfoo ook met de edel-gesteente , goud ende silver , die maer uyt het diepfte des favelſ der Zee ; ofte uyt uyt-geholde bergen met veel duyſend moeyte ende levens perykel zyn uyt-gegraeven ende uyt-getroet. Als de felve Juweelen aen hun gehecht , blikken gelyk de Sonne ende Sterren , foo meynen en beêlden fy fich in , dat fy foo fchoon ende foo heereelyk luyſteren , daer fy doch , niet tegen-ftaende alles wat fy om ende aen hebben anders niet en hebben als geroofde faeken , die maer door de bloote inbeêldinge der menſchen, om dat fy groote moeyte koſten , groot geacht worden , daer het doch maer klaere vergankelyke en ydele dingen en zyn.

Soude men dan niet fulks in vergelykinge ſtellen tuſſchen de Hottentotten , de welke fich met men-

schen vet bestryken , ende als dan meynen , dat den dien die het meeste stinkt den alderschoonsten is ? Dese paleringen en komen my niet anders voor als de Fabel van *Esophus* , vertellende van de Exter die haer wilde by de andere Vogelen prachtig op-toyen , als volgt :

*Eene Exter was vol sorgen
Van den avond tot den morgen ,
Om te krygen meer cieraed
Als sy hadde in der daed ;*

*Dus gink sy in alle boeken
Al de Pauwe pluymen soeken
Die sy vinden kost ter baen ,
Daer de Pauwen pronken gaen ,
Die begonst sy aen te hechten ,
En haer steertjen op te rechten ,
Meenende , op't selve pas ,
Dat sy ook een Pauwe was.*

*Haere vrienden , die voor desen
By haer plochten wel te wesen ,
Liet sy , ende voegde haer
Daer het Pauw geselschap waer ;*

*Maer de Pauwen die haer saegen ,
Merkten haest dat sy niet draegen
Kost den steert naer Pauwen aert ,
Daerom kwaemen sy gepaert*

*Op de Exter toe geschreden
Met veel schimp en spotte reden
Seggende seer boos en kwaed ,
Waerom neemt gy ons cieraed ?*

Hier en tuffchen al de Pauwen

Door veel byten ende krauwen

Naemen haer met fchand en fmaet

Weder af hun pluym gewaet.

Alfoo als de andere Vogels hunne pluymen hadden weg genomen , foo ftont de voor-gepalleerde Exter heel befchaemt, heel naekt daer, ende moefte haer van vele andere loofe vogels laeten uyt lacchen. Dat nu de Schaepen hunne Wolle , de Zeyde-wormen hun Gefpin , den Wol-boom fyne Wolle , het Vlas fyn Lynwaerd , de Moffel haere Peerlen , de Zee haere Juweelen, de Bergen hun Goud ende Silver, de Geyten hunne krollen ende Fabrieken weder naemen , wat foudede dan eene foo op-gepronkte ende met vremde pluymen geçierde Exter hebben ? Sy foudede als dan daer ftaen naekt ende bloot, arm ende ellendig fonder glans ende fonder krans al oft fy het teyltjen gebroken hadde.

Van de Pauwen gelooft men , dat als fy in het midden van haer praelen zyn , onverfins hunne leelyke geel-fwarte voeten befiende , daer van verfhrikken ende befchaemt worden , ende dat fy dan hun fchoon blinkende Spiegel-kraem in-trekken ende het felven laeten finken , om hunne leelyke voeten ten deele te verbergen , gelyk het Vrouw-volk fomtyds met hunnen Paryffchen Tabbart is doende. Ah dat doch alle fulke Pauwen-apen , te weten alle hooveerdige Vrouw-perfoonen , in den Spiegel der eygen kenniffe , als fy befich zyn met pronken , figh eens befaegen , ende befpiegelden , hoe vele en fouden niet hunnen fteert laeten finken

om hunne vuyle gebreken te bedekken, dat fy, seg ik, betrachte hunne menſchelyke ellende, ende beſonderlyk hunne wyvelyke ſwakheden, onvolkomentheden ende beſwaerlykheden, daer Godt buyten alle andere ſchepfels hun mede belaſt heeft, voornaementlyk, dat fy in perykel des levens ende met onverſoetende ſmerten moeten kinderen baeren ende hunne Mannen als hunne Heeren onderdaenig, ende noch ſonder dat, alle oogen-blikken de Dood te verwachten zyn, ende daer naer voor den Rechter-ſtoel Chriſti in den leſten dag des Oordeels, ter oorſaake van hunne pracht, groote rekeninge ſullen moeten geven, ſich wel beſaegen, ende daer door in hunne conſcientie beſchaemt wierden ende overdochten deſe reden: *Quid ſuperbis terra & cinis?* Sy ſouden als dan beſluyten deſe woorden, dat

Hy is van de Dood verleyd,
Die vol is van Hooveerdigheyd.

Het Menschen leven Is als Spinne-weven.

Sicut tela araneorum fiducia ejus. Syn betrouwen is
gelyk de Spinne-weven. *Job 8. v. 14.*

*Ik sag eens een Spinne-weven
Aen een Venster seer verheven
Byster ras en deftig snel,
't Gene my geviel seer wel;*

*Eyndelyk ik liet myn sinnen
Altyd spelen op dit spinnen
Denkende waerom dit net
Soo in't breed werd uyt geset.*

*Doch ten lesten, naer lang kyken,
Sag ik voor myn oogen blyken*

*Wat voor list en wat voor pert
Eene Spinne heeft in't bert.*

*Naer dat sy had lang geweven,
En haer Netten uyt-gedreven
Gink sy daetelyk van daer,
Waer men haer niet wierd gewaer.*

*Ik bleef voorder speculeren
Siende wat noch mocht passeren,
En in't kort sag ik beel klaer
Eene Vlieg in groot beswaer;*

*Dese Vlieg die wou passeren,
En haer uyt de webben weren,
Maer eylaes bet Spinne-net
Stond voor haeren neus geset.*

*En soo haest als sy bleef hangen
Kwam de Spin' met rasse gangen
Greepse aenstonds by den kop,
Beetse dood en atse op.*

*Dit sag ik daer dry vier keeren;
Alsoo dient daer uyt te leeren,
Dat den mensch door't Spinne-net
Soo word van de Dood verplet.*

ALs Vader Adam spitte, en Moeder Eva span,
waer vond men doen de Heeren en ook den Edel-
man? Schryft eenen Boeren Poët: oft sy nu eenen
fynen oft groven draed gesponnen heeft, is swaer-
lyk te raeden, ende alsoo kan men ook niet weten
wie dat haer heeft leeren spinnen, ten waere dat sy

het van de Spinne-koppen, oft de Zeyde-wormen hadde af-geſien : doch ik en hebbe in geene konſt-kamers noch ook onder geen Heyligdom alfulken rariteydt aengetroffen. De Nederlaſche meyskens als ook wel Jouffrouwen, plochten in de ſpin-huysen, raſp-huysen ende andere afgeſonderde kamers den alderfynſten, ſubtielſten ende ſuyverſten draed te ſpinnen, hoe wel ſy niet altyd in de Zeyde en werken : waer over dat ſich onſe hoog-duytsche Lands-lieden, die niet geerne en ſpinnen, ſich ten hoogſten verwonderen. Doch wat ſal alle deſen ſuyveren aerbeyd der menſchen weſen tegen het ſpinnen der onvernunftige Dieren, te weten ; de Zeyde-wormen ende de Spinne-koppen ? By de die gaet het in't werk met ſubtiële vindere, Vlas ſpoelen ende haſpelen. Den Zeyde-worm is niet-tegenſtaende konſt-ryk, mits hy ſich ſelver in eenen bol ſpint, ende hem aldaer ſyn bedde ende ſyn graf bereyd : maer de Spinne-kop is noch konſt-ryker, ſy en ſpint niet alleenelyk eenen fynen ende ſubtielen draed, maer ſy doet ook met eenen het Wevers ende het Net-vlechters Ambacht, het gene ſy ſeer konſtig naer de Geometrie kan uytwerken ; wat meer is, ſy is ook eene koorde danſerſſe, die op ſoo eenen fynen draed onuytſprekelyk gauw op ende af kan loopen ; daer by is ſy ook eene Vogel-vangſter, luymende in het midden van haer Net ofte elders verborgen ; ſoo haest als daer eene Vlieg ontrent komt, ſoo trekt ſy het Net toe ende loopt daetelyk naer haeren vangſt, veel raſſer als eenen Vogelaer naer de Leeuw-werken ofte Vinken als hy ſyn Net heeft toe-getrokken. Ende terwyl deſe konſt-ryke Spinſter, Weverſe, Koord-danſerſſe

ende Vogel-vangerſſe haeren roof op het gierigſte verteert, ſoo komt op het onvoorſins eene vuyle beſmeurde, alles doende, op-geſchorte ende beſtovene poep, oft kamer meyſen met haeren rauwen beſſem, ende rukt daetelyk het heele meester-ſtuk van de alderfynſte Spinſter der wereld met vele rauwe tyranniſche ſchimp-woorden weg, van wie dat miſſchien Eva ſelfs heeft leeren ſpinnen; wat meer is, trapt de konſtige Spinſter noch met de voeten te pletter, daer niet-tegenſtaende deſe ongeſchikte Spinne-vyandinne niet bekwaem en is een draetjen alleen ſoo ſubtiel ende ſoo net te ſpinnen, ſchoon dat het haer leven ſoude koſten. Hoe haest en is dan de Spin-konſt, overtreffende alle Zeyde-geweven, niet te niet gedaen, met meester ende gaſten, ſoo dat men niet een hairken meer kan daer van gewaer worden; daerom twyffele ik oft deſe vernietinge de meyſſens van de Dood, ofte de Dood van de meyſſens hebben geleert.

Gelykerwys dan dat het menſchelyk leven ook is gelyk een Spinne-webbe, dat allen oogenblikken kan te niet gedaen worden, ſoo en maekt de Dood geene conſcientie daer uyt, maer rukt den draed des menſchelyken levens met alle ſyn herſſens geſpin t'eenemael af, ende in eenen oogenblik weg, al hoe wel het ſelve noch ſoo ſchoon ende ſubtiel geſponnen ende geverft is, ende dat menig-maelen als ſy het neeſtigſte beſich zyn in het koorde-danſen, ende Vogel-vangen, in het ſpinniferen ende ſtiliferen.

Alſoo dan ſoo dikwils als wy diergelyk konſtwerk aen onſe Venſter ſien hangen, moeten wy in

dachtig worden , dat Godt ende de Natuere ons
fulks heeft laeten voor-weven , op dat wy ons, in-
betrachtinge defer , peyfen fouden op onse fterffe-
lykheyd , ende ons geftaedig fonder eenigen achter-
ftel door waere Penitentie foude bereyden tot het
fterven , mits dat

Het menfchen leven
Is als Spinne-weven.

